



KÓRÓ IMRE

Emberk a homokon

TÁRCÁK ÉS NOVELLÁK

BUDAPEST

**Szerkesztette
CSALA KÁROLY**

**Sorozatszerkesztő
SIMOR ANDRÁS**

**Fedélterv és tipográfia
JORDÁN GUSZTÁV**

© dr. Pásztor István, a szerző jogutódja.

**Kóró István írásainak – 100 példányon felüli – kiadása,
filmesítése, rádióban vagy egyéb módon történő felhasználása
kizárólag dr. Pásztor István – Szeged – jogutód írásbeli hozzájárulásával lehetséges.**

Kóró Imre (1896–1981) Szeged szülötte s a város környéki homokvilág paraszti életének kiváló ismerője volt, akit elsősorban a 30-as években kifejtett írói-újságírói működése alapján a Tömörkény és Móra fémjelezte irodalmi hagyomány jeles folytatójának tekinthetünk. A polgári életben nem lett soha rabja a munka világától elszakadó értelmiségi létnek: a családi hagyományt követve, huzamos ideig borkereskedő volt – de közben tagja a szociáldemokrata pártnak, részese a szegedi értelmiségi ifjúság irodalmi mozgalmának –, a felszabadulás után még sokáig a Szegedi Kenderfonóban dolgozott (onnan ment nyugdíjba művezetőként).

Írásainak a tárgyismeretből fakadó életessége mellett a humor adja savát-borsát. Az elesettekkel való együttérzése ugyanis – ami sosem kétséges – nem fosztotta meg életképeit szerzőjük eleven humorától, ez pedig ábrázolt alakjainak furfangos észjárásával tart igen közeli rokonságot. A „homoki embör” sajátságos világának s egyben a két világháború közti magyar paraszti életformának hiteles irodalmi lenyomatát lelhetjük föl – a fölfedezés örömeivel – Kóró Imre tárcáiban, novelláiban, cikkeiben, amelyekből válogatást ad kötetünk.

Letölthető:

[\[PDF formátumban \]](#) [\[EPUB formátumban \]](#)



Buday György metszete Kóró Imre számára

SZÜLEIM EMLÉKÉRE

Kóró Imréről

Mottó: „Én úgy vagyok az írókkal, mint a kiskacsákkal: mindegyiket be kell engedni a vízbe, ha nem tud úszni, úgyis belepusztul.”

Móra Ferenc

Kóró – polgári nevén Kroó – Imre Szegeden született 1896. május 1-jén, s 1981. január 8-án halt meg ugyanott. „Megint elment közülünk a régi Szeged egy jellegzetes alakja” – búcsúztatta a Délmagyarország 1981. január 9-i számában dr. Péter László irodalomtörténész.

Kóró emlékezései szerint gyermekkorában Szeged főként a Csillag börtönről nevezetes, mozija nincs, lóvontatta vonatja meg színháza viszont közismert. Újszegedre akkoriban úgy juthatott át a gyalogos, ha leszurkolt két krajcárt a vámnál.

Az író édesapja, Kroó Dezső előbb gazdálkodó volt, majd feleségével együtt kereskedésbe fogott. Tanyája volt a homoki szőlőtermelő vidéken, Domaszéken. Az író apósa, dr. Berkes Dezső Alsótanyán (új neve Mórahalom) volt tisztiorvos. A tanyavilágban találta meg írásainak szereplőit Kóró Imre.

Amint Péter László írja *Szeged* című könyvében: „A homokos vidék megszállása Szeged legszegényebb néprétegeitől a XVIII. század második felétől megkezdődött, és a XIX. század második felében folytatódott.

A szállások eleinte munkahelyek voltak, később váltak állandó otthonokká, tanyákká. A város földjeit kishaszonbérletként szétparcellázták. Ez meggyakorította a városszéli földművelő szegénység kivándorlását a tanyákra. Szeged a törpe- és kisbirtokos bérföldes magyarok hazája lett. Ez a vidék a szőlőművelésen kívül sokféle gyümölcs termesztésére volt alkalmas.”

Kóró Imre a piaristáknál érettségizett. Már tizenhat évesen színdarabot írt *Anyós* címmel, s ezt elő is adták. Még nem volt tizenkilenc éves, amikor bevonult katonának. Részt vett az első világháborúban, huszonkét évesen hadnagyként szerelt le. Kitüntetései: bronz vitézségi érem, Károly csapatkereszt, sebesülési érem (egyszeri).

A háború után kereste a helyét a világban. Résztvevője volt az értelmiségi ifjúság irodalmi mozgalmainak. Orvostanhallgató, joghallgató is volt.

Megnősült, két gyermek édesapja lett. Fia orvos, kislánya korán elhunyt.

Segített apja gazdaságában, így ismerkedett meg a szegényparasztság hús-vér figuráival, eszejárásával. Ismereteit nemcsak irodalmi munkásságában hasznosította. Más módon is foglalkoztatta a szegényparasztság életkörülményeinek javítása. Az 1930-as évek derekán részt vett például az Alföldkutató Bizottság országos gyűlésén, ahol két szakosztályban is előadást tartott: a közegészségügyiben *Az alföldi nép egészségügye*, a nyelvészeti és szociográfiáiban *Alsó- és Felsőtanya beállítása a magyar nyaralóhelyek közé* címmel (lásd: Új Nemzedék, Szeged, 1935. május 28.).

Mintegy háromszáz tárcája, novellája jelent meg fővárosi és szegedi lapokban. Nagy példányszámú újságoknak volt belső vagy külső munkatársa, többek között az Est-lapoknak, a Borsszem Jankónak (1931-től), a Hétfői Rendkívüli Újságnak (1932-től). A Délmagyarország című napilap fiók-kiadóhivatalát vezette 1934. július 7-től. A Szegedi naplónak 1936-tól lett munkatársa. Továbbá közölte írásait a Társadalmi Heti Újság, a Népszava, a Budapesti napló, a Magyar Nemzet.

Könyvalakban megjelent művei: *Csavarik a törvényt* (vidám homoki történetek, 1932); *Rádió a homokon* (karcolatok, 1932); *Nyilvánosság elé* (pamflet, 1938); *Móra Ferenc országa* (tárcák, 1939); *A szabadkai háziezred* (emlékezés, 1941); *Mit sottognak a faluban?* (pamflet, négy kiadásban).

Irodalmi, publicisztikai munkásságának még számos darabja nem került nyilvánosságra, kiadásra vár. A működésével kapcsolatos dokumentumok és adalékok fiának és egyben jogutódjának – e sorok írójának – birtokában vannak. Napvilágot látott művei megtalálhatók, tanulmányozhatók a szegedi Somogyi Könyvtárban.

*

Barátságban volt Móra Ferencsel, s kapcsolatuknak jó néhány írásos dokumentuma is hátramaradt. (Három Móra-levelet példának okáért Vézító Ferencnek, Móra unokájának ajándékozott.)

Móra Ferenc szívesen fogadta múzeumi dolgozósobájában vagy lakásán Kóró Imrét kezdő tárcaíró kora óta, s jó tanácsokkal látta el, mert fölismerte a szegényparasztság élete iránt tanúsított érzékenységét. Dedikált fényképére azt írta: „Kóró Imrének nem üzenem azt, amit Fevere grófnak Voltaire kollégánk. Szeged, 1933. február 1.” (Voltaire ugyanis azt üzenté az említett grófnak, hogy hagyja abba az írást.) Szanatóriumi betegágyán az alábbi verset írta Kóró Imrének az akkor már nagybeteg író, 1933. december 1-jén:

*Madártejen élek,
vajon lekvárt nyalok,
nem lesz csuda, hogy ha
csúnya halált halok.
Akiből már vagy lesz,
vagy se többet esenc,
soraid köszönti
öreg Móra Ferenc.*

E vershez kapcsolódó, utolsó látogatását *Móra Ferenc utolsó napjai* címmel írta meg Kóró Imre. Cikke első ízben 1934. február 5-én jelent meg; évtizedekkel később újraközölte a Magyar Nemzet (1965. február 6-án) s az Amerikai Magyar Szó (1965. július 22-én).

Tudnivaló még, hogy Móra Ferenc tiszteletbeli elnöke volt a Tömörkény Irodalmi

Társaságnak, amelynek közgyűlése Kóró Imrét utóbb, 1936. november 19-én igazgatójává választotta. Kapcsolatba került Kóró Imre a Dugonics Irodalmi Társasággal is – amelynek az idők folyamán olyan tekintélyes tagjai voltak, mint Reizner János, Kálmány Lajos, Mikszáth Kálmán, Juhász Gyula s amelynek Móra Ferenc a főtítkára volt, elnöke pedig dr. Szalay József, akitől érdemes idézni az alábbi levelet:

Tekintetes Kóró Imre Úrnak, a Hétfői R. Újság munkatársának, Szegeden.

Igen tisztelt Uram!

Évek óta figyelemmel kísérem írásait. Váltig örvendek haladásán. A Hétfői R. Újság január 15-i számában megjelent *Dohányváltás a homokon* rajzához őszinte érzésekkel gratulálok. Ez már igön. Egészséges humortól ragyogó, életteljes kép. Ebben a műfajban, melynek kimeríthetetlen a tématerengere, dolgozzék még vagy fél évszázadig.

A paraszti sorsok és lelkivilágok tükröztetőit Abonyi Lajostól Mikszáthon át Móricz Zsigmondig jól ismerem és nagyra értékelem, de valahogyan az az érzésem, hogy a szegedi homokon született vagy ott élő írók szerepeltetik irodalmunkban a legigazabban s a legművésziesebben. Cifrázás nélkül is életteljesen. A papiros ízű figurák korán túl vagyunk. Történeiknek sem kell szenzációsnak lenni. Olyan írásokra vágyunk, amelyek a nép eszejárásába világítanak bele, s lelkéből kibányásszák az Istentől az embereknek juttatott legbecsesebb ajándékot, a humort. Örömmel látom, hogy erre való hivatottságát hétről hétre mind kézzelfoghatóbban bizonyítja.

A március 25-i felolvasó ülésen novella-antológiával szándékozom a Dugonics Társaság közönsége elé lépni. Kérem, sorakozzék ezen szerzők közé, s idejében küldjön nekem *Dohányváltás*-zsánerű dolgot. Biztosíthatom, hogy szívesen látott vendégünk lesz.

Melegen üdvözli híve:

Dr. Szalay József

Szeged, 1934. jan. 21.

Amint a Dugonics Társaság fennállásának ötvenedik évfordulójára megjelent *Évkönyv* tanúsítja, Kóró Imre *Új Dózsa György* című tárcanovelláját az 1934. március 25-én megtartott ülésen felolvasta dr. Szalay József, a társaság elnöke.

*

Végül köszönetét mondom azoknak, akik e könyv megjelenését elősegítették, s közülük is külön dr. Apró Ferencnek, dr. Kiss Lajosnak, dr. Tóth Klárának, Szabó Lajosnak (MÁV üzletigazgatóság, Szeged), Erményi Lajosnak, Szükits Lászlónak.

Szeged, 1994 szeptembere

Pásztor István

Rádió a homokon

Hunfoglalás

Hát kéröm, tekintetös úr, foltozzon mög engöm a tanácsával – fordult hozzám Dobó András homoki gazda. Nagy bajom van. Bár még idézetöt nem kaptam, még sé szeretnék a magam fejvei a falnak mönni.

– Hát csak mondja el a baját, András bácsi – feleltem az öregnek –, majd azután kiokoskodunk valamit ...

– Bepöröltek. Rongyos hús pengőért kurrentálnak, merthogy a morzsológépre még ennyi hátralékom volna. Gondoltam, ögye a fene a százötven pengőt, már lészorítottam (alighanem lefizetett), eb aki mögadja a hús pengőt. De egyszerre csak kaptam egy végzést, hogy tizenöt nap alatt fizessem ki a tartozásomat, mert végrehajtanak. Gondoltam, csakhogy nem ismertök. Hát Viktor napján, épp a szeretött feleségöm nevenapján, beállított az udvarházba egy fiskális ábrázatú, mög a végrehajtó. Tessék belépni, fordultam rájuk vasvilla szömekkel, ha az életük kedves. Rámmordultak, hogy né fenyegetődzek. Fenyegeti az ördög az urakat, válaszoltam nekik. Én mindig így szoktam köszönteni az ilen kedves vendégeket.

Nem volt a házba a fiamon kívül senki, mert mögparancsoltam, hogy tüstént fölleggé váljanak, ha gyün a végrehajtó. – Hát befordultunk a szobába, leültem az urakat, penig a széküket mindön röggel újfönt beföstöttük, hogy frissen fogadja az urakat. Hát bele is terpeszködtek, szépen fölirkáltak mindönt. Én a nagy hidegben nyitva hagytam az ajtót, de mög szóltam is, hogy nehezen nyílik. Kulcsát mán egy hete összevissza reszeltem, hogy egy forgatásra beletörjön a zárba. Rám is kiáltottak, hogy csukjam be az ajtót, mer a hideg leli őket. Majd csak fog, gondoltam ...

Kívánságukra becsuktam az ajtót. Hát elvégezvén a dolgukat, a fösték is a magáét, fölálltak, hogy elvonulnak, de az ajtó nem akaródzott kinyílni, hát a fiskálisforma addig piszkálta a kulcsot, míg beletört a zárba. Nagyot káromkodtak. Mondok, elküldöm a gyerököt a kovácsér, ki is kiáltottam a kis ablakon a fijamnak, hogy fogjon be, és menjen a kovácshoz, de kijelentöttem az uraknak, hogy a kulcsér két pöngöt, fuvarért öt pöngöt fölszámítok. Bele is egyeztek. Leültünk újból az asztalhoz. Eltelt vagy égy óra, Andris fiam nem gyütt. Elővettem egy kis kolbászt, elkezdtem falatozni. Az urak tüstént éhösek löttek, el is adtam három pöngőért egy darab kolbászt, hát csak nem adok ingyé végrehajtónak. Este lött, de az Andris nem mutatkozott. Hát mögjelentöttem az uraknak, hogy törjék ki az ajtót, mert ha itt hálnak, én nyolc pöngöt fölszámítok a hálásért, ők sé gyüttek ki ingyért.

Hát elkezdtek szidni, mindenféle ügyvédnek lemondtak, de végül mégis kijelentötték, hogy saját zsebükül kifizetik a tartozásomat, azt a hús pöngöt, csak vitessem haza a városba őket. Errül mán aztán írást kértem, aztán kiemeltem az ajtót a sarkából, áthujántottam a szomszédba az Andris fijamért, azután bevitettem a városba az urakat a

szülőhelyükre. Hát ez vóna a baj, de jobban félök, hogy otthon a nadrágjuk fösték-ödzését mögpillantva, újfönt bepörölnék.

- Ne féljön András bácsi, magával nem kezdenek ki még egyszer.
- Hát nem is ajánlom – válaszolta rángatózó bajusszal hamiskásan a ravasz András gazda.

Rádió a homokon

Egy külföldi tanár barátomat vittem ki a homokra. Igen szépen nyilatkozott a sok iskoláról, melyek a homokon itt-ott felbukkantak. Szép piros tetejű házacsok, nagy tágas ablakokkal kacagnak a homokon. Kinevetik a közelükben düledező nád- és szalmatetejű házakat.

A tanár úr igen csodálkozott azon, hogy minden tanyai háznál antenna is látható.

– Nálunk, a franciáknál sincs minden földművesnél rádió – kiáltott fel lelkesedéssel.

Hát én bizony nem világosítottam fel, hogy a kutyavezető drótot nézte a tanár úr antennának. Nem világosítottam fel, nem mondtam meg, hogy a tanyai ember úgy védekezik az éjszakai vendég ellen, hogy két magas fa között drótot feszít ki, de azon nem hanghullámok nyargalásznak, hanem a Bogár meg a Szultán névre hallgató kutyák futkároznak alatta, mert a kifeszített dróton egy karika van, és abba van fűzve a kutyák láncja. Ilyen tudományos kutatás után keresett fel András bátyánk panaszával.

– Baj lőhet ténylegösen a városba pénz dógába – kezdte mondókáját –, mert most már nemcsak sintér, végrehajtó, fogyasztási finánc, rőndér, mög nem tudom, magát hányféle úrnak nevező embőr jelentkezik, hanem mán rádió nyomozóval is tanákoztam.

– Hát bizony ilyet is teremtött a jó Isten – vigasztaltam –, csak mondja tovább – biztattam András bácsit.

– Amint mondom, éppög malacot pörkölttem az udvaron – folytatta András gazda –, mert köll télire gondoskodni. Valahogy úgy van, nyáron a munka ősz mög bennünket, télon mög mi összük mög a munka gyümölcsit, ha van, vagy ha más nem ősz mög előlünk. Egyszer hunnan-hunnan nem, egy úrnak látszó embőrféle jelentkezőt mellettem. Hát ez nem jó embőr lőhet, gondoltam, mert még a Bogár szógám sé ugatta mög. Inkább még jobban behúzóckodott az ólba. Én csak tovább bajlódtam a malackámmal. Majd szól az úr, ha akar valamit, töprengődzttem. Mög is szólalt, aszongya, hogy: Van-é kendnek rádiója?

– Hát én jártam egy-két esztendőt az oskola körül, no mög a katonáéknál is belém vertek egy kis konstrukciót, hát tudtam, hogy nem így köll egy gazdát fölszólítani, hanem ilyenformán: Gajdács András keresöm. Jelön vagyok, válaszolom, ha kedvem tartja. De kendnek engöm csak a családom, vagy hozzám vágó embőrfia szólíthat. De azért feleltem neki: Már miér ne vóna, ha az úr azt állítja. Aszongya, hogy hát akkó fizessen 20 pöngő bírságot és mindön hónapra kétpöngő negyven fillér használati díjat. Fizetni én mög akkó sé szeretők, ha muszáj, hát még rádióért, amit életömbe nem láttam, hallani azt mondják, hallottam a kocsmába. Nem is válaszoltam az atyafinak. Fizet, vagy nem fizet, kérődzik újfönt az úr. Igön vagy nem, mondtam én is, de inkább a nemöt választom.

– Erre igen mérges lött, és aszongya, hogy mit keres itt az antenna, oszt rámutatott a kutyavezető drótra, amik két magas fa között van kifeszítve. Antennának csúfolta a

Bogár drótját, hát lögyön antenna. De nini, aztán mi történt. Odaugrott a fához, elkezdte rugdosni, mög azt kiabálta, hogy kidúti a fát, ha nem fizetők. Erre már Bogár is felcihelődött, ő se hagyta az antennáját, hanem elkezdött szaladni az antennán az úr felé, olyan ugatással, hogy még egy csendbiztos is hasravágódott volna ijedtibe. Amire az úr is nekilódult, de jó futó lehetett, mert alig bírta elcsípni a Bogár, épög csak a nadrágszárából maradt valami a szájába.

– Baj lösz-é ebbül? – kérdezte hamiskásan András bátyánk.

Nagymosás

Kudus Papp István régi fajta gazda volt. Nem nyújtózkodott tovább, mint a takarója. Igaz, hogy jó takarót hagyott rá az öreg Kudus, jó, kövér háromszáz hold fekete földet. Nem vett ökelme egy holdat sem, de nem is adott el az örökségből egy utat sem.

Olyan rongyos gúnyában dicstelenkedett, hogy János bácsi, a falu kéregetője is letegezte.

Kocsmában még sohasem látták, csak a templomba járt. Az nem került pénzébe. A persely befogadta a régi pénzt is. A tudományt nagyon megbecsülte. Mint iskola-bizottsági tag, minden vizsgán pontosan megjelent. Ott még persely sem volt.

Nem hitt a babonában: az ő lovait nem nyergeitek meg a boszorkányok, ha beteg volt a tehene, nem hívott állatorvost, de nem is döglött meg még egy se. Ha egy családtag betegségbe keveredett, tempósan fogta be lovait. Nem sietett, pedig három napig kocsikáztak, míg elérték orvosukat, aki nem annyira tudományáról volt híres, mint inkább arról, hogy fél pengőért vizsgál, még mög is röntgönyözi, és oly okos ember, hogy még az átvilágítás előtt kezébe nyom egy cédulát a száraz betegségben szenvedő atyafinak, amelyre puntomosan meg van írva, hogy hun van a baj.

És mégis baj lett! Egyszer-másszor felbélyegezték az összegyűjtött vagyionkáját. Háromszor-négyszer bankba vezett. Félt a pénzmagtól. Hitelbe adta terményeit – jó áron –, csak nem fizettek még most sem értük. Földadta fiskálisnak az adósait, mindig nyertek, és mindig Kudus fizetett. Nem nyújtózkodott az öreg, de bizony a takaró kezdett összemenni, mint az igazi takaró nagymosás után. Addig-addig mosta az adóhivatal, és vasalták a fiskálisok István bátyánk takaróját, míg az öreg dühében egy újságra nem fizetett elő. Már ez is baj. Hát még ha visszajáról olvassa egy homoki emberféle az újságot. Csak a hirdetéseket böngészi: kölcsön irányában.

Egy bank sem ismerte még a kezeírását, félt a váltótól, mint a macska a forró pecsenyétől. Még eddig mindenkinek megégette a száját. Háromszor is elsétált a bank előtt, mielőtt behúzóckodott. Restellte: Kudus még nem lépte át a bank küszöbét. Fölbukott a világ. Nem kapott egy hatost sem.

Talán nem ismerték meg a bankban, vigasztalta otthon az asszony.

Nem hagyta annyiban a dolgot. Megbízott egy ügynököt, hogy adjon el tíz hold földet: a kutyának se köllött.

Minden nap elrágott egy pipaszárat. Máskor elég volt öt esztendeig is egy. Az ország sorsát elintéző szakminiszterek figyelhetnék a pipaszár kelendőségét...

Az asszonyt nem bántotta az öreg Kudus. Igaz, hogy majd két méter volt a „Kisfeleségöm”, és már nem egy bérös szökött meg az asszony keze miatt... Sokszor dicsekedett a szomszédnak Kudus barátunk: „Ha az én hékám pofon vág egy embört,

akkor az addig mög nem áll, míg az édesanyját mög nem keresi, ha mindjárt más országban is fizeti a szükségadót.” Nem marakodhatott az asszonynyal, mint Galuska szomszéd. Annak, ha baja van, ráhujjant a aszszonyra, az visszafelesel, mindjárt mögvan az alkalmatosság a mogyorófa külső, de biztos – idegcsillapító – használatára.

Itt nem lehet vitatkozni. Nem nyitja ki a száját az asszony, ha tudja, hogy az ura megveszedett. Nem szól ez egy kukkot sé, csak néz-néz ki a tanya udvarára a kis ablakon, mintha válogatná, hogy melyik eperfát tépje ki az anyaföldből. Majd csak ennyivel vigasztalja a gazdát: Mönjön kend a dógára, mert baj lösz, és kinyitja csendesen az ajtót, úgy hogy az rámástul fordul ki a sarkán. Épp jókor. A semlyékre vezető úton egy négyesfogat szaladt. A kutyák átvették a gazda jókedvét, és olyan ugatással vetették magukat a lovak elé, hogy a kocsiban ülő szeretett képviselőjelöltünk a családfájára is felszaladt volna, ha már az akkora lenne, hogy mondjuk, negyvennyolcig visszavezethetné.

– Ne-te! Ne-te! – kiabált az öreg a kutyákra. De hogy az uszítást, vagy kotródást jelentett-é, azt sem a kutyák, sem a vendégek nem tudták. Végül is, mikor látták, hogy az idegeneket nem lehet megharapni, egymásra rohantak, egymást harapdálták.

Választást hirdettek. Mind a három képviselőjelölt felkereste Kudus barátunkat, még azon a napon fel is ajánlotta mind a háromnak a szolgálatát, de kikötötte, hogy megválasztásuk esetén egy ezres bankót kap. Meg is egyeztek. Mind a három képviselőjelölt meglegedetten tért haza. Az ő pártján van a Kudus. A jó Isten nem tesz már csodát. Meg is választották az egyiket. Kudus megkapta a pénzt, pedig a fülét sem mozgatta meg a választás alatt. A szemöldöke is csak akkor rángatózzott, mikor átadta az asszonynak a homoki magasiskola jutalomdíját.

Csendélet

Átokházát Árpádházára keresztelték. Épp itt volt az ideje. De a magamfajta csellögő nem tudja, hogy a szegedi Átokháza kapta-é ezt a fényes nevet, vagy a dorozsmai Átokháza is Árpádházává magyarosodott, vagy hogy szegény kis országunk minden átokházát Árpádházának fogjuk hívni ezentúl. Ez is jó lesz így, mert ha nem is lesz egy az atyánkneve, de legalább egy helyen fogunk lakni. Nem panaszkodhat a zsellér embör se. Szép nevet kapott a környék, no meg új temetőt is kaptak. Senki sem dicsekedett vele.

Pedig így van. A nagyvendéglőtől fél kilométer távolságra temetkezhetnek a homokiak a Várostanyán. Tehát temető és cím van. Más ilyen fontos dolog talán nincs is a világon. Azaz mégis van. A kisvasút állomásain a falakon új felhívások jelentek meg:

Csak hites feleség örököl az ura után. Csak házasságon alapul a boldogság, mert a nem törvényes asszonyt a hozzátartozók az embör halála után kirudalhatják.

Ha egy külföldi ember olvassa ezt a kedves figyelmeztetőt, igen különöset gondol a mi homoki erkölcsseinkről. Persze, arra nem terjed ki a figyelme, hogy mennyibe kerül egy szegény napszámosnak, ha Isten áldását akarja kérni ... Ezt megmondhatja Gárgyán bátyámuram, akinek egy régi napszámos lánya panaszkodott, hogy 20 pengőt kérnek a „ceremóniáért”.

No, de én nem dicsekedni akarok.

A paraszti ember élete sok mindenféleképpen hasonlít a selyembogár ügyes-bajos dolgához. Ha házat akar építeni, ő is a föld sarkában keres magának helyet és lehetőleg

a kis földjének legmagasabb pontján, épp úgy, mint a selyemhernyó. Azután téli atyafink is „begubózik”. Azután jön az adóhivatal, és selymét szépen lefejtegeti. Ha nem is minden gazda eszik eperfalevelet, de majdnem mindegyik több eperfalevelet szí a pipájában, mint hetes dohányt.

Farkas Illésné árpádházi (Átokháza) tanyája inkább dióhoz ha sonlít. Se ablaka, se ajtaja, mégis négyen laknak benne. Az öreg asszony, a fia, András és a menyemformája. Azért négyen, mert Andrásnak anyja és a feleségének anyósa az öregasszony. Anyós, az homokon is anyós. Fiának a feleségét sohasem említette a szomszédok előtt másképpen: Mönymforma.

A menyemforma is olyan a városban, mint a homokon. Min denkinek adjuk meg a magáét.

Páratlan nagy békességben éltek a kis tanyán. Farkas néni lakott a nagyházban két szobában és konyhában, míg a fiatalok egy kis kamrában húzódtak meg. Tanulhatnak az együgyű tanyaiaktól az okos városiak. Itt nem lehet az öregeket agyontámogatni, míg az öregasszony kétszer meg tudja forgatni a nyelvét: Én neveltelek. Föl is út, le is út.

A nagyvárosban négyemeletes házban nem fér meg az anyós a menyével, itt, a kis házban nincs semmi baj. Ha a menyemforma kifordul az udvarra, akkor az anyósforma eltűnik a nagyházba ... És így tovább. Addig nem megy ki egyik sem az odújából, míg a másik kint van. Így aztán teljes rend van a kis tanyán. Két kutya örködik az istálló előtt. Az öregasszony kutyája a Pizskos, Szultán a fiatal asszony kedvence. Andrásnak nincs kutyája, mindkettő szereti ...

Szultán és Pizskos életével nem cserélt volna az utolsó városi kutya sem. Ha az öregasszonynak volt dolga az udvaron, sohasem ment el a Szultán mellett, hogy kedveskedve ne vágjon jó nagyot a fejebúbjára a kezében lévő husánggal, azzal az érzéssel, hogy: „a mönymformát gondoltam”. Gyenge az ütés, mert öreg az asszony, de a fránya Szultán úgy szűkül, mintha nyúznák. Ilyenkor a menyecske a fejét ütögeti a kis szobában: Ezt köllött mögérnök, más üti a kutyámat. Alig várja, hogy az anyósa bévülről kerüljön, már suhog is kifelé, és olyat rúg a Pizskosba, hogy csak na! Hiába, nagytermészetű asszony a menyecske.

Az elmúlt esztendőben szüretkor a kutyákat szőlőőrzésre behajtották a szőlőbe. A kutyák sem egyformák. Tolvajok helyett maguk láttak a dézsmáláshoz. András vette észre a bajt. Ugyancsak emlegette a kutyák gazdáit. A menyecske kutyája nagyon szívére vehette András szidalmait, mert vakkantás nélkül felfordult. Vagy a rézgálicos szőlő ártott meg neki.

Megijedt az öregasszony. Mi lesz ezután, ha a mönymforma veri a Pizskost. Amit fia kedvéért nem tett meg, azt most megtette a kutyáért. Kibékült a menyecskével. Sőt! Föligyekezett a padlásra, és egy négyéves sonkát hozott le a fiataloknak. Pizskos kutya hálásan simult az öregasszony mellé, mintha sejtette volna, hogy milyen áldozatot hozott érte az öregmama. Nem igaz, hogy a kutya és az anyós nem fér össze ...

Homoki gyógyszer

Bánki gyógyszerész mint panaszos állt a bíróság előtt. Súlyos testi sértés miatt jelentette fel Galuska Istvánt. A bíró kérdéseire ezt mondja a vádlott:

– Tavalý rosszul lótt az asszony, még korán röggel, oszt akármit is próbáltunk a

házi-orvosság szörint, nem tudunk rajta segíteni. Mondtam is édesanyámnak: „Fene ögye mög, alighanem úri betegség lössz ez. Valami turkeszténia . . (alighanem neuraszténia), hát bizony én elszaladtam a patikáriushoz, oszt fölörgettem. Nagyon mérgező volt a gyógyszerész úr, hogy fölköltöttem (ű is fiatal házas), de azért elpanaszoltam a dolgot. Alighogy elmondtam, szó nélkül pofon vágott, hogy majd hanyatt eszem, csak utána ordította hozzá, hogy ezt adjam át az asszonynak, de ha nem használ, akkor adjak neki még egyet, oszt szó nélkül pofon vágott még egyszer ... Első dühömben hazaszaladtam, és bizony átadtam az asszonynak az egyiket, de mögkövetöm, használt is. Úgy, hogy möggöndoltam magam, és szép nyugodtan visszamöntem a patikába. A patikus úr még kint volt a ajtóba. Volt lelkiösmerete mögkérdezni, hogy használt-é az orvosság? Fiát én bizony kihúztam magam, és mögfeleltem, hogy használt, mégpedig mingyárt az első, úgy, hogy a másodikat vissza is hoztam ... Azután úgy szájon tanátam a gyógyszerész urat, hogy befordút a patikába ... Büntessön mög, bíró uram, ha mögérdemlöm ...

Örsike

Nemhiába hívják a homokon a birtokot valóságnak: nincs is más valóság. Fehér János kis valósága tíz hold földből állott. Vetettek itt krumplit, kukoricát, paprikát, dinnyét és még nem tudom micsoda kaszás és kapás növényt. Ha az egyik elpusztul, megmarad a másik. Még a legöregebb tudósasszony se hitte volna, hogy az idén mindenből lesz valamicske, csak az árát őszi mög a rozsdá.

Magas fák őrzik a kis tanyaházat. Az udvart gondosan felseprik minden nap. Nagylány van a háznál. Tizenhétszer mosdott meg már az első leesett hóban az Örsike, de legény még nem forgó lódott körülötte. Az egész környék csak uras Örsének hívta. Bizony Örsike csak a szüleinek élt, elvégzett minden külső és belső munkát, de munkája végeztével nem szomszédok, hanem leült a varrógéphez.

A kis gép zakatolásával elaltatta az öregeket, Örsikének meg oly szép dalokat muzsikált, hogy észre sem vette: éjfél is eldolgozott rajta. A ház egyetlen gyermeke ilyenkor óvatosan besurrant az ágyba. Ma azonban nagy sebet ütöttek nyugtalan kis szívében. A keresztapja látogatta meg őket.

– Eladó lány löttél, férjhez adunk nemsokára – egész délelőtt így dicsérte.

Rémes gondolatok kergették egymást egyébként okos kis fejében:

– Hát csakugyan együn valaki, oszt elvisz?

Megeredtek a könnyei. Anyó mingyárt felérezett:

– Mi bajod, kislány?

– Nincs semmi bajom – szepegte Örsike de én nem mék férj hön.

Az öreg gazda se aludt olyan mélyen, hogy egyetlen szemefénye panaszkodására fel ne ébredjen.

– Hát persze, hogy nem mégy. Ha férjhön akarunk anni, majd idehozzuk az uradat. Mögél az én kis valóságomon.

– Jaj, Istenem! – sikoltott föl a kislány – , én nem fogok ernbörhön mönni. Én kendtökkal maradok.

Anyó próbálta csillapítani.

– Alunni kő. Ráérünk öt-hat év múlva evvel foglalatoskodni.

Lössz, ne félj, mindön ujjadra kettő, mer hogy ez a kis mögvan a tied. Olan derék embörök a te szüleid, hogy tíz hold földre csak egy család esik. Másutt hat-hét gyerök is van ennyi földhön.

– De én nem mönök férjhön – sírt föl Örzsike.

Az öreg szeméből most már igazán kiverték az álmot, mert lenyúlt az ágya alatt bujkáló borosüveghez, és attul kért tanácsot, és mikor az jó a szájába rágta a mondókát, megint felszólalt:

– De édös lányom, nem is köll férjhöz mönni, hová gondolsz, még csak a tizenhetedik esztendőt járod. Bálba sé nagyon vótál, legénnyel sé nagyon trafikáltál. A városba, azt mondják, nem mönnek férjhön a lányok, mer a strandra járnak, s ott nem löhet eltitolni sémmi.

– Jaj, édösapám, ne beszéljen kend ilenöket. Nem gondolok én legényökre, félök, ha rájuk gondolok.

– Idát né gondolj rájuk – élesítette a vitát az anyó. – Én is ráértem vóna férjhöz mönni – tette hozzá.

Az öreg ezalatt ismételten az üveggel tanácskozott. Nem tetszett a beszéd erre való fordulása.

– Ráérté vóna persze, ha a körösztoló nem hajtott vóna.

A kislány ijedten dugta a fejét a párnákba, onnan gügyögte:

– Én mög azért se mék férjhön.

– Hogy a ménkü vágjon a családi igazodásba – sügta asszonyának az öreg Fehér feketére váltan –, hát e mi dolog?

Fehér néninek sem tetszett a szójáték, odabújt a lánya mellé.

– Ne félj, nem adlak férjhön soha.

Örzsike átölelte.

– Még a Gergöhön sé – sügta az anyja fülébe. – Nem mék én sé Gergöhön, se máshon, akkó sé, ha körösztoló zavarna is.

Anyó rájött a dolog nyitjára:

– No, de kislányom, hogy esött a dolog?

Most már az öreg Fehér dugta a párnák közé a fejét, hogy ne hallja a strandos dolgot.

– Hát úgy volt a dolog – mesélte a kislány –, a birkák kiszaladtak az útra, kihajtottam a pulit, hogy kergesse be őket, éppög arra gyütt a Gergő a pulijával. A mi kutyánk egyenesen az ő pulijához szaladt. A Gergő mög behajtotta a birkákat. Aztán kezelt velem. Aztán elmondta, régön ismer, de eddig nem akart tempózni velem, de most, hogy kinevezték erdőörnek, mögkérdi, annék-e emlékebe egy kendőt. Én szégyölletömbe beszaladtam, oszt kivittem azt a szép kendőt, amit kend hozott a vásárbul.

– De miért beszélsz itt körösztolórül – nyugtalankodott anyó.

Az öreg már tudhatta, hogy nincs baj, mert kicsókolta az üveg lelkit.

Orzsike még közelebb bújt az anyóhoz.

– Hát elkörösztoltük egymást. Aszonta, hogy ezután úgy fog hívni, így monta valahogy: Édös mátkám. Én mög ijedtömben azt tanáltam mondani: Gergöm. Aztán megint beszaladtam a házba, onnan néztem, míg e nem mönt. De azért én nem akarok férjhön mönni a Gergöhön, de máshon sé.

Zajlik a homok

Már a vadakkal is törődik a kormány. Érezzék azok is, hogy béke van a földön. Megrövidítették a vadászati tilalmat. De a homok vadjai fittyet hánynak a rendeletnek. Tudják jól, hogy már régen elfogyott a tanyákon a puszkapor. A nyuszik már a kerítésig is el-elmerészkednek. Kíváncsiak, ugyan miből élnek ezek a homokiak ...

Szarvasbikára már a hó végén puszkázhatnak. Igaz, a homoki szarvasbika nem megy napfürdőre, hanem úgy eltűnik a városi erdőkben, hogy még a párja is alig találja meg, nemhogy egy szarvasvadász.

Gyermekkoromban, mikor az előadás után megszólalt az iskola kis harangja, mintha egy isteni szikra szaladt volna végig a beláthatatlan égető homokon: megállt minden munka. A béresgyerek visszajejtette a már félig kihúzott vödröt a kútba, a cséplőgép körül szorgoskodó magyarok, a földeken keresztül siető asszonyok, mind-mind megálltak, hogy szenteljenek egy percet az Úrnak ... Nem törődtek azzal, hogy a kisharang a gyerekek legnagyobb örömét, az előadás végét jelezte. Harang, harang, az Isten intőszava ... És most, mikor iskoláink és papjaink száma szépen megnövekedett, mikor egyik templom harangja utoléri a másikat, akkor az éhínséget mindenhová követő emberi gonoszság vigyorogva győzedelmeskedik a homoki lelkeken ...

Nem elég már a hitet prédikálni: zajlik a homok. Elő a jó példával. Aki azt hirdeti, hogy Isten előtt a szegény és gazdag egyforma, az fogadja a szegény dolgozót úgy a hivatalában, mint a polgárt. Aki azt hirdeti, hogy a lelki gazdagság szentebb, mint a földi kincs, az ne csak a lelki kincseiből, hanem a hitvány földiekből is adjon a nyomorgóknak. Mert nem elég a magyarok Istenének az, hogy sok az iskola ... Hanem meg fogja kérdezni, hogy miként sáfárkodtak a vezetők a kisemberek javaival. Akkor nem lehet majd azt felelni, amit a vásáron az eladó cigány szokott:

– Szilid, igen szilid. Felelek minden belső bajáru, a külsejít meg láthatja ...

Kissor: egymásra támaszkodó házak sora. Ha az egyiket ledöntenék, összedülne az egész falu, talán az egész Alföld. Összesúgott a Kissor népe. Gulácsi néni, a legjámbo-rabb asszony, üres kézzel bocsátotta el a nála kenyérmagvakért járó egyházfit. Itt még megvan az a régi szokás, hogy kocsin gyűjti az egyházfi az adománygabonát. Szent-képet ad cserébe. Így a vallás is erősödik, no meg a magtár is telik. Gulácsi néni öreg asszony. Megütötte a szél. Az 1932. év szele. Így köszöntötte az egyházfit:

– Hát én most nem adok semmit. Nehéz idők gyűnnek-mönnek. Mög eszömbe jut, mikor a háború alatt eltűnt fijamért misét mondattam, és sokallottam az árát, akkor a főúr rám kiáltott, hogy sokat tanult és dolgozott, míg pap lőtt, ingyen nem imádkozhat. Hát én se adok ingyen. Isten áldja mög kendet.

Ez történt egy magyar faluban, ahol azelőtt a kisharang is térdre sodorta a homoki emberfélét. Ahol azelőtt kalapot emeltek minden idegen embernek. Most még leütni sem lehet, mert nincs kalapja s a kemény magyar fő már nem hajol meg, csak az Isten előtt...

Ha az Úr angyalai még egyszer leszállnának a földre, elpanaszolnám, hogy minap egy szegény asszony arra kért, engedjem meg, hogy a földre hullott epret felszedhesse. Olyan éhes, hogy alig áll a lábán. Mikor Isten előtt, aki a bort, búzát megteremtette az emberek számára, mindenki egyforma. Nem, nem Szodoma jutott az eszembe, hanem a sokat hangoztatott Túrán. Fajrokonaink, akikről a történelem feljegyzi: A nemzetnek csak kis része volt szabad, a többi a kevés nemesnek volt a szolgája. Ugyancsak a part-husokról írja a történelem: A legkülönbözőbb vallások iránt türelemmel viseltettek.

De mi azt veszünk át fajrokonainktól, amit akarunk ...

Testamentum

Beborult az ég a szegény homokiak fölött. A kisvonat is lassan gördül ki a homokra – sajnálja itthagyni a szép várost. A homoki házacsok fehérre meszelt, sápadt arcukkal, félénken kukucskálnak be a kocsikba: Ugyan melyikben jön a végrehajtó! ...

A rókabögyösi állomásnál egy kis elhagyott házikó várja az ura sokat, olyan, mint egy temető-csősház, de üres, megszökött a temetőcsősz is. Fájdalmas, szívszorogató csönd fogadja az utast. Seholy lélek. Ijesztő csendességben vesz el az egész táj: Kutya bont... Neszürj ... Atokháza ... Oregátokháza. Itt nem szegé lyezi nagy, bekerített udvar a tanyákat, és nem övezi ötven-hatvan hold föld a házacsokát. A nagy pusztaságban egy-egy soron féléi műkben egymás hátára bújt kis házikókat találunk, a kútágasok egészen az országútig nyúlnak ki a magasba, fenyegetően: Ne nyúl jön senki a mi házunkhoz!

Néhány esztendővel ezelőtt már rugós kocsik szaladgáltak a homokon, olyik helyen már zongoráról is ábrándozott az eladó lány és sárga bőrkabátban jártak a házasulandó legények. Most a saját bőruket is eladnák egy kis posztókabátért. Nemcsak az öreg gazdák járnak bottal, a házacsok is mankót kapnak. Eperfával támasztják ki a házakat, hogy agyon ne nyomják az alattuk meghúzódó szegény homokiakat.

A félig bedült kerítés úgy néz az emberre, mint egy öreg fogatlan házőrző Bodri, ott áll a ház körül, de ott megy be a vándor, ahol akar. Hiányzanak a fogai ... Felhő János bátyámnak a házteteje kész keresztretjvény: egy sor nád, egy sor lyuk. A rejtvényt Felhő bácsi szokta fejtegetni vagy fejelni, mikor a névrokona esőt bocsát a kis házra. Egy szál fa támasztja fel a szobában a mestergerendát. A mestergerendát tartó kis fán három kép van felragasztva: egy Mária-kép, egy zsidó hősi halott temetése és egy szocialista kiáltvány. Talán ez a három kép tartja össze ezt a kis szál fát...

Egy kis ablak is van a házon, alig öklömnyi. Nem muszáj belátni mindenkinek: hogy mit esznek vagy mit isznak idebent, hogy bánatában vagy örömében dalol-e a gazda. Kinek mi gondja van arra.

János bátyám már a hatvanötödik tavasz előtt áll. Vékonydongájú atyafi, de azért még kemény legény, mint fában a csomó.

Disznótor van a háznál. Régen két-három mázsás disznót szúrtak le, a mostani aligha van fél mázsa.

– Adjon az Isten! – köszöntött az öreg. – Igazán jókor gyűtt a tekintetős úr. Tessék beljebb fordulni, bent van a tisztelendő úr is. Az édesanyámhoz hívtuk. Nem tud szegény möghalni. Tudja a tekintetős úr, hogy miben régön készülődik mán a nagy útra. Szögény asszony nem tud möghalni, pedig hát igazán keservetős az élete. Úgy hordunk mindönt neki oda az ágyhoz... Csak önni, azt tud. Mőg inni is. De mást nem. Akkor minek is él mán a szögény asszony.

Nem folytathatta tovább, mert kicsapódott a kis ajtó; a pap jött ki a betegtől.

– Gyenge, igen gyenge a néni – szólt az öreghez –, de bízzunk a Mindenhatóban.

Nehéz dolga lehet a jó Istennek, mert a pap is másért imádkozott, mög János bátyám is. Az öreg elkísérte egy darabon a plébánost, én meg befordultam a kisházba.

A kemencét valósággal megszállták az atyafiak. Onnét néztek nagy reverenciával a betegre. Még nem volt meg a nagy írás. Az öreganyó ágyban feküdt, de nem párnák között, hanem tiszta, rendes ruhában egy lőtakarón. A homokon csak az öregasszonyok

járnak otthon ünneplőbe, mert ők már nem félnek, hogy elnyúvik a ruhájukat.

– Hogy van, mamuska? – fordultam az anyóhoz.

– Nem nagyon jó. Köhögök, fojtogat itt belülről valami. Mög a bánat is keserít. Szeretném kis földemét elosztani. Nem sok földem van, két hold örök, mög két út szőlő, a is örök, mög tíz hold árendás föld. Lögyön szíves az úr, írja mög a végakaratomat. Mindönki azt kapja, amit most mível, mert hát szétosztottam én mán a kis vagyongámat, csak az élvezetöt hagytam mög magamnak. Igaz, átírás még nem történt, de most mán azt sé bánom, ha léírik a nevemrül.

Megírtam annak rendje-módja szerint, két tanúval meghiteltettem, majd megkérdeztem anyót, hogy tud-e írni.

– Csak a saját nevemet. Ölég-e annyi?

Már összehajtottam a végrendeletet, és éppen átnyújtottam János bátyámnak, mikor rámszólt a nagybeteg;

– Úgy-e, hé! Benne van-e a testamentumban, hogy az élvezetöt fönntartottam magam irányába?

Megnyugtattam a nénikét, hogy a végrendelet csak akkor lép életbe, mikor ő már a jó Istenke mellől nézdegéli a gyerekek osztzkodását.

– Akkó röndbe van! – válaszolt a mamuska. – Kínáljátok mög az urat egy kis itókával.

Az egész háznépe ott hagyta a kemencét, hogy az öregasszony parancsának eleget tegyen. Kivették a nagybeteg zsebéből a kamrakulcsot, ahol legalább 200 liter bor (húsz pengő érték) nyugtalankodott, majd összekaptak rajta ... Hozták is már a bort egy jó nagy bögrében, a kulcsot szépen vissza tették az anyó zsebébe, mert így írja elő a törvény: „Üvé” az élvezet.

Látomás

Pajzán farsangi levegő terjengett a homoki nagyvendéglő ivószobájában. Itt még csak részleges a gazdasági válság. A kocsmá igen közel van a templomhoz, ha esküvő akad, akkor itt tartják meg az előívást, temetéskor meg a búcsúztatót. Bizony a homoki ember élete télen a kocsmá és a templom között folyik le. Bár az adóhivatal, az se kutya.

Az ivószobát a hatóságok jóvoltából rendeletekkel tapétázták ki. Ahány miniszter, annyi cédula. Megsúgom, nem sok hely van már ... A kutyákat tilos a kocsmába bevinni! Ugyan melyik gazda jár a kocsmába kutyával? Hitel nincs! Csak felírják. Köpködni tilos! A homoki vendéglőben? Pípás embernek? Ezeknél többet érne egy tábla: Tilos az asszonynak a kocsmából férjét hazazavarni! Még szobrot is állítanának az ilyen rendeletet kibocsátó miniszternek. Igaz ugyan, hogy a tanyákat járó nagyságoknak itt homokból faragnak szobrot, ami könnyen összedül.

A rémhírterjesztő kakukkmadár éppen nyolcadszor köszönt ki a faliórából, amikor benyitott a szobába Rabi Imre. Kalapját díszes virág ékesítette. Híres lakodalmihívogató. Köszöntött illendően, és leült az asztalomnál. A vendéglősné már hozta is a felest. Ismeri a vendégeit, kinek kell szódával, kinek felest. Tiszta bort, azt hiszem, csak a kocsmát ellenőrző vegyésznek ad.

Rabi barátom arcán nem a hívogató játszi-mosolygása ömlött el, amit mindjárt meg

is indokolt. Saját bőréről volt most szó.

– Az idősanyám mán igen öreg asszony – mondta köll valaki a háznál helyettesítése dacából. Asszony után köllött nézmem – bontogatta ki szépen a beszéd szárnyát, mellyel talán az édig is elrepült volna, ha közben én koccintgatással le nem vágok fejlődő szárnyaiból.

– Kiválasztottam, tekintetös úr, egy csinos fehércselédöt. Igaz, hogy kistermetű, de a példabeszéd szerint ez a jó, mert kis bögre hamarébb forr, de hamarébb is apad. Nem divinyos (divatos) lány, kézzel öszik, nem villával, de a dolognál sé sajnálja a kezit. Nem jár rövid szoknyába, bár a szoknyája szöbb lábakat takar, mint akármelyik rövidszoknyásé.

– Elhiszem, majd ha látom – nyugtattam meg az atyafit.

– Mán azt aligha láti – válaszolta ereszen az Imre. Most vettük észre, hogy egy kocsitábor állt meg a vendéglő ablaka alatt. Rabi felugrott az asztaltól, és igen udvariasan köszönt el tőlem:

– Itt van a lakodalmas népség, Isten vele, tekintetös úr, a viszontlátásig üdvözlöm!
Nemhiába épült homokon ötezer iskola.

Egyszerre megtelt az ivószoba: a menyasszony, öt-hat koszorúslány legényeikkel, szüleikkel benépesítették a termet. Mindegyiknél egy-egy nagy kosár. Azt hinné az ember, hogy sorozásra mennek ... A vőlegény úr mindenkivel lekezelt, csak a menyasszonnyal nem. Megálltak egymással szemben, mint két kis bárány – egy pillanatig, mert a kis menyasszony csak megszólalt:

– Méggyüttünk!

Amire Imre igen bölcsen megfelelt:

– Nagyon jól van, Hékám.

És már különvált az egész vendégsereg. Az ivószoba jobb sarkában a legények, a bal sarokban a lányok gyülekeztek. Isten a tanúm, meg a kocsmárosné, hogy szó nélkül levetköztek a vadvirágok a menyasszonnyal együtt, meg a legények is, és ott a szemünk előtt öltöztek fel újra tetőtől talpig vagy fejtől lábig, anélkül, hogy csak egy mosoly szaladt volna keresztül kipirult arcukon. Csak az ivóban borozgató finác csóválta a fejét. Bizonyára a látszatadó jutott az eszébe. Messziről jöttek, ruhájukat kímélni akarván, itt öltöztek át ünneplőruhába. Igaza volt Rabinak, szép lábakat takart a hosszú szoknya. De igaza volt az én Hékámnak is, mikor otthon elbeszéltem látomásomat, s csak ennyit jegyzett meg: Ez tetszik maguknak!

Marci asszonyt fog

Eszes ember volt egész életében Gyik Marci. Nem hitt a katonai gyöngyéletben, azért az egy vasárnapi parádézásért nem tartotta alkalmasnak egész héten borjút cipelni. Szerencsére a jó békében még akadtak olyan gyöngeszívű orvosok, akik, ha úgy fordult a dolog, hát a zergelábat is lúdtalpnak nézték ...

Iskolás korában sokszor el-elnézte a térképet. Végigszaladt az ujjával a kanyargós Tiszán föl Mármarosig, majd mosolyogva átlépett a határon, bekalandozta térképen az egész világot. Fikciós dolog ez – mondogatta ilyenkor ezör mérnök sé tunná azt föl-mérni, nemhogy égy Kogutowicz ...

Már megfeledkezett a térképről is, meg a katonaságról is, mikor Szarajevóban

eldördült a gyilkos Princip Gavril revolvere ... Azután ráléptették a térképre. Bejárta államköltségen az egész Kelet-Galíciát. Nem egészen önként, barátságba keveredett az orosz cár katonáival, akik magukkal vitték egy kis atyafiságos vendéglátásra. Nagyon vendégszeretőek voltak az oroszok, mert majd tíz esztendeig ott tartották. Egy szép reggelen azonban azt mondták: Fel is út, le is út.

Aki nem hiszi, hogy hazakerült, az kérdezze meg bármelyik surbankó gyereket a lengyel-kápolnai állomásnál, hogy hol lakik Gyik Marci. A kérdezett ugyan nem fogja a vendégoldalt felemelni, de mindjárt így válaszol: A fogságos?

Szülei elhaltak, egyedül éldegélt a tanyáján. Kiadott mindent felesbe. Termést soha el nem ad, hátha feljebb megy az ára. Hatéves bor is akad a pincéjében, nem kóstolja senki, a lopótök egészen elsorvad bánatában ...

A kis házacskája abban különbözik a többi „vert” háztól, hogy az udvarán egy hosszú rúdon egy kereplőforma unatkozik. Csak akkor mozdul meg, ha a futószél belekapaszkodik. Mert Marci tudni akarja, merről fúj a szél... Szőlőkertjében hatalmas kútágas áll fejjel lefelé. Ki hallott már ilyet? Kútágas szőlőben? Kútnak meg nyoma sincs. A négy lábú tolvajok ellen találmányozta. A kútágas úgy van felállítva, hogy a földre néz. Egy nagy drótháló lóg a nyakából, mely mint egy döglött kígyó hever a homokban. A karika közepén egy kis füstölt szalonna szomorkodik. Amint egy kutya a szalonnát megérinti, a ravasz kútágas tüstént kiegyenesíti hajlott derekát, és magával viszi a hurokba került áldozatát.

A szomszédok állítása szerint az összes zsákmány a mai napig egy döglött macska volt, azt is egy pajkos kölyöknek köszönhette. A homoki kutya tudja jól, hogy nem a szőlőben terem a szalonna, és van olyan kutya, amelyiknek még az édősapja sé látott szalonnát. A Szultán, a falu legöregebb kutyája azt meséli, hogy mikor ő született, akkor a gazdasszony mindig hússal traktálta, és megesküszik rá, hogy minden háznál vágtak abban az időben egy kis disznócskát. Most disznótor helyett árverés a divat a homokon. No, de csak ne lennének leláncolva, nem káromkodna annyit a gazdánk, meg nem sírna annyit a gazdasszonyunk – sopánkodott a derék házörző. A kis pulikutyákat avval ijeszti az édesanyjuk, hogy elviszik a Marci szőlőjébe ...

Rúzsza Tecát nem fenyegették meg Marci szőlőjével, mert egy este, mikor a központi patikából jött haza, ahová egy kis szagos vízért ment, húsvét előtt álltak, bizony, hogy az utat megrövidítse, keresztülment Marci szőlőjén. Húsvét idejében se híre, se hamva a szőlőnek, de talán már a szalonnának se, de a kútágas a helyén volt, és egyszer már kedvére való áldozatot sejtethetett, mert a karikába lépő, mit sem sejtő lánykának bokáját elkapta, és úgy lendítette a magasba, hogy a sok tarka szoknya szabályos ejtőernyővé formálódott. Szerencsére betakarta a lehulló szoknya a fejét, és így nem láthatta saját háta közepit, ahogyan a szomszédék Pistája möggyözte.

A látványt drágán fizette meg Marci. Teca sikoltozására összeszaladt a falu.

– Ilen csúfságot még nem csináltak a cselédömmel – förmedt rá az öreg Rúzsza. – De té is lógni fogsz, ha nem billentőd helyre a Teca épizisztenciáját.

Marci ma is azt hiszi, hogy a Teca erővel fogatta meg magát. A szomszédok, bár hittek Tecának, mégsem állítottak fel többet kútágast a szőlőben. Ma már a kétágasnak sé lehet ugyan hinni ...

Csak okosan

Sokszor kinyitotta, és becsukta a bugyellárist az öreg gazda, míg kijött a kocsmarendedély.

Toppantó bátyánk igen kedélyes emberke volt, a törpék országában is elmehetett volna hoppmesternek, míg asszonyát, Csuka Pirost az óriások is meszelőnyélnek tartanák.

Márton gazda nagyeszű ember, nemhiába mondogatták a szomszédok: Pirost azért vötte el, mert ha a mezőn véllámlik, akkor biztosan a Pirosba üt a ménkű, nem a Mártonyba, azért van a tanyaház udvarán a jegenye, hogy villámhárító is legyen.

Toppantó írástudó ember volt: olvasni is tudott. Ez pedig nagy baj a homokon. Mert a homoki embör, ha csak a nevit tudja leírni, akkor aláírja még a halálos ítéletét is, de ha olvasni is tud, akkor nagy baj van. Minden szóban fennakad, minden mondatban kutyaszorítót lát. Le nem firkantaná a nevét.

Toppantó gazda ugyan nem félt az írástól: ráírta a kocsmá utcai ajtajára: Hitel nincs. Leleményes atyafi. Már az uccán lássa az ínségadót élvező zsöllér, hogy itt nincs hitel, ne is fáradjon be.

Mire tizenkettőt harangozott a Lázár iskola harangja, akkorra rendbe hozták az ivószobát, felseperték az udvart. Megnyílt az új kocsmá. Boldog volt az egész tanya. A kakas örült táncot járt a tyúkok előtt, a lovak jókedvükben röhögtek az istállóban. A kútágas is egészen kiegyenesedett, magasra tartotta a vödröt: Ehun vagyok, száraz vagyok, nem húztam föl egy korty vizet se a gazdának. Ma tiszta bort kaptok.

Hiába is hozott volna, mert a pincében egy csöpp bor sem volt, de az egész házban se. Pedig Piros asszony olyan paprikást főzött, hogy aki emberfia ebből egy nyeletöt leereszt, biztosan a kútba ugrik vizet inni, vagy óraszámra nem veszi le a száját a boroskancsóról.

Márton gazda minden váltópénzét elköltötte a jogra. Nemhiába várt azonban ily sokáig, volt ideje a szakmával megismerkedni. Minden kocsmáros egy nótát fúj: Nem löhet mögélmi kocsmábul, annyi a váltság. Báli engedélyt köll kiváltani, tíz pöngő; röndért kiváltani az húsz pöngő; záróra hosszabbítást köll kiváltani, az mögest tíz pöngő. Hogy minket ki vált ki, azt csak a jó Isten tunná mögmondani. De ez nem is vóna baj; amibe kerül, abba kerül, de olan nagy veszekedés van a bálba, hogy még a kocsmáros sincs biztonságba. Azután mögállapíjthati, hogy bor mög egy csöppnyi se fogy. Egy-két pohár szolda, és mégis berúgnak a fiatalok. A fene látott ilyen gyöngesurbankókat.

Márton, az újdonsült kocsmáros meghallgatta a panaszokat, és felcsapott magánynyomozónak. Fránya embör löhetött a körösztapja. Rövidesen mögállapította, hogy az ifjak természetben kapják ki otthon a bálraivalót: kétliteres üvegben bort, de csörgő pénzt egy dekát se. Az ifjúság a kocsmáros földjén fekvő szalmakazalba dugja el az üvegeket, olyik kazalba száz liter is jut. Egyet táncol a legény, és már mén is a kazalba legyeskedni a borosüveggel...

Toppantó jó nagy kazalt rakott az udvarába borcsalogatónak. Mikor megjelentette a rendőrségen a bálát, gögösen vetette oda: röndér nem köll a kocsmába, felelők személyösen a csöndességért. Jól van, hagyta rá a felügyelő, de ha baj lesz, elveszti az engedélyét ...

A bál a homoki rend szerint ebédidő után két órakor kezdődik, és tart este nyolcig. Egy-két legénnyel ugyan hamarább is végez a karcos, de nyolc a törvényes, ha mindjárt nem a maga lábán táncol is a legény, hanem a vetélytársáén.

Soha még ilyen rendes bál nem volt a homokon, mondják a szemtanú öregek. Igen sokan gyűltek össze a vendéglő nagy szobájában, még a ház előtt is táncoltak. A rezesbanda egy andalgót húzott a levegőbe, mire a hanghullámok a csizmatalpát ide-oda

rángatták, de Toppantó fittyet hányt a nyargalászó hanghullámoknak, az egész háznépével kivonult halászni a szalmakazalhoz. Hatvannégy darab kétliteres üveg lett a zsákmány.

Nem loptam én életembe – fújta teletüdővel a homoki zenekar, kurjongatták a legények. Majd egy kis szünet következett. A fehércselédek az országútra mentek sétálni, míg a leventék a szénakazalt kezdték gyomlálni. Csuda történt. Egymás kezét fogdosták a kazalba. Hiába túrták föl az egész kazalt... A zenekar újból rázendített, a legények szalmásán jelentek meg a szobában. A lányoknak sehogyan se tetszett, hogy a párjuk csupa szalma. Ugyan hun hempörgetődzhetett ez a csélcsap? A homoki legény a legkedvesebb táncos, ha józan; igen jól mulattak.

Csak egy-két öreg iddogált, az új szünetben azután is felkerekedtek a legények a kazal irányába, de hiába, Márton gazdánk gonosz ember volt, egy üveget sem felejtett ott... A kútágasnak már nem volt olyan jó kedve, mert alig győzte hordani fel a vizet. Piros nénye nagy becsülettel nézett le az urára: Hát ez embör a talpán, akármilyen kicsike.

A legények jókedvűen ugrották át az árkokat, mikor hazafelé tartottak. Nemcsak az eszük maradt épen, hanem a kezük, lábuk is. No meg a kocsmáros is barátságosan köszönt el tőlük. Jóllakott a kecske is, meg a káposzta is megmaradt. A legények nem költöttek a kocsmába, mégis szép bevétele volt Toppantónak. Rendőrt se váltott ki, száz liter bor folyt be, és még mög sé köllött adózni, csak a huncut finánc mög né tudja.

Választási gyerök

Gögös embernek tartják Tajti Istvánt Keljfelhegyen. Holmi potyautas – mert ilyen is akad a kisvasúton – el se hinné, hogy hegy is akad a homokon. Itt a legkisebb dombot is hegynek tisztelik. A nagyvilágban néhol a főügyész se úr, mert a miniszter parancsol neki, a börtönben meg a börtönőr is nagyobb úr a miniszternél, mert ez csukja be a kaput a magyar királyi fogoly után.

Tajti, ha érkezett az ebéd ideje, ugyanegy asztalnál ült a cselédséggel, de addig nem meríthetett senki sem a tálból, míg a házi gazda oda nem szólt Andrishoz, a legidősebb munkáshoz:

– Szödjék már kendtök is.

Márpedig addig meg nem szólalt, míg három tányér levest a pokolra nem küldött. Ez idő alatt a cselédség egy része imádkozott, az éhesek meg káromkodtak.

Ebéd végeztével Tajti felemelte az előtte álló borosüveget, töltött egy pohárravalót, s hangos dicsértessékkal a leves után küldte. Majd ismét töltött, és Andris felé fordulva, pontosan ugyanarra a helyre küldte a pohár bort, csak a kíséző jelszó volt más: Adjon Isten!

Ez a tempó. Most a tempó végeztével odaszól a szolgálólánynak:

– Keresd mög csak a lopótököt, és szíjzatok föl a darab hordóbul az emböröknek egy kis bort. Egy kicsit stikkös, de jó ilyen melegben.

Háromszor töltötte meg a tányért, háromszor ivott, míg mögkínálta a munkásokat egy kis ecetes borral. Andris odasúgta a mellette ülő komájának:

– Hallod-é, hé, olyan a mi gazdánk, mint a kormán. Háromszor eszik a búzánkából, míg nekünk is ad valamit.

Szerencsére halkan mondta, mert Tajti igazi kormánypárti volt, mint minden gazdaember. Ha a kormány rendbe hozná a polgárok szénáját, minden magyar kormánypárti lenne.

Tajtinál nem pihenhet ebéd után a cselédség, mert addig mesél nekik a gazda, míg csak le nem jár a pihenésre szánt kis idő. Nem szerette, ha lefeküdt a napszámos, mert alvás után sokáig nem jön meg az ereje a munkásnak. Ilyenkor mesélni szokott az elmúlt jó időkről. Most egy régi könyvben lapozgatott. A gyerek találta az úton. Majd odatolta Andris elé a könyvet:

– Olvassák kend belüle egy kicsit. Én nem látok mán „ablak” nélkül, de awa sé nagyon.

Olyan jó olvasó lehetett, mint az egykori győri képviselőjelölt: a Hílberth hentesmestör, akire azt kiabálta az ellenfél kortese, hogy sé írni, sé olvasni nem tud. Szörnyen megharagudott a májszter uram: gyűlést hívott egybe, melyen kikelt az aljas rágalom ellen, és mindjárt ki is húzta a lajbi zsebéből hatalmas bugyellárisát, mely százasokkal és ezresekkel pukkanásig volt megtömve. A választóközönség elámulva nézte a ritka tüneményt. Hilberth bátyánk tempósan hozzáfogott a pénzolvasáshoz, majd két órán át olvasta a bankókat, nem tévesztette el egyszer sem ... Meg is választották. A gögös Tajti is csak pénzt tudott olvasni, de nincs is annál jobb mesterség.

Andris rákönyökölt a könyvre, és a házigazda nem kis bámulatára ilyesfélét olvasott a hamis könyvből: őfelsége Ferenc József már a második perét vesztette el; egyet minálunk illetékügyében s egyet a paritás kedvéért Ausztriában egy polgári ügyben. Őfelsége nemcsak parancsolt, hanem engedelmeskedett is a törvénynek. Andris tamáskodva csóválta fejét:

– Nem hiszöm én ezt el.

De azért folytatta a tanulmányozást: A múlt században Bethlen gróf hazájában, Erdélyben, az erdélyi szászok között magyar ember nem telepedhetett le, sem magyar jobbágyok ügyében magyar ügyvédek nem pereskedhettek.

Az asztalvégén ülő Gajdács is kicsavarta már erre a cseréppipát a fogai közül:

– No, majd mögmondöm a jegyző úrnak, aki menekült embör, hogy máskor szívesebben fogadja az ügyes-bajos homoki embörfélét.

Tajtinak sehogysem tetszett az előadás. Munkára küldte az embereit. Majd felállt, és az ereszet ajtajára támaszkodva, kikiáltott az udvarra: Imris, hé! A kisházból előjött az Imre gyerek. Iskolás fiúnak nem köll a napszámosokkal önni. így rendelte el az öreg. A kisházban lévő konyhában szokott az öregasszonnyal ebédelni. A többi család már a munkásokkal eszik. Az öreg szépen lefeküdt az ereszet alatt meghúzódó ágyra. Intézkedni akart a gyereke jövőjéről. Az öregasszony is előkerült, az Imris mellé.

– Akarsz-é ügyvédös embör lönni? – fordult az öreg a tizenégy éves, okos szemű gyerekekhez.

– Én nem bánom – válaszolt bölcsen Imre. De a gyerek keze, mely eddig hol a kalapját forgatta, hol a nadrág zsebében motoszkált, nagyon közeledett a két bogár-szeméhez.

– Tizenegyen vagytok testvérek – folytatta a gazda. Orvos nem köll, mert ami röndölve van, az mögtörténik, de köll, hogy egy fiskális lögyön tizenegy gazda között. Mög azután igen könnyű dóga van a fiskálisnak. Bemögy hozzá egy embörféle panaszt tönni, mingyárt mögvigasztalja, ne félen kend, míg engöm lát, és mán fizet is a gazda. A fiskális mög utánanéz a dolognak. Ha látja, hogy baj lösz, akkor nem ű rnögy a tárgyalásra, hanem a segédjit küdi, ha mög tiszta az igazság, akkor ű is emögy. Mög is montam a múltkor, hogy gyüjjön az ügyvéd úr, ha bukunk, bukjunk együtt. Azért mon-

dom, fiam, ha segéd löszöl, sósé mönj tárgyalásra.

– Nem is mék – vágta rá az Imris gyerök, aki az előadást már nagyon megunta, végzett is rövidesen az ügyvédséggel.

– Édösapám – folytatta a kis ember én úgy vöszöm ki a kend szavából, hogy az ügyvédséget itthon nem lehet mögtanulni, mán pedig én nem hagyom el kendtöket.

Az öregasszony csendben hallgatta a családi tanácskozást, de mikor Imris gyerök most mélyen belenézett az édesanyja szemébe, bizony felállt az asztaltól, hogy pártját fogja fiának. Már válaszolni akart, hogy senkinek sem adja oda a fiát, mikor meglátta, hogy az öreg gazda, a híres Gögös épp úgy elaludt, mint a legszegényebb napszámos. Ruhában, pipával a szájában. Imre is észrevette:

– Nini, alszik édösapám.

– Ne törődj, fiam, vele, mindig alszik egyet, ha valami nagyot akar – óvta meg az apai tekintélyt Tajtiné. – No, mög ügyvéd még nem vót a családunkba, mög nem is lösz – vigasztalta meg Imris fiát.

Göboly-járás

Homoktenger. Semmi zöld a környéken. Nincs élet e kis homoksivatagban; nincs madárcsicsergés, még a varjak is messziről kerülgetik.

Csillog a homok, mint a gyémánt, lehajolsz, hogy felvégy a gyémántból, de a hamis szél elkapja kezedből... hordja ide-oda, kedve szerint. Szegény gazda szalmát szór a homokra, hogy reggelre ki ne szaladjon a homok a lába alól. Itt éldegélt a mi barátunk. Kovács József a becsületes neve, bár a környéki gazdák csak Furus-Báránynak hívták. Tudnak ám ökelmék keresztelni, nemcsak a papok, no meg a kocsmárosok. Értenek is sok mindenhez, még a vegyelemzéshez is, mióta a tejet megvizsgálják. A szegedi paprika híres termény, a szegedi bor, az se kutya, hát még ha összeállítják, akkor csak alkalmas.

Furus bátyám bora nagyon erős volt az ő szájában, nem akarom mondani, hogy a szemében, de mások igen gyengélték, és ez nagyon fúrta Furus bátyám oldalát. Pénz nemigen volt a háznál, paprikája sem kellett a városban. Paprikájára azt mondták, hogy erős, a borra meg azt, hogy gyenge. Furus bátyám, a Bárány, nagyot gondolt. Az embör is erős, az asszony mög gyöngye (mán amelik), mégis hogy mögéljenek, összeházasodnak. Hiába mesélik az öregek, hogy az óperencián túl van egy pajta, abban azután el van helyezve egy oldalas szalonna, de abbul ám csak annak szabad lekaréjzoni, aki életében egyszer sem bánta meg a házasodást. Nem is hiányzik abból semmi, én magam is láttam.

Hát amint mondom, Furus bátyám a borát összeházasította a paprikával, azaz jó egy pár füzér paprikát felosztott a boroshordókba, de ő sem vághatott szegény a híres szalonnából, az öreg is megbánta a házasítást. Reggel felé behajtott a városba, egyenesen a kereskedőhöz igazította magát. De okos ember lehetett, aki feltalálta a malligand készüléket, mert nem fogott azon a paprika, pedig az igazán erős volt. Ám Furus gazda nem esett kétségbe. Elvitte a bormintát egy kocsmároshoz, aki éppen egy tál báránypaprikást küldött a másvilágra, és így nem érezte meg a paprika széptevését a borban. Megvette a bort, le is foglalózta.

Öregünk bevásárolt még egyet-mást, és kihajtott a homokra. Amilyen csendes emberke az öregünk a városban, épp olyan nagy úr lett tanyáján. Hun vagy, Rozi,

kiáltotta már jó messziről. Nyissad mán a kaput, nem hallod, hogy előérkeztem?

Robogva, izzadtan szaladt ki a kisházból Rozi, és mint egy hű állat, lelkendezve kérdezte ki a gazdáját, miközben ügyesen kifogta a lovakat. Az ember leült az ereszet alatt lévő padra, mint egy kiskirály. Egyet perdült Rozi, és már hozta is a vacsorát: forró krumplilevest, amit az öreg, mint egy tűznyelő fakír, bekebelezett. Majd egy kis szalonnát vágott. Eljött az este ... megleégedetten hajtotta le Furus a kint összetákolta ágyra a fejét. De mégis nagy spekuláció szállta meg szegényt. Mi lösz, ha beviszi a bort a kocsmároshoz, amilyen gazembör, még nem vöszí át, de jaj, mi lösz, ha nem viszi be, amilyen csaló, még bepöröli, és amilyen huncutok az urak, még elgáncsolik az igazságát.

Szerencsére a vacsora letuszkolására foglalkoztatott bor befogta a két szemét – elszenderült az öreg. A híres cseréppipája, mint jó cselédhez illik, menten követte gazdáját.

Békés, csendes nyári est szállta meg a homokot, csak Rozi forgolódott még az udvaron. Ő vállalta az öreg gondozását az eljövendő örökségért, úgy alkudtak meg, hogy vagyona fejében gondozni tar tozik, és halála után eltakaríttatni: ilyenekről is beszélgettek néha, pedig az öreg erős volt még, mint fában a csomó.

Rozink odaigyekezett az öreghez, betakarta pokróccal, majd megcsókolta az öreg kérges kezét, mert ez is benne volt az alku bán. Es most elérkezett Rozi pihenőórája, már-már befordult a kisházba, mikor megállítja egy távolból idehallatszó ősrégi nóta:

*Nem hallik a vezérürü harangja ...
Betyár legény a buckában hallgatja.
Nagyot ugrik, kiszaggatja a Bimbót,
Betyár kupec azért adja a bankót...*

Miska bácsi

Nagy dolog ma már a tanyák között eligazodni. Régen, amelyik tanyának nagy volt az udvara, annak nagy volt a jószágállománya is. Az elmúlt esztendőkből már a kisbérlő is nagy darab földet szakított ki az udvarának, hogy a jövő-menő legényfi gazdag lányt sejtse a nagy udvarban félénken álló kis házacskában.

Most, hogy a bankok olyan gazdaellenes magatartást tanúsítanak, hogy az adósságok behajtásával fenyegetődznek (ki hallott már ilyet?), lefaragnak az udvarból, mert most már nemcsak lánynéző, hanem a földbecslő is nézegeti a homoki ember házatáját. Az ilyen helyreigazítások elkerülése végett pecsétgyűrűs járvány ütötte fel a fejét, olyik szegényebb lány öt-hat pecsétgyűrűt is visel, fordított arányban az apjuk vágott dohányával...

A homoki divat: télen fehér cérnakesztyű, fölötte öt-hat pecsétgyűrű – természetesen monogram nélkül. Más gyűrűt nemigen viselnek, valamelyik tudósasszony láthatta el őket utasítással: Pöcsétös-gyűrű mögpöcsétöli a legény sorsát, minél több, annál jobban használ (az ékszerészeknek is).

Egy ilyen ötpecsétes gyűrű intézte el Nyári Illés sorsát is. Megszeretett szíve mélyéből egy ötpecsétes kislányt – Etuskát –, de a szülék akadékoskodtak, a gazdag Vak Dani Pétör lányát szemelték ki számára. A falu keresztelte el Dani bácsit Vaknak még fiatal korában, mikor még nem ismerte meg a különbséget: az enyém és a tied között. Dani bátyánk vaktában odaigérte a lányt, egyet azonban kikötött: A lakodalomba való

hívogatás előtt látomást akarok tőnni a nászuram (idősebb) Nyári Illés telekkönyvibe. A dolog mögfelelt a valóságnak – mesélte el nekem az ifj. Nyári Illés.

Az ötpecsétes kislányhoz is eljutott ez a hír, aki első akart lenni a felejtésben ... Mérgében egy idegen legénnyel elsietett a Miska bácsihoz feliratkozásra. Pusztamérges nemcsak a boráról híres, hanem a papjáról is: ahol jó bor terem, ott jó pap is akad. A falu papját csak Miska bácsinak tiszteli, de olyan imádatl, hogy állítom: ezen a kerek földön még egy Miska bácsit sem vettek körül ilyen szeretettel. Még nem ismertem személyesen, de találkozásunknál önkénytelenül levettem előtte a kalapomat, ez nem lehet más, mint a jóság szuggesztíója. Ismeri a falu apraja-nagyját, még azt is tudja, hogy melyék legény kinek a lányának kurizál...

Most is elzavarta az ötpecsétes kislányt az idegen legénnyel: Erigy, lányom, haza, várj a sorodra.

Úgy is lött – folytatta Illés. – Edős szülikémmel elmöntünk a Já nyos házhoz vizitációra: benyitunk a kisházba, nincs ott senki. Be fordulunk a nagyházba, nincs itt sé senki. Elmöntek az öregök a szomszédba, hogy én a lányukkal kibeszélhessem a gyüvendönket. A lány mög hasmánt lébújt az ágy alá, hogy mögnézze, miképp keresgélöm. Persze, én ezt csak későbbben tudtam mög. Bizonyára a Miska bácsi így röndölte. Hát én azt hittem, hogy ténylegösen nincs otthon senki, bizony kiszakadt a mellemből a fájdalom: Hogy önné mög a fene mindön gangos lányt, fordultam édösanyámhoz, mög azt is hozzátöttem, hogy miért köll neköm ezt a lusta lányt evönnöm, tudja-e kend, édösanyám, úgy lépköd a bálba, olyan lassan, mintha az ötven hold földjüket mindönhova maga után húzná. Nem is gyütt a lány elő. Mink mög várakoztunk egy kicsit, azután hazatértünk. Estére hazaküldte a Vak Dani lánya a jegykendőmet, amit édösanyám jóvoltából mindjárt Etuskáhon juttattam. Jelentköztünk a Miska bácsinál is, aki még egy börszivarral is mögtrafikált. A jó Isten áldja mög. Lött is az Etuska olyan istenfélő, hogy elmöntem a Miska bácsihoz panasza, hogy nem csinál az asszony mást, csak imádkozik, mög cifrálkodik. Mire Miska bácsi mögajállotta a segítségöt, mondjam mög neki, hogy az imádkozásnak is, mög a cifrálkodásnak is mögvan az ideje, a többi a dologé, mög a meggyfáé. El is hitte az asszonykám, mert möggyöztem róla. Ezért azután én is sűrűbben járok a templomba, no mög ugyanannyit a Simon kocsmájába, mert úgy mondta a Miska bácsi: Mindönnek mögvan a maga ideje.

Transfermomtórium

Négyökrú Tamást igen okos embernek tartották a homokon. Nemcsak mint esküdt, de mint szorgalmas gazda is megállta a helyét. Minden esztendőben szerzett egy út szőlöt, hogy felesége, Bözse néni se volt rest, arról Négyökrú nem tehetett, minden második esztendőben megajándékozta Tamás bátyánkat egy leánygyermekkel.

Most ismét baj van a háznál. Épp a lovakat itatta az öreg estefelé, mikor felkereste Bözse néni: Van-e esze kendnek, mög szöme? – szólította meg udvariasan férjeurat. – Mán méné vóna? Egy esküdtnek? – dörmögött a gazda. – Mert láthatná kend, hogy Juliska, mióta Sándor a házunkhoz jár, hízásnak indult. Mögmondtam, hogy nem jó lössz annyit összeengedni őket. Nem asszonyi észhöz való ez – nyugtatta meg az öreg. – Sándor derék legény, ötven katasztrofális holdat jussol, ha elviszik az apját deszkát árulni az új temetőbe. Elvöszi az feleségül Juliskát, ha belepusztul is az édösapja. Hanem figyelj ide, anyjuk. Én bemék most a nagyházba, oszt mond mög Sándornak,

hogyan beszédöm volna veled.

Alighogy leült Tamás bátyánk a szobában, már meg is jelent Sándor legény. Alig töltötte be a húsz esztendőt, Juliska épp hozzávaló, most lépett a huszonhatodik esztendőbe. Egy kis korkülönbségre nem néznek a tanyán sem a leányok. Illendően köszöntötte az öreget, azután megállt az asztal előtt. Tudta, hogy merről fúj a szél. Öregünk okosan szerette volna a nagy kérdést elintézni. Ismerte Sándort. Ha a csikóval gorombán bánnak, megköti magát. Hogy időt nyerjen, felkapta az asztalon lévő újságot, és megkérte Sándort, hogy olvasson belőle. A legény az iskolában sem szeretett olvasni; hát még ilyenkor, de azért kezébe vette a lapot, és tempósan hozzáfogott az olvasáshoz: Transzfer ... morató ... rium, mit jelentsön ez, Tamás bácsi?

Az öreg hamarjában rátalált a helyes útra: Ide figyelj, öcsém, ez olyan dolog lehet, mint a miénk. Egy embőr tartozik a másiknak, de nem tud eleget tenni kötelességének, vagy merthogy nem engedi a zsebe, vagy az apja, vagy azért, mert ő maga sé akarja. Té is tartozol az én házam böcsületnek. Ha most te tartásdíjat akarsz fizetni, akkor ez a transfermoratórium, ha pedig föliratkoztok vasárnap Juliskával a főúrnál, akkor ez: böcsület.

Sándornak tetszett a magyarázat. Röviden csak ennyi buggyant ki belőle: Édös-apám! Az öreg megszorította a legény kezét: Én fijam, bízást vótam az irányodban, azért nem ütöttem lé a Juliskám derekát, mikor mögtudtam, hogy jószívvel van irányodban mindönféleképpen. Most pedig elmöhetsz, ha úgy tetszik, Julishoz, és mondd mög neki, hogy mutassa mög neköd, hogy hun van a lopótök a pincében, és szívjal fel a hordóbul egy üvegrevalót, mert mátul kezdődőleg jogod van hozzá.

Egységes kortes

Előérkeztünk. Alkonyodon. A semlyéken, mely a tanya előtt terült el, nagy nehezen átvergődtünk. Ilyenkor nyáron a semlyék annyira kiszárad, hogy a kemény gödrök, rajtuk keresztül kocsizva, kirázzák minden jóra való ember lelkét, hacsak nem egységspárti, mert az kibír mindent.

A kocsit Ferkó legény hajtotta, mellette ült az öreg Buzdor, Ferkó édesapja. Hátsó ülésen Kánya Imre gazdálkodó ült mellettem. A pipája ott acsarkodóit az agyarában, egyszer sem igazította meg a szájában, bármekkorát ugrott is a szekér a száraz gödrökön. Sőt! Nem káromkodott, nem emlegette az ördögöt, sem az angyalokat, még a kormányának is békét hagyott. Pedig az egész környék legszókimondóbb embere volt: Minden szava egy magyaros káromkodás ... és most mint egy jámbor barát, hallgatott.

– Ejnye, Kánya bátyám, mi ütött magához, hogy ilyen csendes ember lett? – szóltam az öreghez. – Csak nem érzi már a nagykaszás közeledését? ...

Nagy bajuzán egyet sodorintván, közelebb hajolt az öreg:

– Tudnék én erre válaszolni – suttogta hozzám –, de nem merészködök, mert istenös (újhitű) embőr kocsiján ülök, és ha égyet szólok az én számíze szerint, még visszavisz az én sógorom a házamhoz, olyan habajgos embőr. Nem iszik ez, kéröm, sémmit. Sohsé káromkodik, nem néz más cselédjire. Az a paksziója, ha az új társaságába előimádkozik. Úgy neki ereszti ilenkor a hangját, hogy a többiek csak azt lesik, hogy mikor száll ki a tüdeje. Nem dolgozik sémmit, csak imádkozik. Olan fősvény, hogy kétször mögrágja a szájába az ételt, és csak azután nyeldéköli le.

Kánya tanyáján voltam, aki mellékesen a zákányi homok esze is, most az egységes párt inspektora, éppen előadást tartottam az öregnek az egyedüli üdvözítő egységes párt dicső tetteiről ... De nem tudtam az öreget az egységes párttól eltántorítani.

– Nézze, tekintetős úr – szólt az öreg –, nagy sora van a politikának, nem könnyű dolog az, kéröm. A mi pártunk egy pengőt ad egy voksért, a Raskai ötven fillért, a cuculista mög csak ígér. Hát ki becsüli többre a mi szavallatunkat? Hát ilyenformán én csak az egységes pártot tartom az igazi pártnak. Csak nagyon nehezen gyűlnek össze a szavaltatok. Mögtudták a szomszédok, hogy a párt mögfizet neköm a szavaltad ív aláíratásáért, hát most nehezen írik alá. Egész napot eltöltöttem szomszédolásban, és csak öt szavallatot hoztam össze. Eppög elég lősz a holnapi napra bírságra. Ilyen világot még nem értem. A fene a jó szomszédokat: kukoricavetéskor, estefelé egy kicsit gyakrabban fordultam mög a borházban, úgy, hogy a végin majdnem hasmánt gyüttem föl a pincébül. Szegény pulikutyám nem ismert föl, és bizony szó nélkül beleharapott a lábomba, amit én ugyan nem álltam mög szó nélkül, és olyat ordítottam, hogy a szomszédok is átszaladtak, amire a puli is mögveszödött, és mögharapta a szomszéd béröst. A szomszédtul mögtudta a pecér azt, hogy a puli szabadon volt, és bizony mögbüntettek. Hát ezért nagy kutya a kormány, én egész nap ugattam, hogy öt szavallatot összehozzak, és holnap oda kell adni egy kutyaharapásért a keresetömet...

Még tovább mesélt volna az öreg, de az asztalunkhoz szólt a háziasszony:

– Imre, itt mögy a kocsijával a Buzdor, nem akari kend fölvetetni a szavaltad ívbe?

De már erre felugrott a Kánya, és a bérest a kocsi után szalasztotta azzal az üzenettel, hogy borvevő van a tanyán, jöjjön hát be.

Nemsokára be is fordult az öreg Buzdor. Egyenesen az ereszet alá hajtatott, egy ájtatos dicsértességgel beköszöntve. Kánya bácsit nagyon izgathatta az az egy pengő kereset, mert homoki szokástól eltérően azonnal a tárgyra tért:

– Gyere lé, komám, a kocsirul, éppeg most kaptam meg az ajánlási ívet, írd csak alá. Tenéköd tartottam fönn az első helyet.

De az öreg Buzdor is tudhatta, hogy ezért fizetnek, mert nagy vonakodással kérdezte:

– Hogy írjam én alá, mikor azt sé tudom, kinek az emböre vagy? Mög azután, tudod, én az asszony nélkül nem írok alá semmiféle irkafirkát.

Egy kis tanácskozás után megállapodtunk abban, hogy Kányával felülünk a Buzdor kocsijára, átmegyünk hozzá, én a bor megvétele céljából, ő meg az ajánlási ív aláírása végett.

Istenes Buzdor tanyájára érkezve, a gazda megmutogatta a borait, olyan árat kért érte, amelyet csak egy istenes ember kérhet, aki nem fél az Istentől, mert sokat imádkozik. így hát Kánya gazda vette eljárás alá az öreg Buzdort.

– Ángyikám, gyűjjék kend közelebb – szólt a háziasszonyhoz Kánya. – Ugyan melik párthoz tartozik kend? Merthogy a sógor azt mondta, hogy csak kend után szavaik

– Ugyan haggyék kend föl a tréfával, én oda szavazok, ahun önni adnak, mi nem is szavazunk – felelte a háziasszony.

– Nem egészen úgy van – szólt az istenes közbe. – Én gazda vagyok, és szavaltak is, de oda, ahova akarok. Hát miért szavazzak én az egységesre, azért, mert kend onnét kap segélyt, ha még a negyvennyolcasnak lönnél az emböre, az igön, vagy cuculista, de kormányra nem szavazok. (Újhitű volta miatt sokat megszekírozták a papok.)

De nemhiába a homok esze a Kánya, ravasz-kás mosollyal előszedett három ajánlási ívet: egyik az egységes párté, másik Rassayé, harmadik a szocialista párté volt.

– Ehun, komám, énrajtam nem fogsz ki! írd alá, amelik jó esik. Mert én igazán egységes párté vagyok, mindön párt mögbízik bennem.

Amikorra kocsira kerültünk, már rajta volt az egységes párti íven a gazda aláírása, addig csúrte-csavarta a Kánya, míg tévedésből mégis a legdrágább ívet íratta alá.

Angyali nő

Törvényszéki tárgyalóterem. Galuska Mártont rágalmazással vádolták. A terem még üres. Kopogtatnak. Az ajtó lassan nyílik, és még lassabban dugja be fejét Galuska, 40 év körüli pirosposzsgás, nagybajuszú gazdaember. Haja szemébe lóg.

G.: Dicsértessék. Úgy látom, korán fordultam be (szétnéz). Akár az oskolában. Ugyan melik padban lösz az én helyem, heg jobb lösz, ha az utolsó padba ülök, hátha engöm nem is feleltetnek. (Leül a hallgatók számára fenntartott utolsó padba.) Azt hi szem, jó lösz mögfrustokolni, mert möglöhet, hogy az előadás után elmögy a gusztusom. Nem toszok többet ilyet. (Egy darab ke nyeret húz ki a kabátja alól, és egy kis kolbászt, mely újságpapi rosba van. Falatozik, majd az újságot böngészi. Egyszerre eltorzul az arca.) Az árgyélusát neki. Emmá mégiscsak sok. Olvas: Három év egy hamis vallomásért. (Belép a teremszolga, nem veszi észre a hátsó padban ülő Galuskát. Szétnéz, és kimegy.) Galuskára na gyón súlyosan hatott az újságban olvasott hír. Egészen összehúzza magát, és úgy elnyúlik a padon, hogy csak a feje is alig látszik ki. Lecsukja a szemét, és elalszik. Keze a pad alá lóg, az egyikben kolbász, a másikban bicska. Rövid szünet után belép az elnök a szavazóbíráival, majd az ügyész. Elnök csenget: Szolga megjelenik. Elnök: Galuska ügyében megidézetteket küldje be. Szolga kimegy, és behallatszik, amint a folyosón kiabálja: Galuska Márton, Tikkasztó Erzsébet, Csomós Gergő, Csomós Gergőné Pálinkás Vera. Sorba jönnek be, homokiak. Szolga: Alázattal jelentem, hogy a vádlott nincs itt. De különben még egyszer megpróbálom (az ajtóig megy, onnan kiáltja oly hangosan, hogy az elnök füléhez kap): Galuska Márton! (Galuska a hátsó pádból hirtelen felemelkedik, egyik kezében a kolbász, másikban a bicska, mint aki azt se tudja, hogy hol van): Mi baj, mi baj, itt vagyok, nem vesztem még el. Elnök: Hogy merészel maga itt reggelizni, majd megtanítom tisztességre. Ilyet még nem láttam, a vádlott a tárgyalóteremben eszik. Azt hiszi, hogy olyan jól áll a szénája. Azonnal álljon elé. A Galuska a padra teszi a kezében lévő dolgokat, és nadrágjába megtörli a kezét. Majd bajuszán nagyot sodorintván, oda áll az elnöki asztal elé: Dicsértessék. A szolga vasvillaszemekkel nézi végig, megállj, paraszt, súgja a gazdának; Galuska szó nélkül jó rálép a szolga lábára. Elnök: Hát álljon elő. Vádlott: Igenis. Isten áldja. El akar menni. E.: Hová megy, nem hallja? V.: Hát azt méltóztatott mondani, nálunk ez azt jelenti, hogy menjek haza. E.: Nálunk meg azt, hogy tolja ide a pofáját. V.: így mán értöm, tekintetes vármegye. E. (komoly): Nem a vármegye előtt van itt. Hogy hívják? V.: Galuska Márton. (Lassan teleszivárog a terem hallgatókkal. Vádlott katonásan áll az elnöki emelvény előtt, csak mikor az előtte lévő iratokba néz az elnök, akkor fúj egy-egy nagyot lepedő nagyságú zsebkendőjébe, akkorát, hogy az egész tanács ijedten rezzen össze.) E.: Már a nevét is elfelejti. A rendőrségen tett vallomásában Szűcsnek nevezi magát. V.: Igenis, kéröm. Apám szűcsmestör akart lönni, amilen pekkös embör volt, hát abban az esztendőben nem akart a tél beköszöntem, egész télön meleg vót, úgyhogy sósé lött az, de a nevén mögmaradt Szűcsnek. E.: Hagyja ezeket a dolgokat, mert még kisül, hogy Galuskának azért hívják, hogy az öreganyja nem szerette a levesben a galuskát. V.: Ammán biztos úgy lössz. E.: Mi az, hogy biztos, ne szemtelenkedjék. V.: Csak úgy értöttem tisztö-

lettel, hogy én sé szeretném a fiamat a levesbe látni. E. (mérgesen): Elég a tréfából. Hol született? V.: Gácssoron. E.: Hol van az? V.: Én magam sé tudom. E.: Hát akkor hogy született ott? Ne beszéljen ilyen marhaságokat. V.: Hát kéröm tisztólettel, én nem tudom, hogy hol van. Nem értök a makfához. E. (elmosolyodik): Hát az mi az ördög? Magfa vagy mit mondott. V.: Hát izé, az a papiros, amire be van a házunk rajzolva. E.: Talán térképet akar mondani. V.: Az a makfán mögvan, én csak azt tudom, hogy az asszony Szögedébe viszi be az adót, mégpedig azér ű, hogy nekötn igen fináncos természetöm van, mindön kocsmát mögnézök az útba, ha péz van nálam. De ha bábát hívatunk, azt a halasi fődekrú hívatjuk. E.: Ne beszéljen olyan sokat. Röviden feleljen, hol van az a Gácssor. V.: Rövidesen hun van? Hát kéröm, Szöged és Halas között. E.: Ha Szegeden fizetik az adót, akkor Szegeden van Gácssor. V.: Hát ha Szögedön van, mért köll a kisvasúton fél napig gyüszméköltni. E.: Majd elveszem a kedvét a magyarázatoktól. V.: Igenis. E.: Mikor született? V.: Kukoricatöréskor. E.: Nem azt kérdeztem, hanem hányba? V.: Azt mán csak az édös szülém tunná mögmondani puntomosan, mert azt ű szabályozta. Mert mikor az oskolába köllött vóna beiratkozni, akkor létagadott égy-két esztendőt, hogy né kölljön hamar mönni az ismétlő osztály felé, mög hozzátött égy-két futamot, hogy miné hamarabb kikerüjkek az oskolából, mög azután azt mondják, hogy koraszülött vótam, mert lakodalom előtt égy héttel mán napvilágra kérecködtem szeretetött szülikémtül, vót is nagy veszödelöm, mert akkö gyütt haza édösapám a hároméves katonai szolgálatbul. Olan kilencven tájban löhetött. E.: Az nem tartozik ide. Hanem feleljen röviden és értelmesen a kérdésemre, mert megbüntetem. V.: Miért, mi okbul és mennyi időre? E.: Vigyázzon, lecsukatom, és vasra veretem. V.: Tisztólettel kérdöm én a tekintetös vármegyét, mert én nem a vádlott Galuska Mártony vagyok, hanem annak testvérsógora, csak mögkért arra, hogy minek dacából néki fontos dóga akadt, képviselödzem ütet, és jelentsem, ha mögbüntetik, hogy halasztást kér, mert möghalt az édös szüléje, és azt takaríti el, mert ű vállalta magára, mög bárányt is köll nyúzni a torra, mert úgy dukál. E.: Majd elő vezettem, magát meg lecsukatom, hogy ott képviselje a börtönbe a testvérsógort. Hát nem tudja, hogy szigorú büntetésben részesül az, aki a vármegyét, már engem is megbolondít – aki a bíróságot félrevezeti?

(Kopognak, belép Galuska Márton. Egyenesen a sógorához lép.) A bíróság felé: Mély tisztólettel eltöltve jelentöm, hogy bevonultam, és testvérsógoromtul megvonom a szót, annak körülményiből, hogy szülémet eltakarítottuk, és mert tudom, hogy a parancs, az parancs, mög, hogy az úr a pokolba is úr. Szolgáltam én a katonaságnál többet, mint szerettem vóna, és akármikor panaszra möntem, hát én húztam a rövidet, pedig aki sósé botlik, nem is járt az soha égyenösen. E.: Az Istenért, ne karatyoljon olyan sokat. Szerencséje, hogy bejött, mert vasra verve hozattam volna be. Végezni szeretnék. Maga csak röviden feleljen. Galuska Márton. G.: Hir. E.: Ne beszéljen németül. Negyvenéves? G.: Ja. E.: Hát mondtam már égyyszer, hogy magyarul válaszoljon. G.: Nem tudok én, kéröm, más nyelven, csak magyarul. E.: Gácssori születésű, róm. katolikus, nös. G.: Ales in ordnung. E.: Meg van maga bolondulva. Égy homoki ember itt németül felelget. G.: Engödelmesen kérem, ha urak előtt vagyok, mindig azt hiszem, hogy az ezrednél vagyok rapaporton, ott is mindönki úr volt, csak én, az infanterista voltam közlegény, és ilenkor csak a szolgálati nyelvezetön tudok csak alkalmazkodni. Mögkövetöm, nem ülhetnék lé égy minutára? E.: Majd leülhet, ha én mondom, nem is égy percre, azt hiszem. Magát azzal vádolják, hogy Tikkasztó Erzsébetre azt kiabálta, hogy több angyalt csinált, mint maga a jó Isten, azaz meg-rágalmazta. G.: Mán hogy én a Bözse néni mögrágalmazása körül forgolódtam volna, azt nyilvánosan mögtagadom, bár az embörfia némelkor olan, hogy jókedvében is ugat. E.: Térjen a tárgyra. Mondott ilyesfélét vagy se. Ne kerteljen. Magyar ember nem szokott hazudni. G.: Hát én nem mondtam ilesfélét, mögkövetöm, hogy mikor látom, hogy

a feleségümmel tárgyalgat az útszélén, mindig nagyot köll káromkodnom, mert különben úgy elverném az asszonyt, hogy hóttig ágyba feküdne. Nem szerettem, ha Bözse nénivel tárgyalgat, mert aki sokat beszél, vagy sokat tud, vagy sokat hazudik. Mán pedig én asszonyba égyiket sé szeretem. E.: Térjen már a bábaasszonyra, vagy a Bözse nénire, mit tart itt előadást a háza tájáról. G.: Hát arra akarok mán rákerülni, ha rásegít az Isten. Odahujántottam, hogy laposra veröm a feleségöm, ha még egyszer diskurál a Bözse nénivel. Ennyi volt az egész. E.: Valljon őszintén, mert még büntetlen előéletű, és így nem fog súlyos következménnyel ... G.: Tagadom, kézzel-lábbal tagadom, hogy én a rágalmazás körül bűnös irányban volnék tanálható. Nem mondtam én semmit, csak mikor hozzám kiáltott, hogy miért nem engedöm az asszonyt vele prézsmítálni, visszakiáltottam, hogy azé, mert a feleségöm tisztösségös asszony volt eddig, ű mög egy angyali nő. (Sógor felé fordul.) így volt-é, testvérsógorom? Mögmondhati kend, ha nem is vót ott, mert kend is tudja, mög az egész sor, hogy angyali nő, de sérteni nem sértöttem, mög azután ű is visszakiáltotta, hogy én ördögfi vagyok, én is foghatnám rá azt, hogy ű mög azt gondolta, hogy a szomszéd Ördög fia vagyok. Vinne el az ördög mind a kettőnket. Nem a bíró úrral, hanem a Bözse nénivel. E.: Elég, elég, jó lesz, ha kibékülnek, mert mind a ketten megjárhatják. Most szünetet rendelek. (Mosolyogva.) Addig hozzák rendbe egymás becsületét.

Észjárás a homokon

– Tudja, tekintetös úr, oly beteg volt az asszony az emúlt hétön, hogy az csak kifogástalan – panaszkodott Fordító János kutya bonti kisgazda. Alig hathetes házas, és máris behozta feleségét a városba. Mindjárt gondoltam, hogy baj van. Itt ül előttem a kis ta nyai menyecske, szemlesütve hallgatja a hitös ura előadását.

– Egész héten vért köpött – válaszolt atyafi.

– Melyik orvosnál voltak az asszonnyal? – szaporítottam a szót, mellyel a baromjárasi gazdák még a süket embert is elriasztanak a házatájukról.

– Eddig még egyiknél sé, de ebben az irányban fordultunk a tekintetös úrhn.

Eligazítottam egy fiatal nőgyógyászhoz, aki most került először szembe a homoki észjárással – de megállta a helyét...

– Adj Isten! – köszöntött a kis doktorra János, oly hangon, mintha ezzel akarna fizetni is. – Egy kicsit gyöngé a feleségöm – tette hozzá, és maga elé tolt az asszonyát, mint egy kis áldozati bárányt.

– Mi a panasza? – hangzott fel a titokzatos orvosi kérdés.

– Hát sok panaszom volna, tekintetös doktor úr. Az éjjel ellop tak két füzér paprikát – sopánkodott a beteg.

– Egészség dolgában mi a panasza? – világosította fel doktorunk. Ekkor már közbeszólt a hitös férj is, nehogy az asszony elárulja a nagy titkot.

– Hát először mondja mög a doktor úr, hogy átájában mennyiért vállali el a hékám kigyógyítását?

– Hát azt így nem lehet megmondani – óvakodott a kutyaabontó észjárástól a kis doktor.

– Hát miért né lóhetne – próbálkozott tovább János gazda.

– Nincs neköm annyi pézöm, hogy mindön vizitációért mögfizessek. Ismertem

olyan esetöt, hogy hóttig gyógyított egy manipulánst az orvos.

– Így én előre nem tudom azt megmondani, hogy mennyi ideig tart a kezelés, de ha megvizsgálom, akkor igen. A vizsgálatért pedig csak három pengőt fizet, de előre – válaszolta a ravasz orvos.

Fordító nem hagyta magát.

– Nem jó lesz ez így. Mondja meg, hogy mennyiért vállalja. Ha rövidebb idő alatt gyógyítja ki, mint gondolta, akkor mink buktunk, ha mög hosszabb idő alatt, akkor az orvostudomán bukott.

Bizony eltévedt a homoki észjáráson a nőgyógyászunk, mert felajánlotta, hogy megvizsgálja az asszonykát ingyen, és majd megmondja, hogy mennyit kér „átajában”.

– Hát abba még nem halt bele senki, hogy ingyen megvizsgálják! – szólt az ördögös atyafi, de ezzel elárulta, hogy miben törli a fejét.

Az orvos amúgy istenigazából megvizsgálta a szép menyecskét, hogy csak szédült bele a Fordító gazda. Az orvos meg lehetett a kis asszonyka formájával elégedve, mert hamisítás mosollyal ült le az íróasztalhoz, de még csak annyit sem mondott a házaspárnak, hogy: kukk.

– Na, mi hiábat talált a Roziban, doktor úr – fogott a tereferéhez a János testvérünk.

A doktorunk homoki tájszóval csak annyit mondott, hogy a legigazibb Göboly járási embör is elégödöten hallgatná:

– Előbb fizesse le a vizsgálati díjat, majd akkor megmondom.

– Hm, ühüm – fakadózott Fordító gazda. – így mán értöm.

A menyecske csendesen kinyitotta az ajtót. János hirtelen mellette termett:

– Hát Istennek ajálom, doktor úr, egy kis bevásárolnivalónk van, majd talán főnézünk mögént.

– Hát csak mögvizsgáltattam ingyen az asszont – mesélte el a körülményt János –, mert én a válaszból csak mögtudtam, hogy nincs komoly baja a hékámnak, mert azt biztos mögmondta volna az orvos. Törvény kötelezi.

– Hát kendet nem kötelezi a törvény a fizetségre? – támadtam Jánosra.

– De hát miből fizessek, ha nincs. Tekintetös úr is azt mondta, hogy mög köll vizsgáltatni.

Én is eltévedtem a homoki észjáráson.

Kerítés miatt

Nagyhitű nép ez a homoki atyafiság. Jobban uralkodik az idegein, mint a legbarnább hindu fakír. El nem árulná sohasem, hogy mennyire bántja, ha egy szomszédjának baja esik. Mulat a szomszéd baján, hogy az meg ne tudja, hogy milyen nagy az ő benső bänkódása.

Berta Andrásné perbe fogták. Szörnyű büntettel vádolták: adócsalással. Megitták a gyerekek a bort, mielőtt a tiszteletdíjat lefizették volna a királyi fogyasztási adóhivatalnak. Ebből származott a baj. A bajból meg az idézés. E mög használt a gazdaságos vasútnak is, merthogy a tárgyalásra bejöttek az összes sajnálkozó szomszédok. Adta hírül a falu nomenclatora, a híres Kanász Andris.

Igön rëndösen kezdődött a dolog. Ügyvédet is fogadott föl az öregmama, aki váltig

biztatta, hogy ne féljen, nem lesz hiba Kréta körül. Az öregasszonyt nem lehetett becsapni.

– Ne is nagyon fogjon a krétája a tekintetös ügyvégy úrnak. Őlég baj az, hogy már fő köllött magát foganni.

– Megértette a vádat? Csalással vádolják – invitálta meg a nénit az elnök.

– Mán hogy én csalódtam volna, azt tagadom – fordult Bertáné az emelvény felé.

– Hát csak ne tagadjon, hanem az igazat mondja el. Majd segítünk a bajon – biztatta jóságosán az elnök, aki látta, hogy ártatlan az öregasszony.

– Nincs is semmi tagadnivaló. Mögitták a bort a gyerökök. Űk csaptak be engöm, hogy köllött volna a bor ára nagyon a háznál. De minek dacából az én nevemön van a föld, hát az én nevemre íródik a bor is. Hát engöm vött elő a borfinánc. Nem is okolom én a fináncot érte. Űgy küldték ütet ki. De mög is átkozom azt, aki küldte.

– Hát jól van, na – intette le a bíró tudok már mindent. – Már összesúgott a segédjeivel, hogy kihirdesse a felmentő ítéletet, mikor odaszólt az öregmamához:

– Az ám, volt-e már büntetve?

– Hát ha az igazat köll mögmondani, vótam. De csak egyszer. De akkor súlosan mögbüntettek.

– Mégis mivel vádolták? – faggatta az elnök.

– Kerítés miatt büntettek mög.

Az elnök szörnyűködve csapta össze kezeit:

– Na lám, aztán itt milyen ártatlannak adja ki magát.

– Az is vótam – bizakodott az öregasszony. – Rózsi mög a Julcsa vót az oka.

– Hát én arra nem vagyok kíváncsi, hogy melyik lány volt az oka. Szégyellje magát, meg a lányok is elbújhatnak a föld alá.

Most már az elnök másképpen határozott. Tanácskozni akart, hogy szigorú ítéletet hozzon, mikor a hátsó padsorból felugrott egy fiatalasszony: – Miért röstelljem én magam?

Az elnök mérgesen utasította rendre a közbeszólót, aki azonban nem hagyta magát:

– Én vagyok az a bizonyos Rózsi. Igenis, én miattam ítélték el a Berta ángyót, merthogy ki volt dülve a kerítése, és a benne ágaskodó rozsdás szögbe beletapostam. Mer mi a tanyán nem járunk ám fényös cipőbe. Azután mérges lőttem, vagyis mérgeződést kapott a lábom, máj lé köllött vágni. Mögbüntették az ángyikát a kerítés miatt. Julcsa vót a tanú, aki itt ül mellettem. Ő nem hagyta, hogy lévágassam a lábomat, mer azt mondta, hogy nagyon nehéz égy lábom mögélgni.

Jóságos mosoly ömlött el a bíró arcán, de a tekintélyt mégiscsak fenn kell tartani:

– Megbüntetem, mert már büntetett előéletű. A legkisebb büntetést kapja. Húsz pengőt.

– Megértette? Megnyugszik?

– Hát olanformán. Csak ne kölljön most fizetni.

– Hát mikor tudja lefizetni?

– Majd ha lössz pénzöm.

– Azt nem! így nem lehet beszélni. Vagy leüli, vagy fizet – türelmetlenkedett már a bíró.

– Ha ülni lehet, akkor léülöm szívesen. És kéröm a nagyságos bíró urat, hogy állapíjja mög az ügyvégy úr kötségit is, mer hogy azt is léülöm vele egybe.

A madárijesztők hasznosítása

Szigorú gazda a természet: télen, mikor ráérő ideje van a homoki embernek, alig kel fel a nap, máris lenyugszik. De tavasszal, a munka idején, még a kakast is álmában éri. Estefelé gyönyörködve nézi, hogy gyöngyözik a verejték a szegény napszámosokról. Mint egy jó gazda, látni akarja a béresei munkáját s talán reggelig is virrasztana, ha a nincstelen homokiak lámpája: a hold, el nem zavarná. A madárijesztők, melyek nappal kicsiny játékszerek, alkonyat tájban ijesztően megnőnek.

A homoki gazda a szobrászat iránt érzett hajlamait az elmúlt időkben ezekre pazarolta. Régi békeidőben, amikor az utasokat még a madárijesztők is jókedvűen fogadták kalimpáló karjaikkal, csinosan felruházták őket, olyiknak a süvegén még pántlika is huncutkodott. Kacabáj, lajbi és lengemagyar nem hiányzott egyikről sem. Nemcsak a madarak félték ezektől a jólöltözött varjúkergetőktől, még a csendbiztosok is lekapták a puskájukat előttük. Éjszakai csavargóknak nézték őket. Az idegen utasok, akik alkonyat tájban vetődtek a közelükbe, gyakran köszöntötték a hetyke madárijesztőket, amit ők szívesen fogadtak, ha a pajkos szél a kalapjukig lengette himbálódzó karjaikat.

A háborús években elszaporodtak, volt ruha bőven, az emberek csukaszürkében jártak. Egész szakasz madárijesztő tanyázott a homoki ember háza körül. Nemcsak az elvetett magvakra ügyeltek, hanem az árván hagyott szeretőkre is.

Sokszor jókat mulattam rajtuk. Próbára tettek. Összejátszottak a széllel, még a lábukon is ide-oda mozgott a lenge magyar, majd a kalapjuk alá bújt az ördögös szél, fel-emelte, mintha megsüvegelné. Igaz, hogy ma már a gazda is csak akkor köszön, ha a szél suhan a fejbúbjára, és lekapja a kalapját. Én megismertem őket, sokat kacagtam az erőködésükön. Ismertem már minden egyes madárijesztőt Rókabögyösön. Álmomban is megmondtam volna, hogy Galuska Piros madárkergetője milyen ruhát visel, Szabó Jucié minden nap több szalagot szerzett, mert varrónő volt a gazdája, s az ottmaradt ruhadarabokból pántlikát kapott. A szél meg afféle pletyka népség, mindig felborzolta a pántlikát, hogy megtudja, ugyan kinek telik új ruhára.

A napokban majdnem sírva fakadtam. Nem találtam a helyükön őket. Ilyen csúfot még nem űztek. Azt hittem, megzavarta a fejemet a kadarka. Megmozdultak. Isten bizony elkapta az egyik madárijesztő a melléje állított kapát, és a vállára vette. A szívem alig vert, azt hittem, megtébolodtam. Egy másik meg a földön álló bütyköt emelte a szájához, a harmadik meg egy fehérchseléd derekára tette a kezét, és megindultak, úgy gondolom, felém. Földbe gyökerezett a lábam. Nem álmodtam; a madárijesztők közeledtek, mint hazajáró kísértetek. Már el akartam szaladni, mikor megszólalt az egyik: Adjon Isten, tekintetös úr, talán sokat nézett a napba, vagy egy menyecskére máma, hogy olyan könnyes a szeme tekintete.

Megismertem. Kádár Pista volt, valamikor gazdag legény, most tolvaj. Lelopta a madárijesztő kalapját, meg a ruháját. Minden kisgazda követte a példáját.

Szegény madárijesztők! Meztelenek maradtak, csak egynéhánynak jutott egy-egy lyukas harisnya, azt is a karjukra húzták. Így még jobban megijednek a madarak. Hogyisne, egy ilyen szegény madárkergető mindenre képes.

Adja a jó Istenke, hogy aratásra jó ruhát kapjanak a szegény madárijesztők, és akkor nem fogunk a napba nézni, s nem lesz könnyes a szemünk.

Csavarik a törvényt

A zenélő zsák

(TÉLI REGE)

A máskor csatakos, sáros országút csillogott a rátapadt, ke menyre fagyott és mégis bársonyos hótakarótól. Az országút mellett elterülő szántók palástja beleveszett a leereszkedett ködbe. Fehér-sűrű sejtelmes fátyol borította be a látóhatárt, majd nagy szemekben lassan szállingózni kezdett a hó. Mintha lepkeszárnyak hullanának alá, hogy szirmos felületükkel puha, süppedős szőnyeget varázsoljanak a „Jövendőnek”.

Jákob dideregve lépkedett a csillogó fehérségen. A hátára kapaszkodó rongyos zsákot csakhamar gyémántot szikrázó lepel borította el. A rejtelmes csendet a zsákban meghúzódó bádogedények ütődésének hangja kísérte különös, kísértetiesen egyhangú kilimpeléssel. Jákobnak és édesanyjának az ócska lábosok kalimpálása: menynei zene. Egnapi nyugodt megélhetést jelentett számukra.

Jákobok tanítják a falu lakosságát takarékosagra. Mert a lég értéktelenebb holmit is megvásárolják egy pár fillérért. Ezek a fillérek a legkedvesebbek az édesanyáknak, mert talált pénznek tartja a falu lakossága.

Alig kétórányira lehetett Jákob a várostól. Szívébe varázslatos hangulatot lopott a zenélő zsákja. Korán reggel átadja az összeszedett ócskavasat, és vásárol az öreg édesanyjának meleg lábbelit. Lelki szemei előtt látta édesanyját, mint reszkető kezekkel tapogatja a szép ajándékot. Már válogatta a fényes, nagy belvárosi üzletben a cipőket – képzeletében. Álmodozásában nem zavarta az ócska edények ütődése.

Szánkók csilingelőse emelte a bűbajos téli est hangulatát. Táncoló paripák ragadták tova a színes takarókban majd elvesző utasokat. Buja nevetések kacérkodtak a dermesztő hideggel. Repült a szánkó ...

Jákob pedig kilépett a kivilágított üzletből, a vásárlók tömege közül. Majd haza is érkezett édesanyja szűk kis udvari szobájába. Fiús szeretettel csókolgatta a feléje közeledő reszkető kezeit. Különös. Oly hideg volt a szoba. Pedig pattogott a tűz a kis dobkályhában. Es csodálatos, oly mozdulatlanok voltak édesanyja könnyes szemei. Az útszélien a kilométert jelző fehér sírkőhöz hasonlító kövön álmodozva pihenő Jákobot gyorsan beborította selymesfehér takarójával az isteni Gondviselés, különben megfagyott volna a szegény pára. Rugós parasztkocsik haladtak el a félig megfagyott ember mellett. Majd az egymást nagyobb távolságra követő kocsik és szánkók egybefolytak az olykor-olykor öntudatra ébredt Jákob szemei előtt. Mintha száz meg száz szánkó suhanna utasokkal a téli éjszakában. Minden szánkóban egy-egy ismerős arc: Szép hölgyek, cilinderes urak, katonatisztek, főpapok. Mintha kis szobájának ablakából

nézné a felvonuló gyönyörűséges karnevált.

Részeg legények haladtak el a hótakaró alatt elnyúlt Jákob mellett. Majd ismét játszi csengők misztikus angyali muzsikája lopódzott bele az éjszakába. A lovak felágaskodtak, és majd fel borították a könnyű szánkót. Szeleményi Ferkó, a környék ura vitte feleségét édesanyjával. Örömbeli beteg volt a szép fiatal asszonyka. A görcsökben szenvedő gyerekasszonyt óvó szeretettel takargatta Ferkó édesanyja.

– Vigyázz, leütlek a kocsiról! – kiáltott a fiatal földesúr a kocsisra, aki emberséges hangon szólt hátra. Egy ember fekszik az út széliben. Szeleményi dühös lett. Vegye fel más. Az asszonyom az első. De az öreg Szeleményiné igazi tekintetes asszony. Egy lépést sem tovább. Hátha a könyörületes és irgalmas Isten tesz próbára most téged, fiam. Szeleményi kisgyerek módjára ugrott le a szán kőről, hogy felpakolják a szerencsétlent a kocsis mellé. Még meg is dörzsölte a Jákob fagyos kezét a halotti lepelhez hasonló hóról fel szakított darabokkal. János, a kocsis egyik kezével a gyeplőt fogta, másik karjával Jákobot támogatta.

Az utolsó percben jöttek – fogadta Szeleményiéket a tudós orvos.

A fiatalasszonyka másnap reggel boldogan mosolygott a csipkés párnák között első álmát alvó kis új Életre. Egy síró-rívó öreg zsidó asszony csókolgatta fehér sápadt kezét. Örömkönnyeivel fürdette a kis újszülöttet – fiának megmentéséért. Anyai öröm könnyek szentelő áldásában ugyan melyik gyarló ember merészkedne kételkedni.

A főispán úr barátja

Kanász András tanyája Átokházának a gácsori részén nevelkedett. Bizony, itt nem épülnek a kis épületek egyszerre, hanem nő nek, mint a kis gyerekfélék. Mikor megházasodik, akkor csak egy kis vályoggulyibát épít a gácsori szegény ember. Majd később, ahogy fordul az időjárás, úgy nő a kis házacska is.

András a hepehupás utakon úgy térült-fordult, mintha séta téren töltené az időt. A kisvasút állomása felé tartott. De mikor az állomás előtt sütkérező sima útra ért, elhagyta a bokája a megszokott helyit. Úgy járt, mint a városi ember szokott. Amíg felfelé törekszik a nehéz utakon, semmi baja sincs, de ha egyenesben van – akkor elbukik, mint a szolnoki ember.

Andrást olyan fájdalom lepte meg a bokájában, hogy egy lépést sem tudott tenni. Szerencséjére egy sallangos szerszámokkal feldíszített hintó állt az állomás elé. Olyan díszruhás huszár ült a kocsi bakján, hogy nagyvezírnek is beillett volna a Négus országában. András nem tudta, hogy minden ember tarsolyában hordja a marsallbotot, mégis egy hirtelen elhatározással odasántított a lelépő főispán elé:

– Ha mög nem sérteném a tekintetős méltóságos urat, megkérném arra, hogy engedje meg, hadd üljek a kocsiba – kiugrott a bokám! No mög úgysem ült még igazi szögény embör a főispán úr kocsijában.

A főispán előzékenyen átengedte a kocsiját, sőt meghagyta a hajdújának, hogy maradjon a kocsin, úgy vigyék a tanyájára Andrást.

Amerre a hintó szaladt, mindenütt lekapták az atyafiak a kalpagot. András nem köszönt vissza. Elfelejtkezett még a bokájáról is. Mikor a rendőrlaktanya előtt futottak el a paripák, feszesen üdvözölte a kocsit a szolgálatos rendőr. Be is fordult a laktanyába újságot az őrsparancsnoknak:

– A főispán úr kocsiján ült az András.

A legközelebbi piaci napon megsüvegelte minden eszem-izsom ember Andrást. András meg egy tollat kerített, és szépen, illendően megköszönte a főispán úr jóságát. Fel is adta a levelet. Három napra már válaszolt is a főispán úr titkárja. Majd ilyenformán szólt az írás:

– Igen örülök annak, hogy segítségére lehettem. Szívesebben adtam volna a kocsimat kölcsön lakodalomra. Isten áldja meg mindannyiukat.

A kézbesítő ki is hirdette annak rendje-módja szerint, hogy András levelet kapott a főispántul.

A tanyavilág pedig egy szép legenda szövéséhez adta a fonalat.

És nőtt a legenda napról napra: András együtt szolgált a főispán úrral a harctéren. András mentette meg a főispán úr életét egy nagyon csúnya ütközetben, ahol alig maradt élve valaki. A hátán vitte a kötözőhelyre. A főispán úr mai napig nem talált rá a megmentőjére. András egy szóval sem cáfolta meg a szállingó híreket. Sőt! Annyit hallott már mesélni az ütközetről, hogy maga is elhitte.

András kapta most már a legnagyobb napszámot, ha kedve szottyant munkába állni. Mióta a főispán úr barátja lőtt, azóta nemigen esett jól a napszamos munka. De olyan nagy bért kínáltak neki a nagyobb gazdák, hogy mégiscsak munkába állt. Évről évre nőtt a kis háza is most már. Ha a piacra vitt egy kis tejet vagy aprójószágot, a várostanyai urak tüstént elkapdosták tőle.

Egyszer csak hírül hozták Andrásnak, hogy a főispán úr eltávozik a városbul – nyugdíjba indul. András az egész családját felpakolta, és jelentkezett a főispán úr hivatalában, hogy megköszönje a barátságot.

Bizony, szegény főispán úrnak annyi ezerféle gondja volt, hogy azt sem tudta, ki fia András. András is meghökkent, de csak egy pillanatig állt tanácstalanul, azután csendesesen rátért a homoki nyelvjárársra:

– Én vagyok az András, aki kimentötte a főispán urat a halálbul.

A főispán úr annyira elszorgoskodott az íróasztalánál, hogy még a fejét sem emelte fel, csak ennyit mondott az Andrásnak, akit a kör elnöke is elkísért a kihallgatásra:

– Köszönöm. Sohasem felejttem el.

Mikor kilábatlankodtak a fényes szobából, a kör elnöke, Leveles Pista bácsi is felszólalt Andrásához:

– András, én mai napig nem hittem a barátságodat. Most mán elhiszöm, hogy té mentötted mög a főispán úr életit. Nagy embör lösz még tébelüled.

Vademberek a homokon

Harmados Géza olyan takarékos ember hírében állott, hogy még a saját lakodalmán is más lábán táncolt – arra gondolván, hogy így nemigen kopik a lábbeli talpa. Esztendőkön keresztül nem evett mást, mint galambhúst. Az élete párját, Feles Marist tisztelte galambnak, majd ilyenformán eszegette az asszonyát:

– Hallod-é, hé, csak a konyhán lehet porolni ...

A háznépe nemigen hízott el, de a ház körül fekvő földek szaporodtak. Nem vett Géza sohasem „cukort” a családnak, hanem hozott szép csemetefákat. Olyan gyümölcsöse lett, hogy még a szomszéd is leemelte a kalpagját a fejről, mielőtt le-le lopott egy kosárravalót.

Mikor bálba készülődött a fia vagy a lánya, el nem kerülhették az öreg tanácsait:

– Ha okosak vagytok, ideelő maradtok. Egy liter bor árából négy gyümölcsfát vöszök. Nektök hajt az majd ki.

Mint célszerű, szorgalmas ember nyolc esztendeig nem engedte kivinni a szobából a bölcsőt... Nyolc családot nevelt föl a maga módján. Olyannyira beleültette a gyerekekbe a gyümölcs szeretetét, hogy azok nem is kértek más ajándékba, csak gyümölcsfát. De nem is pusztultak itt el a csemetefák, mert úgy vigyáztak a gyerekek a fákra, mint a városi gyerök a bubára.

Egyetlen szórakozása az öreg gazdának a lesállás volt. Annyit hallottam más, erről énekelni vadászokat, halászokat és mégis a legizgatóbb lesállás a homokon van. Bizony, ehhez fogható élvezet egy takarékos ember számára még a mennyországban sem épülhetett.

Lesállást csak vasárnap délután vagy hétköznapon munkavégezte után tehet folyamatba a kissori gazdaféle. Odaáll az emberforma a kerítéshez. Ha sok eső járt arrafelé, akkor a kerítés felett kinyújtja a természetének a nyakát, ha pedig kicsire szabták az embört, akkor a kerítés léce között dugja ki a kalap alatt lakó testrészt. De nem azért ám, mintha régen látta volna már a szikes utat, hanem inkább arra kíváncsi a vadember, hogy ugyan melyik szomszéd iparkodik a Komócsinhoz vendégségbe. Mert mindön soron akad ám olyan ember, aki jó szívvel és jó borral fogadja a komáját. De csak a komáját. Mert hát a vendégösködés is olyan kölcsönkenyér. De hát mit csináljon az olyan emberforma, aki vagy megitta már a borát, vagy az asszony már eladta. Avagy olyan gyümölcsfaszerető ember, mint Harmados. Felcsap vadembernek. A vadember jó lesállásból addig leleskedik, még meg nem lát olyan atyafit, aki a Komócsin tanyára tér be. Ilyenkor vár tisztességgel egy darabig. Azután lassú, megfontolt lépéssel bekocog a Komócsin gazdához, aki történetesen már a borosüveg mellett szidja a kormányt a komájával. Ilyenkor a vadember hangos dicsértessékkal köszönti a bent ülőket, és mindjárt hozzá is ragasztja a köszöntéshez:

– Csak aziránt gyüttem sógor, hogy csináljátok-é hónap a dinnyevermőket? Vagy: Nem kaphatnám-é el az egyik lovadat a szántáshoz? Olyik olyan bátor vadember, hogy ha nem tud mást kérdezni, hát afelől tudakozódik, hogy lösz-é holnap eső? Mit mondott a rádió?

A házigazda ilyenkor úgy tekingeti a betolakodót, mint egy igazi vadembert, de azért mögkínálja egy pohár borral, amit az be is hörpint. Azután leül az asztal mellé, mintha hivatalos ember lönne. Nem sokáig tereferélhetnek, mert igen sok a vadember a homokon. Már ismét kocognak az udvaron, már nyílik az ajtó. De most már az első számú vadember néz komoran az új kollégára, mert az a szolgálati szabály a homokon, hogy ha új vadember állít be a tanyára, akkor a régi elköszön. Ha mög ott marad, akkor úgysem kínálják meg itókéval, csak az új vadembert. Poharazással a gazda csak a meghívott embert tiszteli meg. Bár akad olyan vadember is, aki megszólja a gazdát:

– Dütsék mán egy pohárral, majd megszolgálom.

De szép szó is ez: Majd megszolgálom. Olyan harangcsengése van.

Igazságos újságot a homokra

A nap a kocsmás ember házisárkánya. Olyan, mint az asszonyféle: hirtelen süt be az ablakon. A legelszántabb ivó ember is izeg-mozog ilyenkor a keskeny fapadon.

Csúnya portéka a lelkiismeret. Mindig megszólal ilyenkor: Süt a nap, és te még a kocsmában lopod a drága időt!

Akad olyan homoki atyafi, aki ilyenkor hátat fordít az életet adó napsugárnak. Még a bajuszát is belenyomja a pohárban ringó kadarka véribé. A pajzán nap sokszor végigkergeti az ivóban a bent tanyázó atyafit. Először a szemébe küld egy-két táncoló sugárküldöncöt, amire az atyámfia szépen odébb ül. A buzgó nap követi a rossz gazdát, és most a másik ablakon kukucskál be. Mintha a borospoharat akarná megmelegíteni.

Szekeres Imre viaskodott a napsugarakkal, mikor benyitottam az ivóba. Úgy paroláztunk, mint a színházban a komédiások. Mikor a kezemet nyújtottam, éppen akkor fogta meg a poharat. Bocsánatkérően adta vissza szíve dobbanását:

– Mán bocsásson mög tekintetös úr, nem töszöm lé a poharat. Isten ellen való vétők lenne. Mög a kocsmáros is mögharagudna.

A homoki ember nem lötytyenti lé a bort sohasem. Tempósan, behunyt szemmel engedi az itókát az útjára. Nyitott szemmel csak a városi ember iszik. Mikor Imre bátyám rendbe hozta a pohárból kimászott bajuszát, melegen megrázta a kezemet.

– No, most kibeszélhetjük a falut – mondta. – Anyó elment a túsógoromhoz Halasra.

Akár röggelig is evickélhetünk a szóáradatban. A kocsmáros befordult a konyhába. Nem érdekli őt a néprajzi tudomány. Tanyai legényből lett iparjogos és vizsgázott vendéglős. Nem szívleli Imre bácsit. Haragszik rá, mert felfedi előttem a homok rejtelmét.

Szekeres egy ravasz hunyorítást vetett a távozó kocsmáros után:

– Irigy embör nagyon. Mer, hogy sohasé kerül a neve az újságba. Legföljebb akkor, ha mögbüntetik. Mög, ha vereködést eszközöl nála a fiatalság. Hanem baj van, tekintetös úr. Balotapusztán nem akarják elhinni, hogy én vagyok az a Szekeres, aki az újságba elevenkodik. Igazolvány kéne rula.

– Nézze, Imre bátyám – szóltam fontoskodva –, mindönhová köll igazolvány, csak az irodalomban nem. – Hát Szekeres bácsi meg tudná nekem magyarázni, hogy mi is az irodalom?

– Hogyne – taposta az öreg a homoki nyelvjárást. – Ahun jó laknak, az lakodalom, ahun jó írnak, az irodalom.

Majd, mint a homoki irodalom ismerője, folytatta az előadását:

– Mán én is akarnék egyszer írni – csak ismerném a betűket. Azt akartam mögírni, hogy né csak mindig a homoki embör élete létráján mászkáljanak. írjanak egy kicsit a városi úrformákrul is egy szakajtóval. Hogy miként regnálja a városi embört a felesége. Mög hogy miért olyan girhes a városi fehércseléd, amikor semmit sé csinál? Csak reszeli a körmét. Mög azt is mögírnám, hogy ne ír janak a lapokba tudományos dologrul. Mögtaláljuk azt a könyv tárba vagy a kalendáriumba. Mert a legkönnyebb tudományos do logról írni, mert csak leíri az embörfia, amit előtte már százan lefir kákák.

Álmélkodásomra nagyot ütött a tűzbe jövő öreg gazda az asztalra:

– Az urak azt hiszik, hogy mi csak olyan buták vagyunk, hogy nem tudjuk, hogy újságot mán csak a mi számunkra írnek. Azt hiszik, hogy mi mindönnek hitelt adunk. Miért írnek olyanokat, hogy Abesszínia Afrikában van. Hát akkor miért írják, hogy angol fegyverekkel lúnek, svéd orvosok gyógyíjják, belga tiszt urak vezetik, no mög amerikai piros keresztos nők ápolják ükét. Még szöröncse, hogy azt nem írki ki, hogy a „gefeksztrén” parancsnoka a koma zsidó. Ögye mög a fene.

Kultúr elő adás a homokon

A kultúrelőadásokat a homokon nem a templomokban tartják. Az ismeretterjesztő ismeretlen társaságok a kocsmaszobákat ítélték legalkalmasabbnak arra, hogy a tanyai emberformákkal kapcsolatot teremtsenek.

Természetes, ilyen kultúrelőadásokon a fiatalság nemigen vesz részt, mert a tanítók, igen okosan, távol tartják a tudományszomjas surbankókat a borosasztaloktól. A fiatal házasembert meg az asszonyféle téríti el a kocsmá ajtajától.

Így nagy horderejű (30-40 lóerős motorkocsikkal száguldanak ki a homokra) előadásokat csak az öreg gazdák nézik végig. Hogy 62 látni alig látnak valamit, arról szegények nem tehetnek; a család szerzi be a pápaszemet az ócskapiacra. Nagyobb baj azonban, hogy ebben a korban már csak a mennydörgést ereszti be a füle kapuja az embörfélének. No mög a harangzúgást. Ám igen gyakran megtörténik, hogy a fülzúgást véli az öreg harangzúgásnak, azonban ilyenkor is megemeli tisztóssággal a kalapját. Nem akarom ugyan azt mondani, hogy a szögedi tanyákon csak a süketeknek meg a vakoknak tartanak kultúrelőadást, mert ha akad egy-két kivétel, akkor is érdemes tudományos előadást tartani a kocsmaszobában. Az igazi homoki embernek a figyelmét ugyan nem köti le az asztalon pipiskedő borosüveg. Úgy megissza az a maga egy-két liter borát, hogy rá sem tekint a borospohárra. Ha azonban a kocsmában olyan bor kerül az asztalkendő fölé, melyet a vendéglős „megállás” nélkül hozott fel a pincéből, akkor vagy indulatoskodik az atyafi, vagy elalszik becsülettel.

Az állattenyésztésről tartott előadást egy főföldműves. Amíg csak az elefánt és a kenguru neveltetéséről hangzott a kihirdetés, csak odafülett András is, de mikor rátért a főúr a pulykatenyésztésre, akkor igen megsértődött a Kanász András. Bele is avatkozott az előadásba, elég hangosan: Az ördög bújjék a pulyka nemzetségébe, így is ráfizetünk, hátha még nem pusztult volna el a fele.

Majd valamelyik úr a térképről csevegett, de valóságosan csevegett, mert egy világerő sem nyelte volna le a szájában forgatott malátacukrot.

András már csak fél füllel haliga tódzott, mert a másik fülét lehúzta az asztalra a karcos. Talán el is aludt volna, de várta a szent János áldását. Így azonban csak odafigyelt, mint a tanyai kutya a kocsizörgésre. Az előadás a legnagyobb rendben ért véget. Az álomból felriadt atyafiak illedelmesen megköszönték a „foglalatoságot”. A főföldműves mindegyiknek odanyújtotta az ujjahegyét, ami majd kézfogást jelentett volna. Azután a bortól és a tudománytól elkábult gazdák a kocsmárossal szálltak vitába. Ki tudná megmondani pontosan, hogy hány liter bort ivott. Nem arra ügyel ilyenkor az emberfia. A kultúrelőadásról ilyenkor azután a kocsmáros is leszedi a keresztvizet: Itt ugyan nem kapnak kendők több tudományt.

András már magára húzta a takarót, mikor asszonya kíváncsiskodott: Hát aztán, hé, mit tanult kend az előadás tudományán?

András igen óvatosan tartotta fenn a becsületet. Először, hallod-é, az állattenyésztésről értesültünk, az elefántról, mög valami kendguru madárról, majd egy földrajzi családról tartottak beszé dot: Valami Himalányárról mög Monté Blankárról. Úgy emlékö zöm, azt mondták, hogy igön mögközelíthetetlen fehérchselédök.

Hát azt tudtam, fordított haragos arcot a menyecske. Gon dóttam, hogy csak fehérséprül tudnak kendtek disputálni.

Tehermentes leány

Savó András, mióta elmaradoztak mellőle az ügyvédi felszólítá sok, hisz a természetes gyógyzóban. Nem kell neki most már se tudósasszony, se íróné. A szőlő is jobban fizet, mióta az ára a takaréknak felé vészi az útját. Majd tizenkét álló esztendőig birkózott a hitelezőkkel, míg lérázta magáru a kérkődőket. Igen sok szőr még a Napot is az ágyban találta, mikor hozzáfogott a dolog hoz.

Nem fél most már Savó még az időjárástól sem. Neki terem a föld. Behordja ugyan most is az uraknak a komenciót. De hát adóba még nem pusztult bele egy tanyai embőrfia sé. Az adót el bírja a föld. A városi emberféle azért marad lé a javulásru, mert a legnagyobb házitolvajt dédelgeti: az asztalt. Az asztal fölé rakja az egész kereset. A homoki ember nem sokat ád a gyomor nevezetű házijószágra. Nincs annak szőme.

Azért Savó tanyáján se süt mindig a nap. Mikor a lánya köröszkül csellög az udvaron, még a nap is odébb húzódik. Valóságosan megbokrosodott azúta, hogy belépett a harmincegyedik esztendőbe. De azért nem kivetnivaló. Egy kicsit megembőrösődött. Ha férfiruhában járna, senki se tudná megkülönböztetni a Savótól. Igazi férfiszépség volt.

Savó most, hogy már megismerkedett a takarékkal – a jobb oldalru –, szeretett volna sűrűbben bekerülni. Démus István nevű sógorával találta egy forrást. Mőgállapodta abban, hogy közhírré teszik, hogy eladó: a lány.

Miért is ne. Ha az urak kereshetik egymást az újságban.

Démus István jött hozzám be orvosságért:

– Tudja, tekintetős úr, abban állapodtunk mőg a sógorru, hogy fölkeresők egy újságot, hogy illő módon tudassa a világgal, hogy egy tehermentes lány eladó. A vőlegényjelöltet továbbírja hozzám. Én majd kimegyek vele a Savó sógoromhoz. Mert hát én itt lakok a városszélru. A feleségőmmel fogalmaztuk mőg a hirdetményt. Ő is írta lé. Tanult asszony. Egy tanár úrnál szolgált a városban négy esztendejig. Az újságynyomóban igen nagy tisztességgel fogadtak. Mindjárt tudták, hogy mirül van szó, mihelyt elolvasták az írást, melyet anyó adott. Negyven fillért kértek, hát egyszerre mögröndöltem: négyszerre.

– Még haza se értem, már várt egy halom levél. Mert úgy esött a dolog, hogy a Sógor tíz pőngőt adott a hirdetésre. Bizony a megmaradt pénzt egész éjszaka is alig győztem elosztani a kocsmárosok között. Csak másnap délidő tájban kerültem anyó háta mögé.

– Az első jelentkőző olyan úriforma volt, hogy alig mertem kezelni vele. Húsz pőngőt kértem tüie azért, hogy kiviszöm a kocsin Savó sógoromhoz. Mőgmondtam, hogy nyolcvan hold tehermentes föld a kísérője a lánynak.

– Mőgkaptam a húszast. Mikor kiértünk, félrehívtam egy kis beszédre a Savó sógoromru, és odaadtam neki 10 pőngőt, mert abban állapodtunk mőg, hogy mindön jelentkőzőtül húsz pőngőt kérők, és azt osztjuk. Gondoltuk, van vagy pár ezer embőrfia, aki elfogadna nyolcvan hold földet – teher nélkül.

– Savó sógorom az Esztit, a lányát is beavatta a kereskedelőmbe. Igön okosan viselkedött. Nem szőlt egy szót sé az úrhoz. Az sé igen hozzá. Mőgívott az úr egy pár pohár bort, aztán mögparancsolta, hogy fogjak be. Azúta sé láttam.

– Azután híjtuk a második legényformát. Ez még nagyobb úr löhetött, mert olyan nagy bundát viselt, mintha egy egész medvecsaládtul kérte volna kölcsön a bundáját.

Én is beleakaszkodtam most már a szóáradatba: Hát úgy lehet, hogy kölcsönkérte!

Démus nem tért lé az útrul.

– Ettül az úrtul már negyven pöngőt kértem. Nem sokáig alkuvásztunk, lérótt az úr huszonnyolc pöngő bírságot. De a bundás úr nagyon szerethette a földet, mert úgy forgolódott Eszti körül, mint a sintér, mikor egy kedves jószágra tanál. Hogy körül is hurkolta Eszti. Úgy hallgatta a lány a danászást, mintha a menybül szólna a hívogató. Az úr azt mondta, hogy ő ért a földhöz: gazdaász. Mikor elbúcsúzott a gazda-ász, akkor Eszti belebotlott az úr karjába.

– No, gondoltam, fölborult a bót. A Savó is mögbolondult, azt mondta, hogy ha más úgy rëndölte a jó Isten, hát lögyön. De más előtte újfönt odaadtam a fuvar felit a sógoromnak, a Savónak. Ezért hát igen mérges löttem, Mög is mondtam a sógornak az ereszet alatt: Hallod-é, hé, ezt nem a jó Isten rëndölte, hanem én. Küldjétök világgá az urat, van vagy harminc jelentkező, összeszedhetünk egy pár százast. No mög akadhat még jobb embör is.

– De Savó sógor igen keményszándékú embör volt mindig. Nem engedőit, olyan rendkívüli belátást csináltak az úrral. Savó mindemül tájékoztatta a gazda-ászt. Az úr is hazudott össze egyet-mást.

– Mikor behajtottunk a városba, mögígerte az úr, hogy kétszáz pöngőt kapok még, ha lösz esküvő. Búcsúzásunk után, mikor hazatértem, nem találtam az aranyláncomat, mög az ezüstórámot rajta. Azt kérdözöm a tekintetös úrtul, hogy merre mönjenek az aranylánc után?!

Egyke a homokon

Mióta az egyke a homokon is felütötte a fejét, azóta a lengyelkápolnai legények igen messzi vidékről szerzik be menyasszonyukat. Az egykét a homokon fel nem ismerné a városi ember.

Szérü Gábor házához igyekeztünk egy homoki alkalmatossággal, borszállító-lantkocsin. Az állomásról csak úgy gyalogosan akartuk felkeresni a Szérü-tanyát. Útközben találkoztunk a gazdával. Oly barátságosan hívott fel a kocsijára, hogy nem merészkedtünk ellentállni.

– Üljenek föl az urak egész bátorsággal a hátúlsó tengelyre.

Akármilyen alkalmatosság is, mégis jobb a gyaloglásnál, ebben a nagy homokban. No mög, ha annyira nem becsülnek, hogy együtt menjünk elő, akkor egy asztalnál sem iszunk.

Ha a két borfa nem táncol ide-oda, na meg a tengelyen nem egy ócska zsák, hanem egy légpárna heverészik, talán mi is alkalmatosság címmel tiszteljük a lélekvesztőt. Hát még ha a lábunkat is el tudtuk volna valahová helyezni. Soha ennyire „útban” nem volt a lábom. Jobban elfáradtunk, mintha gyalogosan „kérődtünk” volna ki Szérühöz.

Szérü bátyámnak is csak egy fia volt. Két lánya benn nevelődik a városban. Úriháznaknál szolgálnak. Megtanulnak sütni-főzni. Annyi ruhát szereznek be, hogy két kötél is alig bírja a vendégszobában, ha majd hazatalálnak jönni. De a házasulandó legények nemigen szeretik a városban nevelkedett fehércselédeket. Inkább elmennek Pusztamérgesre egy fehércselédért. A homoki legény sem szereti, ha az asszony nagyobb tudományit, mint a férjuram. Különösen nem szeretik, ha a mátkájuk mindenesnek szegődött el. A lányok meg igen szívesen keresik fel a várost, mert egy hónap alatt több fizetést kapnak, mint az apjuktól egy egész esztendőben.

Talán igazuk is van. Hiába acsarkodnak az erkölccsel. Jobbak a mai lányok a régi

fehérnépnél. Most ugyan egy dajkát sem kapna a faluból a városi úrféle. Hol vannak a régi békebeli erős falusi dadák? Pedig igen jól fizetnék őket a karcsú városi „féhé-asszonyok”.

Az újvilágnak köszönhető az is, hogy Pusztamérgesen is tudják már, hogy mit jelent az információ. Szérú Gábor fia oktalankodott egy kislány irányában. Bizony, Mityok Mari szülője kijelentette, hogy csak akkor lesz kendő, ha mindön információt kibír.

Még az asztalra sem került a borosüveg, mikor a Szérú fia, Pali, hozzám fohászko-dott. Pali nem ütött az apjára. Annál többet ütött az asztalra – a Simon kocsmájában. Majd ilyenformán kért tanácsot tőlem:

– Mondja csak, tekintetös úr, mit értenek a városban azalatt, hogy mindön infor-mációt kibír? Tegnap a gyüvendőbélím édosanyja azt kérdezte, hogy kibírok-é mindön információt. Mögmondtam, hogy sok mindönt kibírok én – talán azt is. Kipróbálhátí.

Nem akartam a legény kedvét szegni, azért csak annyit mondtam, mikor a boros-pohár után nyúltam:

– Az információtul ne félj, fiam, ha szeret a mátkád. Majd kér dezösködni fognak utánad egy kicsit. Azt csak kibírod.

– Én ki – válaszolt a Pali gyerek –, de az biztosan nem bírja ki, aki rosszat mond felülem.

A biztosítás meg a malomkő

Tehetös András tanyája az országút szélén bámult az utasra. András az udvaron fogadta a képviselő urat, aki egy biztosítási intézetet képviselt.

András úgy fogadta az érkezőt, mint a „legközelebbi” rokonát. Azt nem mondta, hogy menjen tovább. De nem is invitálta a hűvös szobába. Az ereszet alatt hallgatta az ügynök előadását. Majd megnyugtatta a városi emberformát:

– Csinálunk uram, kötést, de majd gondolkodom fölötte.

Az ügynök most volt először a homokon, és utoljára. Meg akarta ismerni a homoki észjárását.

– Hát nézze, szomszéd, akkor csináljunk egy újfaját. Ezt aláír hatja nyugodtan. Ezt a biztosítást úgy hívják, hogy „előérési” biz tosítás. Holnapután, vagy amikor kedve tartja, begyün a városba. Felveszi a tízezer pengőt. Es havonta – utána – fizeti majd a díjakat. Előre adjuk a végét.

András szemrebbenés nélkül válaszolt:

– Mindjárt mögkapom a tízezer pengőt? Majd ha legközelebb kigyün az úr, majd válaszolok véglegösen. Merhogy mibül fizetöm a díjakat, ha eltanálna fogyni a tízezer pengő.

A képviselő úr alighanem megállapította, hogy melyik nehe zebb a homokon: a malomkő-é, vagy a biztosítás?

Csavarik a törvényt

Vass Ádám óvatos ember volt, pedig még sohasem írt alá váltót. Olyan sok fekete földnek volt a keresztapja, hogy írás nélkül is folyósítának egy pár ezrest, ami talán csakugyan elfolya, ha az öreg nem lenne olyan óvatos. Ádám bácsi majd így panaszkodott:

– Tekintetös úr, nem jó dolog lösz ebből a nagy tudománybul. Galuska Bandi tartozik neköm három mázsa rozsbúzával. Tartozik „bizomosan”, mert még nem adta meg. Mikor elmöntem hozzá tegnap, megmondtam neki, hogy többet sohasem adok neki kölcsön semmit, de semmit. Hát még neki állt följobb. Azt mondta, hogy följelent zsarolásért. Odafordultam hozzá:

– Azután miért, hé?

– Azért, mert kend megfenyegetett. Mégpedig súlyosan!

– Ezt válaszolta Galuska. Még azt is hozzátötte:

– Nem tudja kend a törvényt. Ha valaki úgy mögfenyögeti az embör fiát, hogy fönn tartásában irányt változtat, az zsarolás. Mit öszik a család télön, ha kend mögtagadi a kölcsönt.

– Hát arra volnék kíváncsi, tekintetös úr, hogy löhetséges-é az, hogy így kicsavarik a törvényt.

A feketekendős nénikék

Az éj sötétsége elől menekülő alkony idején megszapornak a nagy város utcáin a fekete-fejkekendős öreg nénikék.

Végig topognak a csillogó kirakatok fénysugarában. Kopottas ruhájukat reszkető kezekkel simogatják a sok új, divatot hozó szövetek láttára.

Halványkék tágranyílt szemekkel bámulják az ötletesen elrendezett divatbábukat.

Ha fiatalok sietnek el mellettük a fekete kendőcskét mégjobban előre igazgatják s óvatosan néznek körül. Egyedül barangolni – idősebb testvérrel: ez a szívük vágya.

A mindent elnyelő elmúlás kíséri a feketekendős nénikéket esti sétájukon. Nem is élnek már. Az elmúlt idők homályába merülő események ködképekben vonulnak el lelki szemeik előtt.

Aggódó lélekkel figyelem esti sétáimon a feketekendős nénikéket. Keresek közülök Egyet. Mindegyik Reá hasonlít. Jól megnézem a kendő alatt rejtőző megtörtfényű szempárokat.

Oh, hogy szeretném megsimogatni bágyadt arcukat.

Egykor a halál árnyékában feküdt kis fiam a sebészeti klinikán. Játszozó gyermekek mellett vitt el az utam, mikor felkerestem a súlyos betegen fekvő gyermekemet. Sápadt arccal fordultam el a hancúrozó diákseregtől. Keserűen lázadoztam a sors ellen. De volt reményem, kérhettem az Úr segítségét.

Most remény nélkül nézegettem a feketekendős, topogós nénikémet. Hozzá hasonlít valamennyi. Mind jóságos tekintetű s oly kék a szemük. Mindannyiuk belenéznek könnytől csillogó szemembe. Érzem, hogy ha elébük toppannék és megölelném őket és azt sírnám fülükbe: Édesanyám, talán meg is csókolna valamennyi feketekendős nénike. Talán megsimogatnák deresedő fejemet. Talán helyettesítenék jó Édesanyámat, aki nem érthette meg újabb kis könyvem megjelenését s nem mondhatja gyarló

írásomra: Milyen boldog vagyok.

Az őszi esős borongós időben minduntalan a temetőben jár a gondolatom. Egy kis sírkő jelzi: itt nyugszik Kroó Dezsőné született Feuer Erzsébet. A virágos sírhalom előtt elhaladó gyászolónak: egy név.

Nekem Egy a sok feketekendős nénikék közül. Öt keresem, amíg csak tévelygő lelkem a már elfáradt testemben él.

Mikor sír az asszonyféle?

Jancsi és Juliska

A kemence padkáján ültek. Juliska még iskolába sem járt, aratáskor lesz hatesztendő. Jancsi már érti a betűvetés mesterségét, a második osztályt járja. Járja bizony, mert olyan messzire épült az iskola, hogy mindig el-elkésik és a jólelkű tanító korábban elbocsátja Csóti Jancsit, mint a többi gyereket, hogy sötétség beállta előtt hazajérjen. Így bátran mondhatja a kis Jancsink, hogy járja az iskolát, mert alig ül abban.

Künn az udvaron nyár van. Nincs egy talpalatnyi hűvös hely a tanya közelében. Az udvaron éldegelő eperfák alig tudják megmozdítani a terméstől elborított ágait, hogy egy kis levegőt verjenek a saját törzsük körül. A baromfiudvar máskor feleselő lakói most valamennyien a kerítés árnyékába húzódtak, nem zavarja más a nyári csendet, mint fel-felhangzó galambkurrogás. A szelídségükről híres galambok úgy veszekednek a nyári forróságban, hogy a tolluk százfelé röpül. Az ereszet alatt megtörik a nap ereje, a kis vendégszobában félhomály és nedves hűvösség váltja fel az udvaron uralkodó forró szárazságot terjesztő napfényt.

Csóti Gergő városias módra feküdt a kis szoba vendégágyában. Az asszony félve bontotta le a mennyezetig érő párnahalmot, mikor Gergő ágyrak indult. A homoki széleken a vendégszobában csak vendégnek vetnek ágyat. A ház népe a konyhában éli le a csendes esztendőket. Egy-két ósdi ágy húzódik meg a kemence mellett, a kopott, régi takarók szégyenkezve húzzák össze magukat az ágy sarkában.

Ha már Gergő a vendégszobába került, akkor nagy baj volt az egészség körül. Ha meg városias módra feküdt, és nem ruhástul, az meg éppen nagy bajt jelentett. Bizony a szegény homoki emberforma mindig úgy kerül éjszakára, mint a városi valamikor a harctéren. Minden éjszaka szolgálatot tart a jó gazda: Nem egyszer néz be a jószágokhoz, ugyan miért nyugtalankodik a Csöndes. A szarvasmarhákat is felkeresi a jó gazda. No meg többször körül is járja az udvart, mert ám a homokon is akad enyveskező atyafi, meg csalfa fehérnép.

Csóti Gergő úgy körülnézte a betegágyból a mestergerendát, mintha nem is látta

volna sohasem ezt a hű homoki jószágot. Most vette csak igazán szemügyre: sok-sok hasadék dicstelenítette. Régóta szolgál, nem is csoda, ha már a tekintetét sem tudta levenni a gerendáról. A gerenda képzeletében lassanként kereszt alakot öltött, és valahogyan a temető előtt álló hatalmas kereszt lopódzott lelki szemei elé. Az asszony a papiak felé tartott. Nehéz feladat. Nyáron a templom igen messzire esik a tanyától, mert bizony kikerüli az emberforma a termőföldet. Míg aratás és szüret után már keresztülhaladhat a torony irányában. Most, hogy az asszony a kacskaringós gyalogösvényt járta és sietve hagyta el Makra Gábor, Égő Péter tanyáját, és látta az udvarokon dolgozó gazdákat, csak most jutott annak a tudatára, hogy milyen változás fenyegeti az ő szép egyhangú, becsületes, de szegénységében is magabüszke életét: Mit vétöttem – sikongott fel a fájdalom a lihegő melléből.

A padkán ülő Jancsika megijedt a csendtől, nem szokott az ő apja fehér ingben aludni, oda is szólt a kis hűgához:

- Juliska, hé, fogódz bele a kezembe, hogy lé né essél.
- Édösanyám sokára gyün-é még – szipákolt a kislány.

Az ő kis szívét is nyugtalanította valami:

- Miért van rajtam lábbeli, nem való az hétköznapján.

Amint Jancsi meghallotta Juliska hangját, tüstént megemberesedett:

- Mindjárt ideelő lesz. Alighanem a tisztelendő úrért ment el a háztul. Majd kapunk cukrot tőle.

Juliska is nekibátorodott:

- Édösapámmal, majd úgy-e, úgy fog imádkozni, mint öreganyámmal, a múltkor.

Jancsi most már félve az édesapjára nézett:

- Akkor kocsival vitt édesapánk a temetőbe, de most már van új temető itt a szomszédban.

Juliska odafészkelődött a pöttömnyi bátyjához:

- Mi az, hogy temető? Engöm nem vittek el.

Jancsi a fülébe súgta, hogy atyja meg ne hallja:

- Olyan az, hogy sok-sok virág van elültetve. Azt más semmi. Aztán elbújtatják a föld alá, akit kivisznek. Aztán bemönnnek a kocsmába túrót enni.

Juliska megint csak kérdezősködött:

- Hát akit kivittek, avval mi lösz? Mikor gyün haza, vagy mi lösz vele?

Jancsi okosan felelt:

- Sohasé!

De Juliska tovább faggatta kis testvérét. Halkan kérdezte:

- Jancsikám, mit jelentsön az, hogy sohasé?

Jancsi fiú sokáig gondolkodott a lassanként alkonyba merülő szobában:

- Feltámadáskor!

Etetés a Tüsokoron

Sohasem hittem volna, hogy ily nagy bajt jelent a tanyai portán, ha az asszony tölti meg a borospoharat...

Majd húsz esztendő óta minden borfejtés előtt felkerestem Masa János házát. Az elmúlt esztendőben már annyira kiismertük egymás szándékát, hogy alig alkuváztunk a borra. Talán csak reggeli nyolc órától délig fogadkoztunk:

– Adja mög, tekintetös úr, amit kérök, mert úgyse engedők belüle. Elintéztem mindön ügyes-bajos dolgomat.

Én meg majd olyanformán nyilatkoztam:

– Adja ide, öreg, mert így csak egyszer köll mögvendégölni engöm, míg ha többször alkuszunk, akkor több a vendégösködés.

Pedig János bácsi igen jó vendéglátó gazda volt. Az eladás után már másnap felkeresi a vendéget Szögedében:

– Mikor viszik már el a boromat? Azért adtam el, mert pénzt követel a hajtó. Még a végrehajtót is megrövidítette egy kicsit.

Tegnapelőtt megint a János bácsi kerítésénél kaparásztam a kis ajtót. Mert a borvevőnek legjobb az ajtónál hangoskodni mindaddig, míg csak elő nem kerül a gazda. Tempóval köll élni.

– Éppen erre járok János bácsi; bemönjek-é megnézni a borát?

A gazda is ismeri a „járványt”, igen homokosán felel:

– Mögnézheti tekintetös úr, de még nem eladó. Anyó azt mondja, hogy még várjunk az eladással. De azért már nyitja is a kerítés ajtaját.

De most nem jött elő a gazda, ahogy beléptem a nagyházba, ugyancsak meglepődtem: mind a két szoba hangos volt a vendégek seregétől. A fehérre terített asztalok úgy körülfonták a két helyiséget, mintha fehér kígyók lennének. Mikor beléptem, épp akkor rajzolt egy fehér cipóra körösztot Masa Róza néni. Mert a homoki ember, mielőtt kenyérszeléshez igazítja magát, először egy keresztet formál a késsel rajta.

A másik szobából egy fehérnép hangja csattant a fülembe:

– Tögyön oda a János bácsi helyihön kalácsot is.

Anyó hangját is hallottam:

– A bicskáját is tögyétök oda.

Ejnye, no, gondoltam, mi baja lőhet a János bácsinak, hogy így gondoskodnak róla. A gazda maga szokta a bicskát mögtörülni. De még ilyenformát is beszéltek:

– Nem abbul a pohárbul szokott ű szegény inni.

Na, most már tudtam, hogy baj van, mert nemigen válogatott a Masa János, mikor ivásra került a sor. Megitta ő az üvegből is a szőlő vérit.

Jobban körülnéztem. Csupa öregember kanalazta a forró levest. A János bácsi helyén nem ült senki. De megterítették oda is. Egy tányér leves, egy szép kívánatos magyar kalács, egy pohár bor, egy pohár víz, no, meg a bicska várt a gazdára ... Három asszonyforma is akadt a vendégek között. Lehettek vagy kétszáz esztendősek együttesen. A férfiak csöndben eszegettek, míg az egyik öregasszony fennhangon imádkozott. A másik két öregasszony halkán dicsérte az Urat. Olyan szépen összeénekeltek! Csak későbbem tudtam meg, hogy a híres Csóti néni énekel az asztalnál a segédeivel. A Kánai menyegző pattogó ritmusai hangzottak fel ...

A legidősebb fiú magyarázta meg az ünnepség gyászos okát:

– Nincsen mán édesapánk. Itt hagyott münket. „Étetés” van most nálunk ...

Mind a mai napig megőrizték a homokon azt a szép magyar szokást, hogy a temetés után étetést rendeznek a szegények számára, és ilyenkor éppúgy megterítenek a gazdának, mintha az is jelen lenne az étetésen.

Már mesélte is Masa Jóska az édesapja „hallomását”:

– Igön mögváltozott az édesapám színe egy idő óta. Mög mindég összébb mönt. Nagy nehezen rávöttük arra, hogy gyűjjön el velem az orvoshoz mögröntgönyözni. Mikor az orvos úr megvizsgálta, kiküldte apámat, és bizony azt mondta neköm:

– Né vigyétök sehova sé az öregöt. Kár mindön pénzért. Gyomorrákja van, de olyan fajta, hogy minden nap kiránthatja a földet a lába alul.

– Tudja, tekintetös úr, úgy elkezdtem ríni, mint egy kisgyerök. Mikor kifordultam édesapámhon, olyan fehér volt, mint a fal.

– No, fiam, mit mondott az a számár orvos?

Hát nem volt szívem mögmondani az igazat. Csak annyit mondtam szegénynek:

– Jó lösz, édesapám, helyet nézni a temetőben, mert mindön nap möghalhat az embörfia.

Szegény édesapám okos ember volt, megértötte a bajt. Maga választotta ki a helyit az alsóközponti temetőben. Az lött az akarata, hogy kriptát rëndöljünk. Négyszáz pöngöbe került, de möglött az első kripa. Olyan akkurátus, hogy elkárpádzik az embör szöme tüle. Még halála napján lekísértette magát a pincébe. Nem ivott, csak nézte a boroshordókat. Még akkor is jó gazda volt, mer csak annyit mondott:

– Darabba ne hagyjátok.

Pintyöke

Csiszár Pista tanyája aratás idején igen hasonlított egy népszállóhoz. Csakhogy István gazda népszállójában a jó Istenke látta vendégül a homokiakat. Illatos földön háltak az aratók. Még a fizetést is a jó Istentől kapták: mert ha jól fizetett a rozs, akkor a részesnek is több jutott. A fehérchselédek egy pajtában kaptak szállást. Olyan volt ez a kis hadsereg, mint egy madárcsapat, mely dél felé tart, hogy a tél elől enyhelyet találjon. Mert mi tagadás benne: nem mulatságból szegődik le a lány. A télirevalót szerzik be. Akad olyan is, akinek már kitűzték az esküvőjét, de nincs még annyi pénz se a háznál, hogy három főköttöt rendeljen a varrónál. Egyik-másik lány egész éjjel társalog, kacag, akárcsak a csalogány. Olyik csak akkor megy a kútra mosdani, mikor már a legények is az udvaron tartózkodnak, úgy jár közöttük, mint egy barázdabillegető. Több lány egyszerre kel fel, és tipegnek ide-oda, mint a fürj. A pletykás népség kel fel legutoljára, akik már korán leszedik egymásról a szenteltvizet. Ezek a verebek. Én minden homoki fehérchselédben egy-egy madárlelket látok. Csak Csiszár Erzsikének nem tudtam párját találni. Olyan korán kel, hogy még a házörző kutyák is alusznak. Mire a hajnal megérintette az ereszet alatt alvó István gazdát, hogy: jó lesz, hé, felkelni, aratás van, akkorra Erzsiké már rég befonta fekete haját. Istvánt bizony hajnal kelti föl édesapja helyett, akit a szerb megszállás alatt egy „eltévedt” golyó ölt meg. Anyó beteg öregasszony, ki sem mozdul a nagyházból. Kis húga, a tizennyolcesztendös Emmi és két béresgyerek segít Istvánnak a gazdálkodásban.

István fiatal kölyökember, karácsonykor éri be a huszonnegyedik esztendöt. Olyan izmos, tagbaszakadt legény, hogy a két béresgyerek csak azért kel fel korábban, hogy elmeséljék a szomszéd gyerekeknek, hogy miként mosakodik István a kútnál, hogy milyen erős az ő gazdájuk.

István a házirenden változtatott. Minden homoki portán a részesek hajnalban kisietnek a földre-munkára, és úgy hét óra tájban kiviszik egy nagy lábosban a levest vagy

szalonnát, magyarosan „frustokra”. Ha közel dolgoznak, akkor bemennek a házba. Istvánéknál mindjárt fölkelés után eszegetnek, hogy ne kelljen abbahagyni a munkát. Ilyen reggelizéskor egyik-másik lány többször befordul anyóhoz: hátha megszereti az öregasszony, és ki tudja, már herceg is vett el szögény lányt. Mögészet, hogy István is szögény lányt vösz el.

A reggelizés olyanformán zajlik le, hogy a legény és embermunkások az asztalhoz ülnek, míg a fehérszínűk egy része a „küszöbre” ül, a másik része az eresztet pereméhez támaszkodva kanalazza be a levest. Csak ha nagyon hosszú asztal van az eresztet alatt, akkor foglal helyet a fehércselédség az asztalnál.

Három kislány, Csiszár Erzsiké, Battancs Rozika és Galuska Etelka igen jó barátságban töltötték a munkanapokat. Marokverő lányok. Csak kaszáláskor versenyeztek egymással. Talán azért, mert a fiatal gazda igen sokszor példálózgatott, hogy mögházásodna, és talán a földre sé nézne (már a menyasszon földjeinek szá mára), ha szorgos munkáslányra találna.

Csiszár Erzsiké messzi földről jött Istvánék portájára: Öttö mosol. Talán négy óra hosszúra is kell kocszizni, míg Istvánék tói Erzsikéékhez lehet jutni. De a bálák még messzebből is össze hozzák a fiatalságot. Vézna kislány volt, de nagyon arányos. Azért egészségesnek tartotta mindenki, bár gyanús pirosság tűnt fel olykor-olykor barna kis arcocskáján. Váltig mondogatta édes anyja:

– Minek mégy el munkába? Nincs té neköd arra szükségöd! Olyan sovány vagy mán, hogy a szél is elvisz!

Az öreg Csiszár már homoki nyelven beszél:

– Mönjön, ha kedve tartja. Majd kipihenheti magát a hosszú télön. Néköm is jólesött egy kis pénz legénykoromban.

Ilyenforma tereferé után jutott Erzsiké István birtokára. Ma István is beállt kaszálni. Három legény versenyre készült. István első akart lenni. A véletlen folytán Erzsiké lett István marokverője. Pintyőke oly szemekkel pislogott Istvánra, hogy az megérezte a lány szívbéli közeledését. Már régen kedves volt előtte Pintyőke. Sokszor megforgatta a részvény kocsmájában, bár oly kicsiny volt, hogy rózsának is feltűzhetne volna kalpagjára. Tegnap is megforgatta talán jobban, mint kellett volna. Olyan köhögés fogta el az éjszaka, hogy hiába szökött el messzire a tanyától, behallatszott a köhécsele.

– Hideg vizet ittam – mesélte a lányoknak. Pedig, dehogy ivott a lelkem. Hazudott, csak István meg ne tudja.

Három legény kalapálta a kis üllön a kaszáját, és fente azután élesre a tehénszarvból előhúzott köszörűkövel. A lányok el-elmaradoztak a legényüktől, csak Erzsiké győzte István rendjét összekapni. Hatszor is felbukott, míg egy sor végére jutottak. István nyert. Büszkén tekingetett körül. Erzsikét nem látta sehol. Egyik lány vitte be, mert nagyon rosszul lett. Erzsiké nem akarta, hogy István megtudja. De a lányok megsúgták Istvánnak. István szívéhez ijesztő félelem rejtőzött. Nem engedték be a lányhoz. Elvitték. Azt mesélték, hogy véres volt a piciny szája. Eltűnt előle, mint egy kis angyal.

Már két esztendő telt el a csúnya verseny óta. István otthonülő legény lett. Ne lássa senki a nehéz bánatát. Fehércselédet sem fogadott fel azóta. A mendemonda azt hozta hírül, hogy el is temették Erzsikét. De voltak olyanok is, akik azt mesélték, hogy elkerült egy tüdőgondozóba.

Az idei aratáskor esti szürkületkor egy kis tömzsi barna fehércseléd lépegetett Istvánék portája felé. A fiatal gazda éppen a marhákat hajtotta az istállóba. Ő is észrevette a lány közeledését. Szeme elé formázta a két kezét. Olyan ismerősnek tűnt fel a lány. Meg is állt a kisvendég a kerítésnél. Még be is kiabált:

– Gyűjjék mán közelebb! Hát együttem megint aratni. Most már egészségs vagyok. Mögnyerjük megint a versenyt.

Anyó épp most vánszorgott ki az udvarra, még jobban letörte a fia bánatos viselkedése. Épp akkorra ért az udvar közepére, mikorra magához szorította István a Pintyőkét, hogy soha többet el ne engedje ...

Halál lánya

A homoki ember annyira szorgoskodik tavasszal, no meg nyáron, hogy még talán meghalni sem ér rá. A betegségnek ilyenkor nyoma sincs. Ha lesoványodik is egyik-másik, dehogy jutna valakinek is az eszébe, hogy az öreg halál óvakodik körülötte.

– Sokat dolgozik a lelköm – mondogatják.

De már téli időben könnyebben hajlik az ember a tudósasszony felé.

Egyedül barangoltam a csorvai szélen. Milyen szép szó is ez: Egyedül. Pedig mindig két atyafi kíséri az emberfiát: Élet és Halál. Pusztamérgerre igyekeztem. Az úton találkoztam a Mari nénivel. Pusztamérger Életével és Halálával. Sem halomás, sem születés Mari néni nélkül nem történhet meg.

– Hogy van, hogy van? Mit csinál a Miska bácsi (falu papja)? – szólítottam meg ánglius módjára.

Amolyan télies választ kaptam:

– Hagyja, tekintetös úr. Oda sé néz: Mindön hétön háromnégy halottja van. Mán majd odajutunk, hogy kérvényt köll benyújtani annak, aki temetközni akar.

Mari nénin fekete bársonykendő „uralkodott”. A homoki tudósasszony talárja. Beteghez iparkodott, a kiváló bőrgyógyász. A szemölcsöt úgy veszi le az ember lábáról, hogy tudom, babonának tartaná akármelyik kiváló orvos is. A beteg lábat disznóhájjal kení be. Azután a lányt odasétáltatja a küszöbhez (férfit nem háborít a szemölcs). Addig kell a lányzónak a lábát a küszöbön átnyújtania, míg csak oda nem jön a házőrző komondor, és le nem nyalja. (Én úgy gondolom, hogy valami oldószer rejtőzik a kutya nyálában, ami azután legyilkolja a szemölcsöt.)

Elkísértem Mari nénit. Nem volt szerencsém. Halál Imre lánya volt a beteg. A faluban csak Bálványnak tisztelik a legények. Huncut gyerekek ezek. Mihelyt a lány már elmúlik negyvenéves, akármilyen jó viseletű is, Bálványnak keresztelik el. Halál Imre lánya válogató volt. Vörös haja izzott, ha legény settenkedett körülötte. De a szívé, azt nem tudja meghódítani sem a sánta Pista, sem a golyvás Kálmán. Más nemigen törte magát utána. A vörös hajút nemigen szeretik a homoki legények, még akkor sem, ha kancsalít is egy kicsit. A lányka már kint várta a Mari nénit. A homoki orvos csak déli időre ér a beteghez. Én is megfordultam már egypárszor Halál portáján. Szívesen fogadtak. Az ebéd kifogástalan volt: csirkepaprikás. Halál lánya igen szerény lány volt, csak a lábát szedte ki a lábosból, azután odatette az édesapja elé a csirkelábakkal megrakott tányért. Ahol bálványok laknak, ott a gazda csak ember, és nem úr. Csirkefejet is hiába keresne itt az emberfia. Igaz, hogy azt mondják, hogy a homokon csak akkor vágnak csirkét, ha vagy a gazda beteg, vagy csirke. Vagy mind a kettő. Ám én negyedik esetet is tudok. Mikor a koca harapja le véletlenül egy szárnyas fejét. Bizony, mikor másnap ott találja a gazdaasszony – megsajnálja, és olyan paprikáscsirkét csinál belőle, mintha a csirke maga ment volna bele a kasztrojba.

Sok dolga lehetett Mari néninek, mert alig ivott meg három pohár bort a vizespo-

hárból, már meg is törölte a száját bársonykendő csücskéjibe. Ami olyasformát jelent, mint mikor a katona szalutéroz a kardjával. A Halál lánya megérthette, mert előadta panaszát: Feltette az egyik bal lábát a Mari néni ölébe. És megmutatott vagy egy féltucat szemölcsöt. Egyik-másik olyan kicsiny volt, mint egy fillér.

– No, csak ha ez a baj, akkor gyerünk – ereszkedett az orvosi műveletbe Mari nénénk. Megdörzsölte disznózsírral a lábát. Már majdnem a küszöbre vezette, mikor eszébe jutott a „szabál”.

– Nem addig van az – igazította meg az orvosi süveget (a bársonykendőt) –, idegön kutya köll.

Átmentünk a szomszédhoz. Galiba Ignáchoz. Bejelentette Mari nénénk az operációt. A lányt odaállította a küszöbre. De nagy baj történt. Hiába nyújtotta át a küszöbön a lábát Halál lánya, Ignác kutyája sehogyan sem közeledett a zsírnyiláshoz, alighanem legény volt valamikor. Én hiszek a lélekvándorlásban. Körülfogtuk a szerencsétlen kutyát. Csalogattuk, ijesztgettük. Végre csak megértette a dolgot, mert odakapott. Majdnem baj lett a dologból. Mert Szultán nemcsak a hajat kapta le, hanem egy kis husikát is. A kerületi orvos ilyenformán dicsérte meg Ignácékat:

– A kutyának több esze volt, mint mindannyiuknak, mert úgy kellett odahajtani.

Az öreg Mari néni sértődött meg legjobban. Nagyon széles nyelvjárása volt, oda is mondotta az orvoskollégának:

– Láttam én már, mikor a doktor úr is lenyalt egy szemölcsöt, igaz, hogy fiatalabb volt a beteg. Pedig az orvos előtt az öregnek is olyannak köll lönni, mint a fiatalnak – hörcsögött az öregasszony.

A falu orvosa csak jó emberismerő lehetett, mert nem válaszolt anyónak. De nem ám.

Napam asszony

A homokon is akadnak olyan fehérnépek, akik megvetnek minden emberi méltóságot. Túrós Farkas Imre kis tanyája a Gácsoron húzódott meg. A tanya kis háza Kissorról került föl a határszélre. Kissoron nevelte föl még az öreg Túrós Farkas. Majd egy esztendeig gyűjtögette a vályogtéglákat, míg egy kis házra valót hordtak össze. Mikor az öreggel halomás történt, a kis vályogházon nem tudtak megegyezni a fiai. Annak rendje-módja szerint lebontották az épületeket, és a vályogtéglákat elosztották szép testvériesen. Majd, hogy fuvart né eszközöljenek, ott hagyták a lebontott falakat. Ez a testvéri osztozkodás a szögedi tanyákon. Túrós Farkas testvérek közül a legtűrösebb az Imre, egy heti kézi napszámért kapott egy fuvarost. Avval kihordta a vályogdarabokból azokat, melyeket még használhatott, és az öreg gerendákat Gácsorra. Olyan takaros kis házat épített, hogy még a végrehajtó szíve is megdobbant, ha rányitotta az ajtófélfát. Mert elárulom, hogy az egész ajtó egy félfából állott. Az épület belseje nem ingadozott a külsejéhez. Minden volt abban, ami csak egy tanyai portán illendő. Még szép szagú szappan is került az almárium fiókjába. Ahány fiókja volt az almáriumnak, annyi számú család ékesítette a portát. Mert bizony anyó olyan nevelést kapott, hogy még az almárium fiókját sem húzta ki. Mikor új házasok voltak, talán négy esztendeig az öreg háznál lakott a napával. Annak pedig valami táltos kötötte meg a kötényt, mert igen húzódott a dologtól. Jobban szeretett a kuckóban üldögelni, a kemence oldalán. Onnét biztogatta a családot a munkára. Így látta ő is fiatal korában. Innét kapták Farkasék a Túrós nevet. Imre is méltó volt a nevéhez.

Kímélte az asszonyt. Nemrégiben házasodott a legidősebb fia. Mióta az új asszony bekerült a tanyára, azóta anyó le sem jött a kemencéről.

Mikor beléptem a kis földes szobába, anyó a kemence padkáján üldögélt. Innét igazgatta szép szóval a fiatal menyét. Még belépésemkor sem hagyta abba a cirógatást:

– Bizony, lányom, még övéshöz is alig volt érközésünk. Az én napam úgy nevelt bennünket, hogy nekünk köllött még neki is mögágyalni. Ő csak olvasott. Mert írástudó volt. De volt is böcsületje. Engödelmes gyerökei löttek. Így neveltem én a té uradat is. Azért kaptál ilyen jó embört. Né félj, a té urad nem fog sohasé kocsmázni.

A kis menyecske megértőén válaszolt.

– Nem is gondolnám.

Mikor a gazdával az asztalhoz kerültünk, ismét felszólalt a napam asszony:

– Házzá, lányom, egy kis sonkát a tekintetös úrnak. Tudom, éhös mán. Mög azután tudom úgyis, hogy nem sokat öszik.

Gyomromtól telhetőén iparkodtam a vendéglátást elkerülni:

– Ne fáradjon, szülém. Úgyis olyan kövér vagyok, hogy már látszatadót fogok fizetni. Sohasé hízzon meg mamuska, mert a sovány mindig fiatalabbnak látszik egy-két esztendővel, mint a teltebb ember.

– Az én napam is sovány volt – kezdte anyó az előadást. – Legfölebb ötven kiló volt. Az is csak egyszer. Máskor mindig negyven kilót nyomott, pedig örököldje is volt...

Sokszor mondogatta az öreg Császár Imre fiának:

– Né kapkodjál fiam a gazdag Vicus után. Hiába lössz Vicának huszonnégy párnája, mög négy dunyhája. Nem rakik azt a té derekad alá. Beviszik a nagyházba dísznek azokat, té mög megint csak az ereszet alatt alszol ...

Király Vicus gögös lány volt. A legnagyobb sárban is cipőben járt. Nem úgy, mint a többi várostanyai fehérchseléd, akik még szép időben is levetették a lábbelijüket az országúton. Csak a bálteremben húzták fel nagy keservesen ...

Vicusnak tetszett a napbarnított legény Császár Ferenc. Bár nem volt az öreg Császár telekkönyviben oly hosszú elbeszélés, mint a Vicusékéban. Mégis hozzáment feleségül, mert Ferkó több ízben is kijelentette, hogy ömellette külső dolgot sohasem kell végezni az asszonynak. Ez városi nyelvezetön olyanformát jelent, hogy nem köll sé kapálni, sé vetni. Csak a házon belül kell gondját viselni az emberfélének.

Ferenc a Királyékhoz költözött. Dolgozott napestig. Kedvében járt az egész házanépének. Mégsem ment semmire sem. A termést betakarították, értékesítették. A pénzt mindig Vicus anyja seperte be. Az öreg Királyné piacozott. Nem jutott Ferenc kezéhez még írmagja sem a pénznek. Nem kocsmázott, és sohasem vett „trafikot”. Mégis megszólalt Vica:

– Ferenc! Maga sohasem ád nekem egy krajcárt sé.

Lemagázta. Úritempó.

– Hát annék én, hékám, ha vóna – hízelkedett kesernyésen Ferenc.

– Szöget ütött a fejemben Vicus kérvénye – mesélte el nekem Császár. – Nyári napokat a testi erőm fogytaig végigszenvedtem, éccakánkint mög azon gondolkoztam, hát, hogy is löhet ez. Éjjel-nappal dolgozok, pénzem még sincs.

– Higgye el, tekintetös úr, sokáig csavaráztam az eszömet, míg ráadtam a fejemet s Vicusért eladtam a földet... Nem az én földem volt, hanem Krisztin Vince horgosi lakosé. Felvettem a pénzt. Előhoztam. Beleszámoltam Vicus kezihon. Vött a pénzön mindönfélét. Új kasztrajt (lábast). Nem mondom, pirosítót nem vött rajta, mert mindig

piros volt az orcája akkoriba. De selymös harisnyát, meg szőrös télikabátot, azt vött. Úgy éltünk, hogy az csak kifogástalan. De amitől mindig riadtam, bekövetkezett. Le-tagadtam a törvény előtt, hogy Vicus tud a dologról. Két észten dőt kaptam. A hitostársam mög válást adott be ellenem. Elválasztottak kedvem ellenire (akaratom ellenére).

Császár Ferenc ismét az apai házban éldegél. Szorgosan dolgozik. De a hosszú téli éjszakákon subában az istálló tetején virrasztott. Lázban égő két szemét belefúrta az éjsötétjébe ...

A szomszéd Királytanyát vizsgálgatta őrvölgő féltéssel: nem kerül-e be valaki Vicus ajtaján ...

Hiába vált el a gögös Vica. Nem legyeskedik körülötte egy pöt tömnyi legény se. Tudja a falu, hogy aki két esztendőt raboskodott a Vicusért, az többet se sajnálna érte ...

Megsajnálta Ferkót. No meg a jövőjét is féltette, felkereste az ifj asszonyt:

– Mondja, kedves, miért is vált el Ferencről. Hát maga ellen mégse követett el semmit – faggattam a menyecskét.

– Né beszéljen így, tekintetős úr. Nem löhetök én egy rab felesége. Nem mondtam én, hogy adja el a más földjét, miért nem adta el a magáét.

– Ejnye, lelkem – robbantam ki –, tudja maga jól, hogy nem volt neki.

– Arrul én nem töhetök – válaszolt a homoki nyelven. Most is cipőben volt...

Egyenlőség a homokon

Kiskezű Ördög Mihály tanyája alig harminc kilométer távolságra van Szegedtől. Igazi homoksivatag oázis nélkül. Róka-bögyös, a legjobb szőlőtermő gyarmat. Ha dolgozik itt a városi embernek, csak reggel érintkezhet a gazdákkal, mert délután már leginkább borközi állapotban van a gazda. Innén kapta a Róka-bögyösi nevet is. Késő esti órákban Szabadka városának lámpái világítják be a Rókabögyös égboltozatát.

Hatalmas eperfa alatt az asztalnál üldögél Kiskezű gazda feleségével és a fiával, aki már maga is kukoricatöréskor betölti a negyvenedik évét. Eppen hogy megebédelték, és Annus, a fiának felesége már takarította az asztalt, s a konyhában dolgozik. A két öreg meg a fiatal gazda vasárnapi tereferére még együtt maradtak. Az eperfa ágai majdnem az asztalra hajoltak, mintha hallgatózni szeretnének, hogy továbbítsák a friss híreket a futó szél útján. Mert csak ez a magyarázata lehet annak, hogy a tanyai hír gyorsabban terjed, mint akármilyen elektromos hullám. Tegnap is a tanyai gyorsposta azt a hírt közvetítette, hogy az adóval hátralékos gazdákat a város rabszolgának fogja Afrikába eladni, és onnan csak akkor etresztik őket haza, ha letelt az adóhátralék (ifj. Márki Ferenc jelentése).

Kiskezű gazda odafordult a fiához, Gáborhoz:

– Ugyé, Gábor, hallottál-é valami firis újságot?

A fiú azonban, mintha nem hallotta volna a kérdést, visszaszólt az apjához:

– Hát mondja kend, édesapám, volt-é már ilen idő a kend életében?

Az öreg ránézett a fiára, majd nyugodtan oldalra sercentett:

– Ügön, vót. Ti, fiatalok azt hiszitek, hogy az élet régön fenéig tejföl vót. Nem dolgoztak azelőtt, csak ti dolgoztok. Ugyé, anyjuk – fordult az asszonyhoz –, csak

mink tunnánk mögmondani, hogy miien nehéz volt a mi időnkben az élet. Az én le-génykoromban tíz krajcár volt a napszám, és nem kaptunk ezért a pénzért egy garaboly lisztöt sé. Mégis mögvoltunk. Szőröztünk. Mikor összekerültünk, nem volt még egy lábbelink sé. Munkaidő? Az volt, látásiul a vakulásig. Együtt szegődtünk el az anyád-dal, éhőztünk, koplaltunk, majd egy kis harmadrészt fogtunk, majd felest. Úgy ám, édős fiam. És most nyolevan hold földet adtam át néköd. Igaz, hogy se muzi, se keskeny cipő nem volt. Bizony, mi mezítláb táncoltunk, mégpedig csak akkor, ha királydinnye akadozott a lábunk alá.

– Tebened nem találok én hibát – folytatta most már kissé nekihevülve az öreg –, de Annusnak még sé kellene itthon strimflibe járni. Papucs sé kéne neki. Ha mán kedve telik abban, hogy pusztítsa a megvant, járjon papucsba. De strimflibe, azt nem kéne tönni. (Alighanem öreganyó mesélgetett erről, mert nagyon hallgat most.)

– Ugyan, édősapám – szólt most már közbe a Gábor –, volt-é már az Annus varrónál életibe is? Nem-é ő varrja magának is, meg a gyeröknek is a ruhát? Éccaka, mikor mindönki alszik, akkor ül lé a géphöz. Mi baja van édősapám az Annussal?

– Nincs énnéköm semmi – válaszolt az öreg de én tenéköd nyolevan holdat adtam, Annus mög csak hatvan holdat hozott. Ez fáj néköm. Édősanyádnak ugyanannyi volt, mint néköm. Néköm sé volt semmi, neki sé. Így dukál. De ha az egyik hoz, akkor a másik is hozzon annyit. Ez az egyenlőség, amiről olyan sokat beszél nek mostanában.

– Igyunk egy pohár bort, édősapám, mert igazán neveltetnéköm van. Hát nem elég hatvan hold föld egy asszonnyal, hozzá még ilen asszonnyal? No mög mikor megesküdtünk, kend sé íratott rám semmit. Így hát néköm sé volt semmim, ősz ez is egyenlőség.

– De édős fiam – szólt ismét az öreg most is csak azért nem íratom rád a vagyont, bármennyire is bizakodva vagyok irányodba, mert nem akarunk kódulni a fiam asszonyától. Hát mit keresők én akkor itt, ha rátok íratok mindönt? Akkor mán csak igazán az elfődelés van hátra, így még előbb van az átírás.

Mikor sír az asszonyféle?

A lengyelkápolnai vásárra sok emberféle „hajtotta” fel magát. Nemcsak nincstele-nek árulják itt izmaikat. Akad köztük elég tanyás gazda meg örökföldes is. Két hold örökföldből nemigen lehet áldozni a földi életnek. Különösen nehéz, ha fiatal a kiscgazda. Az öregedő atyámfia békességben élhet meg két hold valóságban is. Még azt is átadja felesnek. Azután amit a jó Isten ád. Ha csak égyször őszik napjában, akkor sem fordít hátat a templomnak ünnepnapján.

De ha fiatal a járási gazda, akkor éhes az emberfia. Nemcsak eszem-iszomra, meg asszonyi a, hanem földre is vágyakozik. Fénylő fekete termőföldért meg az üdvösségét is odaadná.

Gézának sohasem mondta az asszonya, hogy szegődjék el. Homoki asszonyban nincs olyan nagy iparkodás. Megelégedett életet élne még egy kis bérleten is. A fehér-nép pusztul el először, ha az emböre iparembör. Míg az embör a külső munka után lepihen, addig az asszony a vacsorát készíti elő ... A gazda már pihenőre tér. A ház asszonya még foltozza az elavult ruhákat. Éjfélíg is akad dolga. A városi kétlábú ember el sem hinné, hogy addig piros az arca a homoki asszonymnak, míg napszámba jár az ura, és amint gyarapodik a föld, úgy veszti egészséges színét a szorgalmas anyó.

Dicső Géza csillogós szemű, rátartós gazda. Bár csak két hold valósága van, mégis ő utána igazodnak a fiatal gazdák. Az asszonya olyan tisztán járhatja, hogy akármelyik ápoló lekezelhet vele. Géza tudomása szerint egy ápolónak tisztább keze van még az ügyvéd úr kezénél is.

Éhes Ilonka, Géza asszonya meg csak kukoricatöréskor fordult a huszadik esztendőbe. Ilonkára is jut két hold föld, ha az édősapja, Éhös Sándor jólakik a földi étellel.

Géza szombaton bejelentette Ilonkának, hogy elmögy a vasárnapi embörpiacra.

– Hallod-é, elmögyünk, ha köll, mind a ketten szüretelőnek. Minek botorkodjunk ideelő. Jó lösz nekünk az a kis napszám.

A lengyelkápolnai embervásáron már ismerték a vevők a portékát. Hároman is körülfogták Gézát. A legtöbbet az Ablakos Benus ígérte. Két pöngőt fizet Gézának, égy pöngőt Ilonkának. Bata Bénust azóta tisztölik Ablakosnak, mióta egy nagy házat vött a városban. És mikor a főúr megkérdezte a gazdát, hogy milyen házat szerzett, bizony Ablakos homoki nyelven válaszolt:

– Van vagy harminc nyílás rajta ...

A nagy szárnyas ablakokat nyílásnak tisztölte az atyafi.

Az alkut Benus és Géza kibövitették. Benus kiadta a tanyáját árendába Gézának, harminc napi munkáért. Ilonka nagyon megörült a vásárnak. Két esztendő óta laknak Géza szüleinél. Ezentúl külön tanyán laknak, ahol senki sem róhatja meg, ha mindön nap kétször mosakodik szagos szappannal. De mikor meghallotta, hogy Ablakos tanyása lösz, becsületesen ellenállott:

– Ismeri kend Bénust. Nagyvérű, erőszakos.

Géza iskolázott gazda:

– Én nem féltelek. Ismerlek. No mög Benus is ismer engöm.

Géza lött az Ablakos jobb keze. Öt esztendő sem telt el, és a kisporta Gézáé lött. Az egész környék úgy tudta, hogy Ilonka és Benus arányosan viselkednek egymással.

Géza rendületlenül bízott a kis menyecskében. De egy fehér téli esten, mikor csak a betlehemesek éneke törte meg a hóval borított tanyavilág misztikus csendjét, hozzányúlt a szép álomhoz.

Ilonka megállt az ura mellett:

– Hát azt hitte kend, hogy csak úgy tempóbul adta ide a kis tanyát ilyen olcsó pénzért Benus?

Dicső Géza erős keze megragadta az asszonyt. De Ilonka nem hallgatott:

– Dolgoztatott kend, mint egy barmot. Egy-két hónap alatt olyan löttöm, mint egy nyúzott ostornyél. És még kend félt engöm. Csak földet, házat akarnak kendtök szörözni, az asszonyt meg eméssze el a dolog. Hát tudja kend mög, hogy én miattam adta a tanyát a híros Ablakos!

Géza zavaros tekintete megakadt az ajtó mögött lógó vadászpuskán ...

Az asszony csak haladt az útján:

– A testömmel szöröztem a tanyát. Mögmondtam, ha nekünk ádi a tanyát, akkor úgy szolgálom, ahogy akari. De a híros Benus azt mondta:

– Lögyön tietök a tanya. Lassan léfizetitök majd csak. De né botránkozz mög. Nem kérök sémmit. Sohase töreködtem ilyen sovány asszony után.

Géza érezte, hogy nem hazudik. Gyarló lelke örömmel fogadta a jó sort. A városi embörfi keresi mindönnek az okát. Ilonka csöndesen sírdogált. Ki tudja, miért sír? Mikor nincs is rá oka.

Földmérő a homokon

A bordányi szélen a szegedi földet olyan keskeny árok választja el a dorozsmai földtől, hogy egy hatesztendős pásztorgyerek is könnyen átugorja. De az árok felett a történelem és a néprajz láthatatlan válaszfala húzódik végig a domaszéki és a zákányi végeken.

Antropológiáról aligha hallottak ezen a környéken, ámbár a koponyamérést, nem tagadom, ismerik. Igaz, furkósbottal mérik egymás koponyáját, mégis gyakran köszöntik ilyenformán az atyafiak egymást: Dorozsmainak vélöm kendet. Vagy ilyenformán: Szögedi fődrül való vagy té.

A dorozsmai embert nemcsak a szavajárásáról, hanem az esze igazodásáról is könnyen felismeri a homoki ember. A dorozsmai ember a politika szolgája; a szegedi a föld szerelmese. A szegedi tájón még azt se igen tudják, hogy ki a követük, míg a dorozsmai magyar minden valamirevaló ellenzéki képviselő nevét föl tudná sorolni. A dorozsmai vállalkozó nép, míg a szegedi, az röghöz ragaszkodó: Amit a jó Isten ád. Sohasem káromkodik az időjárás vagy más elemi csapás miatt. Csak az adó miatt. Az adót nem az égből küldik, és a végrehajtó nem az Isten szolgája.

Garas Géza édesapja igen garasos ember volt. Szaporodtak a garasok is, meg a Garasok is. Tizenhárom „élő” gyereket nevelt föl. Hogy miért mondják így a homokon, azt még nem tudtam kikutatni. A tizenhárom Garas annyi kis garast szedett-dolgozott össze, hogy az öreg gazda, ha élne, ma már pengőre magyarosíthatná a nevét. Garas Géza mikor megkapta az örökségét, nyolc katasztrális homokot: két hold szőlőt és hat hold termőföldet, kifestette a kerítés ajtaját és egy nemesi címet szerzett a kapu fölé:

BORMÉRÉS A GARASHOZ

A kocsiszínt, meg a gépházat ivószobának alakította át. Géza felesége dorozsmai lány volt: Kocsis Panna. Első esztendőben ment is a kocsmá valahogyan. Elmérték a termésüket, 50 hektoliter jó kadarkát. Meg is nyalták utána a szájukat a vendégek is, meg a fogyasztási adóhivatal is. Mikor olyan mérlegfélét eszközölt a gazda, csak odaszólt a hitös feleséginek:

– Elmértük a borocskánkat, tegnap kitisztáztam az urakat. (Adót fizetett.) Majd úgy vöszöm észre, hogy nem maradt a ne vemön kívül egy garasom sé. Jobb lőtt vóna a föld mellett maradni.

A második esztendőben olyan savanyú bora termett, hogy el köllött adni, és helyette jó bort venni „dufla” áron. A jó borra most már igazán fellendült a kocsmá. A nagy borfogyasztást örömmel nézte a gazda is, meg az adókiivető bizottság is. Ha többet jövedelmezett a kocsmá, többet kért a finánc.

De Garas nem ágyban született párnák között. Kemény legény volt. Szüret után eladta a jó termését egy kereskedőnek, és ő megvette a környék legjobb borát, még drágább áron. Személyzetet is szerzett. Szigorúan betartotta a gondos hatóság utasításait. Nem adott hitelbe senkinek sem. Nem tartozott neki sem senki. Mikor a harmadik esztendőt töltötte a kocsmában, ismét számadást vetett, de nem aratott semmit.

Garas Géza, ki azelőtt még a kisvasúttól is sajnálta a pénzmagot, elutazott vörös-

borért. Olyan vörösborot szerzett, hogy még a hatodik határból is felkeresték. Olyan drágán mérte a bort, hogy majd mind haszon volt az a pénz, ami az asztalfiókba befutott. Géza az adója után virilista lőtt. Mikor az ötödik esztendő szol gálta a fináncoknál, és megszámlolta a bérit, megint csak nem tar tozott senkinek sem, de nem maradt csak egy garasa: a kis Garas István. Nem szállt perbe sem a jó Istennel, sem az adóhivatallal. Beadta a derekát, meg az iparengedélyét. A jó Istent csak el lehet valahogyan hagyni, de az adóhivatal nem válik olyan könnyen, legalábbis az asztaltól nem.

Már régen elfelejtette Géza azt is, hogy valamikor vendéglős úrnak hívták, mikor egyszer csak egy kis cédulácskát kézbesítettek neki. Egy icipici kis cédulát. Az elmúlt esztendei kereseti adót. Azután jött egy másik kis cédulácska, az elmaradt fogyasztási adó keresztlevele. Ahány cédulácska futott be, annyi kis földet adott el a kötelességtudó Géza. Szent István napja előtt fizette az utolsó járandóságot. Három hold földet mért el, mire Garas Géza ismét gazda lett.

A Pista gyerek a tanya előtti kis zöld térségen legeltette a libákat, mikor a Garastanyához értem. Az asztal mellé kerültünk.

– Tudja, tekintetös úr, sohasem hittem volna, hogy a magunk fajta embör a legboldogabb – nyilatkozott a legújabb gazda. – Ma tudtam mög, hogy már nem vagyok virilis embör. Ezért iszok ma egész nap.

Csak azért is bíró

Nagyon furfangos tudomány a néprajz. Egy igen régi nyelvemlékünk azt bizonyítgatja (debreceni codex), hogy hajdan a jobbágy szó a nemzet elejét jelentette, és a szegény elesettet a bal szóból képzett baloggal jelölték. Ha most körülnézünk a szegedi homok megyében, az igazi jobbágyok hazájában, bizony itt Balog nevű embert alig találunk, mégis szegény itt valamennyi ... A földet őseink mint istenséget imádták, és pedig úgy, hogy az újszülöt tét a földre helyezték, és onnan az atyja emelte fel. Ez az ősi szokás a városban is kezd ismét elterjedni.

A végzetben nemcsak a török testvéreink hisznek; ennek a légszebb példáját Pusztamérgesen találjuk meg. Húsz esztendő óta hordták a termésköveket a piactérre. Amit az egyik esztendőben behordanak, azt szépen betakarja a futóhomok. A másik esztendőben téglát hordanak: a homoknak mindegy, azt is szépen befödi. Isten úgyse, ha idegen lennék, azt hinném, hogy valami várrom tanyázik a ntérgesi piactéren. A falu tudós papja minden jövedelmét épületfába rakja, és mégsem nő ki a homokból a pusztamérgesi templom. Igen sok ember már a temető felé hajt azok közül, ki már gyerekkorában kezdte meg a kőhordást.

– Majd fölépül, tekintetös úr, majd fölépül – világosítanak fel az emberformák.

Alighanem a jó Istenre akarják bízni az építést. De az elosztást már elvégezték. Még a község háza is tudja, hogy melyik atyafi hány fuvar végzett a templom irányában. A fuvarszám sorjában fognak helyet kapni a templom falán feltüntetett fuvaradakozók sorában.

Még jó, hogy nem nevezték el a piacteret templomtérnek.

A piactér helytartója Szűk István és második felesége, Tűrő Piroska. Szűknek nem volt első felesége. Második feleségnek a homokon olyan fehérféle cselédet neveznek, kit nem a főúr ad az emberfiának, hanem azt maga szörzi, ki, hogy tudja. Akad olyan is, hogy nem is tudta, hogy szörzött. A második feleséget azután nem bánja meg az em-

ber. Az ugyan előfordul, hogy megbántja. De ez valahogyan tűrősebb, ahogy nekem ezt Szekeres Imre bátyám elvéleményezte. Vélemény dolga. Mert kerül olyan második feleség is a homokon, hogy külön véleményt jelent be. Nem vágja ugyan darabokra, mint ahogy mostan divatos. Inkább hozzátesz az emberéhez valamit. A levesébe. A homoki ember vizet csak levest formájában ereszt le magához. Amilyen edénnyel találunk elő, olyannal él. Megeszik két litert is. Olyik helyen olyan gyenge a leves, hogy csak a torkot csiklandozza. A borivó zsellér olyan leves kívánalmaz, hogy az a kisüstit is, meg a bort is helyettesítse, talán még a mérget is. Bizony sokszor megesett már, hogy nem bírja az asszony a regnációt, és elmegy tanácsot kérni. Második feleségnél nincs anyós, így hát tudósasszonyhoz igazítja magát. Ád ez néki olyan füvet, hogy három hétig is kihagy az eszejárása. Ilyenkor az asszony így vigasztalja az embörit:

– Ugy-é, mondtam kendnek, hogy né igyék olyan értéktelenül.

Az emberforma olyan a homokon is, mint a városi. Szörnyen fél a betegségtől. Úgy simogatja az asszonya kezét, mintha most akarná a pap elé vezetni. A fehérségnek hogyné tetszene az ilyen magánviselet. Nem csoda, ha azután igyekeznek az urát beteggé tenni. Annak pedig sok útja van. A szegény férjforma meg olyan, hogy csak biztatni köll, rátalál arra az útra bizomosan, amint azt az Imre bátyám megerősítette.

Szűk Istvánnak, ha ivott levest, ha nem, minden kedden és pénteken a piacon kellett tartózkodnia. Ő a helypénzszedő. De nem a község számára szedi, hanem a maga számára, úgy is mondhatnám, hogy a maga számának a kárára. A fővárosi vezetők bátran leutazhatnak „közgazdaságtant” tanulni a községi jegyzőhöz. Pusztamérgecs nem veszi el a lisztet a község polgáraitól. Inkább ád nekik. Hogy azután milyen kenyér lesz belőle, az már az emberforma dolga. Ha nem ért valamihez – ne nyúljon hozzá. A jegyző úr már régen megállapította, hogy több eső esik, mint kellene. Az időjárás nagyon ellenszegült a községi pénztárnak. Minden kedden és pénteken esett. Sár nem lett a homokból, csak a piac romlott el. Nehéz dolog a homoki eszjáráson eligazodni. A városba bemegy, vagy behajt, ha esik, ha fúj, de a helybeli piacra nem töri magát. Nem ám! Ez a tempó.

A község kidoboltatta, hogy árendába adja a piacot. Ha mán árverés, lögyön árverés, mondogatták az atyafiak. Úgy felverték az árendát, hogy csősz lőtt a bérlőből. Két évre adták ki a piac gyeplőjét. El is ragadja addig a kocsist. Azért csak tartott áldomást Szűk István. Ott volt a község feje és lába. A lábat kisbírónak tisztölik. A község látható feje a bíró. Se nem kicsi, se nem nagy. Csak úgy közönségesen: bíró. Láthatatlan fő a jegyző úr. A bíró úr csak aláír. Márpedig a mérgecsiek olyan bírót szeretnének, aki nem tud írni. Vagy legalábbis letagadná a betűvetés tudományát. Igen sokszor megesik a homokon, hogy valamelyik kapás embör nem akarja hitelesíteni az adásvételt:

– Nem tudok én, kéröm, írni. A jószágot őriztem én az iskola helyött.

Mikor felvilágosítják, hogy egy kereszt is elég, akkor csak megszólal újfent az emberforma:

– Mutassák csak mög. Hátha „ráismerkszők” a formájáru, hogy minek írok alá. Egyes atyámfia majd úgy tapigatja az írást, mint Sátán János, aki nem ismeri a pénzt látásru, csak fogásru. Ilyenkon mindig a szélihez igazodik. Azt kaparássza, reszel-é.

Szűk István piaci helytartó beszerzett egy meggyfabotot. Majd egy métert mutatott. A piacon ennek a mérete után fizették a helypénzt. Sokszor igen nagy bajt okozott, hogy az ő botjának is két vége volt. Közönséges (nagy) piaca van Mérgecsnek, legalább húsz iparos kofa szállja meg a piac környékét. Ott is úgy lesik a keresztútnál a kofák a termelőket, mint a városban:

– Néköm adja, komámasszony, a tojásokat. Hozza ide, sógorasszony, az aprójószágokat.

Ha azután a komámasszony másnak adja el, akkor azután igazán elmondják minden jónak a komámasszonyt, úgy, ahogyan rokonok között dukál. Ha azután a kofaasszony megszerezte a portékát, akkor kerül csak a Szűk István kezeügyébe. Helytartó úr kiszabja a kofa helyét a botjával. Ilyenkor valóságos oroszlánszelídítés folyik a homokon. Akad olyan asszony, aki már a bot látásától is megvadul. Ügy morognak az asszonyok, ha a helytartó úr végigmegy a piacon, mint a tigrisek. A helytartó pedig mint egy állatszélidítő, igazgatja, jobban mondva, izgatja a kofákat. Némely anyatigris utána is kap a botnak alkuvás közben, és bizony nemegyszer a Szűk uram húzza a rövidebbet. A fizetési eszközökkel is baja van Szűk bátyámnak. A cibil ruhát nem tiszteli a homoki atyafiség még akkor sem, ha helytartói rangja van. Igaz, joga van Szűknek segítséget kérni a csendőrségtől vagy a bírótól, de csak próbálja meg. Bizony, mikor a piac megkezdődik, sokan mondják a helytartó úrnak:

– Még nem árultunk.

Ezt ugyan nem lehet a városi altisztnek mondani, mert az hamar elkap egy pár aprójószágot, azután mehet a gazda a jószágát kiváltani. Hát keservetes az élete egy szegény helytartónak. Ma többször megforgatták Szűk bátyám kormánypalcáját, mégsem jött ki a falu bírója. A bíró úrnak ma a nyomát sem látták. Bíróválasztást tettek. A t betűt el is hagyhattam volna, mert valóságban bíróválasztást ettek. No meg ittak is. Ha nem ittak volna, talán a régi bírót emelték volna ismét a nagy rangra. De úgy leittak magukat, hogy el sem tudtak menni a választásra. A választás napján úgy estefelé oly sűrű köd lepté meg a kis falut, hogy alig ismertük fel azt az atyafit, aki a templom körül ólalkodott. Ügy nézegette a községházát, mintha emeletet szeretne ráhúzni – talán azért, hogy összeroskadjon. A nagy vendéglő ajtajánál tanácskoztunk Szekeres Imre bátyámmal. Az öreg ismerte fel a községháza előtt lézengő bíró urat, azaz, csak volt bírót. Mert már más emberforma ül a helyén. Oda is kiáltott:

– Sógorom, gyűjjék mán ide. Egy kis mondanivalóm volna.

– A volt bíró – fordult felém Imre bácsi. – Nagy kutya volt még tegnap. De mán szelíd bizomosan. Bizton most búcsúzik a kapufélfátul. Képzeli-é, tekintetös úr, mien akkurátusán fogadják oda elő a bírót?

Azelőtt bíró úr megszólítás járta. Most már nem úr. Talán még otthon sem. Amikor belépett a kocsmaszobába, a nehéz pipafüst úgy tódult ki a szabadba, mint régen, mikor még bíró volt. Amikor nemegyszer odamondta a vendéglősnek:

– Mért nem ereszt be kend egy kis firis levegőt?

A bíró úr szavára akkor még hajlottak, és szépen kihajtották a pipafüstöt. Azért csak köszöntötték a bentülők a bíró urat:

– Jó estét, bíró úr!

De alighanem jó énekesek lehetnek a mérgesiek, mert olyan szépen tudnak a hanglétrán fel és alá sétálni, hogy a köszöntésükből még a süket is érthetett. A bíró úr serényen tüntette el az egyik pohár bort a másik után. Az egyik italos emberforma csak odatapintgatott, mert nem egészen félhangon mondta a szomszédjának:

– Ű sé lösz többet bíró Mérgesön. Fölbukott a választáson.

Azt hittem, a bíró úr lecsap. De nemhiába volt diplomata két évig. Igen komolyan válaszolt az ebadtának.

– Mán én fiam fel nem buktam. Bíró leszek ezután is. Legfőlebb eddig kisbetűvel kezdtem a nevemet, ezután majd naggyal.

– Igaza volt a bíró úrnak. A becsületes nevéen úgy hívik, hogy Bíró János –

magyarázta Imre bátyám.

Tavaszdik

Olyan ilyenkor a homoki ember házacskája, mint egy kis boszorkányvár. Nincs senki sem a kisházban, sem a nagyházban ... A legszelídebb Bodri is veszettül csikorogtatja a fogait a belépőre. Tavasz van, és neki megkötve kell élnie.

Nincs egy lélek se a kisházban ... Csak a természet, a nagy boszorkánymester mutatja be ördögös tudományát a jámbor utasnak ... A kisház olyan szoba-kamra-konyhaféle. Festetlen asztal húzódik meg a sarokban, mellette két kis rövid pad lapul meg. A kemence sem olyan takaros, mint a nagyházban. Nincs a padkája befestve ... Márpedig a legszebb asszony is festve mutat... A másik sarokban egy ágyféle szégyenkedik. Se párnája, se takarója. A gazdának a téli gúnyája lustálkodik rajta ... Tűrös Gábor tanyácskájában akadt egy kis ügyes-bajos dolgom ... A házőrző kutya kitartóan ugatott: majd csak bejönnek a földről, ahol szorgoskodnak ...

Az asztalkán egy iskoláskönyv pihent szárnyát szétterítve ... Móra Ferenc: *Tanya télen* című verse mosolygott rám a könyvből ... A rozoga ágy is amolyan elvarázsolt masina lehetett, mert az ágy alól párosával bújtak ki a kiscsibék anyjuk kíséretében ... Annyi mindent összekotyogott a tyúkanyó a gyerekeinek, hogy alig győzték hallgatni. Lehajoltam, hogy az egyik pajkos kis jószágot felvegyem, véletlenül odaütődtem az asztalon báméskodó kis kézi munkakosárhoz, már ráütött erre is a természet a varázslóbotjával, mert a kis kosárból tizenöt kislibus fordult ki ... A boszorkányos kis szoba mind a négy sarkából olyan motorberregés hallatszott, hogy a legbátrabb városi embernek is megdobbant volna a szíve: Négy tyúkanyó trónolt tojáshalmon. Olyan nyugodtan nézegettek le a kosárból, mintha miniszteri székben ülnének, egy-egy' diktátor alatt. Nem sokáig elmélkedhettem, valaki a nadrágomhoz kapott, egy pulykamama, ugyancsak egy miniszteri székből kiabált rám: Kifelé! Ennek fele sem tréfa ... Alig fordultam ki az udvarra a kis ajtó mögül, egy pulinéni ugrott rám, ez is csak olyan párnázott kosárból, melyikben négy pulikölyök hancúrozott... Mindenünnen kis állatlelkek örvendeztek felém ...

De itt jön már az öreg Tűrös. Valóságos ezermester. Télen lábbelikészítő. Ipara van. Ráncos, sovány ember, mintha a végrehajtók mindent leszedtek volna róla, csak a bőrét hagyták volna meg ...

Két inassal foltozgatta egész télen a homoki fehérchselédféle elnyűtt papucsait... Talpalni sohasem kellett, mert csúnya divatot hozott a szegénység a buckákra, fatalpú cipőkben csetlenek-botlanak, olyiknak még a födele is fából van. Ha sokáig ilyen jó dolguk lesz, még vaskarikát is csinálnak fából, mint a szegedi gazdasági vasút vezetősége, kinek jóvoltából a tanyai vonat reggel nyolc órakor indul ki a tanyára ... Hát hol születtek ezek az urak, hogy tanyára reggel nyolckor indítanak kocsit, hol jártak iskolában?

– Aggyon Isten, tekintetös úr – vigasztalt meg az öreg Tűrös. – Forduljon be a kisházba. Van még egy ital borcskám.

Itt mindjárt itókával kínálják meg az embert. Az ördög tudja, hogy azért-e, hogy a gazda is ihasson-e, vagy azért, hogy megkínálják szívességéből. Mert van ám a tanyának még egy tyúkanyója, aki igen veszedelmesen kárál, ha az öreg a borszívó lopótökökkel társalog.

Lekezeltünk. Már előhúzta a nadrágból, nem a nadrág zsebéből, a pipáját. Mert

bizony nem volt a nadrágon zseb, csak egy nagy hasadék, azon köröszűl talán a bokáját is megvakarászhatná.

De már ömlött is az öregből a jó tanyai emlékbeszéd.

– Tudja, tekintetős úr, rákajabáltam ma a gyerekökre. Tögyétök le a dikicsöt. Eleget dolgoztatok egész télön. A városbul gyüttek ki hozzám tanulni a cipézetöt, vagy tán nem tudtak otthon elhelyözködni. De mán ösz úta itt dolgoznak. Hát most megvigasztaltam egy kicsit úket. Mint mondok, azt mondtam: Tögyétök lé a dikicsöt. Mert most mán nem dolgoztok tovább. Hanem fogjátok a kapát, mög az ásót, kimögyünk a földre kapálni. Ügy tudom, hogy a városban azt mondják az okosok, hogy ez nem munka ...

Kapás szakosztály

A híres Balotapusztán is megjelent az új betegség. Mind a mai napig egy kocsmába igyekeztek vasárnap délutánján a balotaiak. Balotapuszta Pusztamérgeshez tartozik. Magyarosan Pusztamérgesnek tartozik.

Ma már három kocsmá telik meg balotai atyafival. Szekeres Imre világosított fel az új nyavalyáról.

– A nagy úrjárás kavarta föl a környékünk csöndjét. Mindön úrféle azt hangoztatta, hogy szervezködni. Eddig csak a cucilistáktul hallottunk ilyesfélét. Úgy látom, etanulnak mindönt tülük az urak. Ez a tanítás szöget ütött egy-két csahos fejibe, és most mán külön gyüleköznek a pásztorok, külön a gulyások, mög külön a napszámosok. Megalakították a napszámosok, pásztorok és gulyások szakosztályát. Aki eddig nem volt napszámos, az emöhet most mán ügyvégynek vagy orvosnak. De napszámos nem löhet. Akármilyen lusta is volt egyik-másik napszámos, azt mondják, hogy mást nem löhet fölvönni, csak szakosztályi tagot.

Megvigasztaltam a lázongó atyafit:

– Hát ez a hiba a városban is mögvan.

Elbeszéltem egyet-mást a festök, mög az újságírók gyülésiröl. Bizony itt csak arrul volt szó, hogy ki kap kedvezményt, ki nem, ki jogos művésznevet viselni, ki nem. Kamarákért kiáltanak! Ugyan mi lett volna Arany János jegyzö úrból, Munkácsiból, Madáchból, ha abban az időben is már szakosztályok állták volna útját a tehetségeknek. Egyik gyülésen sem esett szó a továbbképzésről. Talán is elmeséltem volna az öregnek, hogy sok gyógyszerészből lett jó festö és író, de észrevettem, hogy Szekeres bátyám elaludt! Mikor felzörgettem, meg is mondtam a véleményemet:

– Lássá, Szekeres, itt a hiba, mikor az egyik emberféle panaszkodik, a másik alszik.

Nem vitatkozhattam tovább a gazdával, mert előállt a lánya, Rozika, egy kis panasszal:

– Hát hiába készültem! Nem léphetök föl a mérgesi gyöngyösbokrétába. Hiába csináltattam a szép ruhát. Nem léphetök föl, mert azt mondta a jegyzö úr, hogy csak azok táncolhatnak, akik az első alakulatban részt vöttek. Pedig annak nyolc esztendeje. Talán ki is öregödtek belüle. Mégis úk táncolnak.

Szekeres Imre irgalmatlan haragra gyulladt. Kivötte haragjában a pipát a szájából:

– Hát ez löhetetlenséggel határos. Majd még odajutunk, hogy csak elvált asszonyoknak szabad mögházasodni. Mán nálunk biztosan könnyebben jut földél alá egy

elvált asszony, mint egy szúzi hajadon.

Nem folytathatta a jó gazda az előadását, mert a legkisebbik családja „követkődött” elő. A negyedik osztályos Pista gyerekek:

– Halli-é kend, édösapám, mög kéne verni a csöndér Gézát!

– Aztán miért, hé? – aggodalmaskodott a Szekeres bátyám. A kisfiú élesen szembenézett az édesapjával:

– Hát azért, édösapám, mert játszani akartunk a gyerekekkel. Mégpedig rabló-zsandárt. Azt akartam, hogy én mög a Kószó Pista lögyünk a zsandárok, a többiek lögyenek a rablók. Erre kiállt a csöndér Géza, mög a csöndér Pétör, és azt mondták, hogy abból nem lösz sémmit. Mert csak úgy játszanak, ha ők lösznek a zsandárok, merthogy az ő édösapjuk csöndér, és más így nem löhet zsandár. Erővel azt akarták, hogy ők legyenek a zsandárok. Azt mondták, hogy mi csak rablók löhetünk.

A hatalmas testű, életerős gazda megrázkódott, mint egy régi perzsamese hőse: egy alvó oroszlán. Az oroszlán aludt. Egy kis egér szaladt fel a hátára. Az oroszlán felriadt. Látta ezt egy róka és hangos hahotára fakadt:

– Hogy felijedtél, állatok királya!

Az oroszlán bölcsen felelt:

– Nem ijedtem én meg az egértől, csak nagyon megbántott az a határtalan tiszteletlenség, melyet az egér velem szemben tanúsított.

Még meg sem vigasztalhatta a gazda a kisfiát, mikor belépett anyó. A mérgesi piacról érkezett haza. Alighogy kimondta a dicsérettességét, már szórta is az áldást:

– Hát nem bírtam eladni a tojásokat. A kofák mintha összebeszéltek volna, csak öt fillért ígértek ezöké a szép tojásoké. De úgy összeszimöltek, hogy ríni tudtam volna!

Imre bácsinak felcsillant a szöme:

– Majd kiváltom neköd is a vásári igazolványt, kofa löszöl, vihetöd az olcsó tojást a városba!

Anyó sírva válaszolt:

– Nem löhet ám! Beléptek a kofák egy szakosztályba. Nem vösznek föl egy évig senkit sé.

Most már felhaladt Szekeres a homoki nyelvjárásra:

– No, no. Nem is engednék be. Hogy ott mindönféle néppel egyesülj. Adó bujkál a szakosztályban bizton. Kutya lögyek, ha nem adó lösz belüle.

Szamár a közigazgatásban

Elviszik a fiunkat

A kútágasok nyikorogtak. A kiöntött szappanos mosdóvizekben esetlenül bukdácsolnak az aranszínű kislibák. A fésűk, fogkefék lekerültek az almáriumról ... A tiszta szobában fölfeszített kötélféléről lekasztották a virágos selymes ruhákat. Mire a nyári nap átúszott a Tisza fölött, már megindult az egész környék az alsóközponti templom felé. Ilyenkor, nyári vasárnap reggelén, mint egy öreg kotlóstyúk a csibéit, úgy várja a minden irányból jövő híveket a kis templom. És a színes leány- és legénycsoportok lelkendezve lépnek be az enyhe hűvösséget adó templom kebelébe. A színes csoportok lassanként megszakadnak... Utánuk feketébe öltözött szülők páros vagy páratlan alakja tűnik föl a láthatáron.

A jó gazda ünnepnapon kíméli az igás jószágait, pedig fárasztó ám a gyaloglás a mély homokban. Különösen messzire esik a templom, ha már elmaradt a párja az emberfélének. Míg anyóval kocog az emberfia, vissza-visszaemlékezik arra a szép időkre, mikor anyó hajában piros pántlika incselkedett. Mikor a kisujjuk összekapcsolódott. Hol maradt a pántlika és sok öreg embör mellől hol maradt anyó?

Sutus Vas Gábor alázatos homoki ember volt. Nemcsak a törvényt meg a fináncot tisztelte, hanem a családját is. De igen tisztelte az ezüstöt is, meg az aranyat is. Fiatal korában igen szemes gazda volt. Meglátta gyorsan, hogy miből lehet pénzt kovácsolni. Az erdő szélén fekvő kis birtokán ezerféle mesterség tanyázott. A várostól bikát tartott, az uraságtól csődört. A pálinkafőző kazán mellett olajsutut épített. Hiába forgolódtak körülötte az ellenörök meg a fináncok, mégis szaporodtak a számok a takarékkönyvben.

Az öreg Sucus egyetlen fiával, az ifjabb Sutus Vas Gáborral vezette az üzletös birtokot. Az ifjabb Gábor a legényekkel haladt a templomba, míg az ötven év vége felé haladó gazda asszonyával lépkedett a semlyéken keresztül. Sokgombú, patyolatfehér ing bámult ki a fekete kabátja alól, anyó is igen tisztességesen indult az Úr színe elé. 1914 nyarán még a legmódosabb homoki asszony is papucsban kelt útra. A fekete selyemszoknya alatt legalább még négy szoknya lappangott. A sötétszínű bársonykendő alul mély tűzű feketebogárszem lángja csapott ki. De az arca elárulta a homoki asszonyt. Sovány, mosolygáshoz nem szokott. Nevetéskor ezer ránc szaladt össze az arcán a homoki férjemuramok nem nagy dicsőségére.

A királyhalmi gazda még éjszaka is be-benézett az istállóba, hogy rendesen pihennek-e a jószágok. Gondosan megsimogatja, meg-megveregeti a lovak nyakát. Benéz a tehénekhez is. Sőt akad egy-két jó szava a házőrző számára is, amelyik ilyenkor lelkendezve kíséri az éjszakai felügyeletet tartó gazdáját.

A jó homoki anyó meg a gyerekek fölött tart szemlét éjnek idején. Mert itt nem fényűzés ám a gyerek. Köll. Egyszerűen köll. Számítás alapján. Egy hatgyerekes tanyai apának nem fáj a feje, ha megnőnek a fiúk. Már nyolcesztendő korában elszegődte a gyerekeket, és bizony akármilyen kevés is a bérük, mégis hat gyerök sokat hoz a házhoz.

Ha azonban örökföldes a gazda, akkor már gond a gyerökszaporodás, mert gyorsan halad az idő munka közben. Es bizony az örökföldes gazdának iparkodni köll, hogy minden gyermekére jusson arányosan a homokból. Ha egy tízholdas gazdát meglátogat a gólya, még nincs gondja. Tíz hold föld jut a kis örökösre. Jobb kedvvel dolgozik a földön ilyenkor a gazda, de ha ismételen meglátogatja a piroscsőrű szárnyas, akkor már felborul a számítás. Ilyenkor még korábban köll fölérozni és későbbben nyugodni, hogy a másik tíz hold is meglegyen.

Ha azonban három család esetük a tanyaudvaron, akkor már osztja a gazda a földet.

Andriskáé lösz a Hernyós, Ilonkái a Bogárfő, a legkisebbé lösz az öreganya. Csak az öreganya változtatja a tulajdonosát. Mert ahányszor szaporodik a család, annyiszor változik a kisgazda is. Mert mindig a legkisebbé lesz.

Ha anyó végig észrevételezte a gyerekeket, megitatja a szomjas kisfiát, akkor még nem végzett anyai kötelességével. Kilopózik a gazdához, aki az ereszet alatt lopja az álmot. Bizony a homoki embőr sohasem alszik nyugodtan. Felneszei minden kutyaugatásra, minden tehénbögésre. Nem pihen a gazda éjszaka sem. Anyó ilyenkor gondosan megigazítja a gazdát óvó subát.

Ilyen hajnali tárgyalások rendezik el a napi munkabeosztást. Mire a nap megmosdik a szőke Tiszában, és megszáritkozik egy hosszú báránnyelűben, akkorra már a gazda kint szorgoskodik a munkásokkal. És ha akad kis pálinka a háznál, akkor azzal köszönti a felkelő lusta napot.

Csak vasárnapi napon késik a gazdaforma. Ilyenkor a nap csókolja föl a gazdát. Még megkeresi a kis emberpalántákat is. Sugarával felébreszti még a leglustábbat is. Hétköznapján nemigen fogyasszák a cipőkenőcsöt, vagy a szalonna zsírt a csizmára.

De vasárnap előkerül a szagos szappan, a bajuszpedrő. A háborúban elesett még a bajuszpedrő is ...

Mikor anyó a díszes, bársonyos papucsban a kerítéshez ér vasárnap reggel, mindig megkérdi a gazdától:

– Azután hé, jó lösz így hagyni a házat? Pásztor nélkül?

Sutus Gábor homoki nyelvezeten felel:

– Csak addig mögyök a templomba, míg valami hiba nem esik. Ha olankor, mikor imádkozunk, nem viseli gondját a Jézuska, akkor én is elpártolok.

És az egész hétön át dolgozó, asszonyával nem törődő gazda a templomba vezető úton hirtelen irányt változtat. Féltő-szerető gonddal mutatja anyónak, hogy hova lépjen. Kárörvendően hízelkedik a feleségének:

– Látod-é, hékám, mennyivel több kocsival fordulunk mög mink majd a dinnyével, mint az Ördög sógor. Ugy-é, hogy jó töttem, mikor négy holdat dinnyének szántam. No ennek az árából azután vásárolhatunk majd egyet-mást. Ha úgy akarod, a szomszéd Bicók földjéből is egy darabot.

A gazda mindig akkor emlegeti a Bicók földet, mikor a Bicók Gazsi háza előtt haladnak. Ilyenkor anyó lesüti a két szemét. A Gazsi szerette volna vejének Sutust. De hozzá jobb szívvvel volt Gábor, mint Gazsi lányához. Pedig annak négy vékás földdel több volt gyüvőjin. Meg is szólalt anyó:

– Né vögyék kend a Gazsiék földjiből. Nem lösz azon szöröncse.

Vasárnap délelőtt volt. Így a gazda csak ennyit felelt:

– Nem-é? Deehogy.

Mikor elhagyták a Gazsi földjét, mégis visszanézött anyó:

– Azután melyik földjít anná el Gazsi bácsi?

A gazda most már kiegyenesödik:

– Elánná az egészet! Nem győzi nézni az én haladásomat. Mióta sutunk van, azóta eladná az egész birtokot. Mert, hogy az ő veje csak a bort fogyaszsd, nem a munkát.

Szegény jó anyó, akinek az élet örömeiből csak a munka, a nevelés jutott, derült arccal lépeget a templom felé:

– Azután hé, a Julcsa, a lánya dolgozik-é úgy, mint én?

Gábor nem dicsérte az asszonyt. Homoki nyelven felelt:

– Nem gondolnám!

Nem gondolnám! Milyen boldogság! Egy vasárnap. Templom felé ... Meleget árasztó napfény alatt. Mert a homoki gazda nemcsak a hideget túri.

Szereti ő is a meleget. Csak a maga módján!

Gábor, az egyetlen fiuk már kora reggel elköszönt a háztól. Kakasszóra ébred az ifjabbik Sutus Vas Gábor. Nagy legény létére mindig az édesanyja körül ólálkodik. Tanulhatnak tőle a városi húsasztendős ifjak. Pedig a homokon a húsasztendős legény már házasulandó. Különösen Sutus fiút figyelik a lányos házak.

Anyó megfelelő módon viszonzozza fia rajongó szeretetét. Mindig a fia mellett ül, ha elérkezik az evés ideje. És fel nem kel az asztaltól anélkül, hogy meg ne simogatná fiát egy pár jó szóval:

– Ne siessél úgy, fiam! Köll-é még egy kis kenyér? Igyál még egy pohár bort.

És jajgatva sír a jó anyó, ha katona megy el a tanyájuk előtt. Pedig még híre sem volt ekkor a háborúnak! Csak ekkor indult útnak a trónörökös pár. Talán ekkor búcsúzott el a hercegasszony az ő kis családjától. Hogy halálnak induljon ... Hogy kövessék őket: magyar, angol, francia, néger halottak oszlopai ...

Sarjú

Mintha az egész tanyavilág disznótorba keverődött volna, olyan hangulat ömlött végig a királyhalmi tanyákon. Legényekkel megrakott kocsik zörögtek a keményre fagyott dűlőutakon. Jókedvű dalolásuk még az öregasszonyokat is odacsalta a kis ab lakhoz.

A királyhalmi iskola csak az imént hirdette a delet. A kisharang ma erőteljesebben billegette magát. Mintha az udvaron lakó Ferenc József szoborba akart volna életet önteni: Fölséges királyom, sorozásrul gyűnnek a fiaink.

Zsíros Szalma István portáját ismerte az egész környék. Pala tetős volt. Ehhez az épülethez igazodott az egész vidék. Ha utas kérdezősködött valamelyik gazda után, a válasz igen értelmes volt: Láti-e azt a palatetős épületet, attól jobbra a harmadik tanya, ame liket keresi, vagy balra. Vagy előtte, vagy mögötte.

Zsíros Szalma István fiát már csak úgy tisztelték a homokon, hogy Palatetős Zsíros Pista. A Szalma nevet már nemigen emleget ték. Az úgyis be van kebelevezve az anyakönyvezősnél. Nemhiába hívták a homokon Szalma Istvánt zsírosnak, a város közelében olyan hatvan hold zsíros fekete föld hívta gazdájának, hogy akár melyik városi úr is megnyalta volna az anyós kezét utána.

Az öreg Szalma nem szerette a várost, azért a jó messzire eső királyhalmi tanyáján rakott fészket. Istenfélő és igen jószándékú lélek lakott benne. A vendégszobában egy kis oltárt állított fel. Nem járt templomba. Maga akart az Úrnak szolgálni: Nem köll neköm közbenjáró, mondogatta a tanyaiaknak.

De nem is hiába építette a jámborság jegyében a családi tűzhelyét. A háborúból becsülettel kivette a részét. A kárpáti horcoknál elfagyott a lába, még a háború első telén, és bizony a bal lábának az ujjait a kórházban hagyta. Azért kapott leányt, pedig már akkor betöltötte a harmincadik életévét. Hibába hívták Szalmának, nemigen könnyen kapott lángra. De mikor a kórházból kiszabadult, rákerült a homoki észjárásra. Elizent Szabó Erzsikéhez, kendőt kért a kislánytól. De azt is megizente Temesvári Gézával, aki bérma körösztapja volt Szalmának, hogy levágtak egy darabot a lábafejiből, hogy

hiányos embör köll-é neki. Géza bácsi igen megnyugtatta Szalmát:

– Ne félts té engömet, hoztam én már üszöt is Gácssorru.

A lakodalom után ki-ki dolga után látott, és szép csendesen gyarapították a „valóságot”. Csak nyolc esztendei házasság után köszöntött be a gólya. Majd elvitte az asszonyt a késői gyerek. Mikor először mosolygott anyó a kis kölyökre, akkor építette az oltárt a vendégszobába. Ma anyóval igen sokáig tartózkodtak az oltáros szobában. – Csak bent ne maradjon a gyerök. Ráér még katonáskodni.

Mind a mai napig egy huszonnégy órára sem engedték távol maguktól a fiukat. Zsiros nemigen nyugtalankodott. Segített már sokszor az oltár. Anyó talán még most is imádkozna, ha be nem kiabál a béres az udvarról:

– Gyünnek mán!

Sem a lovait, sem a gyerököt nem ismerte fel a gazda. A lovakat úgy leizzasztották, amilyenek még soha nem látta. A fiának a kalpagját bokrétás szalag díszítette, és ittas volt a gyerek.

– Édösapám, bennmaradtam!

Anyó könnyes szemekkel forgolódott a fia körül, míg Szalma olyat káromkodott, hogy a bérösgyerök magában majd ilyet gondolt: Ez mán igön. A káromkodás egy kicsit lecsillapította, és bizony megvendégelte a fiai pajtasait.

Alighogy leültek az asztalhoz, máris berontott Sárkány Feri szomszéd, akinek a fia szintén sorozáson volt. Sárkány még jobban szerette a földet, mint Szalma. Csakhogy a Sárkány feküdni szeretett a földön, míg Zsiros dolgozni. A homoki emberféle meg csak akkor szeret feküdni, ha muszáj. Amikor vagy részeg, vagy beteg. Amelyik gazdaforma nem fekszik le, mikor részeg, az nagyon rossz ember. Még a családját is elhajtja boros állapotban a háztól. Sárkány jó ember volt. Mikor kérdezősködött a fia után a vendégektől, megvigasztalták:

– Gyalog gyün! Kimaradt. Nem köll katonának. Együtt gyün a sarjúkkal.

Sarjának tisztelik azokat, kiket nem tartanak méltónak a katonai szolgálatra. Hamar körösztolnek a homokon. No majd gyüvőre beválik, vigasztalta magát borozgatás közben Ferkó.

Míg iddogáltak a vendégek, a Szalma fiú beszökött az oltárhoz, és térden állva adott hálát, hogy befogadták a katonáékhoz, hogy nem lett sarjú.

Az öreg Szalma pedig bement a vendégszobába, szépen leemelte az oltárról a Mária-képet, és az egyik vendégágy fölé helyezte, majd az oltár előtt levő kis asztalt vitte a konyhába. Az imakönyveket pedig az öreg gerenda vállára helyezte nagy tisztelettel. Csak azután jelentette be az asszonymak, hogy megszűnt az oltáros szoba, mivelhogy katona lőtt a gyerök. Sárkány Ferkónál nincs oltár, mégis kibújt a katonai szolgálat alul. Majd, ha egészségösen visszakerül a katonáéktul, majd akkor újfönt felállítom. Ez az én akaratom. Zsíros igen ritkán élt evvel a kifejezéssel, de ha kimondta, akkor állta a sarat minden könny, szó és jajgatással szemben.

Wrangel-katona és a százados

Mióta Szekeres Imre bátyám az újságban elevenkődik, nadrágos embörnek tartják a pusztamérgesi atyafiak. A kenyérvágó kést Imre bátyám házában az asszony kezeli: ő szerzi be a kenyeret is. Anyó látja el a házat élelemmel. Iparengedélyes kofaasszony.

Az italravalót Imre bátyám barkácsolja össze. Házat épít, kádár is, ha köll, de pénzmagot nem fogad el, borral fizetik a szőlősgazdák. Így egész évben talál a vendég egy kis itókát a Szekeres házában ...

A betűvetéstől sem ijed meg. Olyan jó szömüvegöt adott a tanár úr az öregnek, hogy még a legkisebb böttü is engedelmes jószág a szöme alatt. Újságot nemcsak akkor olvas, ha anyó friss húst hoz a mészárosától. Minden piacos napon vásárol egy fertály kilót az újságosembertől. Még a térképpel is összebarátkozott. Úgy ismeri Spanyolországot, mint a tenyerit. Nagy figyelőmmel kíséri Madrid sorsát. Mindön nap mögkérdozi a trafikost, akinél a rádió szöröncsétlenkodik, hogy bevötték-é mán. A mindig erős természetű Imre gazda a lázadókkal éröz. Mikor a spanyolok összekapaszkodtak, Imre bátyám testestül-lelkestül a lázadók mellé állott. Mikor meghallotta, hogy a lázadók nem igénylik a lázadó titulust, akkor meghökkent Imre bácsi:

– Halli-é, tekintetös úr, már megint kivetkőzik az embör a tisztösséges sorbul. Úgy hallom, hogy a spanyol lázadók kormányra törekednek. Én csak addig tartok velük, míg kormányra jutnak, mert, ha kormányrudat a kezükbe vöszik, akkor csak kormány lösz a nevük.

A légvédelemről olyan hatásos előadásokat tart a Simon kocsmájában, hogy az csak kifogástalan. Eddig is fölkeresték az atyafiak a borospincét, de mióta Imre bácsi felvilágosította őket, hogy a pince a legbiztosabb hely bombák ellen, bizony akad olyan gazda, aki az egész „éccakát” is a pincében tölténé.

Az asszonyok már nem olyan ijedősek. Már harmadszor oltják a népet. Mögmondta a Tanács néni, hogy bizton repülőtámadás ellen „ótik” annyit őket.

Imre bácsi minden egyes gazdával egyetértésben él, csak Sándorra neheztel. Sándor gazdának a becsületes neve: „Hrmalov” Sándor. Pontos címe: Szeged-Alsótanya, Királyhalom 1032. Sándor tagbaszakadt fekete, nagy szál embör. Felesége Szécsi Etel. Sándor kozákországban született. Nem is olyan régen, harmincnyolc évvel ezelőtt. A Wrangel tábornok úr hadseregében küzdött, addig gyüttek-möntek, míg Szerbiába nem értek. Horgoson ismerkedett meg a feleségivel, talán ezerkilencszázhuszonötben. Olyan szépen beszél Sándor magyarul, hogy akármelyik budai atyafi is megirigyelné. Imre bácsi azért is neheztel Sándorra, mert már lova is, kocsija is van. Imre bátyám mög már hatvan éve vetekodik a sorssal, mégis csak birkát tart az istállóban. Olyan szépen gyarapodik a kozákfi a szögedi homokon, hogy megáldhatja érte az elhalt vezérét.

Sándor elmesélte, hogy annyi katonája volt a cárnak, hogy a kozákországban a tizennyolc éveseket nem sorozták be a háború alatt. Így kerülte el Sándor a világháborút, de sorsát mégsem kerülhette el. Szerbiában jó dolga folyt. Határrendőr lett. De annyi szépet és jót hallott a magyarokról, hogy átszökött mihozzánk.

Imre bácsi azért is haragudott Sándorra, mert ahol Sándor megjelent, ott az Imre bácsi előadását nemigen észrevételezték meg. No meg nem felejtették el a falubeliek, hogy mikor fogságbul hazajött, azt mesélte, hogy olyan vérszopók a kozákok, mög olyan vadak, hogy nem löhetött előttük megállni. Az embörhúst sé vetötték meg. Még szerencse, hogy Sándor csak éegyszer jelenik mög egy hónapban Mérgesön, különben még elhajtaná a becsület Mérgesből az Imre gazdát.

Imre bácsi háza tetején olyan szép piros cserepek sorakoznak, hogy azt hinné az embörfia, hogy pirosítót használ. Pedig a homokon nem használnak ajakpirosítót. Vonni vösznek az asszonyok a patikában, de azt a kakasokra pazarolják. Bizony nemcsak a városi fehérchselédeket fiatalítja, a falusi kakasok is hasznát vöszik. Sokkal kelendősebb az a kakas a piacon, amelyiknek szép piros a taréja. Nem tudom, hogy a baromfi társadalom megveti-é az idős kakasok festését; no de akad a városban is ilyesmi még nagyobb kakasok között is. Igaz, hogy ezek feketére mázolja a taréjukat,

hogy fiatalabbnak tűnjenek föl a tyúkok előtt, Imre bátyámnak nem lenne jó dolga, ha vasutas lönne, igen kevés családi pótlékot húzna az államtól. Egy fiú viseli csak a nevét. Az ifjabb Szekeres Imre: diák. Tanuló. Boltos akar lenni. Vass fűszerkereskedő úrhoz adta be tanulónak az édesapja. Három esztendőre szerződtek. Ha beválik a fiú, akkor nyit majd az öreg Szekeres egy kis üzletet Balotapusztán a fiúnak. Balotapusztán is elkelne egy tanult embör.

Anyó ugyan akadékoskodott egy kicsit a pályaválasztás körül:

– Nézze, kend, nincs jövője a kereskedelmnek. A Hangya vösz mindön üzletöt a kezibe. Üzletvezetőnek mög mán csak ügyvédük vagy urak möhetnek el. Jobb lönne, ha papucskészítő lönne a fiunk, csak nem mögy el a Hangya.

Az ifjabbik Szekeres döntötte el a sort:

– Édösanyám, én nem hajulok lé senkinek a lábáhon, „ikább” elmögyök tűzoltónak, de lábbelit nem készítők. Ha segéd löszök, akkor mögélök én akárhun. Még a városhon is elmöhetök segédhivatalnoknak vagy nyilvántartó segédnek.

A pályaválasztásnál én is jelen voltam. Egy budapesti könyvkiadó vállalat tisztviselőjével foglalatoskodtunk Imre bácsi asztalánál. Fölfedezőúton volt Tibor Béla. A könyvosztály főnöke egy kis feladatot bízott rá: Kutassa ki barátom, milyen könyvet olvasna a homoki nép.

Az első utunk Patyi Vince királyhalmi gazdálkodóhoz vezetett. Szép nagy ablakok mosolyogtak a vándorra. No, megtudtam, hogy eladó lány is ékesíti a tanyai házat vagy harminc esztendő óta. Márpedig, ha ilyen sokáig vár egy lány, csak köll neki valamit csinálni.

Vince gazda barátságosan bocsátott el bennünket:

– Nincs nekünk időnk olvasásra.

– No de, ha lönne ideje, Vince, akkor milyen könyvet olvasna? – akaszkodtam a gazda elibe.

– Hát írja mög tekintetös úr, hogy akkor olyan könyvet olvasnék, melyik föltámasztaná a fölfordult jószágokat, mög a beteg házi cselédségöt.

Marika is beleszólt a tájékoztatásba:

– Mi, lányok, mög olyan könyvet olvasnánk, amelyik a májfoltot eltakarítja, vagy legalábbis mögadja az utasítást.

Minden tanyaházban ilyen választ kaptunk. Csak egy lábbelikészítőnél találoztunk irodalomszeretettel. De az sem olvas. ír. Egy garaboly verset hozott ki a kamrábul. Bizony a homoki ember csak egészségrül szeret olvasni: fő az egészség! Imre bácsit összeeresztettem a Tibor barátommal, akit százados úrnak tituláltam. Felcsillant az öreg gazda a címre:

– Ha százados az úr, akkor mondja mög, mi a véleménye az angol-búr háborúról!

Nagyon régi újságot vött Imre bátyám. A százados úr olyan folyékonyan beszélt, mintha burokban született volna. Imre bácsit nem lehet becsapni. Nagyot ütött az asztalra. Most mán tudom, miért hívik az urat századosnak. Mindön századik szava igaz.

Ábrahám a vásárban

Isipovice orosz kormányzósági városkában éppen olyan örömet szerzett 1914-ben a cári mozgósítás, mint más országban. Kochán Jakab a péntek esti vacsora után magá-

hoz ölelte tizennyolc esztendőös fiát, Abrahámot: – Fiam! Úgy érzem, téged is elvisznek katonának. Ne légy bátrabb másoknál. Tedd azt, amit parancsolnak, de az örökkévalót el ne hagyj. Inkább halj meg éhen, de tisztátalant ne egyél. Az öreg Kochán megáldotta egyetlen gyermekét. Mikor Ábrahám felöltötte a 389. ezred egyenruháját, még az öreg Kochán sem ismerte fel. A kis haj tincset, mely eddig ott göndörödött a füle mögött, levágták a kegyetlen borbélyok, de arra nem tudták rávenni az orosz zsidó gyereket, hogy velük egyék. Lesoványodott. Éhezett a táborban, és éhezett a lövészárkokban. Amikor haslövéllyel fogságba került, a főorvos csak ennyit mondott: – Szerencséd van fiam, hogy oly rég nem ettél, máskülönben nem mentett volna meg a haláltól száz csudarabbi sem.

Zborovnál esett magyar fogságba. Eleinte reszketett, félt a magyar katonától, mert otthon borzalmakat meséltek azok vadságáról – meg ne adjátok magatokat, mert élve nyársalnak fel a magyarok. Így buzdították bátorságra odahaza az orosz katonát. Most csodálkozással figyelte őreit, akik a foglyokkal még utolsó falat kenyérüket is megosztották. Ábrahám ijedten tolt el magától a húst, ami a vasárnapi ebédre kijárt a foglyoknak. Csak tojást evett. A fogolytáborból lekerült Ábrahám az Alföldre egy parasztcsaládhoz. Itt már tejet is kapott, nemcsak tojást. Özvegy Felhő Jánosné nemigen törődött vele, mit eszik a fogoly, csak dolgozzék. Megtanult magyarul, és mikor arról értesült, hogy édesapja meghalt, vagyont felosztották, elhatározta, hogy itt marad Magyarországon, hol a munkásembert megbecsülik. Anyját még kisgyermek korában elvesztette, így nem kötötte már semmi az orosz földhöz. Az iskolában ugyan sokat beszéltek neki hazáról és hazaszeretetről, de az előadás után sűrűn megcibálták az uccán, megzavarták zsidó volta miatt. Így bizony nem érezte, hogy Oroszország lenne a hazája.

Mikor Felhőékhez került, egy darabig mondogatták a tanyán, hogy a ruszki alighanem zsidó, mivelhogy nem eszi meg a kol bász. De amikor Felhőné a csuparongy orosz mundér helyett zsinóros ruhát vett a ruszkinak, bizony a legközelebbi piacon már azt kérdezték a mellette álló orosztól, hogy mennyi földjük van a tanyán, és hogy biztosan azért mentették fel a katonai szolgálat alul, mert ő az egyetlen fia a Felhőnének.

Özvegy Felhőné eleinte mosolygott, de később már komoly intelmeket intézett Ábrahámhoz:

– Hát ha möghalt édesapád, akkor itt is maradhatsz örökre.

Mert bizony a homokon nemigen különböztetik meg a munkásnépek között a „másvallásút”, csak a dolga után ítélik meg. Az öreg Felhőnének meg hiába mondták, hogy zsidó az ő muszkája, nem hitte el.

– Azért, mert nem eszik szalonnát, azért még nem muszáj neki zsidónak lönni – mondogatta a szomszédoknak. – Én is voltam zsidó templomban már, még sé vagyok zsidó.

Mikor az orosz foglyok előtt megnyílt a hazafelé vezető út, akkor evett először szalonnát Ábrahám várostanyai bérös, mert azt hitte, hogy el kell hagynia új hazáját, ha megtudják, hogy zsidó. Hazájának érezte ezt az országot, amely még akkora áldozatot is megér, mint a szalonnaevés.

A várostanyai piacon találkoztam valamelyik napon Ábrahámmal. Ott él még mindig a Felhő tanyán. Tagbaszakadt, nagy bajuszú homoki ember. Disznót árult a piacon.

– Higgye el, jó uram – dicsérte a jószágot a hentesnek olyan ennek a szalonnája, mint a mandula.

Mikor a passzusírótól visszajöttek, Felhő néni, mint jó gazdasszony átvette Abrahámtól a disznó árát.

– Mönjék kend, igyék mög egy pohár törkölypálinkát – mondta neki elismerésképp.

pen –, eleget fagyoskodott kend. „Kend” pedig nagy titulus egy özvegyasszony szájában.

Fortuna szekere

Mikor az emberfia a sorozóbizottság elé kerül, hamarosan meggyőződik arról, hogy nem a ruha teszi az embert. De ha előlálko dott az ezredorvos úr mellől, és mundérba kerül, már megint arra gondol az emberforma, hogy csak a ruha formázza.

Fortuna János gazdálkodó és tanyás cselédje, Berta Köntör Bálint egyszerre kaptak „hívót”.

A katonai raktárban, az öltözőben tanácskoztak. Csak ketten voltak jelen. Ehhez mérték a beszéd fonalát is.

Fortuna háborította föl először a pádon öltözködő volt cselédjét: Hát meddig vitte kend a világháborúban?

Bálint: Hát elhúztam két esztendőt elől. Egy esztendőt meg hátul. Fertály esztendeig a „rekonvelencében”.

Fortuna tovább érdeklődött: Nem úgy értöm, hogy az idővel mire jutott, hanem milyen sarzsi lőtt kend.

Bálint (örmesteri zubbonyban): Jó lenne sietni. Odaelő frissebb volt kend.

Fortuna: Ráérünk. Van üdönk. Megitatta kend a jószágokat, mielőtt együttünk?

Bálint: Mög. De ha akar még tudakozódni a jószágok felül vagy a család felül, akkor gyorsan haladjon.

Fortuna: Miért, he?

Bálint: Miért-e? Hát csak né tempózzék, mög köll azt érteni!

Fortuna: Mit, he?

Bálint: Olyanformán vagyunk, hogy kendnek vigyázzba köll állni, ha hozzám fohászkodik.

Fortuna: Hát csak nem veszünk össze az első napon.

Bálint: Hát a löhet. Mög köll tudnia kendnek, hogy én most már nagyobb úr vagyok, mint a kend felesége. De úgy hiszöm, hogy még nagyobb úr vagyok az anyósánál, pedig az ű nevin van a kend birtoka, ű valóságos birtokos, mint én valóságos örmester. Kend még csak titulált gazda. Most pedig kösse kend mög a bakancsomat.

Fortuna (szolgálatkészen): Milyen jó áll kendnek az örmesteri sarzsi.

Bálint: Látod, úgy-é, kiforgatja az embört a rang. Mi? Ne félj, mögempléközöm, milyen jó szívvel voltál irányomban ...

Fortuna: Az örmester úr is jó szolgám volt.

Bálint: Hát kend sé volt rossz gazda. De mióta az orvos etanácsolta kendet az italtul, azuta nemigen láttam a pincekulcsot.

Fortuna meglelgeelhette az örmester úr barátkozását, megborsozta egy kicsit a mondókáját: Örmester úr, ha leszerelünk, visszagyün hozzám szógálni?

Bálint: Ahhoz kendnek semmi köze most. Mőgértötte?

Fortuna tovább acsarkodott: Nono. Nem kéréködsbüil beszé lök. írni akarok a szeretött feleségömnek, és ha az örmester úr nem akarna tovább a bérösöm lönni, hát új

tanyás után nézetők ...

Bálint: Az nem a kend gondja. Erti-é? Az a törvény gondja. Vissza kell foganni, ha lésszerelünk ...

A családi parancskiadást egy küldönc zavarta meg, aki kémé nyen jelentkezett Bálint valóságos őrmester úrnál:

– Őrmester úrnak alázatosan jelentem, azt parancsolta a fő törzsőrmester úr, hogy vetközzenek le újfönt, és azután haza möhetnek. Möggyütt a fölmentésük.

Egymásra nézett a két homoki atyafi. Egyszerre szólaltak meg. Mintha anyó diktálta volna:

– No, hát akkor iparkodjunk ...

„Hadd-gyakorlat” Pálfy József országában

Sokat haladt a harcászat a homokon is. Régebbi időben a bált orvosi látlevél követte. Nem esett olyan bál, hogy egy-két rendőrt be ne kötöztek volna utána. Ma már leengedheti a kocsmáros a lámpákat egészen a vendég nyakáig, kikerüli tánc közben.

A városban sem olyan bosszúállók már az emberfélék, mint Dankó Pista idejében.

Egy rókusi kiskocsmában ültem lesben. Én nem a vendéget figyelem. Figyelje azokat a kocsmáros. Ha csinos a kiszolgáló fehércseléd, ha nem, az én szemem mindig őket követi. De nem a derekuk ringását, hanem a kezük mozdulatát érdemes egy tollforgatónak igénybe venni. Oly ügyesen mérik a bort, hogy a legjózanabb emberforma se tudja megállapítani, hogy felest kapott-e, vagy fröccsöt.

A cimbalmos a legféltékenyebb atyafi a kocsmában. Csak tisztabort iszik. Ő örült legjobban, mikor felemelték a szódavízadót. Mikor a cimbalmosnak rendel a vendég itókát, nincs az a fehérnép, amelyik csak egy csöpp szódát is merészkedne a poharába segíteni. Egy új tündér szolgálta ki a vendégeket. Az ujjai, melyeket kecsesen engedett belé a söntés bortartályába, már egészen tiszták lehettek, mert én és egy kőszobrász barátom mindig csak akkor érünk a kiskocsmába, mikor a vendéglős is lesállításba kerül. A szolgálattevő rendőrt figyeli, mert ilyenkor már csak a fülébe muzsikálhat a vendégnek a banda, ha ugyan hallja.

Az új pincérlány nem akarta, hogy a cimbalmos lerészegedjen, szódás bort vitt a cimbalmosnak. Nem szólt az egy árva szót sem. Hanem felugrott, és olyan csárdást járt a terem közepén, a vendéglős háztulajdonos előtt, hogy minden vendég új italt rendelt.

Csak a kocsmárosné átkozódott. Az összes lakóim fölmondanak. Mind elszökik. Eddig is csak úgy tudtam itt tartani őket, hogy vagy füstöttem a szobáikat, vagy új kályhát adtam nekik. Minden mulatozás után felmondanak. És most a saját zenészöm így áll bosszút rajtam. És addig verte a cipősarkával a cigány a taktust, míg csak az összes lakók le nem jöttek.

Összeugranak a homokon is a legények, de nem úgy, mint Ferenc Jóska idejében. Még a házasebörök is úgy beszélnek már az asszonnyal odakint, mint a törvény előírja.

Köles Bandiék háza mellett orvoslakást épített a város. Már mindönkihöz kihívták az új orvost, csak Köles Bandi mondott ellent.

A kápolnai piacon az asszonyformák nem a tojás áráról, hanem az új orvos úrról beszélgettek. Minthogy az orvos legény is volt, meg jó járású, hát kipróbálták a homoki

népek.

Ilyesfélét mondogattak a jó asszonyok a törvényes uraknak:

– Nem árt, hé, ha egyszer kihívjuk az új orvos urat! Neki is élni köll. Mög szükség lőhet rá.

Hiába mondogatja a férjoram tisztosséggel:

– Hát van annak miből élni. „Kapi” a fizetést.

De mióta Ágas Marist elválasztották az urától, mert az ura félholtra verte, azután a fehérnép az úr ebben a környékben. Az asszonynak tartásdíjat állapított meg a tekintetős bíróság. Van ám igazság. Bizony, ha mostanában fel akari az embör karját emelni az asszony irányába, mindjárt eszibe jut neki a tartásdíj.

Kölest annyira regnálta az asszony, hogy elhivatta ebéd után az orvost. Dehogy az asszony né maradjon fölül, mikor megkérdezte az orvos úr, hogy ki beteg, és már az asszony ki akarta böknöni, hogy nem jól érzi a „vakabelit”, akkor közbeavatkozott Köles:

– Beteg a kutyánk!

A fiatal orvos, aki sokat olvasott a homoki nyelvjárásról, lehet ám tanulni az újságból is, olyan közönségesen válaszolt, hogy mindjárt hozott egy üveg bort Köles.

Majd így felelt a kis doktor:

– Beteg a kutyájuk? Nem baj. Majd möggyógyítom. Nem sokkal köll többet fizetni, mintha embört vizsgálnék mög. Mer az embörgyógyításra „mög vagyok szabva”, de a kutyájáért annyit fizet kend, amennyit én akarok.

A legények tanulmánya még felülmúlja a házasembereket is. Féltékeny legények most is akadnak a homokon. Nekimennének most is egymásnak. De már ismerik az atlétikát. Olyan jó futók, hogy az ördög szalad utánuk. Nem szégyen már a homokon se a futás, ha erősebb legénnyel akad az ember szembe „hátukul”.

Bogár Pista mesélte el az új eljárást a homokon. Ha nem igaz, sohase legyenek állami altiszt.

Ellopták a Pistáék hereállományát. Nem egyszerre. Kötegen kint. Mikor mögállapították, hogy merre szóródik a here, hát bírósághoz fordultak.

Megbüntették az öreg Hörcsök Andrást. András bácsinak a fiaival került szembe vasárnap délután Bogár Pista.

Hát tudja, tekintetős úr, körülfogtak. Aztán olyanokat mondogattak, hogy nagy úr vagyok. Gondoltam, ebből baj lösz. Ők hároman voltak, én mög egyedül. Léfeküdtem elébük a földre, és azt mondtam nekik, hogy üssetök, ha akartok. Verjetök agyon. Ha töhetségtök van arra, hogy éngöm hároman mögtámadtok.

Nem nyúltak hozzám egy ujjal se. Igaz, hogy azt mondták, hogy tanálkozunk! ...

Bogár Pista mesélte ... Akinek a nagyapja még egy század zsandár előtt se feküdt le ...

Bóra a homokon

A homoki táj most olyan, mintha egy kubizmusra hajló mester festegetné a királyhalmi széleket: Kissort. Az alapszín fehér. Olyan fehér, mint a hó. De ha közelebbről megnézem: sárgás-pocsolya. Az út jobb oldalán meg nyoma sincs a hónak. A havas részén egy-egy sárfészek. Talán házat jelent. Nincs azonban se teteje, se kerítése, ami

pedig nem hiányozhat egy régi homoki festményen sem. Füstölgő kéménynek sincs nyoma. Az út szélén alig akad egy-egy ház. Az udvar mélyében rakták le a vályogból vert kis házakat. A máshol büszke tartású kútgém itt az üres vödört is nehezen tartja. Nem úgy, mint a zákányi széleken, hol alig lehet szembenézni a kútgémmel, oly magasan hordja a fejét.

Zákányban lakik a homoki felső tízezer. Itt nincs árendás föld. Itt még a napszámoknak is van örökföldje. Bizony, az igazi kisgazda, ha nincs a házánál munka, még eddig maga is elment napszámra. Bár a rossznyelvek azt suttoják, hogy mióta az örökföldröket védett birtoknak csúfolják, azóta nagyobb úr lett a kisgazda, semhogy máshoz menjen el munkára.

Kissoron nincs kocsmá. Nehéz sora van itt a tánckedvelő fiatalságnak. Öt-hat kilométert kell gyalogolnia, ha táncolni akar a várostanyai részvényben. Így keresztelték el a várostanyai vendéglőt. Részvénytársaság volt a tulajdonos. De csak volt. Mert a részvény, az homokon is részvény. És mégis boldogok a kissoriak. Itt nincs védett birtok. Városi bérföld az egész határ. Itt nem ismerik a végrehajtót sem. Se csendőrt, se rendőrt. A felsőszéliek azt mesélik, hogy az egész Kissor növényevő: nincs itt egy lábasjóság se. Istenfélő emberek. Minden kis ünnepnapot megtartanak – bár nincsen templomuk. Minden héten tartanak egy-két ünnepnapot. Ilyenkor még egy pengőért sem mennének el dolgozni. A kissoriak most is éppoly messzire laknak a várostól, mint a békeesztendőben. Egyheti munkájokkal sem keresnek annyit, hogy a gazdaságos vasútra felkapaszkodhassanak. Még a gólyák is elkerülik Kissort. Nincs orvosuk. Minek fáradjanak ide a kis emberfiókákkal? Úgyis elpusztul a java. Más határbul hoznak örökbefogadott fiút vagy lányt a kissoriak. Lehetőleg sok iskolát végzett fiút hoznak. Mert tanult gyerök illik a pásztorkodáshoz.

A kisvasút felé vezető úton már akad olyan kis ház is, amelyiknek az udvarát csinos kis kerítés öleli át. Ahogyan közeledik az utas a várostanyához, úgy derül a környék is. Gondozottabb házak. Cseréptetők. Lovak nyerítése és szarvasmarhák bőgése csapódik az ember fülébe.

Nagy szélvész verhetette föl a várostanyai részt. Majdnem minden kis kerítésből hiányzott öt-hat lécs. Fehér és színes vászondarabok és ruhaszövetfélék fürödtek az útsaróban. A várostanyai bolt ajtajának vasátfogója is az úton hevert. Az útszélégig mérészkedő kis házaknak majdnem minden ablakát betörte a tanyai „Bóra”. Nemcsak a tengerpartokon fut ám végig a Bóra. Akad itt is olyan vihar, hogy a legedzettebb tengerész is cigánykereket hányna. A homokon is szélcsend előzi meg az égiháborút. Csak az a csodálatos, hogy a városi úton nyoma sincs a Bóranak. A várostanyai orvosiak előtt nagy sürgés-forgás. Bekötött fejű ifjak és fehérchselédek – böcsületükre legyen mondva – jókedvűen társalognak. A papiak felől a plébános úr közeledik. A sebesültek felé tart. Hozzá csatlakozom.

– Ilyen nagy viharról még nem hallottam az Alföldön – mondom. – Valóságos Bóra.

– Az, az – nyugtatott meg a falu tudós papja. Majd mérgesen folytatja: – Valahányszor dugott bálban vesz részt az ifjúság, mindig ilyen vihar vonul át a csendes Várostanyán. Valóságos bóra, mert bor okozza.

Szamár a közigazgatásban

Most, mikor a homoki emberforma napestig dolgozik, imádkozik, káromkodik,

nemigen jut idő tereferére. Hiába kapálja meg a gazda földjét, hiába vet-ültet, ha az ég elzárja a jótékony esőt a szomjas homok elől. Ilyenkor a gazda hol imádkozik, hol káromkodik. Ájtatosabban sehol sem imádkoznak, mint a homokon. A homoki emberforma, akár fehércseléd, akár fekete, mindig a földre tekint, ha imádkozik, mintegy igazi jámbor, ha az úr színe elé kerül. A káromkodásnál már feltekint az égre, és úgy káromolja az összes ellenséges szenteket, mintha egy ősmagyar csöppent volna valahonnan a nagy homoktengerbe.

Ilyen szorgalmas időkben a korcsmáros átadhatja a kulcsokat a kapufélfának – nem nyitja ki az ajtót senki emberfia. A legderejobb ivó is elkerüli a hordótáját. A rendőrlégénység ilyenkor heveri ki a farsangi fáradalmakat. Pihennek a megrögzött panaszosok is. Mióta Várostantyán őrsparancsnokság vigyáz a homoki csendéletre, azóta az emberformák nemigen intézik el egymás ügyes-bajos dolgát. Tisztességesen feljelenti az apa a fiát, a fiú az anyját. Ha az egyiknek a szárnyasa vagy marhája elkerül őszkor a másik portájára, nem tűnik fel a haragos tulajdonos élesre fent disznóölő késsel, hanem tempósan a rendőrségre igazítja magát, és feljelenti a jószág gazdáját. De ilyenkor, a munka idején maga szolgáltat igazságot a homoki atyafi, egyszerűen megeszi az udvarába kerülő szárnyast, majd jelentse fel a szomszéd – őszkor –, ha kedve tartja.

Csak Sója András nem tartja be a nyári munkarendet. Ha dolgozott, ha mulatott, vér folyt a nyomában. Nem sajnálta a saját vérét sem. A régi pandúrvilágban négyfelé szabdalták volna, most nem éri más baj a kötekedő legényt, minthogy minden héten rendőrkézre kerül.

A városi áristomokat már régen „kijárta”, születési évét minden hatósági ember tudja: nem is gyerekember már. Harminchetedik évét „szurkálja” már. Sokszor már a sír széléig verték, mégsem javult a tempója mind a mai napig. Megszokta a rendőri kezelést is. Ismerősök fogadták az őrszobán olykor jól, olykor rosszul. De András régen túlesett már az első „tapintatos” eljáráson, amikor három napig fekszik a legény – az első bál utáni verekedés után –, ha rendőrségre kerül.

Most András is nyugtalankodott, mert nem „ismerős” rendőr jött érte. Még csak az őrszobán fogadta Andrást meglepetés. Frissen, újrafestve várta a laktanya Andrást. Új őrsparancsnok elé állították. Leváltották az egész őrséget, és elfelejtették a homok rémét erről értesíteni. Az új őrsparancsnok jó eszű ember volt, mert értett a homoki nyelvjáráshoz. Az újrafestett laktanya már messziről tudtára adta a népnek: új rend lesz.

Kovács István rendőrőrsparancsnoknak már a torony alatt felhívták a figyelmét Sója Andrásra. Meg is ígérte gazdáinak, hogy ráncba szedi az öreglegényt. Megfordult nálam is az új parancsnok, hogy mint a homoki táj kutatója, lássam el útravalóval. Hát bizony én csak annyit mondtam, hogy többet ér a homokon egy jó számár, mint egy tapasztalatlan hivatalos ember.

Használt is a tudósításom, mert Szekeres Imre bátyám azt jelentette a minapi találkozásunkon, hogy Sója András nevét sem tudják azóta, mióta Kovács új rendőrőrsparancsnok örködik a homokon. A rossz nyelvek szerint – nem Imre bácsi nyelve szerint – Kovács magához hívatta Sója Andrást. De hát hadd mondja el Imre bácsi:

– Hát vasárnap bál volt Kissoron, de nem igazi bál, hanem olyan „mulatság”, aki hozott magával ennivalót, az öhetött, aki hozott magával innivalót, az ihatott, aki hozott magával lányt, az táncolhatott. Hát egyszer csak mögjelent a háznál Sója András is. Sé lányt nem hozott, sé ételt, sé italt. Csak úgy közönségesen odaszólt a fiatal-ságnak:

– Eridjetök haza, ha jót akartok.

Hát volt olyan legény is, aki nem akart jót. Szembeszállt Andrással. De tudom,

hogy a tekintetős úr azt tartja, sok beszédnek sok az alja. Hát rövidre fogom. Andrást elfogták a röndérek, és az új parancsnok elé vitték.

Mikor az új parancsnok szömire vetötte, hogy miért háborítja a fiatalságot, csak annyit mondott a mihaszna, hogy ő Sója András. Erre az új felügyelő úr azt mondta, hogy többet nem lösz a te neved Sója András. Kihívta az udvarra András, és megmutatott egy röndös négylábú szamarat. Elővette a parancsnok úr a szamar passzusát, ez *Sója András névre szól*. Kt. új parancsnok kihirdette akaratát András előtt.

– Ide figyelj, fiam. Én ezt a szamarat holnap a község piacterén elárvereltetem. Kiboltatom, hogy Sója András nevű szamarat holnap elárvereljük. Egész biztosan, ha ez megtörténik, te, fiam, ebben a környékben meg nem maradhatsz. Soha többet fehér-cseléd nevetés nélkül rád nem néz. Ujjal mutogatnak majd rád a gyerökök. De ha mög-változtatod a hírödet-nevedet, akkor mögkegyelmezök...

Azt mondják, mesélte tovább Imre bácsi, hogy András térdre esött az úr előtt, úgy könyörgött kegyeloméért, hogy ne tőgye csúffá a parancsnok úr.

Így javította mög egy szamar a homok rémét.

Imre bácsi még azt is hozzátoldta:

– Hallja, tekintetős úr, a városba is elkelne egy-két szamar ...

Csizmás bál a homokon

Börcsök Imre háza a várostanyai szikes úton „üldögél”. Az épület elülső része igen keményen állta a sarat (vályogból építették), de bizony a hátsó része az épületnek nem győzte várni a beígért gerendákat, azért hát lepihent egy kicsit.

– Akármennyit is dolgozok, nem tudok annyi pénzmagot összerakni, hogy ezt a kis „furbicot” felépítsem – panaszkodott Börcsök gazda.

Mert hát a cím az a homokon is felemeli az embörségöt. Az öreg Börcsök is sokszor emlegeti az esküdteknek:

– Gazda embör vónék, vagy mi a csuda? Mégpedig a magam gazdája.

Már a bérlő az más rangú. Ha akkora is a földecske, hogy a kútágas körül szorong az egész tanyaépület, akkor is gazda az emböre, mert örököld. Míg a bérlő akkor sé gazda a homoki ember szemében, ha olyan nagy a földje, hogy a pénzügyigazgatóság-tól elér az adóhivatalig. Az „örök” szó az a legszebb szín a homoki címerben. Börcsök Imre örököldön foglalatoskodott. Másfél láncc földön olyan szép beosztással igyekezett, hogy mindenki megkapta pontosan a magáét. Mert hát négy örökös tartozott a birtokhoz, „mög” az adóhivatal. Négy fitestvére volt az Imre bácsinak, akik egy-két dülő-úttal odébb laktak, hasonló nagy birtokon. Az édesapjuk nagyon „ipar” (iparkodó) ember volt. Hol itt, hol ott vett egy kis földet, úgyhogy mikor halomás történt vele, minden fiára jutott egy kis homoki földecske. Jó magyar szokás szerint mind a mai napig nem egyeztek meg az elosztásban, így senki sem tudta, hogy melyiknek a földjén él, mert hát még nem írtak. Sok pénzt kért a közjegyző úr. Aratáskor mindent szépen egybehordtak, azután emberségesen elosztokodtak. Soha meg nem verték egymást ilyen hivatalos minőségben, csak az asszonyokra esött egy-két fogás, ha beleavatkoztak szótehetségükkel a közadakozásba, ahogyan maguk között az osztokást elnevezték. Imre bátyám épp a vályogvetőket dicsérte, mikor a házuk elé kerültem.

Elkísért a Scháffer-kocsmáig. Mögszoktam érte adózni. A homokon minden má-

sodik szava az emberformának: adó. Ha kölcsönkér valakitől: Majd mögadózik érte, nyugtatja meg a nyájas adakozót. Ha orvostól távozik, akkor az orvost nyugtatja meg: Majd mögadózik érte. Már ott tartunk, ha fejbe verik valamelyik legényt, akkor a fiatal is csak annyit mond: Majd mögadózik érte. De ha két deci kadarka kerül az emberfiához, akkor még az adóba is belenyugosztalja magát a szögény embör – magyarázta a homoki élet folyását a kocsmasztalnál Börzsök Imre. Ha meg a pohár egy-két utat megjár a söntésig mög vissza, akkor bőkezű lesz az öreg: No, tekintetös úr, vögye elő a plajbászt, fizetők.

– Tudja, tekintetös úr, legszívesebben a csizmás bálra emléközök vissza. Mikor kikerültem az ismétlőből, mindjár odaadtak bérösnek. Akkor még két osztálybul állt az ismétlő. Nem úgy ám, mint mostan. Most ha elvégzi a fiam a hat elemi, akkor kerül az ismétlőbe. Én mög mindjárt az első osztálybul ismétlőbe kerültem, „mögismétlöttem” az osztályt, azután nem is próbálkoztam vele, 8 éves koromban elszegődtem.

Mínt hogy a kocsmáros még igen jó áron mérte a bort, hát beigazítottam az Imre bácsit az egyenesbe: A bálát mesélje öreg, mert ha az iskolánál kezdi, akkor ma nem kerülünk el a bálba.

– No, akkor gyerünk a bálba – tért a rendes útra Imre gazda. – A tizenhatodik évembe fordultam, mikor elhatároztuk a cimborákkal, hogy elmögyünk a Gárgyán-kocsmába, bál iránt. Sok módos cimborám volt, mög mán az én apámnak is volt mán akkor öröködjé. Édös apám nem nagyon tiltakozott a bál ellen, csak pénzt nem akart anni, míg édös szülém, az ellenállott. Ne mönjé, fiam, még, no. Ráérsz még mögszúratni magad. Ráérsz még rendörkézre jutni. Mikor látta, hogy kölletlenül fogadom a beszédjít, hát eldugta a rámás csizmámat. Talán odaelő maradtam volna, ha a cimboráknak mög nem ígéröm, hogy elverjük a feketeszélieket, ha elmernek gyünni a bálba. Elmöntem én meztéláb a kocsmába. De okkoriban összetartott ám a fiatalság. Az összes cimborám, valamennyi, lévetötte a csizmáját, még a feketeszéliek is, hogy lé né csúfoljam magamat a lányok előtt az első bálba. Nem is volt olyan nagy hiba, mert jobban mögszoktuk a meztélábbal való fordulást, mint a csizmát. Egész jó mönt a mulatság, mikor egyszerre csak beállít egy díszruhás embör, a főispány úr legénye. Csöndesebben mulassatok. Itt a „főispány” úr. Olyan alkalmatosán táncoltunk, hogy még a városi fehérnép is beleavatkozhatott volna. Mikor bekerült az ivóba a főispány úr, akkor tudtuk meg, hogy egy miniszter is van vele. Nagyon mögéljenöztük, mert már akkor is tudtuk, hogy a miniszter azért gyün ki, hogy mögéljenözzük. Nagy úr volt ám akkoriban egy miniszter.

Nem engedtem, hogy az öreg rátérjen a rangismertetésre: Imre bácsi, igya mög a bort, mert jön a vonatom.

– Jól van no – dörmögte az öreg –, a tekintetös úr sohase hagy kibeszélni. Hát a miniszter úr mikor möglátta, hogy meztéláb vagyunk, azt hitte, hogy a szegénység miatt táncolunk a lábunkfejen. Úgy megsajnálta bennünket, hogy azonnal mindannyiunknak, voltunk vagy húszán, csizmát röndölt. Éppen vásár volt a faluban, egykettőre ki is hozta a kocsija. Mikor beállítottam édös szülömhöz az új csizmával, azt hitte, hogy tempózok. Mikor mög mögtudta, hogy milyen úton került a csizma a lábomra, csak annyit mondott: Látod, úgy-é, fiam, hogy jót akartam. Csak apám, az volt mindig olyan igazságosforma, mert ráripakodott édös szülémre: Majd mögfizetöd té még ezt a csizmát, münket fog szorítani a fiad csizmája. Nemigen szerette az öreg, ha úrfélétül kaptunk ajándékot.

A puli és a primadonna

András is kendőzi magát

A jó öreg nap alighanem megfeledkezett a hivatásáról, mert halálra csókolja sugaraival az elkábult kapásokat, no meg a kapásnövényeket. Egyedül a szőlő fürdeti fürtjeit a nap sugaraiban, a kukorica már elhalt. Kiszívta életnedvét a napsugár. A dinnyék is úgy összetöpörödtek, hogy még a híros törpe Zoli bohóc is almának fogja nézni a kis görögdinnyéket. Ilyen szörnyű hőségben még nagyobb leleményességre van szüksége a szegény homoki embernek.

Már többször megfigyeltem, hogy Takarmány András, ha minden kötél szakad, elkér az asszonyától egy-két fehér kendőt, és azzal indul be a városba szerencsét próbálni. Többször említette is a menyecske, ha bajban volt:

– Tudja, tekintetős úr, ha az uram nem tudná magát kendőzni, mán régön elemésztöttük volna magunkat.

De bármit is ígértem a menyecskének, egy világért sem magyarázta volna meg a kendő bejáratát.

– Inkább kérje, tekintetős úr, a testöm-lelköm, de azt sohasem tudja mög senki.

Ha András nem lönne italos, talán csakugyan nem tudtam volna meg soha. De a jó kadarka már különb titoknak is megtalálta az útját. Mikor a Killer bora mellett dicsértük a sorunkat, odavetettem a sóhajtó atyafinak:

– András, mennyit keresel te a két kendővel egy piaci napon?

András a bortól felbátorodva, nem dicsekedve, de mégis büszkén szállt a szóknak:

– Mögkeresök én olyik napon három pöngőt is, ha jó futok. – Majd nagy szakértelemmel szitkozódott: – Csak legalább egy helyön vóna a piac, nem köllene akkor annyit szaladgálnom. Különben nézze mög az úr a kendőket.

Meg is tapogattam. Tiszta fehér vászon volt, amilyeneken a túrot szokták a fehérnépek árulni. Érdekelt a dolog, hát felébresztettem a homoki ember pénzsóvárságát:

– András, ha elmondod a nyitját, akkor megfizetem a három pöngőt.

Mikor átadtam a három darab egypengőst, és az atyafi jól megpengette az asztalon, fel is szólalt Kendős András:

– Úgy gondolom, hogy neköm sohasem lösz tehenem. Azért én csak kendőket fejők. Mint az egyszöri boszorkányok. De én közönségesen csinálom. Kimönök a paprikapiacra, és mögvöszök a sógorasszonytul vagy a kom ám asszony túl egy csomó túrut. Ki is fizetöm. Azután én kettébe osztom, és bemönök valamelyik zsidó boltoshon, hogy kimaradt két csomó túrum, vögyék mög, ha lőhet. Én is itt szoktam vásárolni. Szöröncsémre elég sok boltos van, aki mán csak túrut öszik, így hát addig tőrülök-fordulok, míg két-három pöngőt be nem szörzök, csak úgy túrumódra.

Majd azt is elárulta András, hogy az ízlik neki legjobban, hogy a helypénzt

elspórolí. Mikor elbúcsúztam, Andrásban felébredt az aggodalom:

– Aztán el né árulja a tekintetős úr a szögény becsületős embört.

Gyalogos embör

A homokon is van alvilág. Igaz ugyan, hogy itt nem vagonszámra csempészik a szeszt, de a büntetés, az már majdnem olyan nagy, mint az amerikusoknál. Vögyek Imre afféle gyalogos ember volt. Minduntalan atyafiságba keveredett a fináncokkal. Hol a gazdáknak kellett a fináncokat felkeresni, hol meg azok látogatták meg Imre bátyánkat, és majdnem mindig olyankor, mikor az öreg főzött. A gazda meg mi más főzhet, mint egy kis itókát. Olyan elegy-velegyet. Van abban seprő, törköly, alma, még talán bánat is. Nincs is jobb annál a kisüstinél, amit a gazda maga főz. Igaz, hogy drága pálinka. A homokon gyalogkazánnak tisztölik azt az alkalmatosságot, melyből egyik oldalán pálinka csurog, a másik oldalán bírság. A gyalogkazán tulajdonosát gyalogos embernek köszönti a homoki emberforma. Igen kemény legények ezek a gyalogosok. Minden második esztendőben rajtuk üt az állam embere, de az főz rendületlenül tovább. Ha van pénze, törleszt egy kicsit a büntetésből, ha nincs, akkor ül egy kicsit.

Ma már igen ritka a gyalogos ember. Olyan idegesek már a homoki emberek is, hogy megunják a folytonos fizetést, no meg az ülést is. Mert ám, ha jókedvében találják a fináncot, mint egyszer Vögyek Imre, akkor majd csakhogy az ivástól is elmegy az atyafi kedve. Ki hallott még ilyet? Alig főzött egy fél akót, mégis kétezer pengős bírságot sóztak a nyakába. Ha nem fizet, nyolcvan napig földél alatt alszik, nem az ereszet alatt. Márpedig az igazi homoki polgár még selyemtakaróért sem aludna tető alatt, nemhogy favánkusért.

– Olan fordulóhoz értünk, tekintetős úr – magyarázta a világ sorát a Géza kocsmájában Vögyek Imre. – Volt olan idő, mikor olan kicsike volt a bírság, hogy majdhogy azt nem mondta: Ne félj fiam, kibírod ezt a kis büntetést.

– Ilenformán vagyok én a fiammal is. Míg kis különc volt, ű könyörgött neköm, hogy vigyem be a városba. Mióta elcsaládosult, azúta már neköm köll kérni űtet, hogy nagy néha napján vigyön ű be a városba. De ha baj akadódzik, akkor jó az öreg. Tegnap ű hívott, hogy mönjen be, mert a közjegyzőnél hivatalosak, az asszony öröksége miatt. Négy asszonytestvére van a mönyemformának. Mindegyik az urával jelentközött. Valóságos képtáviratozás mönt ott véghön. – Hát ezt a kifejezést hol halottá? – fordultam bele Imre bátyám szóáradatába.

– Hun-é? Hát hallottam a városba, hogy ilent is kitalálnak. Nálunk mög mán régön divinyos (divatos). Ha az asszony olyasmit kotyogott közjegyző úrnak, ami az urának nem tetszött, altkor az emböre csak intött neki, hogy kívül akar beszélni vele. Mikor visszagyüttek, az urának mind az öt ujja ott bámézkodott az asszony ábrázatján. Mikor már az asszonyokkal kitávirászták magukat, akkor az egyik sógor a másikat hívta ki a jegyző úrtól. A nagytáviratozásra azután a közjegyé úr is kiballagott a folyosóra, ű volt a levezető csatorna, akarom mondani a levezető „Derót”:

– Embörök, né komédiázzanak, vagy aláírik az egyezségöt, vagy nem. Fizetni mindenformán köll. Mert én nem dogozok ingyen.

Az asszonyok a padon pityörögtek, mikor egy nagy úrforma gyütt a közjegyzőhöz. Épp előttem kérdezte meg:

– Ugyan mért sírnak ezek a nők?

Nőknek titulálta az asszonyokat. A jegyző úr adta mög a választ:

– Az édesanyjuk öröksége ügyében vannak itt.

Amire az úr csak ennyit mondott:

– Milyen szép, hogy úgy siratják az édesanyjukat. Még azt mondják, hogy a homokiak nem tudnak érezni.

Így isznak ma áldomást a tanyán

Galiba András kis házacskája úgy áll Atokházán, a mély szegedi homokban, mint egy eltévedt bárányka.

Szerződést kötnek a nagyházban. A félig összedülő kistanyának a szobáját tisztelik így.

Horvát Sándor útkaparó a kecskelábakra támaszkodó deszkaasztalnál ül. Galiba családja a kemence padkájára húzódik. Öreganyó a kuckóban fekszik. Nagyon fázik. Reszketően mondja:

– Mög köllött ezt érnöm. Saját földünket vössztik árendába.

Szomorú dolog. Tartoznak a banknak, hogy el ne árverezzék a házat a kis földdel, a bank átvette, és kiadta tíz évre árendába. Az útkaparó Horvát vette meg a banktól, avval a kikötéssel, hogy Galibáékat tíz évig nem háboríthatja. Sőt, ha három éven belül Galiba pénzmagra tesz szert, visszaválthatja a kis ingatlant.

Az útkaparó két tanú előtt olvassa a szerződést. Mikor már minden rendben van, az egyik tanú, Savanya Pista megkockáztatja:

– Hát áldomást nem iszunk? Dukálna!

– Most nem iszunk – csattan fel Galiba. – Eltöl t az áldomás pohara.

Kihúzódnak a vendégek. Jó messzi lehettek már, túl a Bagi-körösztön is, amikor Galiba fölkel az asztaltól. Tempósan kiballag a kutyaólhöz. Kizavarja a Bundást. Egy kicsit félrekaparja a homokot a kezével. Százliteres hordó bor bukkan elő ... Bundás elfordítja a fejét, nem akarja látni az adócsalást...

Galiba a pipaszáron keresztül teleszíjja magát, aztán visszakerül a családhoz. A legidősebb fiú tudhatja a reglamát: szó nélkül kimegy az ólba. Anyó meg nem állja, hogy utána ne szóljon:

– Imris, hé! Mójával igyatok, mert ha eefogy, kútvizet isztok. Eemút a jó világ. Nincs kocsmáraló többet.

Így isznak ma áldomást a tanyán.

Befogták a villámot

Nagy politikus hírében állott a homokon Agyagos Gábor. Minden hivatalos intézkedésnek pontosan eleget tett. Ha kihirdették az ebzárlatot, tüstént megkötötte az „Ifijúr” címre hallgató házörzőjét. Az persze nem volt benne a rendeletben, hogy hová köll kötözni az ebet. Azért mindjárt a kerítés ajtajához kötötte. Nem is ment be oda egy

vendég se, de még hivatalos ember sem, míg ki nem jött érte a házigazda.

Amint mondom, az öreg igen tudományos embör hírében állott. Ki is főztek a fiával olyan tudományt, hogy három biztosító társaság bukott fel miattuk. A csőzsori tanyák között igen ismerős volt minden uras ember előtt Agyagos Gábor portája. Harminc esztendeje, hogy állja a sarat Gábor bátyánk háza. Nemcsak azért állja a sarat, mert sárból készítették, a városiak vályognak csúfolják, hanem azért is, mert úgy apránként majdnem minden ház leégett harminc esztendő óta, csak Gábor bácsi háza nem. Az utóbbi időben azonban megszűnt a tűzveszély csőzsoron. Lehet, hogy azért, mert a nyomozók minden tűzkárosult előtt a Gábor bátyánk házát hozták fel mintaképül:

– Miért nem gyullad ki Agyagos háza? Tömlöcbe vessük kendőket, ha még egy ház kigyullad – vigasztalták a homoki embörformákat.

Hát volt is ereje a példázgatásnak, mert megszűnt csőzsoron a tűzvész. Már az elmúlt esztendőben az sem tetszett a „Kápé” biztosítótársaságnak, hogy egy ház sem gyújt pipára. Már attól féltek, hogy nem fogják biztosítani az épületeket.

A környéki atyafiak igen jó módú embernek tartották az öreg Agyagost.

– Elgazdult, sohasé gyulladt mög a háza – mondogatták.

Bizony rendes ember volt az öreg. Pontosán fizette még a biztosítási díjat is. Egyszer azonban, úgy két évvel ezelőtt, mégis kigyulladt az Agyagos háza. De tisztösségösen. Villám csapott bele. A „Kápé” biztosítótársaság még meg is vendégelte az öreget, mikor bement az irodába a kemény kétezer pengőt felvenni. De hát nem jó a villámmal barátkozni még a „Kápé” biztosítótársaságnak sem. Mert mikor Agyagos felépített egy új házat a régi helyén, akkor már négyezer pengőre biztosította azt. Igaz, hogy takarékosabbat épített – de nem látta ám senki, hogy mennyi anyagot használt fel az épületnél. Az öreg maga építette fel a házat a komáival. És mit tesz isten. Csak gondol a szegény zselléremberre. Alig fizette Agyagos barátunk egy fél évig a biztosítót, már újból belecsapott a mennykő. Valóságos „menykű” volt.

A biztosítótársaság szakértője vizsgálta meg: Benne volt a falban a villám útjának a nyoma. Leégett a ház tisztösségösen. A szomszédok igen irigykedve nézték Agyagos sorsát. Szerettek volna közelebb hurcolkodni a tanyájához. Hátha jut az ő házukba is egy kis villámocská. Mert azt is tudni kell ám: ha villám gyűjtsa fel a házat, akkor nincs ám nyomozás utána. Fizet a biztosító, mint a köles.

De a homoki embert nem lehet ám félrevezetni. Addig-addig ígértek fűt-fát, még talán aranyat is Gábor fiának, míg egy szép nyári forró napon becsapott a villám a szomszéd Irigy Imre tanyájába. Majd hogy agyon nem csapta a szomszéd ház udvarán gyüszmékölő Agyagost. Megint fizetett a biztosító. Két hónap se telt el, a sor végén lakó Csapó Jeromos házába vágott a ménykű. A csendőrség tehetetlen volt. A villám ellen nem ér a hatósági személy se semmit. Boszorkányság pedig nincsen. A csőzsor már nemsokára villámdombnak nevezték el. A biztosítótársaságnak csak az tűnt fel, hogy személyben sohasem tett kárt a villám. Nem hittek annak a közmondásnak, hogy csalánba nem üt a ménykű.

Annyit emlegették előttem, hogy egyszer én is felkerestem Agyagos házát. Nem volt ott semmi fufangosság. Ha csak az nem, hogy villámhárító dicsekedett a háztetőn. Éppen akkor javítgatta az öreg a fiával. Da nagyon furcsán volt megszerkesztve.

Egy kis félméteres vasrúd kukucskált ki a háztetőn, de a hozzá kötött drót farka nem volt ám a földbe leeresztve, mint azt a Franklin apánk, a feltaláló előírta. Franklin nem volt politikus, csak tudományos embör, míg Agyagos már politikus is volt. Az épület falába vezette a drótot. Zivataros időben csak fekszerelték a hárítót, és elmentek szomszédolni. A villám alig várta, hogy ki bújjanak a házbul, már ott is termett. Előbb-utóbb. Befogták a villámot a homokon.

Örzsóknál orvos volt

A királyhalmi úton úgy suhan keresztül a rókabögyösi kocsiút, mintha azt szeretné, hogy ne vegye igénybe az arra haladó kocsi. Mert a mai időkben a kereskedőféle gyalog jár, a többi úrféléből meg nemigen kíván egyet sem. Igaz, hogy jár még valaki gyalog, a homoki fiataltság álma – az övé az egész Zákány, még a Ruzsajárás alsó széle is. Nem dolgozik az semmit. Csak a leveleket adja le az írástól idegenkedő gazdáknak, mégis 40 pengőt kap minden hónap első napján. Egész nap sétál, még meg is vendégelik. Egyik azért, mert hamar hozza ki a levelet, a másik meg azért:

– Tartsad, fiam, még egy pár hétig, no, magadnál.

Különösen, ha ügyvédi címer díszíti a „Kuvertát”, akkor irtózik a gazda az ártatlan papiroستól.

Szerelmi levelezés nemigen forog a homokon. Mert lóháton gyorsabban odaér a fiatal, mint a kézbesítő, és legalább a választ is mindjárt megkaphatja – természetben a kertekalján.

Igen fontos stallum a kézbesítői hivatal. Mindenkinek hírül adja a szomszéd baját: ha nem is visz levelet, azért betérül a házba.

– Adjék Isten!

– Dicsértessék – fogadják a bent ülők. Mert a kézbesítő csak olyankor jelentkezik, mikor asztalnál ülnek. Terített asztalnál – nem asztalterítővel borított asztalnál, hanem úgy közönségesen kolbásszal és hasonló jókkal fődött, hosszú asztalnál.

– Hát minket is felkerestél. No, mit hoztál, fiam – aggodalmaskodik a gazda.

– Hát kendtöknek semmit!

– No, akkor ülj le! Ögyél velünk.

– Csak Isten áldásával.

De meg is áldotta étvággal a kézbesítőt a teremtő, mert csak a harmadik pohár bor után jutott szóhoz:

– Miért haragszik kendtökre a szomszéd, Géza bácsi?

– Azt ű tudja. Haragszik?

– Nem tudom, de azt mesélte, hogy két hordó bort találtak kendtöknél a fináncok – a kazalban.

Az öreg vendéglátó gazda elhúzta a borosüveget a kézbesítő elől:

– Ott tartom a boromat, ahun akarom. Mást nem mondott a szomszédom?

– Mást nem mondott.

– Hát azt nem mondta, hogy orvos volt a lányuknál?

A kézbesítő megneheztelt, mert elhúzták a borosüveget.

– Azt nem mondta, de tudom, hogy beteg a lányuk, mert benn voltam Örzsóknál.

– No, hát akkor tennod köll, hogy mi a baja.

– Még az orvos se tudja azt – köszönt el a kézbesítő.

– No, akkor majd én mögmondom! – És hiába csitította a ház asszonya, kimondta a véleményét: – Ott nem a hordót tanálták a kazalba, hanem Örzsókot.

– Nem odavaló beszéd az – tompítja a társalgást anyó.

– Mindönki azt csinál, amit akar.

A levélkézbesítőt már várják a szomszéd tanyaudvarban, amerre tovább visz a hivatalos útja.

– Hozta-é nekünk valamit? – üdvözlük az érkezőt.

A legény már nem szomjas, röviden felel:

– Örszónál orvos volt máma hajnalban, Géza bácsinál két hordó bort találtak.

Kozmás Pétör, a házigazda már invitálta is a postást:

– Gyere már be egy pohár borra. – De azt is hozzátette: – A fináncok tanáltak bort, úgy-é, Gézánál, merthogy a pincében nem szoktak tanálni.

A postás igen értelmesen s röviden felelt:

– Hát!

Látogatás előtt

A kemence padkáján ült a Lázár gazda. Az éledő kemence egyenletesen keltette életre a sápadt kalácsokat. De a kis kémény füstje nem szállhatott a magasba. Esős-borús idő állta útját.

Az asztalhoz húzódtam, míg az öreg gazda a kalapját pödörgette:

– Én is bemönök a városba. Látogatóba.

– Talán bevonult a gyerök, a Ferkó? – szóltam a kenyérkosár mellől.

– Bevitték! Viszök neki egy kis kalácsot! Italt nem szabad!

– Csak nem a börtönben él a Ferkó? – tettem le a boros poharat.

– De bizony ott. Gyilkos akart lönni, de a jó Isten nem engedélyözte.

Tovább aggodalmaskodtam:

– Olyan jó gyeröknek néztem, hogy el sem hihetem.

Homoki szeretettel védte a fiát:

– Engöm szurkált össze a szöröncsétlen. Az édösapját. Miután fölgyógyultam, minden vasárnap möglátogatom, nehogy azt higgye, hogy valami bajom esött.

Az esküdt meg a rokon

Szomjas Gábor istenfélő legény volt, mégis jobban szerette a kocsmá ajtaját nyitogatni, mint az új templom falán lakó szenteket nézegetni. Az öreg Szomjasnak volt a szavajárása:

– Inkább hat csendőr kísérik, mint egy pap. Mert a csendőröktől csak szabadulhatok, de a temetőből egyhamar ki nem kerülök. Gábor az apja hitén élt.

Egy kis verekedésért került az örszobára. A homoki legényeknek igen uras a fölfo-gásuk. Sohasem kapaszkodnak össze pusztá kézzel. A fegyverfélékben meg nemigen válogatnak. Ha nincs bicska, jó a kerítéslece is. Így kívánja az indulat. Pusztá kézzel legfeljebb az örszobán fogadják a vendéget. Majd ilyenforma párbeszéd hangzik el a

kis őrszobán az ügyeletes rendőr és Gábor között:

– No, Gábor, kár volt mögszületnöd. Tegnap este érkezött ki a tiszthelyettes úr. Olyan fogós embörnek mondják, hogy még a bőröd alá is belebúvik.

Gábor így felelt a kihirdetésre:

– Azt hiszem, odaelő felejtöttem a másinát.

A rendőr is nyugodt atyafi.

– Hallod-é? Én ténéköd az őrsparancsnok úrról beszélők, té mög azt mondog, hogy nincs nálad gyújtós?

Gábort sem lehetett egy könnyen kihozni a sodrából.

– Hát mit felesöljek én a biztos úrral. Ha olyan embör az új parancsnok, akkor olyan. Én nem töhetök rula.

A találós kérdéseket a Gaborék kisbérese zavarta meg. Leiken dezve rontott be az őrszobára:

– Gábor bácsi, nem halt mög a Bakacsi gyerök, akibe kend mögforgatta a bicskát.

De már itt fölédelt a rendörben a törvénytudás:

– Takarodj ki innét, te kis betyár! Hogy merészölsz itt a vádlottnak fölvilágosítást adni.

A kis pásztorgyerek még nemigen fordult meg a törvényház bán, mert igen bátran felelt:

– Nem vádlottnak hívik ezt az embört, hanem Szomjas Gábornak.

Alig csukódott be az ajtó a kiskölyök után, mikor már egy új atyafi került be tisztességes kopogtatás után. Máié Fazekas Lukács esküdt jelentkezett. Máié előnevét valamelyik őstől örökölte, egy kis birtokkal együtt. A birtok elfogyott, de az előnév megmaradt. Tisztességgel köszöntötte a bentlévőket.

– Dicsértessék!

Majd Gáborhoz fordult:

– Már megint bál volt, úgy-é? Talán feladott volna még egy-két kérdést, ha be nem nyit az új parancsnok, ki ugyancsak komolyan rászólt az esküdt úrra:

– Maga mi járatban van itt?

Az esküdt úr is röviden érdeklődött:

– Mán hogy én? Én-é? Hát ha én nélkülem akarik mögverni, akkor ki lösz a tanúja, hogy egy ujjal sé nyúltak hozzá.

Már erre Gáborban is felébredt a polgár:

– Én nem is hagyom magamat mögverni az esküdt nélkül, mert ő tudja, hogy mikor elég, ha belegyün a rendör.

Máié meg is erősítette Gábor előadását:

– Bizony, én tudom. Mög azután mögmondhati Gábor, hogy ha az én közbehujjantásomra nem hagyják abba a vallatást, akkor én is beleavatkozok. Mán az is előfordult, hogy engömet is lecsuktak utána.

De a tiszthelyettes komoly maradt.

– Nézze, ha nem akar velem megismerkedni, mondja meg, hogy hívják, és hogy merészöl itt a hatóság dolgába beleavatkozni.

Ám erre már a Máté is kiegyenesedett:

– Hatóság vagyok én is. Kissori esküdt. Máté Fazekas Lukács a böcsületes nevem.

Gábor az én bizodalombamba tartozik, még ha az egész Kissort is leszűri. Eddig az volt itt a törvény, hogy a vallatás nál én is segítőköztem. De csak a határig.

Talán háborúba is keverődött volna a két hatóság, ha egy menyecskeforma be nem ront a tárgyalók közé.

– Jaj, istenöm, elvesztöttem a kis eszömet is.

A tiszthelyettes úr próbálta jó útra terelni a kis asszonyt.

– Lassan, lassan, menyecske. Egyszerre nem tudok három emberrel tárgyalni.

De az asszony csak tovább jajgatott:

– Jaj, nem is tudom, hogy kezdjem. Még köszönni is elfelejtettem. Ez az embör ártatlan – vágta ki nagy bátran.

Ezt már azonban az esküdt sem hagyta.

– Né bolondozz, Örzse. Mán hogy vóna ártatlan. Akkor én hiába gyúrtem volna ide a hivatalos tekintélyömmel. Akkor mög sé verik a Gábort.

A komoly őrsparancsnok is elmosolyodott:

– Maga csak azért jött ide, esküdt uram, hogy megverjük a legényt?

Máié becsületesen felelt:

– Hát mögkövetöm, nem árt neki.

Most már András is felszólalt:

– Ha én nem szúrtam lé a Bakacsit, akkor magának sincs jussa hozzám, Máié sógor. Ezt vögye törvényös igazításnak.

Az őrsparancsnok most a menyecskéhez fordult:

– Mondja, menyecske, kicsoda magának a Gábor, hogy utána szalad. Milyen ágról rokona? Felmenő vagy oldalági?

De az asszonykát nem hagyta el a bátorsága:

– Hát mindegyikből egy kicsike. Egy kicsi oldalági. Egy kicsi lemenő. A télön akarunk mögesküdni.

Ranglétra

A rendező úr könnyezett. Pedig csak egyszerű tanítóból lett rendező. A rang a homokon is csak emeli a tekintélyt. A község ala pításának százesztendős jubileumát ünnepelték. A főjegyző úr Nyurga Miklós tanító urat bizta meg egy ünnepi színielőadás rendezésével.

– Na, fiam, ha jól sikerül az előadás, valóságos helyettes tanító leszel.

Nyurga tanító úr kérésére a főjegyző kidoboltatta, hogy minden gazda tartozik a tanító úr felhívására a tornateremben meg jelenni. Akiket a tanító úr behív színjátszás szempontjából, az kap az előadás után egy liter kadarkát. Meg parolázhat a főjegyző úrral, ha akar. A próbákért nem fizet egy gazda sé.

Nyurga tanító úr elhivatta a könyvtárost, és annak jelenlétében nyitották ki a gazdakör könyvtárát, illetőleg könyvszekrényét, mely a tornateremben állta a sarat. A község dicséretére – bizony, nem talált ott egy színdarabot sem a tanító úr. Pedig majd három ezer könyvnek volt a temetője a hatalmas könyvszekrény. Mikor már a tanító úr derekáig ért a könyvtenger, előállott Passzus Gábor, és szólásnak indult:

– Ne háborítsa mán, tanító úr, a könyveket. A múlt hétön vöttem az ócskapiacon gyűjtősnak egy kis könyvet. Arra gondoltam, mielőtt fölhasználtatik a célnak, hát belekukkantok. Egy színdarab van benne. Jókai úr írta, ha jól emlékszöm. Tisztösség ne essék, Bolondok tanítója a címe.

A Nyurga tanító úr fejéhez kapott, és úgy csinált, mintha gondolkodna egy sort.

– Talán a Bolondok grófja – igazította ki Jókai felfedezőjét.

Passzus engedéköny emberféle volt.

– Möglöhet. Csak arra emlékszöm rëndösen, hogy bolondok ura volt, hogy bolondok tanítója vagy grófja, arra nem vélekszöm. De hát hazaléphetök, és tüstént megfordulok.

Passzus egykettőre eljött a könyvvel. A fiatal gazdák körülülték a tanító urat. Egy-egy könyvrakást hordtak maguk alá. Legalább egyszer hasznát vették az íróknak.

A könnyük is kicsordult, annyit nevettek. Ki is osztotta mind járt a szerepeket a tanító úr.

Mög is szólt Gábor:

– Ez mán könnyű szerep lösz, mert legkönnyebb bolondot csinálni az embörfiából.

Délutánra az asszonyokat kérette be a tanító úr. Mikor meg magyarázta Balogh fiúsnak, hogy egy bolond női személyt kell játszani, erőre kapott.

– Nem vállalom! Én belülem csinálhat mindönt a tanító úr, csak bolondot nem.

Hiába magyarázta a tanító, hogy a vígjáték végén mögokosodik, hogy el is vöszi a földesúr feleségül, aki tulajdonképpen az ura.

Tartotta magát llus.

– Nem löszök bolond. Mög ha az előadás végén okos lönnék, nem mönnék hozzá.

Egész faluban nem találtak egy fehércselédöt sé a bolondsze repre. Már lemondott a tanító úr a kinevezésriil, mikor Ottömös rül előállított a kisdobos egy csöndes leányzót. Mög is köszönte szépen a tanító úr jóságát:

– Majd mögmutatom én, hogy mit tudok. Nem fogják többet rám, hogy bolond vagyok, mer a végén okos szerepet játszok.

A tanító úr megmagyarázta a félokos kislánynak, hogy Kalá zánicia baronesz lesz a neve.

De már erre kiegyenesedett a Tinta Panna (Cserép Panni a becsületes neve, de minthogy mindig irkáit, hát Tinta névvel tisztölték a hozzá hasonló formájúak). – Azt nem! – hallotta még egyszer a kétségbeesett tanító. Majd ilyenformán kiáltozott a Kalázánicia baronesz:

– Bolond, az löszök, de Kalázánicia baronesz nem löszök. Né csináljon bolondot belülem a tanító úr!

Hiába, nehéz dolog ma a tanítói ranglétrán emelkedni.

Vadráf

A királyhalmi országút félénken húzódik meg a határút mentén. Töviskoszorút vertek a testébe: S. H. S. gyászfeliratú kőoszlopok bukkannak fel az országúton. Gólyafészkek helyett magas fák szerb megfigyelőket tartanak ágaik között. Megfigyelői száma a mai napon megszaporodott. Szekeres János királyhalmi atyafi már három nap

óta az országúton nyugtalankodik. Még a pipáját is a mestergerendán hagyta, közel az imakönyvhöz. Egyik sem esett jól.

– Tudja, tekintetös úr, úgy érzöm, hogy mögtréfáltak. Három nappal ezelőtt, úgy déli időtájban – talán még nem volt dél, mert a nap még nem volt az udvarom fölött. Mert hát tudja tekintetös úr, a nap ilyenkor puntomosan délre szokott hozzám megérkezni.

Talán a csillagok járását is elmagyarázta volna az öreg, ha legérzékenyebb oldalán meg nem tapogatom.

– Mondja, öreg, gyorsabban, mert a szomszédházban már ott vannak a borfináncok, alighanem még ma kelmédhez is elkerülnek.

– Hát akkor röviden végzők. Megvette egy úrféle a boromat. Negyven fillérbe lite-renkint. Hát gondoltam, csak jó irányú embörnek tart a jó Isten, mert a határba más még 15 fillért se kapott borért.

– Akkor nem is jön vissza sohasem a borért – vigasztaltam az öreget.

– Nem-é? – válaszolt bölcsen az atyafi. – Pedig ugyancsak mögvendégöltem. Még útra is becsomagoltam egy darab sonkát. Igaz, kérdöztem, hogy miért nem ad foglalót. Hát azt mondta, böcsületös embörnek tart, azért nem ad foglalót. Pedig köllött vóna nagyon a pénz, mert a szomszéd Nyíri Istvánnak egy út szőlője majdnem a házam alatt bujkál, és azt mögvöttem fél pengőért vadráfját (kvadrát).

Szegény János bátyámnak a múlt esztendőben a szemével volt baja. Furcsa jószág is az. Semmi baja sem volt a szemének, egyszer mégiscsak azt vette észre, hogy a pengőt majd egy méternyire kellett tolni, hogy a koronát meglássa rajta. Olyanformán, mint mikor a gazdának a váltóit akarja a bank bemutatni, és a homoki emberféle a saját keze írását is alig ismeri fel rajta. Az öreg odajutott, hogy a kocsmában vele egy asztalnál ülőket is alig ismerte fel, hogy ne sértődjek meg senki sem, mindenkinek alázatosan köszönt. Meg is érte János bácsi, hogy alig fogadták a köszöntésit. Minden atyafi azt gondolta: de rosszul állhat Szekeres szénája, hogy ily nagyot bólingat a köszöntésnél.

Addig meséltek az öregnek szemüvegről, hogy elballagott az orvoshoz. Olyan szemüveget kapott, hogy még a kendermag bogarat is meglátta a szőlőtökén. Nem is örült ennek a háza népe. Most már nem köszönt minden emberformának. Össze is súgtak a szomszédok:

– Tán örökség szakadt Szekeres bácsi nyakába, hogy a kalapját is alig billenti meg. Köszöntek is neki ezentúl olyan tisztességgel, hogy a jegyző úr is megirigyelhetné.

Nagy bánatot okozott a csalafinta borvevő az öreg Szekeresnek. Rájött most már az öregünk is arra, hogy csak jól enni, inni akart a betyár, azért ígért sokat a borért. El is mesélte a Galuska szomszédnak: Hallod-é, hé, ha magas növesztésű, vékony, fakó (szőke) embör gyünne hozzád a bor irányában, hát né rösteld a kutyákkal kihajtani.

A megtermékenyített ezer színben pompázó homoknak igen jó kedve kerekedhetett, mert egy elég magas és elég fakó úriember közeledett másnap Galuska szomszéd portájához. Egy budai bor kereskedő. Sokat meséltek ökelmének az alföldi vendégszeretetről. Nem mondom, a kutyák nagy szeretettel fogadták, majd letépték a ruházatát, mintha örökre ott akarnák fogni. A barátunk ügyesen forgatta a dárdáját, akarom mondani a botját, talán kiabált is, de nem jött segítségére senki. Ijedt pillantása a kis ház ablakára esett. Galuska nézett ki a családjával a kis ablakon. Olyanformának látszottak, mint a panoptikumban a vendégszerető falusiak, még az arcizmusuk sem mozdult meg. Káromkodni azonban a budaiak is tudnak, mert olyat káromkodott német nyelvezen, hogy a kutyák ijedten hurcolkodtak a német nyelv elől az óljukba. Még a kisvasút feltalálójáról is leszedte a barátunk a szenteltvizet, amiért ide került.

Másnap hallotta Galuska, hogy csak eladta Szekeres a borát, mégpedig jó áron egy budai atyafinak, aki majd olyan forma volt, mint a csalfa vevője. Elmesélte Szekeres bácsi is a szomszédnak:

– Nem is kínáltam mög még egy ital borral sé, annak dacából, hogy mégis mögvötte a boromat.

Most meg Galuskának lőtt rossz kedve:

– Máskor né beszélje el kend a dógát néköm, mert én a kend vevőjít be sé eresztöttem a házba.

Bevágta maga után úgy az ereszet ajtaját, hogy azt hihetné az emberfia, hogy haragszik. Mert Galuska is „reflektiózott” arra, hogy megvegye azt a pár vadraf fődét, amit most Szekeres atyánkfia fizet ki.

„Neszólj” szóló

A homoki emberforma is ad ám a külsőségre, ámbár soknak kibúvik a könyöke vagy a térde tája az embertakaró alól. Mert a homokon már a nyoma sincs a szép feszes magyar zsinóros ruhának. Csak olyan embertakarót viselnek. Ugyanazt az öltözéket viseli a 10 éves Pista gyerekek, mint az öregapja. Ha nagyon rongyos a ruhájuk, hát megtoldják – egy lépéssel. Gyorsabban haladnak, úgyhogy nemigen veszi észre a ruha szomorú állapotát a szomszéd. A várostanyai hetipiacos napon már megint békebeli hangulat uralkodik. Olyan áhítattal hallgatják a kisbíró dobo lását, mint a városi polgár az orgona zúgását. Bizony szépen is szól a kis dob:

– Tudatom, hogy az erdővágáshoz napszámosokat vösznek föl. Jelentközni löhet a mérnök úrnál.

Öröm sugárzik az emberek arcáról: Lösz már télirevaló.

Még játékosabb lesz a tempó a piacon, mikor azt hirdeti a dobos, hogy elveszött hat liba a Búkor tanyáru. Összenéz az atya fiság, mint egy bünöző hadsereg. Pedig nincs közöttük tolvaj, de úriembör a Búkor (Bokor), marad annak még libája. Hát jólesik az ilyesfélét hallgatni. Elhallgatná az emberfia a dobost déli időig is, ha nem mondana olykor ilyesformát is: Az adót mög el né felejtsetök kendtök befizetni. Dehogysis felejtik.

– Bizony, nagy teher az adó – magyarázza Jula néni az ágy tetejiről.

Igen sok homoki ember házában találunk a konyha mellett egy kis szobácskát. Itt töltik el a napot, ha bevégezték nehéz munkájukat. Ebben a kis szobában megszűnik a férjüram hatalma. Itt varnak az eladó lányok, anyó itt toldozza, foltozza a zsinóros ruhadarabokat.

Itt kibújik a legszelídebb öregasszonybul is a tempó. Itt ő az úr. Nem ül ám az asztalhoz. De nem ám. Kikeresi magának a legma gasabb helyet, fölül az ágyra, még a pápaszömöt is igénybe vösz. Innen zendít rá a gazdára:

– Ejnye, az Isten áldja mög kendet, nem tudja egy kicsit félre tönni azt a rossz pipát.

A pipát. Mondaná csak odakint anyó, majd mögfelelne az Imre gazda. De itt a szobában a puszták fia olyan kicsike, mint a jó puli. Örül, hogy beeresztik a szobába.

Mert hát mit kereshet egy Szekeres Imre a ház kis szobájában. Vagy azt mondja:

– Úgy-é, hé, mi lösz ma ebédre? – Vagy ilyenformán tapogatódzik: – Úgy-é, hé,

nem látta senki a dohány zacskómat?

Anyó beszél a régi jó időkről. Akkor minden szép, jó és igaz volt. Ötven évvel ezelőtt még a homoki ember minden mende mondának hitelt adott. Most a legközelebbi szomszédjának sem ad „hitelt”.

De később is, mondjuk, minden rókabögyösi gazdánál bőr buksza aludt a lajbizseben. De hiába szorította magához az édes jószágokat a gazdasszony, úgy elszöktek azok a háztul, mint a régi jó időkben. Most már megint nemcsak a pálinkának van rézeleje, hanem rézeleje van a tízpengősnek is.

Újból virágzik a „Neszőlj” szőlő is. Különös „fajta” szőlő ez. Nem kell se nyitni, se kapálni. Még permetezni sem. Júlia néni tanulmánya szerint a „Neszőlj” szőlő rőnd-szerint olyan gazdánál terem, akinek még földje sincs. Más földjéről kéredezkedik a garabolyba. Mégpedig éccakának idején, mikor a szőlőcsősz alszik. Mert hát csak annak is köll valamikor aludni. Ha meg már egyszer a garabolyba került, akkor beszélhet a gazda. A szőlőnek nincs passzusa.

– Az ízről meg csak a bort lóhet megismerni – magyarázta a „Neszőlj” szőlő virágzását Imre gazda.

Pók Ervin és Nádszál Ilonka siralmas kalandja Alsótanyán

Hiába mondják, hogy a szerelem mindent legyőz. Pók Ervin téglagyáros nem szorongatta Nádszál Ilonka kis kacsóit. Nem sétált vele a külváros szűk uccáin. Nem ígért soha semmit. Csak adott. Pók Ervin, bár nem volt fiatal, mégis olyan pattanános volt az arca, mint egy húszesztendő bankfiúnak. Hogy Nádszál Ilonkának a pattanások tetszettek-e, vagy Pók Ervin nagy vagyona, azt nem lehetett megállapítani, mert azt sem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy a költők szerint a szerelem mindent legyőz. Talán még a pattanásokat is – szőröstül-rücsköstül.

HAJLIK, MINT A NÁDSZÁL

Pók Ervin téglagyáros ezen a nyáron nem csomagoltatta be a nyári dolgait. Es ahogyan emelkedett a téгла ára, úgy emelkedett a vérnyomása is. Szédült, ha arra gondolt, hogy Nádszál kis asszony is hajladozni fog a ráköltött sok aranytól. Ilonka becsületes családból származott. Igen megbecsülték a pénzt. Így, mikor a téglagyáros meghívta egy homoki kirándulásra, gondolkodás nélkül mondta ki a boldogító igent. Meg is köszönte a kicsire összegyűrt százast.

SZÜLÉSNÓNÉL

Pók Ervin a kisvonatra bízta a boldogságát. Talán arra gondolt, hogy a kisvonat szétesik, mire Lengyelkápólnához érkeznek. És talán egy hétig is kint kell lakniok a Nádszál Ilonkával. Mikorra a nagy hőségben kiértek, Pók Ervin egészen megszépült. A pattanásokat megérlelte a nap melege. De hiába, szép a főtt rák is, ha mindjárt gyűrött százásokat is osztogat. Pók Ervin egy régi ismerőséhez vitte a Nádszál Ilonkát, a háromkezű Pannikához. Akinek tisztos foglalkozása volt: okleveles szülésznő.

Háromkezű Pannika már régen nem láthatott papírbankót, mert nagyon gyorsan eltávozott a saját házából, mikor a téglagyáros egy tízes kíséretében erre felkérte.

Háromkezű Pannika a délutáni vonattal beutazott a városba. Neki is volt egy téglás embere, akinek nem volt ugyan gyűrött százasa, de pattanása sem. Ő is téglából élt. Ügynök volt Pók Ervin téglagyárában. Mikor a nyári est kiérkezett a lengyelkápolnai részekre, és betakarta sötét leplével a szülésznő kis házát, akkorra a téglagyáros vérnyomása felülemelkedett a téгла árán is. Nádszál kisasszonyon éppannyi ruha volt, mint egy nádszálon, mikor bezörgettek a kis ablakon.

AZ ANGYALKA MEGMENTI A NÁDSZÁL KISASSZONYT

Nádszál kisasszony ijedten kapkodta magára láthatatlan ruháját. Pók Ervin fogadta a kapunál a kellemetlen látogatót. A kapu előtt két jó deres kaparta az út porát. A gazda nem ismerte a ház tájékát. Messziről jött. Hajtott a baja. Felesége hirtelen megbetegedett, ahogyan a városban mondanák: lebetegedett. Tisztességgel köszönt:

– Dicsértessék! Szóljon tekintetős úr a kisasszonynak, hogy gyűjjön ki, és üljön föl a kocsira sebtiben, merthogy sürgősen szükség van a bábára.

Pók Ervin barátságosan megmagyarázta a gazdának, hogy a szülésznő a városban van. A gazda azonban erőszakoskodni kezdett:

– Tudom én azt jól, hogy nem szeretnek éjszakának idején beteghez gyünni. De én mögfizetök, kéröm!

A társalgásra Nádszál kisasszony is kijött, mire a homoki atyafi valósággal megháborodott:

– Mondtam, úgy-é, hogy itt van a kisasszony. Ha nem jön tüstént velem, akkor az úr nem marad itt élve. Akármilyen is fog történni, én elviszöm a kisasszonyt. Nem adom a halálnak az asszonyomat. – És olyan értelmetlen hangokat adott a felháborodott gazda, hogy bizony Pók Ervinnek leszállt a vérnyomása, és félrehívta a Nádszál Ilonkát. Megmagyarázta neki, hogy itt nincs más tennivalójuk, mint – ha kedves az életük – kocsikázni egyet a gazdával, mert az úgysem hiszi el, hogy nem ő a bába.

Sárkány Lukács gazdában egy kis kadarka is lakhatott, mert egyre erélyesebben kezdett magyarázni:

– Miért lőtt a kisasszony szülész, miért nem mönt el komédiásnak, ha nem akar a szögény asszonyokon segíteni. Ha möghalok is, akkor is elviszöm.

Olyan fenyegetően viselkedett az italos gazda, hogy Nádszál kisasszony felült a kocsira.

Mikor Pók Ervin is fel akart kapaszkodni a mozgókocsira, Sárkány gazda keményen szólt vissza:

– Az urat nem viszöm én. Maradjék csak itten. Nem magának való látvány az. Ne féltse a kisasszonyt, visszahozom én röggelre.

Kora reggel megérkezett a városból a Háromkezű Pannika, nagyon gyanúsán mosolyog az egyedül levő téglagyárosra:

– Gondoltam én mindjárt, hogy itt hagyja a kisasszony, nagyon tisztességesnek látszott.

Ördögűzés a szegedi homokon

Nemcsak az ángliusoknál fogadnak. Ismerik ezt a lovagias eljárást a homokon is. De most olyan fogadást eszközöltek, a Központi vendéglő belső szobájában, hogy alighanem megemelte a faliképen lakó Rózsa Sándor is a kalpagját. Ugyan nem tudni, nem-e avégből, hogy a kocsmáros a harmincfilléres borért egy pengőt merészkedett felírni. Igaz, hogy a fölírás a homokon nem sokat számít: csak a leírás.

Ez a fontosabbik része az irodalomnak. A homokon az irodalomból csak az útleírásokat szeretik. A háznépe alig várja, hogy leírják az útszőlőről a kis terhet, melyet egy tehén megszerzésére véleményeztek.

De gyerünk vissza a fogadóba, ahol most olyan fogadás üli lakodalmát, hogy még a Kolumbusz is visszafordult volna az útjából, hogy násznagya legyen.

Vas Veszter azt állította, mégpedig hites tanúk előtt (két esküdt ült a Rózsa Sándor képe alatt), hogy van ördög a földön. Lólába van: csak patkó nincs rajta. Két szarva van: csak nincs felesége. Hosszú vörös nyelv dicstelenkedik a szájában: csak nincs föstve.

András a szó elé állt:

– Aztán hun lehet velük találkozni? Mert én is úgy gondolom, hogy köll ördögnek lenni. Mert máskülönbén hunnét tudná az embör, hogy létezik. Én se láttam még paradicsommadarat, pedig mögesküdnék rá, hogy van. Mikor tisztiszolga voltam, a gazdám felesége emlegette egyszer az ebédnél, hogy paradicsommadár kéne a kalapjára.

Vas Veszter, aki a sok borivástól már többször találkozott az ördöggel, olyan választ adott, hogy Einstein is lékezelhetett volna vele. Úgy vagyunk az ördöggel, mint a nagyítóval. Csak az láthatja az ördögöt, aki olyan állományba jut, hogy mögjelenjék neki.

Majd elmesélte Veszter, hogy fél esztendeig ivott egyfolytában, míg egy éjszaka odajutott, hogy egy egész ördögcsalád ülte körül az ágyát. Mikor elmesélte az anyónak, bosszúsán intette le Vesztért: Csak igyék kend olyan sokat, majd el is viszik kendet a pokolba.

Vas Veszter tovább folytatta a felvilágosítást:

– Nem ijedtem én meg. Tovább ittam. Csak akkor mentem el a tisztelendő úrhoz, mikor az egyik ördögfi még virradatkor sem akart az ágyszéliről leszállni. Szóltam a családnak. De azok igen megbosszulkodtak: Nem láttunk mi semmit sé.

– Hát nem is láthattak – folytatta Veszter –, mert űk nem ittak annyi bort életükben sem, mint amennyit én ittam az ördög fölतालálására.

Biczók András királyhalmi esküdt eltolta a poharát a keze ügyéből, s kijelentette, hogy tíz hold földet ad Vesztetnek, ha az egyik ördögöt elmarkolja. Itt nemigen köll megállapodásrul írás – akad tanú arra, amire köll. Vas Veszter belecsapott Biczók tenyerébe. Fogadás után olyan ivást rëndözött Vas Veszter, hogy biztosan az ördög vezette az úton, hogy hazatalált.

A sok bor annyira elvette az eszét, hogy még reggel felé is ördögökkel hadakozott. Veszter felesége elfutott a tanító úrhoz, aki igen okos tanácsot adott az asszonynak:

– El kell zárni a bortól Vesztért. Különösen estefelé ne engedjék a pincébe. Van egy jó barátom a városban, színész, jó öreg borivó atyafi, majd ördögi maszokban fog egy pár hétig a pincében örködni. Természetesen el ne mondja senkinek se.

Vasárnap délután szállt le a pince mélyébe Marosparti Gábor. Jó nagy subát adtak a fekete trikó fölé. De egy nagy szál gyertyát is, hogy fölismerje Veszter az ördögöt.

Marosparti szívesen vállalta a szerepet, mert volt még füstölt hús a padláson ... Bort meg ihatott, amennyi jólesett.

Mikor a nap leáldozott, Veszter hóna alá csapta a kétliteres borosüveget, hogy megtöltse. Egész nap ivott, hogy estére fölkészülhessen az ördögfogásra. Legnagyobb megdöbbenésére egy hosszú, nyurga ördög ült a pinceajtóhoz legközelebb eső boroshordón. De az ördög meg sem mozdult, hátát a falhoz támasztotta, egy ismerős subában. Veszter nem költötte föl az alvó ördögöt (berúgott színészt), hanem gyorsan megtöltötte a kétliterest, és lehető leggyorsabban elfogyasztotta, nehogy az ördög elszaladjon szemei elől. Majd lehúzta a teljesen elázott, ördögnek vélt színészt a hordóról, és átvitte a közelben lakó Biczók esküdt házába. A széles vállú, hatalmas Vas Veszter, mint a pelyhet, úgy vitte vállán az öreg színészt. Mikor bekocogott az esküdt udvarába, nagyon hangos lett Veszter:

– Elvesztetted a fogadást.

Nagy lármára kijött a háznépe ... De a színész is magához tért. Látta a veszedelmet, egy óvatlan pillanatban megugrott. Egyenesen a tanító házának tartott...

Hiába erősítették Biczóék a tanító úrnak, hogy a házáig kergették az ördögöt. Az egész községnek másnap az volt a véleménye: Egy bolond százat csinál.

Veszter annyira megharagudott, hogy megtagadta a bort. Még ma is abban a hiszemben él, hogy az ördögöt vitte a hátán.

Névtelen levél a homokon

Abrisanak nem volt szenvedélye. Nem vett selyemkendőt annak a fehércselédnek, aki vasárnapján jó nagyokat húzott a fehér fakanállal Abrisunk hátára. Nem ivott sohasem annyit, hogy valaki a kezére lépjön. Kártyát csak akkor vött a kezeügyébe, ha muszáj volt. Akkor sem azért, hogy nyerésködést pártfogolja, az egész környék tanú arra, hogy mindig vesztött. Márpedig ez nem lőhet egy jóra való embőr szenvedélye. Afféle módos embőr volt.

Mindent módjával élvezte. Módja pedig volt a gazdag Vass Kati urának.

Mikor Kati asszony rájött arra, hogy az urának semmiféle szenvedélye sincs, egyszerűen elszedte a gazdától az aprópénzt. Abris nem lobbant haragra. Törvénytudó embőr volt. Ismerte azt a régi jó magyar közmondást, hogy az a legény, aki beházasodik: olcsóbb a korpánál.

A kártya helyett most az újságot böntözgette. Mikor a névtelen levelekről adott hírt az újság, ugyancsak borsódzott a háta. Az ő asszonya annyira szerette, hogy bizony tarisznyát kötne az oldalára, ha valaki névtelen levélben megdicsérné Ábrist...

Nem irigylendő annak a fehérnépnek a sora, aki csak a böcsületét viszi a gazdag vőlegényhez. De annak a legénynek az élete sem dióskalács, aki szögény létére gazdag özvegyasszony keze-lába lösz.

Ábrist úgy kezelte az asszony, mint egy parádés kocsist. Csak ünneplőben látták, és csak akkor hajtott lovakat, ha a sárga rugós kocsit húzták ki a színből.

Kati asszony egyidős volt az urával – magasságra. De korra egy kicsit fiatalabb volt az asszony. Kati kilencvenhatban lepte mög az édösapját (még nem várta), míg Abris kilencszázban fürdött meg először, de nem „legutoljára”.

Mikor Kati elvötte az urát, boldogabb volt, mint az az asszony, kinek férje termé-

szetösen halt el Tiszazugon. Abris testtartása különb volt, mint egy főtestőrnek. Es köröszttestvére volt a halálnak, az se kutya.

Már özvegyi sorban senyvedett Kati, mikor ágynak esett. Öt orvost is elhasznált, de nem akart a betegség lemaradni. Egy tudósasszony azt mondta, hogy azért fáj annyira a gerince, mer félrelépett.

Egy este olyan melege lett, hogy Kati is megszeppent. Úgy izzadt, mintha a víztorony dült volna rá. Pedig olyan hideg volt, hogy jégvirágok nyíltak még az ablak belső tábláján is. A kis cselédlány zavarta meg a beteget:

– Kati néni, itt a Halál, beengedjem-é?

Kati alig nyöszörgött:

– Engedd be, fiam!

A nagybeteg egy szót sem szólt a Halálhoz. A Halál meg leült az asztalhoz. Még körösztöt is vetött magára.

Kati asszony ismerte már a Halált. Még mint gyerekasszony bekocsizott a városba édesapjával. Mikor hazafelé igyekeztek, a lovak megriadtak a vámház piros lámpáitól. Mintha bizony még sohasem láttak volna vámházat. Hát még mikor a borfinánc kijött a kézi lámpással! Úgy elröpültek a lovak a kocsival, mintha táltosok lőttek volna ... Az öreg gazda már odaadta volna adóba a fél vagyonát, mikor egy fiatal legény került a lovak elé. Olyan ügyesen ragadta meg a lovak kantárszárát, hogy „elkáprázott” az embör szöme tüle. Csak akkor ismerte fel apó a fiatait, mikor leszállt a kocsiról, hogy megáldja a piros lámpás borfináncot. Megrázta a legény kezét:

– Úgy-é, té vagy a Halál Ábris. No, most mögszabadítottál a körösztapádtul.

Ábris megtudta, hogy beteg a Kati asszony. Eljött, és felajánlotta a szolgálatát:

– Azért gyüttem, mert hallottam, hogy az ágyat nyomi. Gondolom, elkelne egy férfi a háznál, míg kilábol a betegségből.

Kati jószívvel fogadta. Nem is engedte el többet a Halált. Majd öt esztendeje annak, hogy a Halállal egybekeltek. Most, hogy Halál Ábris nem jutott pénzmaghoz, a pipa füstje megint csak a névtelen levelekhez sodorta.

Egy pár nap múltán meg is változott a világ. Most már az asszony küldte a kocsmába. Még egy ötpöngöst is nyomott a markába. Másnap már ismét zavarta anyó:

– No, ne forgolódjék kend mindig a szoknyámon. Hátha hall kend valami újságot, hasznunkra lösz.

Most már mindön nap a kocsmasztalhoz került Ábris, még anyó el is kísérte (titokban).

Kati bizony levelet kapott. Színöset, mög szép szagút. De rossz ízűt. Bár Kati nemigen tisztelte a feketét a fehérön, egyszörre el tudta olvasni:

Tisztelt Kati néni! Egy jó kívánalmazója íri ezt a jó sorokat. Az ura kendnek más asszonyt is éltet. Igaz szívbül mondom, eressze el kend a Halál Ábrist a kocsmába, és majd mögtud kend mindönt. Ott szoktak az asszonnyal egybegyünni. Jó egészségöt. Névtelen levélíró.

No, Kati most légy okos, csipkedte a menyecske magát. Hát amellet döntött, hogy ráles a Halálra, és átadja őket az igazi halálnak. Ábris már a harmadik hete köszöntgeti a kocsmárost, minap annyira belenézett a pohárba, hogy elárulta az asztali cimboráknak, hogy névtelen levelet írt a saját feleségének. Harmadnapra már a fél falu asszonyának hozott a posta levelet. Egyik eszös me nyecske azután a főúrhoz fordult a levéllel. Aki ki is prédikálta, hogy legaljasabb nőszemély az, aki névtelen levelet ír. Nem köll arra adni semmit.

Majd három álló hónapig nem mönt templomba Abris.

Láthatatlanság

Nem tudom, hogy a bajuszát rágta-e Szagos István vagy a pipaszárat. Füstölni ugyan egyik sem füstölt, bár igen nagy „körülmény” égett az öreg fejében. Mérleget csinált az öreg Szagos, most, aratás után. Majd olyanformát, mint a kereskedő ember szokott. Volt neki egy kis irkája; ebben még csak volt valami, mármint a papíron. De olyasvalami, amit egy igazi mérlegre lehetett volna tenni, olyan nem akadt a háznál. Ha csak két szép lányát mérlegre nem tenné. Hát elvitték volna már azokat is. De nem adja. Nem ám. Olyan gazdag legényeknek szánta lányait, akik majd eltartják öregségükre anyóval együtt.

Földjük nincs, de van olyan két szép lányuk, hogy többet ér tíz hold bérletnél. A két lány tartja el a környékbeli orvosokat is: nincsen olyan vasárnap, hogy egy-két legény meg ne jelenjék valamelyik orvosnál foltozás céljából. A vállatásnál meg mindig csak egy a nóta: A Szagos lányok miatt verekedtek össze.

Akadt ugyan már egy gazdag legény, házassági előmenetelt tanúsított, de ez mind a két lányt szerette, nem tudván választani, egy harmadik házban kötött ki.

Szagos István bátyánk nagyot gondolt. Beadja a lányokat a városba szolgálni. A fizetést majd ő veszi fel, a pénzt majd elrakja szépen bútorra. Mert a homokon is megkövetelik ám az ágvat, meg a szekrényt, meg a kerek asztalt. Igaz, hogy csak akkor látja a legény, mikor házhoz viszi a lányt, meg ha a gyereke házassodik. Mert közönséges használatra jó az a bútorféle is, amit még az öregapja tákolt össze, mikor hozzá is asszony került. Anyónak nem tetszett az öreg terve. (Lánykorában ő is másképp beszélt.)

– Nem jó vége lösz. Egyszer-kétször fölvöszí kend a lányok bérit, de a „sifonér” helyött böcsöt vöhet majd kend.

– Bolond beszéd ez, hékám – tanácskozott az asszonnyal nem üres fazék az én fejem. Ma péntök van, egész nap, hétfőn bemönnök a városba. Az üdvégy úr azt mondta, küldjem be hozzájuk mind a kettőt. „Fölvöszí” úket. Igaz, hogy három legényfia öszig otthon, de azok olyan válogatósak, hogy bizton nem köll ne kik homoki fehérchseléd. Mert tudod-é, hogy hányszor fürödnek a városban?

– Én né tudnám. Hát vótam már a Tisza partján nyáron. De most tél ideje lösz.

Ez a kis tereferé a két öreg között a kis tanyaház ereszete alatt fordult meg. Anyó ült az ágy szélén, az öreg meg már lefeküdt. Nyirkos köd ereszkedett a kis házra. A hold a homokiak világítója, nem is nagyon iparkodott áttörni a ködfelleget: itt nincs is semmi keresnivalója. Nem lát itt semmi rosszat.

Harmadnapon annak rendje és módja szerint elbúcsúztak a lányok az öreg háztól. Egy-két nap múlva már otthon is voltak. Csúnya tanáccsal látta el az apjuk. Minden nap kenjétek be a haja tokát röggelre petrollal (petróleum). Azt nem szereti a városi úr.

Hát úgy is lett. De nem szerette ezt az illatot a háziasszony se.

Két nap elteltével újfent elindultak a városba a Szagos lányok. Most csak annyit kötött a szívükre, hogy tartsanak egy-két „kirizd” fokhagymát, és ha legényforma áll velük szembe, rágják el a fokhagymát. Nem fogja akkor senki őket csókra venni. Ez is használt, mert rövid idő alatt az új helyükről is hazabocsátották őket.

A soron már mindenki azt beszélte, hogy nem kell a városban s sehol sem Szagos

lány. Csak itt a faluban tudtak „pipiskedni”.

Nagy haragra lobbant Szagos Isván. Beszölt a konyhát, szobát helyettesítő kis kamrába:

– Nem bánom, forduljatok be még egyszer a városba. Rátok bízom a lányos magatartásokat.

Akad hely megint a szép lányoknak. Már a harmadik hónapja szedi az öreg a lányok bérét. A lányok példásan viselkedtek. Sehova sem mentek. Ki sem mozdultak a gazdájuk házából. Hoz zajuk sem igen jöttek legények. Talán csak egy-kettő. Azok is csak, ha besötétedett. Vett az öreg a lányok bériből láthatatlan harisnyát. Erre még az öregasszony sem mondhatná, hogy „strimfli”. Haragudott is anyó:

– Kend ronti el űket. Mögláti kend.

Egy esztendő sem telt el még, ismét vásárolt apó. Most meg láthatatlan ruhát vett nekik. A haragos asszonyának kijelentette, nem engedi, hogy a faluban azt rebögik, hogy senkinek sem kell a lányuk.

– Mikor a locsolkodásra hazajöttek a lányok, minden láthatatlan volt rajtuk – mesélte a rossznyelvű Ágnes néni –, csak az látszott rajtuk, ami nem köllött vóna.

Megjelent a távolbalátó

A napilapok a legközelebbi atyafiai a távolbalátó készüléknek. Ha megjelenik egy új adóforma, már látja az emberfia a zálogolást, a végrehajtót.

Ha meg történetesen eljegyzési rovatot szemlél az írni-olvasni tudó lélekféle, akkor mindjárt látja a boldog jegyespárt, a boldogtalan barátnőket, az alkudozó apósokat, a hirdetésügynököt és a búcsúlevelet, melyet a lemondó vőlegény úr ír a menyasszonyának.

Szekeres András, mióta átadta a gazdálkodást a fiainak – Alsóközponton él. Igaz, hogy csak a távolbalátó készüléken adta át a birtokot, mert az élvezetöt fönntartotta. Még azt is belevötette a távolbalátóba, hogy amennyiben valamelyik gyerök okoskodna a beszolgáltatandó ellátmánnyal, attul mögvonhatja a valóságot.

Anyóval úgy élnek most Központon a kis vöröscserepes házban, mint a galambok. Mint a postagalambok. Fölkeresik az öreg szomszédsgorokat, a testvérsógorokat, a túsógorokat, mög a keresztsógorokat.

A déli időt pásztorkodással tölti el Szekeres, mint gyermekkorában. Csakhogy akkor a bárányokat legeltette, most meg a betűket terelgeti maga előtt. Tempósan emeli föl az asztról az újságot. Majd közelebb húzódik az ablakhoz, azután fölemeli a szemei elé. Majd egy kicsit távolabbra tartja. Azután ismét leengedi. – Oldalról is nézi. Talán eltempózna egy fertály óráig is, ha anyó nem kíváncsiskodna:

– Ugyan né figurázzák kend olyan sokáig, ott van a pápaszöm a kendő alatt.

Mikor felkerül a pápaszöm az „illető” helyre, akkor már gyorsan halad a Szekeres bátyánk. Úgy ballagnak előtte a betűk, mint legénykorában a birkák, mikor egész nyájakat hajtott egyik városból a másikba. Olyan iparkodó legény volt, hogy vásárkor felcsapott a mészárosokhoz hajcsárnak. Most a pápaszem helyettesíti a pulit. Ez tartja össze a betűjóságokac. Azért itt is megtörténik, hogy egy-két betű nagyon elevenkodik, alig vélekszik rá az embörfia. Ilyenkor az újság anyó előtt is távolbalátó lösz. Mert az öreg először a gyászjelentéseket hangoztatja:

– Hallod-e, anyó? Möghalt a Mityók Pétör!

Anyó értelmesen közli az észrevételeit:

– A malmos?

Az öreg Szekeres már le is akasztja a pápaszemet. És működésbe jön a távolbalátó. Elvonul a két jó öreg előtt a malmos Mityók élete. Új házas korukban együtt fogtak ki földet. Nem sokat hibáztatták egymást.

Egy kis pihenés után ismét beleavatkozott az újságba a Szekeres bácsi. Majd ilyesformát olvasott föl:

– Nemsokára Budapesten is lesz távolbalátó készülék.

Anyó nem helyesölte:

– Hát mán csakugyan mindönfélét kitanálnak!

A jó öreg megvédte a távolbalátót:

– A rádiónak sé adatok hitelt! Ez is nagy dolog lösz bizomosan. No bizony. Legalább ha átadom az ügyvégy úrnak a pénzt, hogy fizesse be az íratási százalékot, majd innen möglátom, befizeti-é?

Anyó igen kétölködött: Azt mög nem láti kend! Talán csak nem az orrukon viselik majd a „látót”. Hogy odanéz kend, ahuva akar!

Szekeres bátyánk nem szállt vitába: – Majd mögmondja a „látó”.

De mög okos embörnek nemigen volt szüksége eddig se arra. Merhogya a koponyába semmiféle látóval be nem lehet lukadni. Olyant kéne kitalálni, amivel a gondolatját is mögállapítaná az embörfia a másíknak. Úgy, ahogy a mögboldogult Malmos csinálta a képviselő-választáskor. Mikor legyütt a képviselő úr közibénk. Hát sokan fogadtuk. Volt ott asszony nép is. Huncut embör löhető, mert nagyon sovány volt. Mög bizton gazdag embör volt, mer nagyon kopott ruhában dicstelenködött. Azt gondolta, hogy így kevesebb pénzzel lából át a választáson.

Még el sé értünk vele a kocsmáig, mikor odaugrott a képviselő úr az egyik mezít-lábas asszonyhoz, hiszöm, hogy a Sátán Piros volt, összecsókolta a Piros kezit, arcát a képviselő úr. Olyat ordítottak az embörök, mintha húzasokat dobált volna az úr. Gondol ram, ebbül baj lösz, ez az embör légyöz bennünket egy börszivar nélkül. Miközben csókálta a Piros, siránkozó hangon beszélt a képviselő úr:

– Olyan, mint az ödösanyám. Szakajtott olyan.

Hát ha a Malmos ott nincs, mögválasztjuk egy krajcár nélkül. De ott volt ám! Rákiáltott a képviselő úrra: Én ismerem a kép viselő úr ödösanyját, az hatalmas szép nagy asszony, nem ilyen törpe, mint a Piros nénje. Né csúfolódzék ezzel a szögény asszonnal, van annak úgyis elég baja. Segítsön rajta inkább.

Malmos igazi távolbalátó volt. Pedig sohasé látta a tekintetös asszonyt. De tudta, hogy huncut a sovány embör. Mög is adódzott a képviselő úr. Ez az igazi távolbalátás.

Anyó, az édes jó tanyai szüle, nem válaszolt. Elböbiskolt. Hallotta már vagy százszor a Malmos-históriát.

Légbül kapott gyerök

Besötétedett. A homokiak lámpása, az öreg hold igen sápadtan tért hazafelé. Alighanem ő is belenézett a kancsóba. Ha nem is a fenekére, amint Marok Gáspár tette.

Marok Gáspár kalandja még abban az időben történt, mikor az egész kerek világ a Lindbergh babyját kereste, és minden talált gyereket pártfogásba vettek – jutalom reményében. Az öreg hold is olvashatott újságot, mert igen élesen világított egy útszéli bokorra. Mintha csak azt mondaná Gáspárnak:

– Eridj fiam, vedd fel! Megtaláltad a szerencsédet.

Marok bátyánk józan állapotban dehogy hallgatott volna az ármányos holdra. Így italosán azonban még a kis sivalkódó jószágtól sem ijedt meg. Egy kis pólyás kölyök szórakozott a bokorban a maga módján.

– Oszömadta kis nyavalyás, hát ilyen korán kezded már a kimaradást! – kapta karjaiba a kis emberpalántát. Összevissza csókolgatta a kis porontyot. A gyáva hold eltűnt, ellenben sötét gyalogos felhő közeledett – Gáspár felesége.

– Na, ezt vártam kendtől – kezdte anyó cifrázni –, emmán töszi. Hát ezért jár el kend hazulrul. Én azt hiszöm, hogy kend a kocsmában „doborézol”, mint más tisztöségös embör. Dajka lött kendbül. Olyan lány is akad a világon, akinek kend is köll.

– Hát engedj már szóhoz jutni, hékám. Itt leltem a bokorban. Gyere közelébb, hadd lehölök rád. Mindjárt mögtudod, hogy a kocsmában voltam-é, vagy sé.

– Ami igaz, az igaz. Kovács apó pincéjiből nem gyün olyan illat, mint a kend ábrázatjából. De ettől még kendé löhet a gyerök. De hát mutasd csak közelébb:

– Ez a Karikás Pista szöme, a szája mög akár a Kószó Pirosé.

Gáspár sem állta meg szó nélkül:

– A lába mög az enyém, mi?

Anyó nem zavartatta magát: Ne tempózzék kend, én mondom, hogy a Pistáé. Ha én mondom, akkor mérget ihat rá. Utána még föl is akaszthati kend magát.

Csúnya nyelvjárása volt az öreg asszonynak. Tudta jól, hogy Karikás a Rozi lányuk körü forgolódott, mégis Kószó Pirossal gyanítgatja. Addig-addig forgatták a kis ártatlant, míg Gáspárnak is elpárolgott a szőlölé a fejepadlásáru. Majd úgy tetszik a dolog – latolgatta a Marok bátyja –, hogy a Rozibú is van valami a gyerökben.

Már a lányát nem hagyta anyó: Miért nem mondja kend, hogy ez az a gyerök, akit Amerikából kerösnek. Ez az a légből kapott gyerök.

– Ahogy lösz, úgy lösz. Ha Rozié, akkor tudom, Istenöm, hogy vasárnap mögesküdnék a templomban szeppenzációval (diszpenzáció), ha az egész vagyona is rámén kendnek.

Már el is óvakodtak vóna a légből kapott gyerökkel, ha egy asszonyféle oda nem ér. A futástól alig tudott egy-egy szót kinyögni:

– Köszönöm, Marok néni, hogy tartotta a fiacskámat. Hát képzeli kend, be akartam a városba vinni, mert katona lött Péter. Aztán otthon felejtöttem a bukszát, hogy le ne késsem a vonatot, letöttem a Pétörkét a bokorba, oszt úgy rohantam vissza.

Az öreg Gáspár is belecsapott a tanyai nyelvjárásba:

– Hát mán csakugyan légből kapott unokád ez neköd! – Ezzel indult vissza a kocsmába.

Pajtásházasság a homokon

Akad olyan növény, amelyik a homokon is megél. A szél hátán nyargal egyik hely-

ről a másokra. Ordögszekér a becsületes neve. A fiataltság csak királydinnyének tiszteli. Én ugyan Káromgyökérnek nevezném, mert ha egy atyámfia véletlenül királydinnyére lép apja papucsában (mezítláb), meg nem állja egy kacskaringós közfelkiáltás nélkül. Olyan gyengéden szúr, hogy egyhamar el nem felejtí a fehérchseléd, de még a legényforma sem.

Ugyancsak megváltozik összel a homok. Csak a napraforgók élnek még. Ha ugyan életnek lehet a haldoklásukat nevezni. A fejüket egészen derékig hajtják le. Látnak. Hiába forognak a nap után. A szélcsap nap már a földteke másik felén csókolgatja a földet. Meglátogat ugyan minket is, de már hideg a mosolygása. Hogy mennyire irigyelték a kalászos testvéreik a napraforgót, azt csak a pipacsok tudnák elmesélni. Olyan formán éltek, mint az emberek között a nagy politikusok, a mi napraforgóink. Bizony a mieink is erősebbek lettek, nagyra nőttek, de ha a nap elvonul, akkor ezek is megtörnek. Ezeknek is leveszik a fejüket, és olajt főznek belőlük.

A szőlőlevelek féltékenyen takarják a gyümölcsüket: Jaj, ne bántsátok, emberek. Még éretlen szegényke. De akadnak rosszcsontok, akik máris leszednek egy kosárravalót, hogy legyen egy kis korai borocska a háznál. A szőlőföldeken ültetett gyümölcsfák a legjobb adófizető polgárok: Az érett gyümölcsüket lerázzák ők maguk, nem is kell a gazdáknak lecsipdesni. Tanulhatnának tőlük az okosok.

Tanács Julis bizony sohase szedett almát fáról, mint Éva anyánk, és nem is adott sohasem gyümölcsöt Császár Bandinak, mégis pajtáskodtak. Az egész környék tudta, hogy egymásnak teremtették őket szüleik, csak a jó Istenke nem: Juliska családja a gyónásban hitt, templomba járt, Bandi szülei meg imaházba. Ez olyanformát jelent homokon, hogy Császárek nazarénusok, Juliskáit meg pápisták. Juliska szülei nem ellenezték a házasságot, bár nagy vagyon nézett Bandira. Bizony csak nézett, mert úgy tele volt pingálva az öreg Császár telekkönyvi lapja, hogy a fia neve már oda sem fér talán. Juliska szülei már kisebb gazdák voltak. Talán csak húsz hold szántó után fizettek adót. De nem voltak ám kamatfizető polgárok. Nagy a különbség a kamatfizető, meg az adófizető polgár között. Egyszerűen Juliska szülei olyan közönséges polgárok voltak. Juliska édesapját Okos Gáspárnak hívták. Nem csúfolta meg a nevét. Nem kívánt ő semmit, csak boldogságot a lányának, de nem is ad neki semmit – míg él: takaros a lány. Nyalja meg mind a tíz ujját az a legény, aki az ő kötenyit megoldja – mondogatta szerelmes lányáról. Bandi édesapja, az öreg Császár is gondolkodott. Csak azt szerette volna, ha nem az ő fia nyalja meg az ujját a Juliska után. Jobban kívánta volna, ha a fia pénzolvasás után nyalakodik. Mert az öreg is sok kötenyit megoldott, míg odajutott, hogy a száz hold földön gondnok gazdálkodik. Igaz, hogy őt nevezték ki gondnoknak. De a gondnok az már gondot jelent. Hogy, hogyan, megtudta a gondnokságot az Okos Gáspár is. Igaz, hogy már csak akkor tudta meg, mikor már a mennyországban egy kis angyalkát írtak a lánya nevére. De Okos ezt csak királydinnyének tartotta. Kihúzta a tövist a lábából, és odébb állott. Kézzelel-lábbal tiltakozott most már az egybekelésük ellen. Ezt pedig nem szerette ám a családja. A kézzel-lábbal való tiltakozást a homokon a szó becsületes értelmében kell érteni. A kis angyalka azonban csak előállott. Okos Gáspár úgy okoskodott, hogy inkább legyen egy kisgyermek a háznál, mint még egy kenyérpasztító. Örökbe fogadta saját unokáját.

– Inkább örökre lány maradsz, de az én kis valóságomat nem eszi meg a Császár földje – vigasztalta Juliskát.

A homoki emberforma szemében más a föld, és más a valóság. Föld a város földje is, amelyiket csak árendába tart az emberforma. De valóság csak az a homokon, amin teher nincs, nemhogy bérlet legyen.

Követválasztáskor „Defutációba” (deputációba) hívták Okos Gáspárt is. Az ő kezét is meg-megszorongatta a kegyelmes úr. Meg is kérdezte:

- Hány családja van, Gáspár bácsi?
- Kettő. Egy valóságos, mög egy pajtásgyerök. (Hazudni nem szeretett.)
- Pajtásgyerek? Talán béres? – kérdezősködött tovább a nagy úr.
- Nem a. Valóságos pajtásgyerök az. Hát a városban is van pajtásházasság – olvastam én azt az újságbul. Az én lányom is ilyet kötött. Én meg „ódtam”.

Politika a homokon

Ahányféle foglalkozású, ember bújdosik a várostanyai templom körül, annyiféle a homoki politika is. Csak egy ember nem politizál ma az átokházi és királyhalmi széleken: a járás lelkiatyja, a várostanyai plébános. Igaz szolgája az Isten házának. Egész napját a templom körül elterülő kis földecske rendbehozatalára fordítja. Ünnepnapokon meg az emberformákat gyomlálja. Engedékeny simogató kézzel javítgatja a homoki lelkeket. Mikor elfoglalta az új plébániát, nem egy atyafi felhorkant:

- Kenyér köll nekünk, nem plébános.

Első napokban, ha találkoztak a fiatal pappal, bizony szemükre húzták a kis kalapot, és bizony úgy bökték meg, hogy nemigen illett be a köszöntésnek. A mi okos papunk azonban olyan hangosan köszönt vissza, hogy odaelő a gazda megészrevételezte:

- Hallod-é, anyjuk, finom embör a mi papunk. Alig billentöttem mög a kalpagomat, mégis olyan „közönségesen” fogadta, hogy mikor már jó messzire voltam túle, mögemeltem újfönt.

Az első hét múltán mint a futótűz terjedt el, hogy finom ember a papunk.

Aki nem ismeri a homoki lélekvilágot, az talán el sem hiszi, hogy igen sok atyafi csak azért ment el a plébánia előtt, hogy üdvözölhesse az udvaron dolgozó főurat.

A fehérnépet is csakhamar magához édesgette. Sohasem foglalkozott a környékbeli fehérnép botlásaiival. Mindig messzi idegenben élő fehérnépekről példázgatott. Így a fehérnép is megtalálta a helyét a kis templomban. Okult, és mégsem kellett attól félnie, hogy a várostanyai fehérnép háza előtt talál seperni a főúr. Ez a jó papi politika.

Nehezebb dolga van már kint az orvosnak. Az emberorvosnak. Sehogyan sem tetszik a homokinak az, hogy ha elmegy az orvoshoz, akkor az egyiket belgyógyászhoz, a másikat fülgyógyászhoz küldi. Bizony, ha Tanács nénihez kerül egy beteg, az nem küldi a másik kollégájához. Ő maga gyógyítja a betegeit, rendszerint egyféle orvossággal. Elférne az orvosi egyetemre egy politikai tanszék is. Mert nem elég ám a diploma; ismerni kell az emberek tempóját is. Nem szeret a homoki atyafi ide-oda járkálni még egészségesen sé, nemhogy betegen.

A mi orvosunk is rátalált idővel a homoki nyelvjárásra, mert ilyenformán fogadkozik a beteggel. Igaz, hogy haragszik is egy kicsit rájuk:

- Adjon Isten, András bácsi – köszönt a benyitó Börösök Andrásra. András bátyánk szörnyen csóválja fejét.

– Hát olyanformán érzöm magamat, mondtam az asszonynak odaelő, mintha valami férög rágná a gyomrom csínját.

- A gyomra fáj kendnek, én mondom – csörrent rá a most már homoki orvos.
 - Az a, de még hogyan. Szeretnék négy lábon járni. Úgy összeszorít.
- Az orvosunk gyönyörködve vezette rá a jó ösvényre a beteg homokit.

– Jó, hogy ide jött, András bácsi. Jó, hogy nem ment be a klinikára megröntgeneztetni magát, mert ott mindjárt megoperálnák a baja miatt. Így mög én írok vagy három orvosságot, nem kerül sokba, talán csak tizenöt pengőbe.

Alighanem egy kicsit kihagyott a fájás Andrásban az orvosság építkezési költségénél. De az orvos lélekölően folytatta a tájékoztatást:

– Az orvosságot pontosan szedje, és ha jobb négykézláb járni, elgyühet kend hozám úgy is. De a végrendeletét csinálja azért meg, mert igen gyakran előfordul ilyen esetben, hogy hirtelen odébb áll a beteg, ha meg nem operálják.

Szegény jó András bátyámnak fent akadt a nyelve a szája padlásán, majdhogynem az ujjával szedte le onnan. Egy szót sem tudott kinyögni. Felült szó nélkül a kisvasútra. Meg sem állt a műtőasztalig. Ez a jó orvospolitika a szegedi homokon.

Fajmegállapítás a homokon

A tudományról tereferáltunk Szekeres Imrével. Imre bátyám az édesapjától örökölte a nevét. Nem szekérről nevezték el. Se szekere, se lova nincsen. Ismeri Pusztamérget apraja-nagyja. Még a segédjegyző úr is megsüvegezi. Hatalma oly nagy a faluban, hogy a kocsmárosné mindig megtörli a széket, mielőtt Imre bátyám az asztalhoz okoskodna. Pedig nemigen fiatal korban „senyved”, már 1 éven felvitték a bölcsőt a padlásra, és mégis minden fiatalasszony incselkedik vele. Ha piacos napon húst vásárol, akkor a hentesné a legszebb lapockát adja, ha boltba megy, a bótosné kényözteti. Olyan tekintélyös ember, hogy még a végrehajtó is visszaköszön neki. Imre bátyám sokat tanulhatott a városiaktól, mert az egész nagy megtiszteltetést az asszonyának köszönhette. Jó helyen kötött ki legénykorában a homoktengeren. Felesége még a piacbérlőnél is nagyobb úr. Rang szerint legrégebb kofaasszony a pusztamérgesi vásártéren. Ismétlem, rang szerint, a fiatalságát még igen megőrizte Jula néni, különösen a nyelve táján igen fürge. Sohasem hazudik. Ez a legnagyobb baj. Mindenkinek megmondja az igazat. A férjnek is, a feleségnek is. A szeretőnek is. De háziasszonynak kiváló portéka, amint a szomszéd Daka megjegyzte: Sohasem húzza lé más előtt az urát. Úgy tösz, mintha félne az Imre sógortul. Úgy annyira, hogy Imre sógor azt hiszi, hogy ő az úr a háznál. Nagyon jó az Imrémön.

Bizony jó asszony a Jula néni, mert sűrűn megzavarta tárgyalásunkat: Nem falatáznak egy kicsit? Hozzék kend mán egy ital bort. Igaz, hogy figyelmeztette is az öreget, hogy ne igyon sokat, mert ha berúg, kint alszik az ereszet alatt. Azt állítja Jula néni a szegény Imre bácsiról, hogy ha többet iszik a köllötinél, akkor úgy vicsorítja a fogait, mintha „tankló”menne a kavicson. Más kifogása nincs az ura ellen, csak sűrűn csattogtatja az öreg a fogait, ami majd olyasformát jelent, hogy szereti a boroshordó béltartalmát. Imre bátyám sokszor oly kifogástalanul körülslingöli a mondókáját, hogy a legjobb nyelvész is eltévedne benne: Csak azt nem értöm, tekintetös úr, faggatott az öreg, mért köll annyit tanulni a mai fiatalságnak, mikor a parasztnak soha sincs most igaza. Mer az én tudományom szerint valamikor a jogot hívták igaznak, és egy régi könyvből azt olvastam, hogy valamikor nem is olyan régön fel sem mondhattak a bérlőnek, csak ha gazdájának múlhatatlanul szüksége volt rá. Most mög ha nem fizet a bérlő, akkor kiaperálik a földjirül. Úgy-é, hogy nincs igaza a paraszti embörnek. Jobb, ha nem tanul az embörfia, legalább nem is tud semmit a régi világrul.

– Hátha olyan sokat tud, Imre bácsi – csalogattam a homoki nyelvjárásra –, akkor mondja meg, hogy ki írta a Himnuszt.

– Azt már nem tudom – szólalt meg hosszú töprengés után.

– Pedig tudom, hogy a Himnusz az a szózat, de hogy ki írta, azt nem tudom.

Egészen belepirosodott az öreg a töprengésbe. Javítottam rajta egy kicsit: Kölcsey Ferenc.

– Hallottam, hogy Ferenc, csak azt nem tudtam, hogy Kölcsey – lépett az öreg a homoki ösvényre. – De most már csak el né felejtsem, hogy elmondhassam, ha még ez életemben valaki kérdezni tanátná. Aztán miféle embőr volt az a Ferenc? – okoskodott Imre gazda.

– Olyan magyar embőr volt, mint maga, Imre bácsi.

Majd elmeséltem, hogy egyszer Kölcseyt felkeltette a legénye, mert kigyulladt a háztető: Kelljen föl, tekintetős úr, mert ég a ház. Hát oltsátok el, fiam, válaszolt a nagy költő. De nagyon ég ám, siettette a gazdáját a megijedt szolgaféle. Hát akkor nagyon oltsátok, zavarta el az álmos gazdája. Alighanem az Imre bácsi szívéhez szaladt a mesém, mert csak ennyit mondott az öreg: Ha így viselkedett, akkor biztosan magyar embőr volt.

Galli-Curci a homokon

Pusztamérgesen a homoktenger közepén országutat köveznek. Az útszéli kocsmának, Eszes Ilka csárdájának a szája nyitva maradt a csodálkozástól. A szükségmunkások jártak ki-be rajta.

Az öreg kocsmákalapját, vagy ahogyan a városban mondják: a tetejét egészen a szemére húzta, onnan pislogott ki két kis ablakával az országútra. Mulató vendéget kutat a látóhatáron. Ravasz fehércseléd a gondozója. Az öregcsárdát kifestette: száját vagy az ajtaját pirosra, ablakát, mely oly kicsiny volt, mint egy emberi szem, zöldre: még szemöldököt is festett rá. Eszes Ilka vendég löje ... Az országúton unatkozó jegenyére táblát akasztott, melyen ilyenforma csalogató állott:

„Ha zárva van, kocogtassa mög az ablakot éca is.”

A zenét Varjú Jóska népzene-szolgáltatta a „beszedelődzkö dött” gazdaféléknek. Fizetése nem volt. Résziből szolgált Ilkánál. Minden héten akadt egy-egy jámbor atyafi, aki már otthon össze csókolta a lopótököt, és ide már csak azért jött, hogy megmutassa, ki a legény a csárdában. Mert nem olyan buta ám a homoki népség. Nem a kocsmában rúg ám be. Nem is visz pénzt magával. A kocsmárosné bánja meg, ha „hitelt” ad neki. No, de tisztelet a kivételnek. Akad olyan is, aki a vásárból nem hazavigazítja a kocsii-ndat. Büszkén lép le a kocsiról az atyafi, rá sem néz az ajtó előtt álló jegenyére. Pedig a multság végén ő az egyedüli támasztója az elázott atyafinak. Jóska, az Ilka részese, megtöröli a kabátujjában a bajuszát vagy a száját, és rázendít egy csendes andalgóra. Minél többet iszik a gazda, annál hangosabban fújja. A multság kezdetin két kézzel zongorázik a recsegő trombitán, de mikor a gazda jókedvében sírni kezd, akkor már az egyik kezével nem a trombitán nyargalászik, hanem a mulató atyafi zsebében.

Mert hát a részit a Jóska nem az Ilka zsebéből „szörzi”, hanem a kocsmás emberéből. Részinek meg azért csúfolja, mert hát egyszer-kétszer az Ilka is belenéz – nem a táncoló gazda szemébe, hanem inkább a zsebébe. – Mert kell ám a sok fináncnak, no mög a patikusnak, mert hát nemcsak a kocsmát festegeti Ilka, jut néha magára is. Sokszor a társasjáték vége az lett, hogy a Jóska is sokat nézett a pohár

fenekére, és bizony a bor igazságos. Ha az egyikük berúgott, ilyenkor a józanon maradt bizony nem átallotta kiszedni a másik szörzeményit. Mert hát régen oda van már a zsványbecsület. Már az urak is följelentgetik egymást.

A homoki kocsmáros sem okosabb a városi vendéglősnél. Addig meséltek Ilkának a rádióról, míg ráadta a fejét, akarom mondani a pénzét. Mert Ilka fejéért már nem sokat adott a rádiós, pedig kicsapongó ember hírében állott.

Jóska meg úgy állott a rádióval, mint a pesti sajtó 1906-ban a repülőgéppel. Ekkor jelent meg ugyanis az egyik pesti újságban, hogy Daytonban ismét kacsát gyártanak. Valami gépet szerkesztettek a Wright testvérek, amelyben állítólag levegőbe emelkednek, és előre is, meg hátra is repülnek. Amerikának kell annak lenni, aki ilyeneket elhisz, nem öreg budapestinek.

Jóska nem hitt a rádiónak. Pedig az jobban elbánt vele, mint egy szakasz csendőr. A rádió becsalogatta a jobb vendégeket a csárdába. Még a tiszteletes úr is benézett. Minden este összejöttek a falu jobbmódú gazdái, sőt még a fehérség is eljött. A bíró is sokat megfordult most már Ilkánál, ami igazán majd azt jelentette Jóskának: odébb egy házzal, mert két dudás nem fér mög egy csárdában. Ha Jóskára rossz világ is fordult, Ilka meg lehetett elégedve, mert becsületesen többet keresett, és még nem is kellett osztozkodni.

A nagy ködben majd egymásnak mentünk Jula nénival. Igazi rádió-asszony. Ha rábíznak egy titkot, azonnal továbbítja, és készülék nélkül adja tudtára mindazoknak, akiket illet. A falu leghangosabb asszonya. Kofa.

– Tekintetős úr, gyűjék be az Ilka kocsmájába – csalogatott Jula néni. – Valóságos rádió danászik odabent.

Én az igazat megvallva, nem szerettem Ilka házatáját, mióta a pulija becsapott. Mikor még végrehajtók nem jártak a homokon, egy riasztópisztolyt hordtam magamnál a kutyák elriasztására. Sokan csodálkoztak azon, hogy a homokiak nem járatnak újságot, mégis tudnak mindenről. Hát egy titkot, amit András bízott rám, elárulok. Ha a kutyákra vesztegzárat rendelnek, akkor újrjárás kezdődik. Magyarosan: végrehajtók jelennek meg a Gyöpön. Ha meg szabadon lehetnek a kutyák, akkor nem kell tartani semmitől. De most furcsa világot élünk. Állandó ebzárlat van.

Még a boldog világban történt, mikor még a kutyák szabadon jártak-keltek, elkerültem Ilkáékhoz. A kis pulija olyan veszettül rohant felém, hogy én rálöttem a riasztópisztollyal, melynek, mindenki tudja, magja nincsen. Nagyot durrant a pisztoly, és íme, csuda történt. A puli felkapta az egyik lábát, mint egy súlyosan sebesült, és keservesen vonyított. Az egész háznép kirohant. Hiába mondtam, hogy csak megriasztottam a kutyát, mindenki látta, hogy sántít a puli. Szimulált a gazember.

A rádió kedvéért még a pulinak is megbocsátottam. Benyitottunk az ivóba. A hangszórót jó magasra szegezték, nehogy valaki koccintson vele. Galli-Curci Amelita énekelt egy operaáriát. Négy-öt asszonyféle volt az ivóban. Sírtak keservesen.

– Mi baj van, Ilka néni? – rohantam meg a kocsmárosnét.

– Hát nem hallja, tekintetős úr! Operálnak Budapesten. Nem hallja, hogy sír szegény asszony.

Hű az angyalát, operát adtak, és ezek a jószívű fehérségek azt hitték, hogy a kórházból közvetítenek. Nem akartam szentségtörő lenni, zavaromban csak azt kérdeztem meg, hogy hány lámpás a készüléke.

– Hát úgy gondolom, öt rámpás – válaszolt könnyezve Ilka néni.

Galli-Curci úgy énekelt, hogy nekem is kedvem lett volna sírni.

A puli és a primadonna

Módos Géza olyan szép választékot eszközölt a fejedéjében, hogy egy homoki grafológus azonnal megjósolta volna: vendéget vár a gazda.

Hétköznapján nemigen forgolódik a gazda tükör előtt. Megmosakodik ugyan minden reggel a kútnál, de hajigazító műveidbe nem bocsátkozik, csak ünnepnapon vagy vendéglátáskor.

Négy motoros kocsit vágtatott a homokon – Módos Géza bordányi portája felé. Azért mondom, hogy vágtatott, mert hol az első kerekei táncoltak a levegőben a homok alatt bujkáló mély, szívet és gyomrot lötyögtető árkok miatt, hol a hátsók. A homokon eszébe jut a motoros kocsinak, hogy ő sem utolsóbb, mint a négy lábú paripa, különben fáról, mint akármelyik huncut homoki nyerítő jószág. Hol az út jobb oldalán, hol a balszárnyon táncol a legnehezebb motorkocsi is. Olykor meg is bokrosodik, ütheti gázostorral a motoros kocsi, nem mozdul biz az. Forog ugyan a hátsó kereke, de a fránya homok nem kapaszkodik föl a kerékre, hadd forogjon a levegőben.

Mire bekeveredett a társaság Géza udvarára, akkorra az egész férfinép kialakmalkodott az udvarra. Rang szerint. Elöl a gazda, illetőleg legelő a gazda tekintélye, a jó módú gazdát jellemző, hasnak tisztelt testi építmény. A gazda mellett sorakozott a két legény fia és a béres. Az istálló ajtajából nyugtalanul tekintgetett ki a tanya szemefénye. Fénylő okos szemét egy világért sem vette volna le a motoros kocsikról. Talán sohasem látott még ilyen alkalmatosságot, mert rövid „gondolkodás” után olyan körtáncot lejtett a kocsik körül, hogy a vendégek ijedten menekültek az ereszet alá, a pajkos csikó elöl. A motoros kocsit vezetője különben káromkodott, mint akármelyik homoki emberforma. Oda is fordult a gazda az idősebbik fiához:

– Ezök földiek lösznek, mert ilyen cifrán csak mi tudjuk a böcsületöt kifordítani. Csak azt nem fogi föl az észbeli járásom, hogy kicsoda az a Ford. Mert úgy vöszöm észre, ezt emlőgeti legjobban az úr.

Az éjszakákat az istállóban töltő béres is odafordult a gazdához:

– Bebüdösíti az egész házat ez a kakszi. (Taxi.)

Ki milyen illatot szeret. Ahány ház, annyi szag, akarom mondani, annyi szokás. A kis puli is ezen a véleményen lehetett, mert rövid körülszaglálás után megvetően otthagya a kocsikat: elszaladt a Szultán óljához. Bizonyára jelentést adni neki. Bizony szegény házórző Szultán egész nap otthon tartózkodik. Csahol, ugat éjjel-nappal. Tiszteli is mindenki közelből, de már a kerítés mellől a legkisebb gyerkőc is kiölti rá a nyelvét, olyan, mint egy szélsőséges politikus. Mikorra letelepedtek a művészek és a színésznők az ereszet alatt elnyúló, hosszú asztal mellé, akkorra előkerültek a fehérepek is: Géza asszonya és két rokon lány. Az egyik a Géza körösztkomájának a nevelt lánya, másik meg a nevelt lánynak a köröszttestvére – így, ahogy mondom.

Itt bizony nemcsak falra festik a körösztöt. Minden jó gazda háza előtt küköröszt vigyáz a ház békéjére és boldogságára. Ez a köröszt azután megörökíti a gazda nevét is, mert szép aranyos betűkkel oda van igazítva a gazda neve a köröszt alá. Olyik gazda még misét is tartat itt az Isten templomában, a szabad ég alatt. Szögényebb emberforma meg gyerekeket állít az Isten dicsőségére: a körösztfitket (körösztfiú) szaporítja. Ha az egyik atyafi elfogadja a cimborája fiának bérmakörösztapai tisztségét, akkor a két ház körösztcsalád lesz, a gyerekek köröszttestvérek, a rokonok körösztcsaládok és a szülők körösztcsaládok.

Helyszíni felvételt akartak tartani a Korona filmgyár művészei. Az egyik uramat

rendezőnek titulálták, mög is jegyezte az asszony:

– Ez a puli a színésznők között, úgy látom – súgta a körösztlányának.

Nagyon rövidlátó emberke lehetett, mert igen nagy fényezőkat szereltetett az ereszet elé. Anyó megint fennhangon gondolkodott:

– Itt hogyhatnák nekünk ezeket a lámpákat, legalább möglátnám, ki csavarász éccakánkint az udvaron.

Nem így az öreg gazda:

– Hallja-é, tekintetős úr, mi lösz ezekkel, fölgyújtja a házamat.

A rendező váltig nyugtatta:

– Kedves jó gazduram, fényugarak ezek.

– Nono – aggodalmaskodott a gazda –, attul möggyulladhat.

Nem sokáig tereferéltek a rendezővel, mert elállt szeme-szája a jó öreg gazdának. A színészek és a színésznők egykettőre átöltöztek. Olyan takaros homoki legények és fehércselédek lettek, hogy csak félve pislogatott az öreg gazda az új menyecskékre. A két körösztlány úgy megnézte a parasztlegéynek öltözött hősszerelmezt, hogy a távollevő szeretőik alighanem kilesték volna egy kis bicskázásra az új legényt.

Akadtt egy versenytársa is a gazdának. Odaállt a gazda mellé:

– No, öreg, ha kimönnénk a paprikapiacra, melyikünkre mondanák rá az öreg-asszonyok: Öreg embör nem vén embör.

A háziasszony már rátalált a homoki nyelvjárásra:

– Hát bátyya, én mög nem mondanám, hogy az úr nem úr.

A gazdának nemigen tetszett az asszony nyelvezete, még most is féltéköny, azért hát mint jó férjféle, odalépett a primadonnához, meg is csípte az arcát, de csak úgy közönségösen:

– Mán én mögmondanám, hogy a naccsága nem paraszti sor bán lévő, a szagárul. Csak okosabbak a mi asszonyaink, mert azok nem büdösítik be magukat ilyen szépszágúval, hisz közelébe sé lőhetne mönni, mert odaelő az asszony azonnal möghibáz tatná.

– Hát akkor né is mönjék kend olyan közel a naccságához – intette le anyó az udvarlásnak indult gazdát.

A rendező úr kacagva csillapította le az asszonyt:

– Ne féltse a primadonnától, nagyon kényes kisasszonyka ez.

Anyó nemigen nyugodott meg, nagytermészetű asszony:

– Akármilyen „primaremonda” is a kisasszony, fehércseléd az fehércseléd, az embörforma mög mind lélokvesztő, míg járni tud.

Anyó a kiállításon

Bizony a homokon nemrégiben csak egyféle kiállítást ismertek. Ennek aztán nem örült sem aki kiállította, sem a közönség. Hasonlított ugyan a tenyészállatvásárhoz: mégsem volt az. Aki aláírta, bizony úgy érezte a füle tövit, mintha vágóra vinnék. A jótálló sem örült ennek a kiállítási műveletnek, mert igen sokszor kiderült, hogy ő az igazi tenyészállat. Abban az időben is előfordult, hogy a kiállító nem fizetött, és a jótálót állította ki a galambszívű bank. Váltókiállításnak dicsérték ezt a kiállítást. Mióta

a forgószelet kivette a gazdasági tanácsosokat a homokra, azóta ismernek az atyafiak jószágkiállítást is.

A közelmúltban ugyan a kiállítást a végrehajtók rendezték a tanyai kapitányságokon. Itt gyönyörködhetett a gazdájuk a saját nevelésű négy lábú teheneiben.

De hát a végrehajtójárás is elmúlt. A teremtet megelégette a szögénységgel való viaskodásukat. Adott olyan termést, hogy még a végrehajtónak is jut annyi, hogy holtomiglan élélhet belüle, ha holtomiglant Fekete Vera néni állapítja meg.

Szekeres Imre házában választottuk el a rántott tojást a zsírba sült szalonnától. Majd olyanfélét mondtam Szekeresnek, hogy akassza le a fairül azt a sokféle kalendáriumot. Kap már egy-két jó pöngőért eredeti föstményt is. Most is nyitva van egy kiállítás, vöhet olyan szép borjút, hogy sohase fordul föl, ha csak földrengés bele nem kapaszkodik az épületfába.

A jelenlevő tanácsos úr meghibáztatott:

– Nem egészen úgy áll a dolog, Imre öcsém. Ot-hatszáz pengőt is adnak egy képért.

Imre bátyám sűrűn pislogott, ami kételkedést jelent a valóságban: Van olyan két lábú, aki egy vászonra festett lóért ad ötszáz pöngőt. Ha még akkora festményt árulnának, hogy esős időben betakarózhatnánk annyukommal, még én is vonnék egyet, de olyik festés, mögkövetöm, még zsebkendőnek is kicsiny volna hétköznapi használatra. Minthogy keszkenőről volt szó, anyó folytatta tovább: Tud is kend ahhon. Nem azért állítják ki, hogy eladják, hanem gyönyörúségből, hogy lássák. Vótam én is egyszer egy ilyen helyön. Nem adtak el egyet sem. Betévedtem. Azt hittem, hogy egy üveges bolt. Gondoltam, ha már bent vagyok, mögtekintöm. A bűvész úr nagyon fiatal volt. Szép, szöke, nagy szál legény. Ő is le volt pingálva vagy hat képön. Mög is kérdeztem tüstént, hogy mennyiért adná mind a hat képet, mert köllene a sparhert fölé. Majd lényeit az úr, úgy kiabált: Azt hiszi, öreganyám, hogy azért festetem a képeket, hogy eladjam! Nem tudja azt kend megfizetni. Tisztességgel feleltem: Hát ha sokat nem kérne, vonnék én többet is. Úgy látom, nem egykönnyen gyün lé rölük a festék.

De nem hagyta ám a bűvész úr annyiban. Megfogta a kezemet, és elvitt egy olyan képhön, melyrül olyan szép tanya nézött lé, hogy jó szívvel bemöntem volna oda lakni. Azt mondta a bűvész úr, hogy mennyit fizetnék, ha a tanyaikat így lepingálná. Föléröztem egyszerre.

– Azért nem fizetnék semmit. Látom én azt öleget.

Erre mög azt felelte, hogy nincs a tanyaiban érzék. Nem hagy iám ám magamat:

– Ha az úrnak paksziója van fösteni, akkor azt né mással fizet lesse mög.

Szekeres csitította a tűzbe jövö anyót.

– Azért mög lehet ám, hogy olyan sok képet fösteni nem pakszió.

Móra Ferenc országa

Szépirodalom a homokon

Nem borítja bíborszőnyeg a fellegvárába vezető lépcsőket. Nem settenkedik a szolgák serege az ajtaja előtt. Titkárnak, alabárdosnak nyoma sincs. Nem kérdezik, ki fia vagy. Nincs kiírva a látogatási idő.

Két teremből áll a dolgozóosztálya. A régi, mesebeli titánok mű helye jut a látogató eszébe. Bátran nyitottam be. Gondoltam, majd összeszedem magam az első teremben. Móra Ferenc fogadott. Dolgozókabátban. Nem pizsamában. Sem földig érő nyak kendővel. Sem bozontos hajjal. Egyszerűen, mint egy igazi úr. „Engem lát, ki a tant látja” – mondta egykor Buddha ... Ez áll Móra Ferencre is. Olyan, mint az írása. Egyszerű és mégis felséges, tiszta és derűs, mint minden mondanivalója, és mindenekfelett magyar.

Merényletet terveztünk a város ellen. Irodalmi lapot akartunk indítani az ígéret földjén: Szegeden. Az irodalom kegyes urát keres tem föl, tanácsért. Aranyos tekintete bátorságot öntött belém. Úgy beszéltem az irodalom fejedelmével, mintha egy földimmel disputálnék. Azaz ő beszélt, és én meg hallgattam.

– Bátor gyerekek vagytok, öcsém, de sorsotokat nem fogjátok elkerülni. Két hónap múlva eltemet a homok úgy, hogy a fületek se látszik ki.

Megijedtem. Mert két hónapos újságot még nem érdemes kiásni a homok alól, emlékek sem. Bár, ha egy példányt elfogad Móra Ferenc, könnyen kerülhet a lapom a British Museumba. Mert sok nyakas magyarnak a koponyája került már külföldre Móra Ferenc jóvoltából. Hátha egy koponyát épp az én újsá gomba becsomagoltat majd.

Nem akarom azt mondani, hogy irodalmi lapot csak ezeréves koponyák számára szabad indítani, Szegeden akad a Dugonics Társaságban fiatalabb olvasó is. Védekezni próbáltam:

– Hatalmas előfizető tábor van mögöttem. Ha hinni lehet a pénzügyminiszternek, hogy a gazdasági helyzet a mélypontra áll, és innen csak az emelkedés van, akkor az előfizetőink száma meg is marad. És legyen akármekkora homok, ha én Móra Ferenc oázisáról hozhatok innivalót, akkor még megélünk.

Megtömködté kis pipáját öfelsége, és napkeleti bölcsességgel igyekezett megmenteni városát az irodalmi veszélytől:

– Én nem beszéllek le, mert még van hely a pincémben a többi szárnyaszegett lapok mellett. Az előfizetők száma nem jelent semmit.

– Csak húsz fillér lesz egy szám ára – rebegtem.

– Mit tudod te, öcsém, azt, hogy mi az, húsz fillér, ha irodalomról van szó – bátorított a Mester. – És hányán szurkolták le az előfizetési díjat? – folytatta lélekemelően, akarom mondani lélekölően.

Kegyelem szegény árva fejemnek, de most örültem, hogy csak két terme van a nagy királynak. Csak két termen keresztül kell leforrázva kibandukolnom. Mert árva tekintetem elárulta: Előfizetőknek se szeri, se száma, de fizetni, azt, egyik sem akart. Hiába ijesztgette a gyűjtő az előfizetőket, hogy akkor nem kapnak lapot. Ma mindent kibírnak az emberek ...

És most jelentkezett az igazi Móra. Ugyan melyik nagy író törődne egy halva született irodalmi lappal? Csak egy fejedelem lehet oly leereszkedő, hogy minden alattvalójával törődjék:

– Ha megjelensz, számíthatsz rám – folytatta mosolyogva. – Én nem hagylak el ...

Egy perc alatt lent voltam a Tisza partján. A lépcsők helyett zavaromban a fellegvár kavicsos oldalán léptem le. Úgy éreztem, hogy a lap is zuhant velem. Pedig milyen szép borítékja lett volna. Milyen hangzatos felírásokat terveztem: Miért véres a polgármester keze? A belső lapon szépen megmagyaráztam volna: Mert almahámozás közben megvágta az ujját. Mit fog szólni az orvosi munkatársam a lap idő előtti elhalálzásához. Vagy a lap jogi tanácsadója milyen tanácsot ad, ha egy előfizető követelni fogja a lapot. Még szerencse, hogy pénzt nem láttunk, mert ki fizetné azt vissza.

Kedves jó emberek

Ezerkilenszázharminckettőben ünnepelte az ország színe-java Móra Ferenc harmincéves írói munkásságát. A nagy író t sorozatos ünnepségekkel vette körül a hálás olvasóközönsége. A dolgozószobáját megtöltő levelekre körlevélben válaszolt az ünnepelt Mester. Leközlöm, mert úgy érzem, Mesteremnek áldozok, ha egy-két „hangadó” szögedi atyafinak felidézem Móra meleg sorait.

„Kedves jó emberek, napok óta borzongok attól a jóbarátok adta tanácstól, hogy úgy köszönjem meg a jubileumi üdvözléseket, ahogy az esküvői gratulációkat, meg a temetési részvétnyilatkozatokat szokás. De mentül nagyobbra nőnek az asztalomon a virágkaszlak, annál kénytelenebb vagyok beletörödni abba, hogy nem szoríthatom vissza külön-külön minden jó emberem kezét. Arra kérem őket, nézzék el nekem, hogy mégis megfogadtam a baráti tanácsot, ami talán nem is egészen stílszerűtlen: hiszen a jubileum olyan találmány, amiben a lakodalomból is van valami, meg a temetésből is. Az ember azt hiszi, hogy delez, de azután mégis csak kitudódik, hogy estére harangoznak.

Aztán azért is jobb így egyszerre köszönni mindenkinek, mert így nem kell minden levélnél, táviratnál külön szégyellni magát az embernek a sok meg nem érdemelt jószág miatt, mely annyi szívből süt rá, s amely még az olyan terhet is elviselhetővé tette, amit harmincéves jubileum jelent egy öreg dologtevő munkásnak.

Mindenkinek, aki szívből köszöntött, szívével köszön vissza
öreg barátod: Móra Ferenc.

Szeged, 1932. május.”

Kedves jó emberek! Ha a virágos Móra-kert felé visz az utatok, és szobra előtt eszetekbe jut kedves levele, ne gondoljatok haraggal azokra a szegedi „kitűnőségek”-re, akik a szobor leleplezését megakadályozták. A nagy Szegednek sok-sok dicsőséget hozó Móra Ferenc talán mosolyog odafenn, talán azt mondogatja a jó Gárdonyinak:

– Sohasem kerestem az ünnepeltetést, de mégis fáj, hogy jóbarátaim harcra készülnek a napraforgós vitézekkel...

Bocsássatok meg az ünneprontóknak.

Móra Ferenc utolsó napjai

Az idő napsütéses volt 1934. február 5-én. Az enyhe téli idő kicsalta a szegedi fiatalokat az utcára, sétálgatni a Dóm téri árkádok alól kifutó Boldogasszony sugárúton. A Tömörkény Társaság igazgatósága a sugárút felé vette útját: Lugosi Döme, a színész-történelem kiváló szakírója, Csertő Ferenc festőművész, Kovács Árpád újságíró kol-

légám és e sorok írója, mint a Tömörkény Társaság igazgatója. Fent volt még a nap, délután négy óra lehetett.

Mi fáztunk, szörnyen fáztunk, kabátunk gallérját nyakunkig felgyűrtük. Nagybeteghez készülődtünk. Díszelnökünkhöz. A nagy mesemondóhoz, az Aranyszőrü bárány jó gazdájához, Móra Ferenchez.

Örömet akartunk szerezni a nagy földmunkásnak, aki felásatta csatlósával egy régi rézgarasért vagy kupáért még a legjobb komájának a háza táját is. Díszoklevelet vittünk a nagybetegnek. Tudtuk, hogy néhány hét múlva üres lesz a nagyapa ágya, és árva lesz a csengő-bongó tolla. Móra Ferenc egész életét jellemző békés mosolyát február 8-án reggel 7 órakor kioltotta a halál.

Móráné fogadta az előszobában a küldöttséget. Nem is sejtette, hogy a férje milyen súlyos beteg. Csak Panka, a lánya tudta ...

– De jó, hogy eljöttek – mondotta Móráné –, nagyon fog örülni Ferikém.

Bevezetett bennünket az ebédlőbe. Most Panka jött közénk. Könnyek között panaszkolt: nincs mentség.

– Nekem már hat hónappal ezelőtt megmondta a professzor.

Tovább nem beszélhetett, visszajött Móráné: – Hoztam egy kis barackpálinkát. – Majd így folytatta: – Beszaladok a Ferikémhez, és megmondom, hogy a Tömörkény Társaság elhozta a már régen bejelentett díszelnöki oklevelet.

Némán, csendben ültünk. Egy percbe sem telt, és lelkendezve visszajött: – Ferikém várja magukat.

Egyenként járultunk az ágyhoz. Melegen ránk nézett, és bágyadtan, mosolyogva mondta:

– Adott-e az asszony egy kis barackpálinkát? Adjatok nekem is – fordult az asszony felé. Hozták is tüstént. – Soha nem esett ilyen jól! – Aztán váratlanul így folytatta: – Sok időre van még szükségem. Még tíz évre való mondanivalóm van.

Csertő aztán elővette a háta mögé rejtett, berámázott díszoklevelet, s Móra Ferenc elé tartotta. Móra szeme megpihent az oklevélen, de nekem úgy tetszett, mintha ezer és ezer kilométer távolságból nézegetné.

Most már én szakítottam meg a csendet: – Feri bátyám, a közelgő tavasz meg fogja hozni a gyógyulásodat. Sütni fog a nap ... – De nem folytathattam, mert közbeszólt: – Sütni fog, de nem lesz kire.

A nagybeteg levette rólunk tekintetét. Mintha nyitott szemekkel aludt volna el. Tekintete a mennyezetre szegeződött. Talán a mestergerendákat kereste, amelyeket oly gyakran számolgotott kisgyermek korában.

Csendben osontunk ki egymás után. Talán el sem búcsúztunk a ház népétől. Árván maradt a Tömörkény Társaság. Két díszelnökünk volt. Tömörkény István és Móra Ferenc, az alkonyatba merülő szegedi homoki világ mélységes csendjének meghallok

Száz arany egy Móra-arckéért

Nem. Ma nem vagyok éhes. Ma ettem reggel is, délben is. Vacsorám is volt. Igaz, kenyér és szalonna volt mind a három ünnepélyes alkalommal.

Nem is olyan régen, karácsony előtt, hiába kutattam odaelő, még egy kenyérmorzsa sem akadt a háznál. Régen megírt kéziratokkal melengettem elgémberedett tagjaimat.

A nagy szegénységemben három kincset őriztem: Móra három arcképét, amelyeken Móra vizsgáztató sorait olvashatja a boldog halandó.

Sohasem hittem, hogy a gyomor olyan nagy zsarnok. Megparancsolta, hogy csomagoljam be a három kincset, és küldjem el a Móra Társaságnak Félegyházára. Csak egy cipóralvót kértem értük. Arra is gondoltam, hogy legjobb helye lesz a Társaságnál a szent írásoknak. Igen, egy barna cipóra valót kértem, és nem száz aranyat.

Az aranszívű Móra bizonyára bűnnek esett a régi szolgája históriáján – a csillagos égben.

Bizony visszakaptam a fényes Társaságtól mind a három képet. De jó embörök lehetnek, mert azt kívánták levelükben, hogy múltam el a szegénységöm, de ők bizony egy rézgarast sem adhatnak, mert nincs, hogy még jobban felvidítsanak, még azt is írták: Ahun nincs, ott né keress.

Dicsőség a Móra Társaságnak. De ha a panaszom felhallatszik a szegény kapakerülők főistápolójához, Móra Ferenc atyánkhoz, bizonyára kilép a Móra Társaságból, és erről, ha lehetséges, értesíti is a sínylődő tudós Társaságot.

Leánykereskedő a homokon

Vásárhely házasságközvetítő intézetéről lett híres a homokiak előtt. Takarmány András idehajtotta az akarata. Mint bérös hajtotta az idő kerekét. Háziasszonya özvegyi sorban élt. Annyira a szájára vette a környék a háziasszonyát, Rozsos Hebők Péter özvegy lányát, hogy kimondta a boldogító igent:

– András, mögházasodhatsz. Mert így nem tarthatlak a házam körül.

Igaz ugyan, hogy volt András belül is, de hát a gazdasszony jussa az engödélyezés.

Talán még pogácsát is kapott az útra, mert meg sem állt Pattantyús Gergő vásárhelyi lánykereskedőig. Mikor befordult Pattantyús Gergő házasságközvetítő házába, illendően előadta jövetelének célját. Pattantyús igen jó embör lehetett, mert mindjárt megkérdezte, hogy milyen lányt akar. Nagyon ütött ez a szép beszéd András emberiségén. Sohasem hitte volna, hogy ilyen nagy úr lössz. Olyan körülményesen akart válaszolni, hogy egy szót sem tudott kiejteni. Meg azután hirtelen az eszébe jutott, hogy meg kéne kérdezni Vera asszonyt is, Rozsos Hebők Péter lányát.

Pattantyús gondolatolvasó is lehetett, mert így környékezte András:

– Hát van-é kendnél tíz pengő? Akkor mindjárt választhat is.

András tempósan kisimogatta a tízpengőt. A lánykereskedő meg hat darab fényképet sorakoztatott fel az asztalra.

András egyenkint az ablakhoz vitte, úgy gyönyörködött a jövendőbeliekben. Nagy nehezen szóhoz is jutott:

– Adnék kigyelmednek még egy tízest, ha kettőt is választhatok.

Amint mondtam, az öreg jószívű volt. András magához vett kei fényképet, és így búcsúzott el Vásárhely büszkeségétől:

– Hazaviszöm, mögmutatom a családnak.

András járatos volt a kereskedelömbé, ő szokta a bort eladni, •ízért hát illendően folytatta:

– Tartsa fönn ezt a két lányt nyolc napig. Míg odaelő kiválasztik, hogy melyiket

illessem kezemmel...

András baj nélkül hazavitte a két szép fényképet. A környék is megnyugodott: Házasodik András.

Össze-összegyűlnek Veránál a szomszédok vasárnaponként – választásra. Hogy mind a mai napig nem döntöttek, annak nagy oka a Vera asszony – mondogatják a faluban –, nagyon válogató asszony ...

Nyakravalós...!

Aki ismeri a négylábú ökrök járását, az tiszteli a nyakravalós ökrök rangját is. A csordából épp úgy fogják ki, mint a csikót a ménesből.

A tinónak sem ízlik a járom, akár csak egy kétlábúnak ...

A szarvakkal kibékül valahogyan a négylábú ökrök, mert már a tinó is tudja, hogy csak ökörnek dukál az ilyen viselet.

Mikor valamennyire megtanulta az ökörfia, hogy mi a különbség a cselő és a hajsza között, akkor bekerül a tanya elé. A kerítés előtt úgy ágaskodik és küzd a hajtókkal, mintha neki kellene viselnie a gazda ügyes-bajos dolgát. De hiába bög. Hiába imádkozik a maga módján. Legyűri a kétlábú emberforma.

A tanya udvarában még csak valahogyan tolja a ház népe, de az istállóba a legjobb „kevert” sem csalja be. Hiába hívogatja belülről egy-két fejőstehén, és hiába simogatja a háziasszony.

Az öreg gazda ilyenkor kivezeti az udvarra a legöregebb ökröt, kötőféket vet a nyakába, majd a tinót odaköti az öreg testvérhez. Az idősebbik négylábú úgy odaviszi a jászolhoz, be az istállóba, mint egy kortes a rábízott emberfélét ...

Takács János felesége különös egy homoki lélek; fejkendőt visel, meg már át is lépte a hatvanadik tavaszt, mégis hozzá járulnak a homoki atyafiak, ha valamilyen kelevény lepi el a testük állományát. Nagyon tapintatos asszony. Kitapogatja a betegséget az embőrfián, még akkor is, ha legény a szenvedő állítmány. Mert hát nemcsak szenvedő alanyul tanul a jólélek, akad szenvedő ige is. Régebbi időben szolgált a betegnek más orvossággal is. Üvegös orvosságot is adott, ha hozott üvegöt a „hektikás”. De mióta az orvos került a környékbe, azóta csak ráimádkozással segíti a földönjáró, de főlegbe igyekvő halvány arcú atyafikat.

A ráimádkozástól még nem rosszabbodott meg egy betegnek sé a közállapotja. A Tanács néninek mög egyenesen használt. Az öreg Tanács meg sohasem mondott ellen a gyógyintézetnek, bár többször becitálták már a gazdát is a rendőrségre. Ilyenkor meg is felelt az uraknak:

– Nem avatkozok én bele az asszony dolgába. Akkor sé avatkoztam bele, mikor anyó fiatal volt, és az urak is jártak hozzá épülésre ...

A sok iskola mégis éreztette a hatását. Anyó meg is mondta egy este a gazdának:

– A tanult embőr mind istentelen. Nem hisz imádságnak. Ezön a hétön egy beteg sé keresött föl. Jó volna, ha kend utána nézne egy-két nyakravalósnak.

Tanács gazda megértette a tudósasszonyt, még az este szörzött egy-két nyakravalóst, akik jó percentért azután behozták a betegfélüket ...

Mikor következik a választás a homokon, nem írja fel a gazdát a rendőr, ha kint legelészik a jószág az országúton, nincs záróra a kocsmában, eltűnik a végrehajtó, és

előre köszön a jegyző úr. Temesvári néninél szállt meg a jelölt úr, úgy gondolom, azért, mert tudósasszonyhoz illik tudósembör, vagy azért, hogy ő is imádkozással segít az embörfián.

Mikor Légvári Töhötöm jelölt úr létanácskozott anyóval, a tudósasszony neki is nyakravalós ökröt ajánlott.

A képviselő úr elfogadta anyó indítványát, még meg is toldotta egy kis beszéddel:

– Nagyon helyes, Tanács néni. Mi is használunk nyakravalós ökröt, csak másképp nevezzük őket.

A képviselő úr sé iskolában tanult mög járn. Mielőtt lejött a kerületébe, húszezer képeslapot csináltatott. A képviselő úr nézett lé lóhátrul a képön, a szegény nyakravalós ökörré. Arra gondolt a képviselő, hogy átadja a lapokat a kortesoknak, a Tanács néni háziállatainak eladás céljából. Megveszik a választók bizonyosan, olyan szép lovon ül. A lapot majd ötven fillérért árusítják. Ide a kortesé lössz, még a másik fele a képviselő úré, fájdalomírnak arra az esetre, ha fölbuknak. Áldomásnak, ha begyünne.

Hát úgy fordult a dolog, hogy képviselő úr fölbukott. Pestről írt azután a Tanács bácsinak, hogy a megmaradt levelezőlapokat küldjék föl a címére Budapestre, az ő költségére.

Tanács gazda szótfogadó embör volt. Összehívta a nyakravalósokar. Talán egy hónapig se tartott, és megcímezték a megmaradt úzenkétezör levelezőlapot egyenkint a képviselő úr nevre, és bedobták a főpostán egyenkint. Bélyegöt egyre sé töttek.

Azt írta a képviselő úr, hogy az ő költségire adják föl...

Még meg sem köszönte a képviselő úr a kortesek fáradságát.

Repülő ökrök

Két sor ház bámul az országút mentén az ott járókelőre Árpádközponton. Ez az egész falu. Többi kis tanyai ház csak úgy messziről pislog ki a köves útra.

Ma azonban nagy sürgés-forgás támadt az egész környéken. Közönséges keddi napon bámézkodók egész raja jelent meg a gazdakör nagy vendéglője előtt. Komédiások járták be már két nappal ezelőtt a falvakat, hívogatták, csalogatták a nagyérdemű közönséget. A huszadik század legnagyobb illuzionistája fog szerepelni.

Tréfásan még azt is hozzátették, hogy szabadon elővezetve. Hát ez használt, mert illuzionistát még nem láttak, s nem is hallottak a homokon. Azt sem tudták, hogy kétlábú fenevad-e, vagy tollas madár. Annyi biztos, gondolták az emberformák, nagy állat lóhet, hogy ilyen nagy lármát csapnak neki. Csak az öreg Patyi bácsi csóválta a fejét. Én már megjártam Pest városát, benéztem az állatkertbe is, de illuzionistát nem láttam. Talán valami óriás teknős lehet; amelyik a hátán viseli a házát – töprengett az öreg. A belépti díj igen szépen leereszkedett az annyit emlegetett gazdasági „Vaksághoz”. Állóhely két tojás, ülőhely egy rántani való csirke.

Meg is jegyezte a kisbíró vacsora közben. Csak nem lóhet az olyan nagy állat, ha csirkét mög tojást öszik. Mire a kisbírónál üldögélő vőforma csöndesen megfelelt. Bizton kígyó lóhet. Annak köll lönni, folytatja az atyafi, mert összehajtogatják, elfér akármilyen kis helyön. Mire a jó öreg hold nagy fáradtan kiért Dorozsmaközpontra, akarom mondani Árpádközpontra, hogy ő is részt vegyen az előadáson, akkorra a már nagyérdemű közönség elfoglalta a padokat.

Minden homoki vendéglőben a nagy terem mélyén egy dobogót állítanak fel, a rezesbanda számára. Egy ilyen dobogón ücsörgött a színpad. A kis színpadon a díszletfalak egy tömlőc helyiségét ábrázolták. Az ifjúsági egyesület itt szokta megtartani az előadásait, mely vagy tömlőcben kezdődött, vagy áristomban végződött. Sokszor, előadás után a nézők is áristomba kerültek. A rendezői teendőket a kocsmáros farkaskutyája látta el. Hol az egyik falhoz dörgölődött, hol a másikhoz. De mindig vigyázott arra, hogy a tömlőckeret megmaradjon.

Itt nem szokás tapsolni. A vendéglős alighanem előre megbeszélte a cirkusz vezetőjével, hogy az előadást csak akkor kezdjék meg, amikor már a sötétben előkészített ital elfogyott. És még az előadás megkezdése előtt a „fizetséget” is el akarta intézni, nehogy a nagy illuzionista fellépése után az egész bevétel illúzió legyen. Az előadás igen jól kezdődött. Igen sok csirke és tojás gyűlt össze a komédiások egyetlen kocsjában. Cirkusz személyzete négy tagból és két öszvérből állott. Az igazgató, nevelt lánya és a két nevelt fia. A vendéglősnél mindig kialkudták, hogy lakást és ellátást tartozik adni, az egész személyzetnek. Mint mondtam, itt nem tapsolnak. Ha tetszik az előadás, akkor a mellette ülő szomszédal kezd el virtuskodni, vagy a kalapját üti le, vagy ha nincs kalap a fején, akkor megelegszik egy kis bőrhorzsolással is. Ha azután a szomszédnak tetszik a darab, akkor úgy vágja visszakézből a hadakozó atyafit, hogy négy-öt szomszédját üti ki a sorból. Ha azonban nem tetszik a darab, akkor belekeverik a játékba a színészt is. Megkínálják a színészt egy üveg sörrel, úgy harminc-negyven lépésről, ami városi nyelven azt jelenti, hogy odavágnak egy pár sörösüveget.

A közönség már türelmetlenül várta a fenevadat. Nemsokára megjelent az igazgató hosszú álszakállal, mikor a nagyérdemű közönség megtudta, hogy ez az a híres fenevad, akkor olyan morgás hallatszott a nézőtérről, hogy a hamburgi állatkert oroszlánjának bömbölése édes altatózene volt ehhez képest. De mikor a híres bűvész pusztá kezéből egy pár galamb repült fel, tátva maradt az ordítószáj, hát még mikor a füléből annyi szalagot húzott ki, hogy Árpádközpont összes szüzeinek a haját be lehetett volna tönni. A bűvészünk elemében volt. Egyik kezével tüzet csinált, másik kezével vizet. Majd a harmadik sorban ülő atyafinak tárcáját varázsolta ki. Az előadás végén, mikor kalapjából egy lepedő nagyságú zászlót bontogatott, hatalmas bömbölés csapott föl a színpadra: Megállj, az apád!

Galuska Márton két ökröt adott el a vásárhelyi piacon, az előadás kezdetére ért éppen ki. Nem találta a zsebében az ökrök árát. Az inge alá rejtette el egy vászonzacskóban. Ki gondolt volna arra, hogy még Vásárhelyen ellopják tőle a pénzt. Az egész közönség a cirkusz igazgatóban „látta” a tolvajt, akárhogy is tiltakozott ellene. Még a csendőr is erősítgette, hogy aki az orrából aranyláncot húz elő, az könnyen kivarázsolhatta Galuska bátyánk pénzét is. Ha a csendőrök nincsenek jelen, igen könnyen megvizsgálták volna még a belső zsebet is az igazgatónak, hogy nem rejtette-e el a gyomrába az öreg Galuska pénzét. Három hétig élt az igazgató az állam kosztján, míg végre valahogyan kegyelemből elengedték. Még máig is emlegeti a vándorkomédiások előtt a központi kalandját. Az öreg Galuska is sokszor hajtogatja az unokái között. Nagy fenevad az az illuzionista, megvett két ökrömet, mint a szomszédok mondják, ellopta az ökrök árát. Sem azelőtt, sem azóta nem láttak illuzionistát a homokon.

Harc a halottal

Bodor Annust, a jókedvű királyhalmi fehérceledet egyre pusztította édesanyja:

– Kedves lányom, né hallgass té másra, csak a szülédre. Ne halgass lelköm a testöd kívánságára. Láthattad, mennyit vergődtem édesapád mellett. El akar vonni a Kiri Lukács. Né vesd el magadtul.

Ilyenformán csepegtette a mérget a jó anyó a kislány szívébe.

Hiába mondogatta Annuska:

Nem lüköm ki a szívemből Balog Pistát. Kend is szeretött magának, neköm sé szeressön kend.

De anyó irgalmatlan volt:

– Annyi földje sincs a Pistának, hogy a nyoszolya lábát lérakhassátok, a Kirié pedig a bogárzó nagy része. Bérösöd lösz, mög szolgálólányod.

Bizony a valóság legyőzte Annust. Mikor a lakodalmas nép befordult az özvegy Kiri házához (a homokon az embört is özvegynek tisztelik, ha magára hagyja az asszony – örökre), a gazda bemutatta a házát az új asszonynak.

Kirire gyereket nem hagyott a felesége. De eddig kerülgette Annus sógorasszonya, hogy ilyen derék lány Annuska, mög olyan szép, hogy Lukács anyakönyvezetőhöz került. Pedig Lukács nagyon szerette az első asszonyát. Hosszú ideig betegeskedett. Ótotta is az orvos, de hát a betegség nem felelt mög az oltásnak.

Lukács igazságos embör volt. Mikor bekerültek Annuskával a vendégszobába, reámutatott a szépen festött ágyakra:

– Ezöket még az első asszonyom hozta.

Mikor kikerültek az istállóba, két tarka tehenét így mutatta be:

– Ezöket az első asszony nevelte.

Hát bizony nemigen tetszett az igazságos kiszólás Annuskának. Fájt neki az első feleség emlőgetése. No de mindenért meg kell szenvedni. Csak azért ment Annuska a Lukácshoz, mert Pista nagyon szerette az italt. Nem bízott benne. Azért fogadta meg édesanyja akaratát.

Eltelt egy hét. Eltelt egy esztendő, de Lukács nem engedött első felesége emlékből. Vass Piros jó asszony löhetött, mert egész napon át csak üvele élt szóbelileg Lukács.

Annus felvette a harcot a halott asszonnyal. Addig hízelkedett az urának, míg eladták a két tehenet. Az ágyak nem háborították Annust, mert igen ritkán mentek be a tiszta szobába. De hiába vötte lé a fairül az első asszony fényképit, meg az általa hozott szentképeket. Meg hiába festötte más színüre az ereszetöt. Minden nap felkerült Vass Piros az asztal mellé. Annus eldugta az istállóba azokat az evöszerszámokat, amelyekkel Piros élt valamikor. Asztalkendöt is újat vött. Már mindönt elcserélt a házban, mikor a gazda így fordult Annuska felé:

– Látod-é, a Szultán kutyánk nem barátokzik mög veled. A Pirost meg úgy szerette, hogy mindig nekiugrott, ha előkerült.

Annuska olyan jó ellátást tett folyamatba a Szultán étkezési rendjébe, hogy a Szultán is befogadta Annust. Mikor már békesség állt volna be a lelkivilágba is, akkor mög Lukács megbetegedett.

Olyan láz lepte meg a testit, hogy az esze alig fogódzkodott meg a világba. Negyvenegy fokot mutatott a mustmérő a hóna alatt. Mert hát okos embör volt, aki olyan mustméröt agyait ki, melyik még a hófokot is megmutatja.

Épp a halállal vitatkozott, mikor az orvos megérkezett a bőrtáskával. Az orvos jó pénzért kiegyezött a halállal, hogy egy darabig békiben hagyja Lukácsot. Az orvos becsületes ember volt, mert megmondta Lukácsnak, hogy nem az orvostudomány, hanem az asszony gondos ápolása ragadta ki a halál karmaiból. Még azt is hozzátötte,

szöröncse, hogy azonnal kihívtak, mert röggelre elszállították volna a háztul, mégpedig Szentmihály lován.

Mikor bejött az asszony a betegágyhoz, Lukács becsülettel szorította meg Annuska szorgos kezét:

– Légyőzted, hé, a Pirost.

Nem is emlegette többet az első asszonyt. Annuska meg féltően babusgatta a mustmérőt, amelyik megsúgta a gazdaasszonynak, hogy nagy veszélyben forog az ura.

Téli kereset

A fehérre meszelt meleg kemence magához csalta András felesé gét. A hátát izegve-mozogva vetette a búbos falának. A petróleumlámpa, mely az asztal felett bóbiskolt, alig-alig nyitotta fel kormos szemét. Szabó András a kis asztalnál üldögélt. Mellette a padon a kenyérkosár pihent, a kosárban három homoki bicska aludta az igazak álmát. A legkisebbik bicska gazdája, a hatesztendő ifjabb Szabó András a kemence kuckójában játszadozott a karácsonyi fapuskával. A jó öreg kemence a homoki emberforma igaz téli gond viselője, bárcsak szalmát kapott vacsorára, mégis úgy felmelegítette a kis szobát, mint akármelyik kályha királykisasszony, akinek porosz-csokoládé szénnel kedveskedik a gazdája. András nem kedvelte a jóságos kemencét, a borral szokott ő összelepedni. A gazda egy „plajbászt” szorongatott a markában, és szép tempósan húzogatta az asztalon, alighanem papiros volt a keze alatt, de olyan sárga volt, hogy dohánylevél helyett is elmehetett volna szol gálni. András gazda nemigen szokott papiroson számolgatni, kiszámította ő a rozsliszt árát a sapka alól is, mint az asszony szokta a kendő alatt kitalálni a tojás árát. De most igen nehezen fogott a feje lelke. Az esztendőt elég tisztességgel temette el. Volt elegendő lisztecse a kamrában, egy hízó is került a padlásra. Márpedig oda nemigen megy a jószág a maga jószántából. Tűzrevaló is akad annyi a kerítés mellett, hogy akkor is elég lenne, ha a tél apó aratásig nevelgetné a jégvirágokat a kis tanyai ablakfélékben.

Az asszony megértette az ura gondolatait, bár az egy szóval sem hangoskodott, csöndesen fordult az urához:

– Mit készítek kendnek az útra?

Még azt is hozzátette, hogy el ne költse kend a keresetit, jó lesz lábbelire a gyөрöknek.

Hát bizony arról mesélgettek Andrásnak, hogy nem illik egy jó homoki atyafinak az asszony mellett tölteni a telet, hogy így, meg úgy, téli kereset után kell vetni magát a kapás embernek is. Fogott is András a buzdítás, és egy magánjárót épített. Egy magánjáró kazánt, olyan pálinkafőzőfélét, amely legtöbbször a fináncokhoz vitte a gazdáját. A fináncok még nemigen szeretik a magánjárót. Azt kérdezték tőle odabent, hogy akar-e önként fizetni. Nemigen ismerik a homokiakat. Önként fizetni még a városi ember sem fogadkozik. Homoki nyelvezen válaszolt a főbiztos úrnak. Ha muszáj, majd fizetők. Mőg, ha lősz miből. Az aggódó gazdát azután megnyugtatta a pénzügyminiszter papja: Kedves Barátom, ha nem fizet, akkor űlni fog. András sem sértődött meg: Űgyis dolgoztam már eleget, rámfér egy kis nyugalom.

Életében sem kapott annyi levelet, mint amennyit a fináncok írogattak. Kiszabtak rá 347 pengő bírságot. A levél utolján olyasforma volt felvetve: Fellebbezhet. Főlkérte a paprikapiaci ügyvédöt, akinek az irodája a kapu alatt van. Igen olcsóforma, nincs annak

diákja, maga írja a kocsmaasztalnál a föllebbezéseket. Egy kupica pálinkáért írja az adóbejelentéseket, a bírságos ügyekért már elkér egy húszfillérest is. No de föl is keresik a hívek. Azt mondják, hogy az ügyvédös ember csak két középiskolát végzett. No de igaz is, hogy nem az iskola teszi az embert okossá, hanem a tanulmány. Minden hónapban felkereste a postás, a gazda meg az ügyvédös embert. De legutoljára már hívót kapott. Öt pengőt fizetnek Andrásnak egy napra, ha leüli a járandóságot. Azaz annyit törülnek a követelődzéből. Még olyan értesülések is érkeztek Andrásékhöz, hogy nyolc fillért kereshet a bérházban, ha beosztják valamelyik műhelybe. Ezt a nyolcfilléres napszámot számolgátta a gazda: Ugyan mennyire gyün, ha a marstéri bér hatvan napig dolgozik. Ezt a bérházat a rossz nyelvek „Csillagnak” nevezték el.

A homokon csak négylábú állatot illetnek ilyen névvel, és nem olyan szép kőházat, hol díszruhás emberek fogadják a rövidebb-hosszabb időre érkező vendégformát. Arra még csak nem is gondoltak, hogy talán jó lenne a bírságot kifizetni, részletekben. Ez az irányított gazdálkodás Andráséknál. Az asszonyka már majdnem elaludt a kemence padkáján, mikor András nekiszegezte a „férjes-gondolkodást”: Aztán, hé, mi lössz itthon, míg én a városban tartózkodók. Jó lönne tán apámat addig elhivatni ide, míg a finánckönyveret őszöm. Az asszony becsületét érintette az előadás: Énrám akar kend csősz hozni, vagy a kis valóságra. A jószágot mög tudom én ötetni, azt mög nagyon tudja kend, hogy senki kezéből nem önnék, csak a kendébül.

– Hát akkor az ünneplőt kászolítsad elő, nehogy azt mondják, hogy azért nem fizetők, mert nincsen miből.

A hatesztendős kiskölyök is megszólalt a kuckóban, és félretette a játékpuskáját: A dohányos acskót, mög az adókönyvet is vigye kend magával.

– Ördögös kis fattyú! – ugrott föl az asztaltól András. Mindketten odarohantak a kis emberpalántához. Miközben nyomorgatták-ölelgették a kis huncut emberfiókat, összeért a két szorgos magyar munkáskéz, melyet szétválaszt egy időre a nagy „Kőház”.

Gémasszony

Bórharisnyában olvastam valamikor, hogy az utas miképpen tájékozódik az erdőben, meg a beláthatatlan végtelen nagy mezőkön ... A legbarátságosabb kisvasúti megálló a Honvéd-erdő állomás. Különösen estefelé. A kisvonat is csak félve áll meg az erdő sarkánál. Rezeg minden porcikája. Itt az állomásfőnök a szolgálattevő varjú, mely az állomást helyettesítő akasztófa tetején kárál. Ha a reggeli vonattal mászik ki az emberfia a Honvéd-erdőhöz, akkor az optimista ember az állomást jelző akasztófát fatáblának látja, és az erdőt a homok legszebb díszének. De ha elbúcsúzik a kisvasúttól, és ott marad a vándor a kis tisztáson, mely az erdő előtt lapul meg, hiába tekintget jobbra-balra, még csak egy kóbor kutyát sem lát a határon. Házat még akkorát sem, mint egy kutyaól. Pedig messziről a baromjárás kis vályogházakat ólnak nézné az utas, ha nem tudná, hogy azok után is házadót fizet a szegény, adóhivatalt kerülő homoki nyárspolgár. Nyárson sütnék mindent. Nyárson élnek, nyárson hálnak.

Itt bizony nem tudja a vándor, hogy hátrafelé megy-e, vagy előre. Először a lábnyomokat kutatom. Amerre több lábnyomot látok a hóban, arra mérik a karcost, kocsma felé vezet arrafelé az út. Az öttömösi tájon nemigen megy egyedül az emberfia a csárdába, csak harmad- egy negyedmagával. Mert nemcsak a városban hadakoznak az alsóvárosiak a felvárosiakkal, hanem a homokon is összemérik az erejüket az

alvégiék a felvégiékkal.

Ha meg a kocsmában bárányt főznek, akkor lakodalmat akarnak folyamatba tenni. Ha pedig túrórt találnak a nagy teremben, akkor halotti tort eszközölnék a jó homokiak.

Akár lakodalom, akár tor folyik a csárdában, a vendéglátó gazda egyforma szorgossággal ügyeskedik a vendégek között. Ha meg véletlenül egy emberforma kéredzkedett föl a Szentmihálylovára, akkor az özvegyasszony hordja körül a friss fehér cipót.

A csorvai vendéglőben tartott tort Sátán Géza. Az asszonya talán tegnapelőtt állt odébb. Két asszony virrasztott a halott mellett. Fényös koporsót rördölt a gazda. Selymös koszorút fölibe. Sátán megadott minden tisztességet a hites feleségének, pap kísérte az egész úton. Azután vagy nyolcvan házat meghívott a torra. Minden kis portán szájról szájra került: Sátán eleget tött az asszonynak. Ha életiben átalkodott embör is volt, most helyrehozta a becsületöt. Családjuk nem volt. Az ötvenesztendő Sátán úgy maradt a tanyán, mint mikor a kútágas áll magasra nyúltan. Szabadon nézögethet a világ négy tája felé. Míg csak valaki új gémet nem akaszt a nyakába, láncostul. Sátán igen komolyan foglalkozott a vendégekkel. Ettek is a sógorok, meg a körösztkomák, mert hiába no, a homoki emberforma a ropogós fehér cipóért még a pipaszárat is kiakasztja a foga közül.

Sátán Géza szomorúan ült az asztalomhoz: Úgy-é, nem gondolta tekintetös úr, hogy itt fogunk találkozni. A pipáját nagyon keményen agyalta, hogy ki ne csurranjon a könnye. Börcsök ányó is odatelepedett az asztalhoz: egy negyvenéves tagbaszakadt menyecske. De olyan is volt az, mintha minden tagját külön szaggatták volna ki. Erős, hatalmas, vállas, magas asszonyka. Ha ez a nyakába kerül Sátán kútágasnak, akkor biztosan mindig a kutat nézi majd a Sátán. Pedig olyan hírek keringtek a környéken, hogy Börcsöknét, kukli Börcsök Sándor özvegyét, a Sátán kerülgeti. Börcsöknének a szava is természetes volt: „Csitt Rozinak a torján többen voltak.”

– Mi a manó! – aggodalmaskodott a hetyke megjegyzésre a szegény Sátán.

A Jakus Benő szegény elhalt feleségét hívták Csitt Rozinak. Igen bátor szókimondó asszonyság volt. Sohasem nézte jó szemmel, ha hivatalos ember környékezte a házuk táját. Ha idegen ember került a kerítés ajtaja elé, már ráripakodott Jakus az asszonyra: Csitt, Rozi.

Sátán igen megneheztelt Börcsök ányóra a szavaiért. De Börcsökné, a gémasszony tovább nyújtogatta a nyakát: „Hát bizony, Csitt Rozinak nagy volt a becsületje.”

– Hallod-e, Örzse – emberelte meg magát Sátán, minden szót megnyomva. _ Né beszélj té így, mikor én nyolcvan házat híjtam mög a gyülekezetbe.

– Nem is kendbe van a hiba – dorombolt a gémasszony –, hanem a szegény felesége kendnek nem járt sehova. Mindig csak odaelő üldögélt. Nemigön gyűlt össze senkivel, csak a jószágoknak élt. Azért gyűttek ilyen kevesen, oszt így hozott kendre szégyönt. Mer én úgy látom, hogy nyolcvan háztul még ötvenen sé gyűttek el. Láti kend, ha én möghalnék, akkor kétszáz házat is möghívhat. Egy szál sé fog hiányozni.

Nagyot fűjt a pipából az előadásra a Sátán, rám nézett megértően, azután csak ennyit mondott a járási embörforma a gémasszonynak:

– No, majd válaszolok én még erre, ha úgy esik a sor. Bár nem gondolnám.

Szögedi járás

Aki piac előtti éjszakát töltött már a homokon, csak az ismeri az aranyborjú rab-szolgáit. Mert én nem hiszem, hogy azért koto rássza elő már esti tizenegy órakor a gazda a pálinkásüveget, hogy korán beérjen a városba. A homokon nem avatkozik bele a gázgyár a sötétségbe, attól aludhat nyugodtan az emberfia. Itt nem emelkedik a villanyszámla az égig. De hát sötét is van. Olyan fekete az éjszaka, hogy a saját anyósát se ismerné fel az ember, ha nem szólna. Ha nem szólna. De szól ám! Különösen olyan portán, hol a földkörösztlevéiben az anyós neve fekszik. Es hol az anyós jelen tartózkodik, ott az asszonyé az utolsó szó, de az eleje is. Csak itt-ott avatkozhatik bele az embörforma a ház ügyes-bajos dolgába. Bár az is igaz, hogy ott, hol az anyós bujkál a földél alatt, ott ugyan végrehajtó nemigen veri meg az ereszet ajtaját. Ott ugyan nem viszi a gazdaforma a korcsmába az aprópénzt. Hiába rejti el a lajbi legkisebbik zsebébe a dohánymaradék közé. Még csak kamatnak sem szolgálhat. Elönti szóáradattal úgy a házat, hogy az öreg házörző, Szultán is csak az ólból merészel visszaugatni. De írásba egy anyós nem ád semmit. Sé földet, sé áldást. Nem írna alá váltót még akkor sé, ha mindjárt fölfordulna a vejeformája. Még mai napig egy vő se panaszkodott az anyósára – ha möghalt a tisztölt asszonyság. Mert a kis valóságot csak egy anyós tudja a mai váltságos esztendőkből megőrizni.

Galuska Sándor új házas, járási kapás embör olyan boldogan kelt föl az ereszet alatt lábatlankodó ágyról, mintha annak örülne, hogy olyan messzire esett a tanyája a szép várostól, hogy ha duplát is számít az útra a hivatalos embör, akkor sem csapja be útiköltséggel a tisztölt gazdáját a szabad királyi város. En inkább a nagy, végtelenbe futó, a látóhatárba is beleszökkenő homokot nevezném el szabad királyi címmel, mint a minden oldalról körülépített és megfüstölt várost. Igaz, talán azért bírja a sokféle bajt, hogy füstölt. Galuska Sándor ágya alatt is pálinkásüveg lakott, csak éppen anyós hiányzott a házból. Amint mondom, Sándor új házas volt. Tegnap virradatra fejezték be az építkezést a cimborái. Feleséget már vagy öt esztendővel ezelőtt kapott. Csak a kezét kérte meg, és odaadták az egészet. De házat csak most raktak. Raktak bizony. A baromjárás gazda nemigen fordult meg rajziskolában, megtanulják az építkezést a jó Isten madaraitól. Szalmával kevert sárga földből olyan takaros kis házakat formáznak, hogy még a biztosító is ad rá valamit, ha történetesen a gazda pipának nézi a kis épületet. Nem tehet a gazda arról, ha nem akar az épület tüzet fogni, ha bajba van a kapás embör, mög hát akár tisztösségösen, akár a gazda készségiből vet lángot a tanyaház, a biztosító először csendőrt igényöl. A csendőr mög először aziránt tapogatódzik, olykor az asszonynál is, hogy iszik-é a gazda, mög hogy szereti-é a fehércselédöt-é. Mást nem is kérdez. U nem kérdezi, mesélte egyszer Szekeres Imre bátyám, hogy hun születött, mög hogy pápista-é, vagy kálomista, mög lehet azt tunni a katonáéktul. Ha azután azt igazolják, hogy az embör szereti a bort, mög dohányos, akkor nincs baj. Mert olan embör, aki borral él, az nem kívánczik állami kosztra, mert odabenn nem adnak sem enni, sem dohányt nem kap a rab. Hátha még ha asszonyos, akkor irtózik az áristomtól. Hát úgy vöttem észre Imre bátyám előadásából, hogy a homokon csak tisztösségös emberforma hívat tüzet a házára a saját kezével.

Galuska Sándor abrakolt, és befogott. Azért mondom, hogy abrakok, mert egy kis aludttejet adott az asszonya Sándorunknak. A gazda úgy nyelte az aludttejet, mintha abrakot kellett volna megemésztenie. Ki hallott már ilyent. A felesége találmányozta, hogy ne essen jól az első pohár bor a legelső kocsmánál. A jó homoki gazdasszony tudja, hogy a második pohár bor már jólesik még a tejre is. Az aludttej után befogott Sándor. Két garabolyt kötött az asszony a hátára. Minthogy lóra nem tellett, hát magát fogta be a járási gazda. Talán azért is hívják járásnak, hogy lösz mit járni a városig. Bár az én tudásom szerint a Baromjárás nevét onnan kapta ez a valamikor legelőnek tisztölt földrész, hogy háborítlanul ögyelegtek a barmok hetekig is egyik helyről a másikkra egy számár, mög egy juhász felügyelete alatt. Ma már nem négy lábú birkák járnak

a Baromjárást, hanem kétlábú adófizető polgárok, és szamarak helyett, meg juhász helyett gazdasági fel- és leügyelők vigyáznak az ok- és célszerű gazdálkodásra.

De hiába menekül ám az emberforma ki a határbul. Mindenütt utoléri a kultúra bal és jobb keze. Azelőtt az emberforma azt csinált, amit tudott. Ha tudott, kocsikereket fabrikált, még hordót is összezeiskavált. Olyan lábbelit készített, hogy holtig viselte a gazdája, ha holtversenyben részt nem vött. Mert ám igazán csak a homokon találunk holtversenyt, mert ott, ha futtatásban egyszerre fut be a két paripa, akkor a gazdáik ütik agyon egymást, valóságos holtversenyt tartanak. Hát amint mondom, nagyot fordult a világ. Egy láthatatlan kéz megfogja Tömörkény és Móra Ferenc barkácsoló emberének fülét, és becitálja mindön hónapban a városban a torony alá. Mert a homoki ember minden hivatalos ügyben a torony alá megy. Ezt a szép megemlékezést, azt hiszem, onnét örökölték, hogy mikor még nem volt tejellenőr, akkor anyónak csak így mondta mög a városba vezető utat a gazdaforma: Eridj lelköm mindenütt a torony iránt, de mióta a tejellenőrök vizsgálják az asszony tejit, azóta az embör nem a toronynak igazítja a fehércselédöt. Ott bújik át, ahun tud. Sokszor a finánc karja alatt. Mióta azonban a fináncok bekísértek egy-egy fehércselédöt, és két napig bent tarották őket, azóta ismét emberformák hordják a tejet a városba, mégpedig kerékpáron. De fránya eszű ember a tejellenőr, ő is szörzött az államtól egy kerékpárt. Igen sokszor láttunk egy-egy tanyai papucsot az út porába lapulni. Versenyző kerékpáros atyafiról marad el. De hiába, mert a tejellenőr nem száll le a gépről, hogy felvegye az értékálló papucsot. Elfogja a tejcsempészt. Mögnézögeti a kanta körösztléseit. Nemcsak a kutyának van pedigrije, hanem a tejesköcsögnek is. Rá köll íratni a köcsögre, hogy fölözött-é, vagy nem fölözött. Az embör azt hinné, hogy harmadik eset nincs is a világon. De van ám, mert a szögedi homokon élünk. A szögény gyámoltalan emberforma találmányozta, egy harmadik nevet adott a kantának: részben fölözött tej. Hogy azután melyik részét fölözték lé, azt találja ki a finánc, azért fizetik. Nem mondom, hogy: ögye mög a fene.

Közlegény a mennyországban

Ezerkilencszáztizenötben fizettünk csak magas hídvámot. Szeredince község mellett egy kis patakocska rohant a Szeret folyóba. Félve kanyarogva bújt át egy kis fahíd alatt. Talán háromszáz lépésnyire feküdtünk a hídtól. Egy gyeptégla fal takarta el a szakaszomat. Ha felbukkant egy-egy orosz a hídon, rájuk lőttünk. De bizony egyet sem találtunk el. Vagy nagyon ügyesek voltak az oroszok, vagy jól imádkoztak értük odahaza az orosz fehérnépek.

Szeredince csak tegnap esett el. Bizony nemcsak emberek, ha nem községek és nagyvárosok is haltak hősi halált. Békében Szeredince is úgy élt, mint a többi falu atyafiai. Volt neki is pó pája, tanítója, tanítókisasszonya. Ma egy kétlábú lényt nem látni az egész határban. Csak kóbor kutyák és veszett macskák verik fel a falu csöndjét.

Még nem állt be az alkony, mikor lelkendezve rohant hozzám a legényem:

– Látcsöves puskát kaptunk!

A szakasz látcsöves puskát kapott. Úgy örültek a fiúk, mintha legalábbis diós mandulával lőttek volna a puskából. Mintha bizony a sok édesanya csak azért imádkozott volna, hogy látcsöves puskával lőjenek az ő magzatjára.

Öt-hat legény is könyörgött, hogy neki adjuk oda először a látcsöves puskát.

Losonczy István önkéntes szakaszvezető úr kapta el először a csudapuskát. Lassan, hosszasan célzott, és várta, hogy felkerüljön a hídra egy orosz emberféle. Talán egy ne-

gyedőráig is célzott, mint otthon a vásári lövöldében. De már meg is jelent egy jól megtermett orosz a hídon, a fegyver eldőrdült: Nikolics Anna tobolszki lakos várhatja ítéletnapig is haza az urát. A kisgyerekek majd dicsérheti a technika haladását, ha meg-nő.

Losonczi szakaszvezető úr sápadtan adta át a legközelebb álló legénynek a távcsöves puskát. Majd hozzám jött a fiatal önkéntes:

– Kadét úr! Soha többé nem veszek kezembe távcsöves fegyvert. Teljesen tisztán láttam az orosz kétségbeesett arcát...

*

Vér Ferenc zentai postáskocsis kezéből kivették a gyepelőt. Még össze sem barátkozhatott a Deres névre hallgató, négy lábú postaalkalmazottal. Alig töltött négy hetet a postánál, mikor behívták.

Márciusban lépett be először a halasi úti kaszárnyába, és már augusztusban a Búg folyó partján ábrándozott a szőke Tiszáról. Legényember volt. Tisztességgel elköszönt a kis várostól. Hozzátartozói nem voltak. Édesanyját nem ismerte, meghalt, mikor ő megszületett. Lelencbe került. Törvénytelen. Édesapja talán nagy úr volt, de az is meglehet, hogy egy füstös cigány.

A községi kézbesítő nevelte föl. ő helyezte el a postánál. Felelt a gyerekért. Még a nevit is odaadta neki, annyira bízott a jóviseletű gyerekben. Csendes eszű volt, de megbízható.

A Búg folyó partján megismerkedett Ferkó a nagy fényszórával, a halál kengyel-futójával, a gépfegyverrel. Hallott ő egyet-mást erről odahaza is, de német nyelven. Márpedig ő kocsisnak született, és nem lakatosnak.

Mikor először állították be az őrségbe a széles, hatalmas Búgnál, az altiszt fülébe súgta a jelszót. Még ha beleordította volna, akkor sé tudta volna egyszerre megjegyezni. Mikor a káplár úr azt mondta, hogy ismételje, bizony a mi szegény Ferkónk mély-ségesen hallgatott.

Talán ötször is elmondta a türelmes altiszt, míg kimondta Ferkó tisztességesen: Worobiovka.

Mire a sötét éjszaka hatalmába kerítette a vidéket, akkorra szegény Ferkó ismét elfelejtette a jelszót. Minden eszébe jutott, ami csak kisgyerekkora óta történt vele, csak a jelszó nem.

Eszébe jutott, hogy neki soha senki sem mondta még: Fáj valamid, fiam? Nem bántották, az igaz, de nem is csókolta meg még senki ezen a világon Ferkót. Mikor a menetszázad elindult, csudálkozva látta, hogy összecsókolódnak az emberek, sírnak. A katonaság alatt szerzett kis értelem itt a Búg partján csapott fel lángra.

A sötét éjszakában vörös lángú fények lobbantak fel, melyeket mély mennydörgés-szerű, morajlásba vesző dörgés kísért: Agyúharc valahol – távol...

Majd eszébe jutott az is, hogy mi lesz vele, ha megsebesül. Ki fogja meglátogatni. Milyen jó volt otthon. Az istállóban! Ilyen gondolatok ott még csak meg sem közelítet-ték. Mintha a folyó szelleme szólna: Mit vársz az élettől? A csöndes eszű Vér Ferenc törvénytelen fiunk fejének irányította a haláltosztó fegyvert. A fegyverdörrenésre fel-ébredt az alvó század, és meglátta az éj leple alatt közelgő ellenséges csapatot. Ferenc megmentette a századot.

A mennyország kapuja előtt várt Vér Ferenc. A kapu előtt itt is őrség állt. Vér

Ferencnek hirtelen eszébe jutott a jelszó. Worobiovka – mondta bátran.

A mennyország őre magához szorította a fáradt katonát:

– Fiam, a mennyországban nincsen jelszó! – És kinyitotta az örök békeség kapuját.

Egy „cutat” gyufa

Hegyesi Mariskának nem volt rosszabb sorsa, mint a többi túsöksori lányoknak. Ő is elmehetett a bálba, ha az ifjúsági kör tagjai kiheverték az utolsó „összejövetel” sebeit, és új mulatságot hirdettek.

Mert nem olyan ám a bál manapság, mint volt a háború előtt. A régi világban nem küldtek meghívókat sem fehérchselédnek, sem legénynek. Mentek ők hívás nélkül is, úgy, ahogyan a jó Isten, vagy a piaci sátoros felruházta őket. A ruha nem volt fontos abban az időben, csak a „pántlika”. Olyan színes szalagok kergetődtek a táncolók hájában, hogy elkáprázott a legény szeme-szája. Ma már nemcsak a lábcsokát, hanem a hajukat is drótozzák a homoki fehérnépek. A zenében azonban megelőzik a várost, mert a rezes banda sokszor különben cifrázta, mint akármelyik jazz-band. Igen sokszor megtörtént, hogy a klarinétos olyan magasra szaladt fel a hanglétrán, hogy nem tudott lejönni. Legtöbbször a cimbalmos segítette le a magasból. A zenekart homoki legények alkották. Itt ugyan nem élne meg egy cigánylegény se. Itt nem bankóval üt ki a zenész szemét – hanem csak úgy közönségesen, pohárral. Köznapokon is dolgoznak a zenészek. Billentyűk helyett ilyenkor a kapanyélen szaladgálnak az ujjai. Nem csoda azután ha sokszor összetévesztik a réztrombitát a kapanyéllal. Homoki nyelvjáráson azt tartják, hogy az ilyen zenészfforma se muzsikálni, se dolgozni nem tud. Még szerencse, hogy a homokon a muzsika nem fülbe, hanem talpalávaló. Mert a homoki legény a gyorscsárdásra is sokszor olyan tempósan emelkedik, és süllyedezik, mintha andalgót húznának a zenészek. A rezesbanda nem tudja a röszei legényt kifárasztani. Amíg a bor gőze fel nem száll a legény fejepadlására, addig ő uralkodik a hanghullámokon, és azzal viteti magát ide-oda. Márpedig vízhullámokra sem lehet rábízni magát italos embernek, nemhogy hanghullámokra. Mikor a bor gőze megszállja a legény koponyáját, akkor testet ölt a bor. Az atyafi úgy érzi magát, mintha újraszületett volna, de béna kézzel és béna lábbal, gyakran tompa aggyal. Először a lábát próbálja megmozdítani, mégpedig akként, hogy rálép annak a legénynek a lábára, akinek a képe iránt rossz indulattal vagyon, mióta az ő lányával táncolt. Ez nemigen tetszik a másik legénynek, és az a nemtetszését olyanformán nyilvánítja, hogy az ellenfél őseinek névsorát emlegeti. Megtörténik, hogy a kezét sem sajnálja felemelni.

A régi jó világban mindenki úgy táncolt, ahogyan akart. Akkor fordult, mikor jól esett. Volt úgy, hogy nem is fordult, csak ha fellökték. Ha akarta, kéz a kézben táncolt, ha megunt, úgy magához rántotta a párját, hogy az csak páratlan. Akkoriban ebéidő után kezdődött a bál, és tartott alkonyatig. Mihelyt besötétedett, átalakult – társasjátékká. „Haragszom rád”-ot játszottak. A rendőröknek csak az nem tetszett, hogy nem zsebkendőt dobáltak, hanem szódásüveget. Bizony megesett, hogy a szódásüveg rendőrök felé tartott. Mire azután a rendőrök is beálltak játékosnak. Úgy játszottak, mintha verekednének. Ha megszárták a legényt, ha elverték – nem panaszkodott. Odahaza anyó olajjal kimosta a sebet, nem tett ő sem ítéletet fia fölött. Ez a legénysors.

Ma már a kocsmáros nem tart bálát, átengedi a dicsőséget a „Körnek”. Ahány kocsmában van a homokon, annyi kör követi. A bál ma már nem verekedéssel, hanem fizetéssel jár. Ahol fizetni kell az ifjúságnak, ott elmegy a kedvük a verekedéstől. Nagyon

érzékenyek a mai fiatalok.

Ma már nem húz fényes csizmát a levente: Nem lehet abban táncolni. Nem sokgombú fehér ing mosolyog a mellény alól, hanem rendesen megkötött nyakkendő. Nem nyit ám be gondtalanul a nagyvendéghiőbe a mai legényforma. Először a kisablakon kukkant be: ugyan milyen táncot járnak? Mert tánciskola van már a homokon.

Ugyancsak nevetnek azon a legényformán, aki elvéti a néger nemzeti táncot.

Mariska addig járt a bálba, míg baj nem lett. A bajból ugyan esküvő lett, de az ilyen bajos esküvő nemigen tetszik sem a napam asszonynak, sem az atyafiságnak.

Gézák házához kerültek. Géza édesanyja ugyan nagyon szerette a kis bajt, ifjú Buzdor Gézát, de azért csak neheztelt egy kicsit a sietségért. Ez a neheztelés igen sokszor megfordult anyó nyelvetáján.

Mariska sohasem felelt vissza. Ahányszor csak egy kicsit is összetűzött az ura szüleivel, mindannyiszor egy-egy fejes gyújtót rejtett el az almárium legalsó fiókjába. Bizony szaporodott a gyufaállomány. Szegény Mariska úgy gondolkodott, ha együtt lesz egy „cucát” masina, akkor szépen feloldja, és „elemészti” magát. Már majdnem együtt is volt a vészes szám, mikorra úgy, ahogy, felcseperedett a kis Géza is. A kis-fiúcskának igen feltűnt, hogy ahányszor anyukája sírt, mindannyiszor az almáriumhoz fordult. Rátalált Gyurka hamarosan a gyújtóra. Nem csente el az egészet, pedig oly szép lángot vet, és mindig nagyon megijedt ettől a szomszédék Piroskája, de azért 5–6 szálát reggelenként eltüntetett.

Így Mariska sohasem jutott egy tucat gyufához, mert Gézuka mindig elhordta a fenyegető számokat.

Az idő szekere a homokon is halad, ha lassan is. Mikor már nagy legény lett Gézából, sokszor elmesélte az édesanyja:

– Tudod, fiacskám, bizony többször annyi bánatom volt, hogy gyufát akartam oldani, de a jó Isten csodát tett, sohasem szaporodott fel egy cucat gyufára.

Géza okos fiatalember lett, egy világért sem árulta el, hogy ő mentette meg édesanyját.

Szatír

Zsíros fekete ruhában haladt Barna Pétör a Lengyelkáporna kistemplom felé. Kerek, jóságos, pirosposzsgás arca nem árulta el nehéz bánatát. Nem az élet vidámsága játszott piros színt telt arcára. A szőlő nedve birkózott háborgó lelkével.

Mióta elnyelte egyetlen fiát a világháború, elkerülte még a szóvetést is. Még az Istent is elkerülte. Hosszú tíz esztendőig még csak nem is imádkozott. Meghallotta a főúr is, hogy Barna Péter fölvitte az imakönyvet a padlásra. A jóságos pap felkereste, és megnyugtatta a lázongó atyafit.

A főúr látogatása óta minden éjszaka a fiával álmodott: csukaszürkében, hátán a nehéz borjúval jelentkezett a rég nem látott gyerek. A puska szíján játszadozott a keze, mint mikor elbúcsúztak a kelebiai állomáson – örökre.

Minden éjjel pontosan megjelent a kiskatona. Barnát egészen felüdítették gyönyörűséges álmái.

A nagy vendégszobába feküdt most be a gazda. Szigorúan megtiltotta anyónak, hogy belépjen, amikor aluszik. Nagyon korán lefeküdt. Imádkozva várta a jótékony

álmot. Anyónak nem beszélt az álmáról. Megőrizte szent titkát. Nem akart a szülikének keserűséget okozni. Úgyis könnybe lábadt anyó szeme, valahányszor a pad felett örökdő gyerek képére felvetette a sírástól elsápadt fénytelen két szemét.

És eljött az idő, mikor Barna már nem is akart az ágyból felkelni.

Anyó orvost hívatott. Péter bácsi elmesélte az orvosnak, hogy miért akar az ágyban tartózkodni. Napközben is szeretne a magzatával találkozni.

A tudós orvos szörnyen csóválta a fejét. Nem üvegös orvosságot írt:

– Sétáljon el mindön nap a templomba. Hátha nem is halt meg a fiú. Én is voltam a háborúban. Ma is jött haza egy eltűnt katona. Nem lehet ám pontosan megállapítani egy ütközetben, hogy ki esik el...

A jó öreg most már minden nap meglátogatta az Úr házát. A fájdalomtól megtört lelke elhitte, hogy még hazajöhet a csukaszürke katona. Talán még meg is házasodhat.

Péter-Pál napján haladt a templom felé az öreg gazda. Az egész környék örömteli vidámsággal készült a nagy ünnepségre. Barna Péter is jókedvű lett. Még meg is szólította a mellette iparkodó Felhő Pannikát, Felhő Géza takaros, tizenhat esztendő kislányát:

– Hallod-é, kislányom? Hazajön az elveszött fiam! Úgy lőhet, te löszöl a mátkája.

A kisleány ugyancsak megszeppent. Megijedt Barna zavaros tekintetétől, és elszaladt.

Szegény Barna Péter eltört lelke dehogyis gondolt arra, hogy a háború első esztendejében elesett fia már nem is katona lenne, hanem nagy bajuszú negyvenöt éves emberféle ...

Eszelősen rohant a kislány után. A gyereklány sikoltozva menekült előle.

A mély homokban minduntalan elesett a szerencsétlen apó. Majd a templom közelében fekvé maradt.

Nagy tömeg verődött össze a kislány jajgatására. Barna Pétert bevitték a kocsmá udvarára. Azt hitték, hogy a bor ártott meg neki.

Egyik gazdaforma meg is szólt:

– Úgy néztem, mikor a Panni után szaladt, hogy kislányra fáj a foga.

A boldog Barna pedig már fent volt, a fiánál... messzi nagy magasságban, ahol sok csukaszürke fiú és apa várja édesapját, kisfiát egy örökké tartó, békés, nagy ölelésre.

Út... az anyóshoz!

Köles Gábort minden vasárnapon föllátogatja a szomszéd Szekeres. Köles néni a lányához ment Ottömösre. A homokon nemcsak olyankor látogat el a szüle a lányához, ha baj építkezik a családi körülményekben, hanem olyankor is, mikor a „legközönségebben” élnek a fiatalok. De most kivételes eset lévén. Most éppen annak az egybevetésére érkezett anyó, amit a családi állapotuk széthányt. Az egész sor tudta, hogy a Köles lány nem fér meg az urával, Cserép Andrással, egy fődél alatt...

Az ereszet alatt telepedett lé Köles Gábor Szekeres Imrével. Szorgalmasan töltögették a kis borospoharakat. Már a homokon sem isznak kupából, vagy félliteres pohárból. Kis embör is nagyot tud nyelni. Szekeres nem félt attól, hogy a gazda megvonja tőle az „italmérési engedélyt”, becsülettel indította meg a társalgást:

– Hozza kend haza a lányát, sógor, mert elpusztul a Cserép Bandi mellett!

Köles nem aggódott:

– Ide mán ugyan nem gyün! Elvitte, tartsa mög.

Szekeres megragadta a borospoharat:

– Pedig azt mondják, hogy a felesége azért mönt Ottömösre, hogy kettévágja a kenyérüket. Mán pedig tudhati kend, hogy ha egy cipőt kettészelnék, nem lóhet többé összeragasztani – röndösen ...

Cserép András becsülete tartósabb volt, mint a neve. A baromjárasi atyafiak tudják, hogy az öröklött név nem a fiú érdeme. Talán azért is ád későbbben a környék új nevet a kapásfélének. Az egyiket Ugrónak, a másikat Máiénak nevezik el, ki mit érdemöl. Az asszonyfélék nem kapnak új nevet... Az uruk titulusát viselik, mintha a bogárzó szélén lakó embörforma azt tartaná, amilyen a férj uram, olyan a feleségnek tisztelt házialkalmatosság is. Cserép Andrisnak olyan nagy volt a becsületje, hogy még a szolgabíró úr is kihívatta, ha elakadt a kocsija a szikes úton. Olyan ügyesen forgatta a kocsi rúdját, hogy a legnagyobb bajbul is kihúzta a főbírót.

De beidézte a korcsmáros is Andrist, ha mulató vendége akadt. Andris versenyt ivott a vendéggel, és ha az elázott vendégforma fölérzött a számla benyújtásakor, Cserép lőtt a hatóság. Andris sohasem kapott borraivalót. Mindig a vendéglős ajándékozta meg, mikor kitakarította a vendéglőt.

Cserép András nagyon tanulságos ember volt. Nem félt a bűbajosoktól sem. Valahányszor vizet merített a kútból, mindig visszalötyentett egy keveset a kút fönttartójának. Mindön szomszédnak megjósolta, hogy milyen erkölcsű lösz a lánya, mert a bűbajosság tudománya azt mondja, hogy amelyik kislány a körösztlés alatt ellentmond a tisztaságnak, abbul csúnya természetű lány lösz. Az anyósát hiába faggatta, mikor elkendőzte a feleségét, hogy mit csinált a keresztelés alatt. Anyó csak nevetett a kérdésen:

– Hát mit csinált vóna?! óbégatott a lelköm!

És mikor András megmondta, hogy miért érdeklődik a menyasszonya körösztlési ideje után, akkor még jobban kacagott a jó asszony:

– Hát hiszen té szerinted akkor nem sok jó erkölcsű lány lönne a világon. Mert, hogy majdnem mindön kicsi lányt úgy mögzavar a körösztlés, hogy tisztába köll tönni.

De András védte a tudományt. Körösztbe feküdt anyó véleménye előtt:

– Hát akadhat „épeg” kivétel. De kend is tudja, édösanyám, hogy a fehér liliomnak is fekete az árnyéka.

Egyébként Cserép Andrást üldözte a szöröncse. Minthogy egészséges ember volt, nem biztosította ki a tanyát. Az elmúlt esztendőben mégis möggyulladt. A szomszédok segítségével eloltotta a tüzet. Csak a lakóház égött oda. Az istállónak nem lött baja. Az ősszel pedig a tanyájára vett egy szabadkai házaspárt: nevelésre. Az öreg házaspár megígérte, hogy Andrásra íratja a Kelebián fekvő kis földjít, ha Andrásék gondjukat viselik. Még hat hónapig sem tartotta az öregeket, mikor egymás után elhaltak. A végrendelettel azután felkeresték a községházát, de ott még a híret sem hallották a Bugárszkiéknak. András okos embör volt, még ő vigasztalta a főjegyző urat:

– Szöröncsém volt, hogy hamar elpusztultak!

Minden ilyen szöröncsés kimenetel után a felesége olyan földindulást csinált, hogy az csak kifogástalan. Most meg már egyenest üzent édösanyjáért, hogy gyüjjön érte, mert nem szöröncsétlenkődik tovább Szöröncsés Andrással.

András, mint mondtam, tanulságos gazda volt. Ismerte az anyósjárást, mint a csillagász a tejútját. Mikor lelépött a kocsirul anyó, odamönt az öregsüléhez, mögcsókolta a dolgos, ráncos kezeit, és csak annyit mondott:

– De most nem eresztjük ám el kendet két napig!

Nemcsak a paripákon fog a szép szó, az anyósféle is megszelídül tőle.

Még anyó kért Andrástól tanácsot:

– Hát tudod, fiam, tegnap hetipiackor összeütköztem a hatósággal. Fölírt a rendőr, mert nem mutattam az ustorral az utat az útszakajtásnál. Mondtam neki, hogy fölösleges dolog az. A gyöplút is alig tudom fogni. Néhogy még az ustorral szöröncsétlenkődjek. Minek mutogassam a biztos úrnak az utat a nagy tömegben, mikor ott én sé tudom, hogy merre akarok mönni.

Fáj a szívem, lelke

Tünetmentes gyorsasággal rohan az élet velünk. Még előttem áll egy pillanatra a pénzváltók korszaka, mikor a leglelketlenebb kufárok a magyar pengővel járatták a haláltáncot; mikor egyik napról a másikra egész utcasor pénzváltó üzletté alakult. A kávéházakból bankok lettek. Azután a bankokból kocsmák. A bázongoristákból zeneszerzők. A meggazdagodott fehérnépekből mozicsillagok. Csak a szegény homoki atyafi sorsa nemigen változott. Védett lett ugyan, de nem a sorstól. A városi embörféle a szögedi parasztot Tömörkény és Móra tollából ízlelte. Lelket-szívet megtöltő áhítattal nyúlt mindkét Mester a féltve őrzött magyar paraszthoz. Nem is nyúlt a földi munkát forgató atyafihoz más, mint a végrehajtó, meg az ügyvédbojtár. Azokat csak legyőzte valahogyan a szögedi embörféle. Nem bújtak el a kapás embörök még az orvosok elül se, ha meg kellett halniok. De most nagy veszély fenyegeti a homokbuckák lakóit. A tollforgatók hada támadja most Gárdonyi, Mikszáth, Tömörkény, Móra családját. Ha ma tollhoz jut egy nadrágos, tüstént homoki embörfélébe mártogatja. Olyan írások kerülnek az olvasók elé a falukutatók szorgalmából, hogy fáj a szíve, lelke az embörfélének.

Azt állítják a homokiakról, hogy nem tudnak olvasni. Hát próbálják ki. Adjon a szerkesztő író úr csak annyi pénzt Felhő Benusnak, amennyit ő meg tud olvasni. Mög azt írják, hogy csúfnevük árguskodik a családnevük előtt. Ezt is tagadásba vöszöm. Egyik atyafi se tartja csúfságnak. Becsületös név az, maga szörözte. Felhő Benusnak Fogatos Felhő a neve. Mert olyan szép sárga homokfutója van, hogy még bámolni is kedves. Miért tartják ezt a falukutatók csúfnévnek? Bizony Felhő édesapjának nem volt Fogatos a neve. Csak a városi embörformák nevezik el az embört az apjárul. Kanász Bélának Istenes az első neve, mert beiratkozott a gyülekezetbe, és öleget tött az új rőndnek, és bocsánatot kért mindazoktól, kikkel szüntelen vétközött, még vissza is adta mindazokat a szerszámféléket, amiket kéretlenül előhozott. Ráfogják a homoki fehérnépre, hogy lakodalom előtt férjhez mén. Nem is úgy csinálnak, mint a városiak, hogy esküvő után elválnak. Igaz, mögeshet, hogy hamarabb férjhez mén, de temetés nélkül el nem válik.

Azt is írják az okosok, hogy nem szeretik a városiakat. Hát úgy szeretik „bizomosan”, mint a városiak őket. Ha egy városi úrforma kijut a homokra, tüstént asztalhoz szeretne kerülni. De ha homoki atyafi keresi föl a városit, akkor mögmutatják neki az új palotákat, pedig úgy mögéhezik az embörfia a kövesúton, hogy még inna is éhibül. Vagy elviszik a kultúrpalotába, és mögmutogatják neki a szögedi parasztházat. De ott

küül van még a kenyér is. Hát ne fájjék az embör szíve-lelke.

Amerikánus

Az öttömösi soron lakó Vecsernyés Sándor házába bomba csapott le. Ahányan voltak, annyi fele szaladtak, hogy megkeressék az apjukat. Távirat jött Hamburg városából. Friss szalmakazal tövében álmodozott az öreg gazda. Talán arról álmodott, hogy már negyvenszer vontatták be és ki a cséplőgépet, mióta utoljára parolázott a testvéröccsével, Istvánnal, aki már akkor gépész úrnak titulálta magát, mert mindenféle szerszámot összeagyalt. Nyugtalan vére, mikor édesanyjukkal hallomás történt, áthajtatott az Újvilágba. Bizton csavarog most egyik országból a másikba – elmélkedett Sándor.

Ketten voltak testvérek. Nagyon szerették egymást.

– Hej, ha most hazajönne, de nagyot csudálkozna: talán el se hinné, hogy ez a föld, amit itt körülöttem látok (igen rövidlátó volt az öreg, mert csak öt hold földet látott), mind az enyém, ígérték érte vagy kétezer pengőt, de háromért se adnám oda. Hej, ha most hazajönne, mögélhetne velünk a kis valóságomon.

Ilyen és hasonló gondolatok sétáltak már egy év óta Vecsernyés Sándor agyában. Ki gondolna a homokon arra, hogy az élet a lég merészebb fantáziájú író is fölülmúlja. Negyven évvel ezelőtt indítottak meg egy igen nagy telepítést. Egy odaszakadt magyarról le gendákat meséltek. Steven Vecsernyésről itt senki sem tudta, hogy valaha gépész volt. A föld szeretete fellobbant benne, és olyan hévvel és önmegtágadó zsugorisággal látott munkához, hogy minden évben több és több földje volt. Már a háború előtt milliomos volt. Hogy a háborúban mennyit szerzett gumiültetvényein, azt már maga sem tudta. Megnősült. Munkásainak se szeri, se száma. Megvehette volna fél Magyarországot. Ez a gondolat addig-addig gyötörte, míg negyven esztendő után Hamburgba érkezett. Még titkárát sem hozta magával. Hamburgból táviratozott Ottömösre. Távirat gyors lábon rohant, mert mikor Szegedre berobogott a gyorsvonat, akkorra az öreg Vecsernyés Sándor hattagú családjával megszállta az állomás épületét: öt fiával és a menyével.

A menye, Kovács Rozália Ottömös leggazdagabb birtokosának a lánya. Hát bizony vakargatta a fejét az öreg Vecsernyés, ugyan be hozza-e a vonat elé menyét. Hátha indiánus ruhába bújtatott kalandorforma gyün elő a vonatról, s majd mindenki rajta nevet. Bár gyönyörűséggel várta fivérét, mégsem akart a fiára szégyent „hozományozni”. Hat pár szem vigyázott, ugyan hol jelenik meg egy vándor paraszti ember. Tizenkét fül nyitotta ki kapuját, ugyan hol kiáltják: Sándor, hé! A gyorsvonat utasai úgy szétszóródtak, mint ha ragályos nyavalyát hurcoláznának magukkal. Sándor bátyánk háznépe egymásra tekintett:

– Hátha olan minden lében kanál volt fiatal korában, mint édesapám, kend, mesélte – fordult apósához a menyeforma –, akkor bizony bennünket becsapott.

Sándor bácsiban felülkerekedett a testvéri szeretet.

– Én ammondó vagyok, elfogyott a pénze. Alighanem gyalogosan gyün hozzánk.

Egy napbarnított, sovány, őszes úriember sétált föl és alá egy rendőrrel, kinek karján széles fehér szalag tüntette fel, hogy angol nyelven is beszél. A rendőr megszólította Vecsernyés Sándort, hogy talán egy urat várnak.

– Nem én – válaszolt gögösen Vecsernyés Sándor –, csak az öcsémet.

A rendőr valamilyen idegen nyelven ötölt-hatolt az úrral, aki bőröndjét földre dobva rohant az öregre:

– Sándor, Sándor, én édes bátyja.

Sándor bátyánk előtt is fényes nappal sötétség lett. Sírva borult a rég nem látott testvérré. A tanyai vasút átrakodó állomása ott szégyenkezik a nagyvasút állomása mellett: gyalogosan tértek oda.

A kis öttömösi parasztház egy pár evőeszközét az asztalfőre tette anyó, ki otthon maradt, hogy olyan vacsorát készítsen szegény kóborló sógorának, hogy amerikai nyomorúságos életét elfelejtse.

Az amerikai sógor a tanyai vasúton elhatározta, hogy egy-egy millió pengőt ad bátyja minden fiának, hogy még haláluk után is megemlegessék. Olyan jóízűen evett a vendég, hogy anyó sajnálkozva súgta az urának:

– Szögény, régön öhetött. Hiába van röndös ruha rajta, olyan sovány, hogy a szívem majd meghasad.

Két napot töltött bátyjánál az amerikai. Csak annyit mondott magáról, hogy üzleti ügyben jött Magyarországra.

Sándor bátyánk nem mert kérdezősködni, attól tartott, hogy megsérti Istvánt: mert nagyon szegény lőhet az, aki csak egy kis táskával jön Amerikából. Legalább öt-hat nagy ládával kellene utaznia.

Sándor második napon kivitte szegény öccsét a szőlőbe:

– Látod, testvér, ha Te is itthon maradtál volna, neköd is lehetne egy pár hold földed.

István csak úgy odavetette:

– Ugyan édes bátyám, mennyit is ér a te földed?

Sándor egy kis büszkeséggel válaszolt:

– Nem hagynám el háromezer pengőért.

Az amerikai elhatározta magában, hogy gazdaggá teszi bátyját is.

– A körülötted lakó szomszédok ugyan milyen összegért adnák el földjüket?

– Legalább harmincezer pengőért.

– Hátha az egész Öttömös földjét meg akarnám venni, mennyit kellene fizetni?

– Eriggy, ne bolondozz. Nincs is annyi pénz a világon. Legalább százezer pengő kellene ahhoz. No, de Te mindig ilyen bolondos voltál – ütötte hátba az öccsét.

Na, majd a vonalnál adok egy csekket – gondolta magában az amerikai –, hogy megvegye az egész Öttömöst magának.

Az útra anyó süttött-főzött. Ellátta annyi útravalóval, hogy az egész világot körülutazhatta volna vele. Mielőtt azonban a csekk-könyvet elővette volna Steven Vecsernyés, akkorra suttuyomban egy tízpengőt nyomott Sándor bácsi a többszörös milliomos kezébe:

– Tedd el, testvér, akad még az almáriumban több is.

Az amerikai könny surrant a szemébe. Amerikai könny. Megölelte bátyját, és elsüllyesztette nagy zsebébe a kapott tízpengőt.

Dohányváltás a homokon

Eresztőpusztához értünk. Ez már halasi föld. A pusztamérgesi határnál fodrózik a széle. Nem simulhat bele a mérgesí homokba, mert egy kis árok választja el attól: megyehatár. Kocsinkat a káromkodás vagy az imádság tartotta össze, de a lovak, azok jók voltak. Ravasz portéka ám a homoki kocsi, akárhogy is futottak előre a lovak, mindig utolérte a kocsi. Azt gondolná az emberfia, hogy valami fonálfélevel kötötték oda a paripákhoz. A mérgesí ember sokat ád a lovára, meg a kocsijára, a szerszám az már csak „dicseködés”. Az út már „igön”. A megfagyott rögös úton úgy dobálja az embert a kocsi, hogy többször ül az utas a szomszéd ölében, mint saját természetjén. Szekeres Imre mérgesí emberforma kapaszkodott mellettem a kocsiban, míg előttem Papp György lakott egy nagy subában. Oda se nézett a lovakra. Nem mondom, ismerték az utat a paripák, de a kátyút egy világért sem kerülték volna ki. Vagy az öreg kocsis is úgy szándékolta, hogy ismerje meg a városi emberfia a homoki hajózást. A mellette ülő Imre gazda úgy beszélgetett a kocsis Gyuri bácsival, hogy egészen ráborult az előtte ülő subára. Valósággal magába szívta Gyuri bátyám pipafiüstjét. Valahányszor Gyuri bácsi csavarintott pipaszárán – az öreg Szekeres annyiszor sercentett. Meg is szóltam érte:

- Imre bátyám, miért nem gyűjt maga is pipára?
- Mert nincs. Elfogyott. A Dezsőtől meg nem vásárolok. Mert fölvetött.

Erre már kibújt a kocsisunk süvege a suba alól:

- Csak talán nem a fináncoknak?
- Hát – duplázott rá Imre bácsi.

Majd öt percig csöndben kocsiztunk. Én hallgattam. Tudtam, hogy most egy olyan isteni színjáték kezdődik, amilyent a legszebb díszlet és a legjobb színész sem nyújthat. Nem is csalódtam, megszólalt újfönt a suba:

– Éngömet is földadott a Dezső a múlt esztendőben (Dezső pusztamérgesi trafikos) a fináncoknak. Fölvetötték még az ágyat is a fináncok. A szalmazsákot is mögrázták úgy, hogy mondtam anyónak az urak előtt: no, anyjuk, most mán léfekhetünk, mög van ágyalva. Bele is feküdt az anyjuk az ágyba, belebetegödött a fizetségbe. Az almárium fiókjában találtak egy pár levélszárat. Hogy hunnan az ördögből került oda, máig sem tudom. Möglöhet ugyan, hogy benne felejtöttem. Nagyon bamba az öregembör ebben a váltságos időben.

Imre bátyám neszesen hallgatta a kocsisunk előadását. Csak a szeme pislogott a sűrűben, ami homoki nyelven majd olyanformát jelent: Tanulj te is, komám! Hozzá is tette mindjárt:

- Mennyit fizetőit kend azér az egypár szárért?

– Hát fizettem valamennyit – válaszolt az öreg, de most a Dezsőnek fizetők. Mert ha elfogy a dohányom, addig nem vásárolok, míg Halasra nem kerülök. Ott vöszök égy köteget. A Dezsőhön pénzt nem viszök.

A pusztamérgesi dohányárus bódéja a piactéren füstöl. Olyan szemfüles kis házikó, hogy minden oldalán ablak van rajta. Akármerről is jön az ember a piacra, mindig szembekerül vele. Vagy talán azért tekintget mindenfelé, hogy meglássa, melyik atyafi füstöl magyar dohányt. Közel vagyunk a halasi földekhez – a dohánytermelő magyarokhoz. Itt nagy hivatal a dohányárus foglalatossága. Jófejű atyafi lehet csak trafikos a pusztamérgesi környéken. Tisztában kell lennie minden kis ház anyakönyvi kivonattával, még a halottkémmel is viszonyban van. Mert azt is tudnia kell, hogy ki halt meg. Mert aki egyszer meghalt, az nem pipál egy darabig. Ha Paplogó Jánosnak három fia meg két bérese van, akkor minden kedden bemegy a gazda dohányért a Dezsőhöz. Ha egy hétig nem jelentkezik, akkor hiba van. Vagy beteg az egyik dohánypusztító, vagy

bűnös a finác iránya körül. Bizonyára magyar dohányt szörzött. Ekkor pedig megkárosította az államot. Ami még nem olyan nagy baj. De az állammal jár a Dezső is. Dezső meg nem hagyja a magáét. Ő is homoki atyafi. Megír tüstént egy kérvényt. Szépen aláfesti a nevét. De nem a saját nevét. Hanem Papp legközelebbi szomszédjának a nevében jelenti föl a bűnöst. Szomszédtól úgyszé váj jót az ember még a homokon sem. De hát tévedni emberi dolog. Egyszer Dezső is tévedett. Mázos Jakabot akarta feljelenteni, és a feljelentő íven Mézes István nevét tüntette le és föl. Mézes kivételesen olyan jó barátságban élt Mázossal, hogy még az asszonyt is csak arra nevelte, mikor Mázos szomszéd is haragudott az asszonyára. Jóban-rosszban együtt voltak. Legtöbbször rosszban. Mert a jó dolgokat nemigen kürtöli ki az emberforma a világnak, még a balotapusztai atyafi sem.

Mézes István Balotapuszta egy kis pontján lakott. Az asszony nevezte el a házukat Puntnak. Most már az egész környék annak csúfolja. Mézes néninek volt a szavajárása: Punt az én házamba köll gyünni mindig a végrehajtónak. Punt az én házamba gyün a borfinác dugott bort keresni. Punt az én házamba keresködik a csöndér, ha valaminek lába kél, sokszor lábatlan jószágnak is.

Hát egyszóval afféle puntomos lakó volt Mézes István. Az ő házacskája mellett telepedett le úgy húsz évvel ezelőtt Mázos Jakab kerülő. Olyan munkásembörféle volt. Egyik gazdánál is dolgozott, meg a másiknál is. Olyan munkakerülő volt. De a két szomszéd jól megfért egymás mellett. Az udvarukat közös kerítés választotta el. Néha kiültek a kerítésre, akárcsak a dróton a verebek. A jó szomszéd madarak. Meg is tollasodtak, pedig jó egynéhányszor megtépázták őket.

Mézesnek is, meg Mázosnak is volt családja. Dohányos volt valamennyi. Dezsőhöz egyik sem járt. Azt beszéltek a szomszéd atyafiak, hogy Halasról hozogatnak pipának valót. Dezső többször felajánlotta a finácoknak. Sohasem fogták meg őket. Hiába tapogatták végig az egész családot Mézeséknél. Még a fehérnépet sem kímélték. Hiába kotorászták végig a házat, a padlástól a kéményig, a Szultán óljáig. Másnap a Mázosnál tartottak tatárjárást, de ott sem lett mohácsi vész. Csak Jakab bácsi pulija csodálkozott ilyenkor. Mert akárki jött Jakab házához, a közös kerítésnél lévő kis ládikát békében hagyták, de ha zöldruhás ember fordult be, akkor Jakab, mielőtt kinyitotta volna a kis ajtót, lábával átrúgta a szomszédhoz, a kerítés alatt levő nyíláson a kis ládikát. Ha pedig történetesen Mézesékhez került zöldember, akkor a ládika Mázos udvarába fordult.

Jakab bácsit azonban nagyon háborította az ártatlansága – kinyomozta, hogy ki löhet a jóakarója. Mikor megtudta, hogy Mézes István a feladó, cudarul megharagudott. Azt hitte, hogy tempózik vele az István szomszéd. Mikor azután karácsony előtt látogatást tettek Istvánnál a finácok (köllött volna az ünnepnapra valami), és István áttúrta a ládikát, az innenső kerítésnél leselkedő Mázos Jakab úgy belerúgott az átbújó ládikába, hogy az egyenesen a „főcempléc” lábához esett. Ennek nem volt fából a dereka, lehajolt. István nem hitt a szemének. Dohány volt abban. A „cempléc” úr hitt. Mert nagyon drága lett a multság. A két jó szomszéd összeugrott. De azután tisztázták a dolgot. És valahogyan azt is megtudták, hogy Dezső a ludas.

„Meghálálták” neki. Egy öttömösi atyafi jelentkezett Dezsőnél, hogy engedje meg neki, hogy a csomagját otthagya nála, míg bevásárol egyet-mást. Alig távozott az atyafi, már jöttek is a finácok. Vizsgálatot tartottak. Egy húszkilós csomagban magyar dohány szégyenkezett. Hiába tiltakozott Dezső. Mögsarcolták. De mög ám. Az egész falu tudta már déli időre, hogy Dezső magyar dohányt tart. Nem kímélték a finácok. Igazság és egyenlőség van a homokon.

Utószó

Nem vagyok profi sem olvasónak, sem ítéshoz.

E történet úgy kezdődött, hogy a vám- és pénzügyőrség iskolája kihelyezett tagozatának vezetőjeként Szegedre kerültem, és szabad időmben igyekeztem hódolni minden-hova követő szenvedélyemnek: Ady-relikviák, Adyról szóló írásos vagy képzőművészeti munkák – illusztrációk és önálló alkotások – gyűjtésének.

Ady Vedres Márk készítette halotti maszkjának egyik példánya vezetett el dr. Pásztor Istvánhoz, aki 1993 februárjának egyik délutánján megismertett édesapja, Kóró Imre publicisztikai hagyatékának némely darabjával.

Megtetszettek a tárcák, novellák, cikkek. A Duna-Tisza közti paraszti világ nem volt ismeretlen előttem: Nagykőrös-Cegléd környéki figurái elevenen éltek és élnek bennem rokonságból, barátaim, ismerőseim köréből. De a Szeged környéki „homoki embör” – az valami más. Ahogyan Kóró írásaiból életem áll egykori nyomorával, minden kényszerhelyzetben, hivatalok útvesztőjében is megőrzött furfangjával és humorával, az valami sajátos „emberformára” vall – hogy tőle kölcsönözzem a homokon oly gyakori kifejezést. Kóró Imre afféle nadrágos emberként, elsősorban tán borkereskedőként járt közénk, de nyitott szívvel és nyitott szemmel. Befogadták bizalmukba. Írásai-ból felfedezhettem magamnak, milyen is volt ötven-hatvan-hetven évvel ezelőtt a parasztvilág egy nevezetes szeglete Magyarországon. És bizonyos vagyok benne, hogy e könyv olvasóinak is élményt nyújt ennek a világnak a felidézése.

Volt gimnáziumi osztálytársam támogatását kértem és kaptam Kóró Imre munkái-nak ehhez a válogatott kiadásához: dr. Szabó János mint földművelésügyi miniszter és az Egyesült Kisgazda Párt elnöke készségesen segített, úgy tartva, hogy szüleinek, fiatalkori környezetének is tiszteleg e kiadás támogatásával, s a föld, a homok mai emberének gondja-baja iránti érzékenységét is tanúsítja vele egyben. Köszönet illeti érte.

Budapest, 1994 szeptemberében

dr. Faragó Ambrus

A Szegedi Gazdasági Vasút térképe

Sok szó esik e könyvben a Szegedi Gazdasági Vasútról, amelyen Kóró Imre megköze-lítette ábrázolt hó'seinek településeit, tanyáit, s amelyen a homoki parasztság bejárt a városba, piacra éppúgy, mint hivatalba, ügyes-bajos dolgait intézni. Térképünkön szag-

